FL
48.5
L44
O
1745

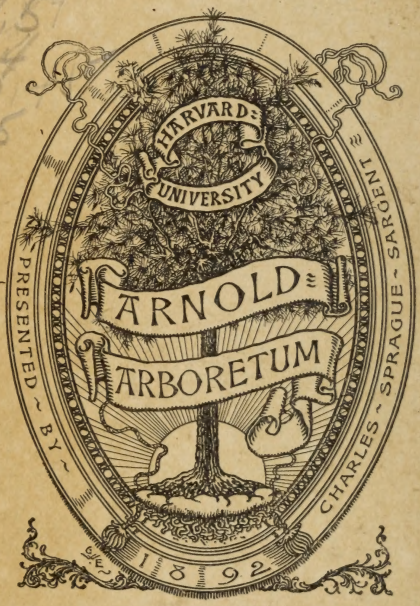

Digitized by the Internet Archive
in 2015

https://archive.org/details/olandskaochgothl1745linn

CARL LINNÆI
Med. & Botan. Prof. Upſ.

Ölándſka
och
Gothländſka
Reſa

på

Rikſens Högloflige Ständers
befallning
förrättad

1741 Åhr

Med Anmärkningar uti Oeconomien, Natural-Hiſtorien, Antiquiteter &c. med åtſkillige Figurer.

STOCKHOLM och UPSALA
hos Gottfried Kieſewetter. 1745.

UNIVERSITY

Den
Durchlauchtigſte
FÖRSTE och HERRE
ADOLPH
FRIEDERICH
Sveriges, Göthes och Wendes utkorade Printz och Arfförſte, Arfvinge till Norrige, Biſkop till Lybeck, Hertig till Schleswig, Holſten, Stormarn och Ditmarſen, Grefwe till Oldenburg och Delmenhorſt
&c. &c.

Durchlauchtigſte allernådigſte Arf-Furſte

EDERS KONGL. HÖGHET fördriſtar jag mig upofra förſtlingen af mine Svänske ſkrifter.

Den beſynnerliga ock höga nåd, hwar med EDERS KONGL. HÖGHET, ifrån ſin förſta lyckeliga ankomſt i riket, mig anſedt, har mig hår till föranlåtit.

En annor dag ſkall priſa den mer än kongeliga gåfwa, ſom EDERS KONG HÖGHET, till *Muſeum Horti Academici Upſalienſis*, af de många indianiske diur, mig i nåder öfverlåmnat.

Denna lilla Reſa beſkrifwer et par Oear ock Provincier i Oeſterſión, med deras œconomie och Natural hiſtorie.

In

Inbyggarne af berörde ôar lefwa uti härlige ock behagelige Land, undantagandes at de fällan få den lyckan se sin nådige ock höga Öfwerhet.

EDERS KONG. HÖGHET som så mycket wårdar sig öfwer Svea folk, och dem redan till större delen sielf besökt, lärer ock wisa desse framdeles den náden at inhämta deras tillstånd, då denna min lilla bok torde få sin högsta Läsare.

Den mäktiga warelsen, som urkorat EDERS KONG. HÖGHET til Svea Tron; som gifwet EDERS KONG. HÖGHET den skiönaste och tillika wisaste Printzessa; och som förlånt EDERS KONG HOGHET allas kiärlek, uppehålle EDERS KONG. HÖGHET till många ock sälla dagar, jag framhärdar till min död

EDERS KONGELIG HÖGHETS

Upsala d. 4. Octobr. 1745.

underdånigste tropliktigste tienare

CARL LINNÆUS.

Företal.

Rikſens Högläſtige Ständer wid Riksdagen 1741. behagade förordna, det ſkulle jag antaga en reſa til åtſkillige Landsorter i Riket och i ſynnerhet til *Gotland*, *Oeland*, Wäſtergötland, wid Kinne-kulle, Halle och Hunne-berg, Måſſe och Alleberg, Billingen och flere ſtällen; Til hwilcken förrättning Rikſens Högloflige Ständers Manufactur och Handels Deputation af d. 27. Aprilis anmodade deß Manufactur Contoir at för mig utfärda Inſtruction, hwilcken beſtod uti följande puncter.

α) At ſe efter, om på något ſtälle wore tilgång på ſådana gräs och wärter, som til fägerier äro tienlige, samt där de finnas underwiſa allmogen om deras nyttjande.

β) At undersöka, om några Leer- och jordarter kunde anträffas, som til hel- och half-porcellainer, tobaks pipor, klädes walckande etc. kunde brukas.

γ) Hwil-

γ) Hwilcka wärter och Naturalier som i APOTHEQUEN brukas, men här intils warit wanlige at utifrån införskrifwas, kunde innom Riket finnas.

δ) At jag skulle underrätta mig om hwad som hörer til *Historiam Naturalem* Patriæ, såsom allehanda Träd och wäxter, Djur, Foglar, Kräk etc

ε) At jag skulle hålla öfwer denna förrättning et noga *Diarium*, och efter återkomsten därmed inkomma.

Resan antogs d. 15 Maji samma år, igenom *Södermanland*, *Oefter-Götland*, *Smoland*, der jag genom Calmar for öfwer åt *Oeland*, följde Olands wästra sida til deß söderste udde eller Ottenby, sedan hela östra sidan åt norr, derifrån jag seglade til *Blåkulla* eller Jungfrun, och åter ifrån Öland til *Gottland*, der jag ifrån Wisby följde wästra hafs-sidan åt Fårön och därifrån hela östra kanten intil söderste Hoburgen, sedan tilbakas jemte wästra sidan åt Burswiken, Ekstadt, bägge *Carlsöarne*, Klintehamn, Roma åt Wisby och återtigen ifrån Gottland genom Öland och Calmar åt Wexiö, Wisingsö, Oerebro til Stockholm hwaräst jag slutade min Resa d. 28. Augusti. Hwad jag på denna min resa kunnat uträtta och huruwida jag den mig gifne instruction kunnat efterkomma, wil jag här som kortast föreställa.

α) De til Färgerier tienlige wäxter, som

jag på denna min resa kunnat upspana, ingaf jag til Kongl Wettenskaps Academien år 1742, som kunna ses i des Handlingar p. 20.

ß) Hwad Lerarter angår har jag mycket litet kunnat uträtta, som deße på Gottland och Öland merendels äro Kalck- och Bleke blandade. Den leran, som fins emellan Sandstens hwarfwen wid Burswiken pag. 265. n. 4. 6. 8. 10 och wid Grottlingbo pag. 240. är en synnerlig art, som är torr, något skifrig, tät, fin, går sönder i terningar, tager ut fläckar etc. hwilcken torde tiena till walkler och annat.

γ) Af APOTHECARE-Örter, som utifrån förskrifwas, eller åtminstone tilförene ei äro funne wildt wäxande i Swerige, har jag upletat åtskillige såsom Scordium, Eryngium, Stœchas citrina, Ruta muraria, Ebulus, Bellis minor, Victorialis, Cichorium, Lithospermum, med flera.

δ) Hwad *Historia Naturalis* wi komer, har jag på denna resan funnit mera än man någon sin kunnat förmoda. Uti Kongl. Wettenskaps Academiens handlingar 1741. pag. 179 har jag upräknat 100:de slags örter, förut i Swerige obekante, men på denna resan upsökte. Hwad Malmarter angår, har man til dem haft mycken liten anledning på Gottland och Öland, men Corall-arter och Petrificationer i myckenhet. Diur, Fiskar, Amphibier, kräk, Insecter och Foglar, besynnerligen af de

2. se-

2. senare slagen, har man fådt ansenligt antal.

c) Mitt *Diarium* har jag härmed den åran at öfwerlämna til Fäderneslandet och Publicum, at däraf kan ses med hwad åhåga jag efterkommit det, som mig blifwit anbefalt.

Miltal och Logementer har jag som kortast utsatt. Omilda omdömen och critiquer öfwer fehlachtigheter, som här och där kunnat ses, har jag med all flit undflytt, at jag måtte gagna utan at någon skada. Jag har gifwit fram sakerna helt kort, utan mycket raisonnerande och många reflexioner, som altid säga sig sielfwe, när data äro richtige och alt detta at jag måtte winna kortheten, som är det behageligaste Skrifsätt.

Jag har med flit beskrifwit mycket, som i Swerige är alment, därföre at det utomlands är sällsynt.

ANTIQUITETER såsom Borgar, Högar, Ætteplatzer, Stenar har jag kort anmärckt, där jag dem sedt.

RUNSTENAR har jag en stor hop uptecknat på Öland, at jag därmed måtte noga wisa andra hwar sådana kunna igienfås, men ingalunda at härmed lämna af dem någon tilförlitelig Copia, ty dels är denna wettenskapen intet min, dels har jag ei eller welat mig uppehålla wid dem, så länge, at jag dem ifrån den beswärlige mässan, som alla Ölandska Runstenar öfwerdrager, kunde reng göra. Mä-

altså ei min läsare någonsin taga deßa afskrifter annorledes än som jag dem gifwer, neml. som ett hastwärck och widermåle. Hwad de Gottländske Runstenarne angår, så har jag allenast nämt hwar jag dem sedt, utan at af dem afskrifwa någon Bokstaf, som jag haft mig bekant, at den lärda Biskopen Dr. G. Wallin dem alla mycket noga aftagit, och dem ofelbart med första lärer utgifwa.

Oeconomiska anmärckningar har jag på denna resan mer sorgfälligt hopsamlat. Inbyggarenas seder, kläder, husbygnad, deras åker och sädes skiötzel, deras äng och skogar, Tiärubränneri, kohl-miler, golfsten och Sandstens brott beskrifwit och här och där som kortast anmärkt, hwaruti et ock annat kunde förbättras.

Uti *Mineralogicis* har jag anmärckt åtskilligt om Kalcksten, Sandsten, Asfwaasten, Qwarnsten, Droppsten, Flygsand, med mera som förut intet warit bekant.

Uti *Botanicis* har jag på många ställen rön, som jag hoppas ei skola wara onyttiga för fädernesslandet. Jag har funnit den örten af hwilcken den rätta *Sonda* brännes. *Aghen*, som på Gottland brukas til långwarachtige tak, har jag beskrifwit, hwilcken torde lätt planteras i wåra widlyftige myror. Sandhafren, som så besynnerligen dämpar Flygsanden. *Schiæde* som giör uti dricka, folket nästan blinda. De wäxter, som gifwa mölck och smör en hwit-

löks

löks smak. *Rams*, som fördrifwer ogräs i humlegårdarna. *Hagtorn*, som bör planteras på slätten där intet annat Träd kan bestå. Token som tienar til små häckar i Trägårdar. Åkersenapen och deß underliga natur samt mycken skada. Swenska Göfröet, som är så förträffeligit i ängar, at jag ej sedt deß lika. Olandska *Haslen*, som förmenas tienar til låga häckar. Huru man af Eken har en krönika på starcka och swagare wintrar hela 300:de åren tillbakas, samt huru Ekar böra handhafwas at de måga wäxa med en rak stam. Huru *Hauter* eller *Tang* brukas til giödzel på åkrar. Hwilka wärter trifwas på den äldra torraste och magraste jord; och hwilka wärter gifwa tillkenna, hwarest ängen består af kallsord. Hwarest Oljeslagen tienligast kunde inrättas och af hwilka wärter. Hwarest *Liung* intet trifwes och hwarföre. Hwilka örter äro skadelige för Fåren och det härliga Färgräset af hwilcket fåren aldrabäst trifwas. Hwad gräs Boskapen fägna sig af wid hafsstranderna (Wett. Acad. 1742. p. 191.)

Hwad *Agh*, *Alfwarlæk*. *S. Brittæ læk*, *Rams*, *Keipe*, *Kräkel*. *Madra*, *Mannablod*, *Selting*, *Tarald*, *Took &c.* äro för slags wärter med mera.

Uti *Zoologicis* har jag beskrifwit huru Siälarna fångas, Siortarna utstångas, huru Rokarne tagas, huru Eider-dun inißhafwes, huru Änder snärjas. Huru Tobis, Torsk, och Flundror fiskas. Huru sälsamme Torden, Skär-

fläckan, Älfwar, grimmen Tolcken, och Strandskiurar äro med ganska många Insecter, hwilckas nytta oß til en stor del ännu är obekant; men kundskapen om dem är doch angenäm åtminstone för det folck, som läsit hwad Reaumur, Swammerdam och Frisch uptäckt för werlden.

Hwad Tillwärt Historia Naturalis Patriæ tagit af denna reſa, lära de Böcker, som nu tillika af mig utgifwas nogsamt bewitna, hwilcka säkert skola wisa at Historia Naturalis Patriæ til örter, Diur, Foglar, Fiskar, Maskar och kräk nogare blifwit i Swerige upteckнade, än härtils skiedt uti något Rike af werlden.

Physikaliſka Saker om Strömmar, Siöar, Salta och Sura Brunnar, Kiällor, Kalckwatn, Berg, Grottor, Tufwor, Strata &c. har jag åtskilligt som förut ej warit almant

Huscurer har jag samlat, der jag dem hördt, såsom emot Swulnad, Sår, Hålt Moderpaßion, Fuhlslag, Rosen, Blodsot, Mielteſiuka &c.

Widskepelser har jag här och där upteckнadt mer til at förnöja min Läsare, än at därmed gifwa någon wärckelig nytta.

En stor hop örter och insecter har jag på latin beskrifwit, dels för kortheten skuld, dels at man ej har Terminos artis stadfästade på swenska språket; men förnemligast at utlänningar kunde nyttia werket och derigenom ledas at få åhåga til at se hwad det öfriga wore, hålst ingen Swänsk lär mycket bemöda sig om dese beskrifningar, om han ej sielf är studerad.

At lära inwanarena och bönderna kiänna och tilreda hwarjehanda Färge-gräs och Apotheeare örter fant jag under reſan wara mycket swårt; den korta

ta sommaren fodrade min skyndsamma resa, om jag eljest skulle bese många orter och däraf få anledning til flere rön; Jag skal beflita mig att lära de studerande wid Academien alt sådant, at när dese med tiden blifwa i riket utplanterade och Pastores i församlingarne, de då måge wara i stånd, häruti gifwa sina Sochne-boar bästa anledningen.

Charterna öfwer Gottland och Oland bör min Låsare tillskrifwa den wittra Inspector Jacob Faggot uti Landtmäteri Contoiret, som at göra detta lilla wärk så mycket tydeligare har mig dem lemnat.

Jag bör ock här ei förbigå at nämna 6 unga Herrar, som på denna resan giorde mig på egen bekostnad sällskap, at därigenom wänja sig wid observerande på resor och sig sielfwa upöfwa, de där med all flit woro mig behielpelige wid undersökningar. Dese woro

P. *Adlerbielm.* Notarius uti Kongl. Bergs-Coll.
J. Moræus, Auscultant i Bergs-Colleg.
H. J. Gahn. Bruks-Patron.
G. Dubois, Medicinæ Studiosus.
Fr. Ziervogel, Pharmac. Regius.
S. Wendt, Med. & Botan. Studiosus.

Skrifarten är mycket enfaldig, hwarföre jag torde blifwa hårt ansedd af många Plinii Nåchtergahler. Språket pryderen wetenskap som kläderne kroppen, den som intet sielf kan hedra kläderne, måste låta dem hedra sig. om hos andra folkslag allenast Eloqventiæ Doctores fått skrifwit, torde werlden i dag wetat mindre.

Finner jag at detta skulle behaga mine landsmän, skal W. G. snart nog något angenämare framkomma; hwar och icke, skal min möda ei köpa sig tadlare.

* * * * * *

CARL

CARL LINNÆI

Öländska Resa

förrättad

1741.

RESAN til ÖLAND

1741 Maji 15.

STOCKHOLM reste wi ifrån i den behageligaste Wättiden, kl. 11 förmiddagen. Solen skien klar och Luften war något kulen.

Wåren, som ei bör mätas efter calendarium, utan efter climatet och wårman, war så wida kommen at Lönnen utslagit sina blomor, men ei blad; at Björken nyligen utspruckit och blommade som bäst; Alens stiplar woro nyligen utbrustne och Granen hade på sina ytterste qwistar små röda smultron-lika Knoppar, som woro thes hanblomster, men ånu ei mjölige; Lind, Ek och Asp stodo ånnu sofwande i sin winter-dwala.

Blommor woro inga andra ån Draba prima, Caltha, Glechoma, Leontodon, Heparica, Anemone secunda, Oxalis, Adoxa, Salices.

Ibland Foglarne hade Giöken nyss begynt gucka och Ladu-Swalan såg man i dag den första.

SÖDERMANLAND.

Resan ställtes genom Sörman-Land, men ändoch hade man i dag qwar Wplands Situationen med kulrige, låge, flacke och blå Bergskullar, emellan hwilka woro mindre tilräckelige platsar af skog eller skiön säd, fast wår-säden war nog ojämn.

Utan för Staden mötte oß en myckenhet soldater med nya Kläder, samt friska och frodiga ansichten.

Efter sex fierdedehls mihls resa kom wi til Ferria, dår wi länge wämade på hästar, och efter twå mihl til Södertellie.

SÖDERTELLIE Stad är en liten fläck, liggande uti en dåld, emellan twenne högder på en sandachtig och mosfull tracht, sträckandes sig ut efter längden af dålden. Mälaren ligger på ena sidan och Saltsiön hade communication med Staden på andra medelst en wik, som åhrligen mer och mer grundar sig igen, at man redan på en fierdedehls mihl ei med fartyg til Staden kommo kan.

Landet blef härifrån mer och mer habitabelt med större dålder, åkerfält och ängiar; hafwet stötte in på åtskilliga ställen wid wägen med sina wikar.

Til *Pihlkrog* kom wi efter sex fierdedehls mihls resa om aftonen, stondade oß derifrån åt Åby, dit wi hade twå mihl, men owana af resan hwilade nogot förut öfwer natten, kl. 12.

Maji 16.

Dagen blef warm och behagelig efter en med stark timfrost kulen natt.

Mahlört wäxte uti ansenlig myckenhet här omkring wid gårdarna.

Niupon-Buskar hade alt ifrån Stockholm hit intill stått ymnogare kring wägen, än man sedt på någon annar tract i Swerige; the hade på sig en myckenhet af Sömntorn eller Apothekarnes Bedegvar, i hwilke lägo ännu matkar, som ei förbytt sig uti Ichneumones.

Bryum capsula nutante turbinato-ovata, calyptra reflexa

reflexa qvadrangulari giorde här och ther röda fläckar på jorden, och wred sig efter wärma och torcka.

Wi togo af åt *Trosa*, men i wägen sågom på ömse sidor up i bärgen en rödachtig bränad af Sielfförtsten, som gaf tilkienna at bärgen höllo Järn.

Gieddeholm en wacker och wähl bygd Sätesgård låg oß i wägen, ty besägo wi theß Trägård, hwilken nu åtskilliga blommor utsirade, såsom Tulipa, Crocus, Narcissus luteus, Hyacinthus botryoides, Fumaria bulbosa caya & solida radice, Primula, Bellis och Corona Imperialis; utom hwilka trägården pryddes med häcker af Syrén, Ligustet, Berberis, Lönn och Buxboms ritningar. Taxi eller Joträn stodo wähl klipte och Fikon med Thuja woro här the raraste. Pihlar stodo här i Alléer och nu i bästa blomma, alla woro Hannar, kunde altså intet med sina frön beså landet, ej heller om sommaren med sina ullfulle Fröhus orena landet där de wäxa, hwilket Hushållare kunna märcka.

TROSA Stad låg in til Stäwiken, at små Fartyg kunde gå up til Broen mitt för torget; utom hwilken förmohn och at han är så ganska liten, intet märckwärdigt här föreföll. Des belägenhet ½ mihl från Landtwägen lärer mäst förhindrat thes tiltagande.

Man fick tilfälle at här beskriswa en liten Fjäril, som man intet märkt hos Utlänningarne: *Papilio* hexapus alis divaricatis dentieulatis nigris albo punctatis. Han war mycket liten, hade sex richtiga fötter, med wingarna satt han på en besynnerlig ställning, lika som den som kallas Ekeblad; wingarne woro på bägge sidor sotuge med hwita fläckar och blekare inunder; kanterna woro tagguge och taggarne bestodo af swarta hår, emellan hwilka hwita upfylde caviteterna.

Til *Swalbro* kommo wi ifrån Åby efter 2 mihls resa,

i nagot mer backug wäg, der wi måste wänta och frysa hela natten, i brist af hästar, säng och nattläger.

Maji 17.

Om morgonen kl. 8, så snart wi fingo hästar, begofwo wi oß på resan, lämnandes på wänstra handen den wackra Svalæ-Hammar, och kommo efter 2 och en fierndels mihl til Nykiöping under ett stadigt regn.

NYKIÖPING är en täck Stad med snygge hus, breda gator, uphögd plan, frisk luft och åtskilliga Steen-huus. Wi besågom thet förfalne Slottets rudera efter wallar, murar, samt Erichs och Waldemars fäste-kamrar; thetta hade nu förwandlat sig uti Residence, Cancellie, Rätterier, Magazin.

Ibland murarna, efter the förbrände husen i Staden, war en af Hollensk Klinck hwilken stod hel frisk och fast, fast under öpen luft alt ifrån sidsta Kriget, mer än 20 åhr. Klincken suger intet til sig så mycket watn som wårt tegel; ty han är mindre och bättre genombränd, han är hwit in uti, då wårt tegel är rödt och Jernhaltigt.

Broen, hwilken låg öfwer den åen, som går mitt igenom Staden, war af sprängd gråsten, starck och konstigt upbygd.

Floden med sina många jämne, doch drifwande, fall, långs åt hela Staden, dref qwarnar, Pappers-Bruk, Wals-wärck, mässingträs-hytta.

När solen skin på imban, som steg up af forsen wid qwarnarna, repréſenteras stadigt öfwer honom en artig regnboga.

Qwarnarna woro förſedda med Renska stenar, af hwilka en enda innehade 10 par. I en qwarn stod en Bild af S. Annas skapnad och namn, hwilken at röra

gemene

gemene man hölt före wara farligt, berättandes the olyckor, som händt qwarnen, då denna S. Anna tilförna blåfwit rubbad och förtörnad. Nyköpings miölet, som har namn för thet bästa i riket, må fuller något tilskrifwas dese gode qwarnar och qwarnstenar, doch är til ett godt miöl ett godt Korn långt mera nödigt; man wet at i Sörman-Land wäxer thet bästa Hwete.

Saffians-Fabriquen och huru des Skinn præparerades och tillagades, förr än de kunde winna credit hos en hel nation, låt Christ. Jckorn oß dese, hwilken thetta anlagt utan förskott af publico; honom bröd de Pappers-Bruket, genom hwilket han förhindrades at anlägga Stamp. Här såg man huru sågspån af Sågqwarnen giordes nyttige til skinnen, såsom ett absorbens, at ther med them lättare handtera, halla och torcka.

Mäßings-Bruket beságom wi också, huru mäßingen giöts och huru träden drogs; jag kunde intet förstå, hwaraf thet kommer, at Giut-stenar skola förskrifwas ifrån, och de ej fås så goda i Sverige, der de endast doch beslå af mica, quartz och spat. Nihilum album samlas här intet, som det doch kunde til stor quantitet, ty utom en gammal jerngryta fordrar thet intet förlag. Thet kunde samlas för Apothekarne och äfwen utskickas, då det kan säljas hela skålpundet för en daler och nöhl inunder. I Apothequen kostar hwart Lod häraf 11 stufwer.

Stärckelse *Fabriquen* af Fäl-skären Ziwert anlagd beságom wi äfwen, der oß wistes prof af åtskilligt likt Berliner-blått, utan säfflor förfärdigat.

Pappers-Bruket med des klutar och lumpor, lackiärtil och lump-watn, Lim-watn, Former, walckar, träßar och planer-hamrar beságom wi mot aftonen.

Bönestads Antiquiteter, Högar och stenar, om hwilka Sundler i sin Diss. de Nycopia pag. 150 och af ho-

nom Tuneld Geograph. 62 berättar, sade oß bemelte Ziwert wara af inter wärde.

Sqwatran (Ledum) berömdes såsom ett förträfseligt medel emot wäggelöss.

Stäckra, som här i Sörmanland wäxer öfwerflödigt, skadar häftarne mer än på något annat ställe, om hwilken Probsten Pihl berättade, det hon intet skadar häftar först utan endast torr; kan och wara at häftarna weta bättre genom lucht och smak at fly henne, då hon är grön och rå, än när hon är torr.

Maji 18.

Wi lämnade thet täcka Nyköping; wägen war sämn, Åkerfälten på ömse sidor, Solen sken warmt och Lärkorna tiltade i luften. Winter-rågen stod något tunn, bäst på högderna, men i Dälderna helt utödd.

Ärteplanzar en hel hop lågo brede wid landswägen, på wänstra handen, strax förr än man kom milt för Bærchners Gård Bärga kallad.

Ormar äro hwarken i Sverige eller utom Lands på något ställe tilräckeligen beskrefne, therföre at illustrera historiam naturalem Patriæ giörde wi på them beskrifningar. Här funno wi en Coluber som således noterades; kroppen grå, med ovate fiäll, som woro på ryggen smalare, med uphögd linea, til färgen lika, utom få på hitzen swartachtiga; hwar af roggen blef något fläckug. Undra sidan täcktes med fiäll, så breda som magen eller halfwa kroppen, dese woro swarta, wid sidorna liusare, fram åt hufwudet än mer liusa. Hufwudet swart med åtskilliga suturer. Kiäkarne med swarta twära linier. Näsborerna små. Kring öronen kullrig, utstående, swart med stor hwit fläck. Tänderna i twå rader på hwarthera sidan af lika storlek. Tungan

af

af två swarta trådar. Denne giör inga skadeliga nät och är af Snokslächtet.

Efter 1 ½ mihls resa byttе wi hästar i Gæders Gästgifwaregård. Här lågo Snöplog, Wält och Slädd. Sladden består af twenne tiocka bräder satte på kant parallelæ och thopsäste med några twärpinnar helt fast, hwar med åkren slättas efter Wälten, på thet lerkokorne må än bättre sönderrifwas. Jag beskrifwer under tiden the förachteligaste, gemenaste och allmännaste hus och åkerredskap, intet för mine Landsmäns skuld, utan mer för Utlänningarnas. Thet kommer doch til nytta uti Oeconomia privata.

Sedan wi rest 1 ¼ mihl til Vreta, en lika god och jämn wäg, fingo wi en hel annor jordmon.

Kåhlmården en tiock Skog af Tall, Gran, Stenar, Högder, Berg och Bräsupar, ibland hwilka Stut-Kårns Brincken war ej then sämsta. Allestädes wid wägen lågo Stenar öfwerstruckne med en blodröd färg, som gnuggad gofwo en hög guhl färg och luchtade som Fiolblommor. Kallas therföre thenna sten *Viol*-sten, fast än stenen sielf gifwer ingen lucht, utan endast en fin meßa, (Byssus) som honom färgar. Denna Byssus bevar intet af trådar, såsom Utlänningarnas, utan endast af ett fint miöl.

Efter 1 ¼ mihl ankommo wi til Krokeks Gästgifwaregård, där Kyrkian war bygd på sielfwa rudera af Svinstuna Kloster.

Må-Bär wäxte här ymnogt, lika röde winbär, från hwilka the skiljas med sine upräte klasar, bredare stiplar och mer spitsige blad på bägge sidor med små korta hår, som i spitzen föra en kiörtel, beströdde.

Här wid Krokek sägs en liten *Fiäril* til skapnad och storlek med Argo, men utan fläckar, ofwan på wingarna hög-blå.

Cochlea testa utrinque convexa subtus perforata, spira acuta, apertura ovata transversali fans ymnogt i sielfwa rudera af Klostret. Thenna är intet allmän i Sverige, men rar utom lands och lätt at skilja ifrån andra medelst thet hennes skahl är hwast på kanterna, och intet rundat som alla andra Snäckskahl äro.

Cerambyx nebulosus, antennis corpore longioribus, thoracis punctis quaternis luteis: ett insect som Petiver fått ifrån Rysland, och lätit afrita som en raritet, fans här på Kolmården. Han war en twärfinger lång och jerngrå; hans wingskal woro trobbuge, klädde med grå hår, emellan hwilka här små swarta glänsande punctar, hel tätt strödde, framlyste och en mörckacktig färg gick nästan twärt öfwer wingskalen. Bröstet war åfwen sådant, och hade en spitz på hwarthera sidan samt 4 gulla fläckar ofwan på. Hufwudet åfwen jerngrått. Ögonen woro såsom chagrin och en ögonlik fläck bak om hornen. Hornen woro fem gångor längre än hela kroppen, bestående af otta delar, hwarthera nederst grå, men mot spitzen swart och tiockare; ju närmare hufwudet ju kortare. Buken och Fötterna grå. Fotbladen bestodo af fyra leder, the twå förste såsom halfmånar, then 3dje twåklöfd, som en Getfot, swart, fodrad med hwita hår, och then 4de afsång med skarpa klor. Wingarne mörckachtige doch klare med fotuga ådror. Creaturet war i anseende til thes storlek ganska starckt.

Här wid Gästgifwaregården Krokek war skilnaden emellan Södermanland och Öster-Giöthland.

ÖSTERGIÖTLAND.

Ifrån Krokek hade wi til Åby 1 ½ mihl af lika situation och backar, ibland hwilka Glasiö-backen upföre

upföre och Rot-brincken nedföre woro the märckwärdigaste.

Kåhlmården lychtades strax förr än man kom from til Åby Gästgifwaregård. Märckwärdigt war, at Kåhlmården, som bestådt af delias berg, här slutades på sidorna med sand utan sten, då hela landet nedanföre består af lera. Men icke hafwets egen effect? På ytterste kanten af Kåhlmården sick man se Öster-Giöthlands egna situation af stora och wida Åkerfält, Byar, Wägar med hafswiken och Norkiöping.

¼ mihl ifrån Åby kommo wi om aftonen til Norkiöping.

Maji 19.

NORKIÖPING bleffwo wi qwarе uti denne dagen öfwer, dels at beså Staden och Manufacturerna, dels at underwika Soldaterna, som kommo tågandes och säkert skulle giöra oß förlustiga af skiutz.

Säckerbruket af Rådman Lindstet och Interessenterna upbygt beságom wi först, siellfwa huset bestod af 8 Wåningar med windarne. Här kokades det rå grofwa pulveriserra Säckret med watn, upspäddes med kalkwatn, blandades med oxe-blod eller ägghwita, skummades, slogs i formor, som woro til skapnad af en omwänd conus med genombårad spik; här utur tan en Syrup neder uti en underståendе flaska, thetta itererades och en hwit, wät, Fransk lera, såsom en deg, blef täckläck öfwer Säckret i thesse Formor. Thet är underligit at ingen Lera funnits hos oß, som kan tiena til sådant bruk, utan at hämtas utifrån. Thenna leran tycktes intet annat giöra, då hon täckte Säckret, än allenast bewara thet för hastig torcka och förr än watnet wäl är afrunnit; ty om leran tages bort, tå allenast

spitsen af sockertoppen ännu är wät, blifwer den mera hwit. Skummet, som togs af the kokande klärlar och laken som runnit utur Formerna, giordes til Syrup. Kalckwattnet, som hade uti sig Kalck-salt är så skadeligt för menniskians kropp, som det är nyttigt wid Säckretz raffinering.

Wäfningz-Bruket besökte wi thernäst, men som thet intet war i gång, lämnade wi thet strax.

Kläde-*Manufacturen* wiste oß Commisarien Urlander; wi sågom Ullen spinnas, wäfwas til Kläde, Kardas med Kardor (dipsacus). Wi fägnade oß härwid at Swenske Män fingo gå i Swenska kläder, och så många torftige födas af sina händers wärck. Wi förtrötom at Kardor eller Tistel-huswuden skulle ifran andra länder hämtas, som doch så lätt wäxa uti wåra täppor, at ther the en gång inkomma, sedermera så sig sielfwe. Wi wetom wäl, at theße cultiverade blifwa mildare och miukare, altså och mindre tienlige än the wildt wärande, men tåd häremot woro, at så dem i hård, doch fet, jordmåhn på ett öpet och för hård blåst utstält rum. Blått färgades med Skiäla-gräs, (Serratula), som kostar 5 a 6 Dal. K:, fast hon wäxer wild kring Upsala, Stockholm, ÖsterGiöthland, Öland och Skåne. Gult färgas med Wädd (Luteola), som kiöptes äfwen så utifrån, fast hon kring Lund wäxer på alla Wallar, som ett ogräs; tyckes altså der böra cultiveras, hwaräst hon lättast fortkommer. Swart färgades med vitriol och Möhlbärs-ris, hwilket senare brukas i stället för Utländska Smack (Sumach eller Rhus).

Tobaks-Spinneriet besökte wi eftermiddagen, ther wi sågom många små Barn förtiena sig födan: en dehl woro Bußgpakare, ihopläggandes smala tobaksremsor, de ther insuwit ett tobaks-säs, hwars composition

war

war här ett arcanum; andre bredde ut bladen; andre woro Puppen-makare, wridandes bladen omkring bußarna til några quarters längd; Andra togo fielkarne ur bladen; andra spunno, läggandes bladen omkring Puppen-makarnes stycken, spinnandes Tobaken til skapnad af ett tog; andra giorde rullar; andra präßade; Andra karfwade tobak til Kardus. Wid Tobaks-Präßen war märckwärdigt at se styrckan af en Snäcke-struf.

Floden, som gick twärt igenom Staden, slände sig så innom Staden som utom i krok, som en häst-sko, öfwer henne lägo fyra Broar in uti fiellwa Staden och några Fartyg. Lapfisket war anlagt in uti Staden. I Floden fans Gutare, Neijon-ögon, Wimbor, Idar och sällan Stör. I henne fiskades helt lätt och artigt med små Båtar och twenne Karlar, af hwilka en satt för åhrorna, then andra stod jemte styret med en lång Häf, som war twär åt botnen, hwilken, då han ofta drogs up, fägnade med Fisk. Ja i somlige Båtar stod en enda Karl med häfwen, och ingen wid åhran, utan gick båten med Strömmen, til thes Karlen lämnade Häfwen, och rodde tilbakars at förnya sitt arbete. I denna floden jämte Mäßings-Bruket såg man några Holmar i starkaste forsen, thit ingen komma kunde, på them stodo några Pihlträn, i hwilka woro bygde Nästen lika Skate-eller Kräke-bod. Foglarna sades se ut som Kråkor, men mindre, med röda näfwar och fötter, och nästan Kräke-likt låte, the woro borte hela dagen at föda sig, men om nätterna hemma. Folcket kände them intet til namnet, ty the hade först hitkommit för 4 a 5 åhr sedan, och nu förökt sig; aldrig kunde någon eftertancke finna säkrare rum uti en öpen Stad, än theße Foglar här utwaldt, häfst de äro Aves migratoriæ, och altså endast här bo om Sommaren. Bergmästaren Stockenström loswade sig skola skiuta en och den

Picka

skicka til Wetenskaps Academien, at Foglen der af oß måtte undersökas (lofwen hölis och befants Foglen wara en Ruka. (Se den 3, och 5 Junii.)

Trägårdarna stodo fulla af Tobaks-Plantor och Fritillaria, Auricula samt Portulaca, som blomstrade, ibland hwilka then sidsta hade en fyr-klufwen stift.

Staden war stor, Husen woackra, med breda Gator, tre Kyrkior, fyra Torg, många Trägårdar och twå Borgmästare. Natten förhindrade oß at beße flera Fabriquer och märckwärdigheter i denna stora och täcka Stad.

Maji 20.

Om morgonen reste wi ifrån Norkiöping i mulet wäder, men Solen klarnade up kl. 8 med en ganska het dag, som plägade oß på wägarna med mycket damb.

Wägarna woro här i Öster-Göthland skiöna, på bägge sider planterade med Pihlar, som kommo fort i sidlänt jordmohn, ty borde i thet stället, ther torr marck woro, Sälg planteras, som äfwen är en Salix och har samma wärt. Wi märkte hela dagen på theße Pihlar, at alla woro Hannar och inga Honor, hwaraf kommer at ingen Frucht wäxer på trän, som orenar wägarna med sina Wi-like Julis. Woro här mockenhet af Bij ßulle the säkert först på wären hafwa med theße blomster ett behageligit arbete. Denna Pihlen war wid lederna bräckelig, så at när man bögde på thes qwistar, som eliest woro bleka och sega, sprungo the af wid åhrs-delningarna. Bladen woro Lancett-like, spitsige, sågade, slätte, ofwan glänzande, in under med tunna hår beströdde. Blommorna hade sine strängar och knappar med en gul Honung-kiörtel samt bleki och något härigt blom-fäder.

Se Linn. Skr. d. Sv. Sp. pl. ed. II. p. 1443.

På

På nagra ſtållen, doch ſållan, fants ibland Pihlen ett annat ſlag af Salix, ſom kallas Jolſter (Salix floribus tetrandris) hon war mindre, bloden mer ägg-like, mer glänſande, finare ſågada, mer ſlätte, intet hårige; qwiſtarna röda och ingalunda bräckelige; af denna ſtod både han och hon. På en af deſſe fants *Roſa Salicina* nyß utwuxen, af hwilken man klart ſe kunde, det Rajus orätt hållit före, at theſſe roſor af maskar förorſakas; det war ögonſkienligt, at denna blomma war intet annat än en plenitudo eller fuld blomma, der blombölſtren i han-blommorna utwuxit til en ofantelig ſtorlek, ſedan ſtån-darne eller ſtamina blifwit utſlutne, hwaraf ock deſſe blad woro nedan til ihopbögde.

På wägen mötte oß en ſtor hop Soldater från Jön-kiöpings Lähn, ſom tågade åt Stockholm, där at gå på Galejerna.

Wi lämnade på wänſtra handen De la Gardiernas Löfſtad, belägit på en hög backa och på högra handen Gran-Siden.

Granerna ſtodo nu i full blomma och goſwo ett ſtarckt damb ifrån ſig i ſtarkaſte hettan, ſå ſnart träden rördes; deras oändelig många han-blomſter, ſom förut warit Smultron like och liffärgade, woro nu bleke och utlekte; Hon-blomſtren woro ſå, högröde, lutande med tilbaka bögde hårige fiäll, at the likſom med ſkiedar måtte uptaga han-mölet och thet leda til the röde lancett-like piſtiller eller ſpiror.

Larva af en Cimex ſtor ſom en Wägglus men tiock-kare, trinnare, hel och hållen mörck, utom de ſwarte ögon och fyra rader af ſwarta ſmå punctar längs åt ſtål-de, fants på Granerne.

Kimſtad Kyrkia lämnades på wänſtra handen, på hwars takåhs woro i Bläck twenne Ryttare uthuggne emot hwarandra ridandes.

Oxe-drifter möte oß nu ſom tilförne, driſwandes

åt Stockholms Slachtare-huus i ansenlig myckenhet.

Kring Norkiöping hade wi stora åker-fält, små Ene-buskar, ingen skog, några lösträn, föga stenar.

Ekar woro här omkring nog många men illa handterade och medfarne; the tiocke grenar woro afhugne en twärhand ifrån stammen, men alt försendt; små qwistar sprungo ut omkring the afhugne grenar; en alt för liten krona och ej tiltäckelig för så långt träd, war lämnad öfwerst i torpen; här af woro många Ekar aldeles utgångne och torkade.

Blomsterna woro nu här i Diken Hortonia och Ranunculus capillaceo folio; i Kärren Caltha; i Ängarna Primula lutea; wid Buskarne Anemone nemorosa; wid Tufwarne Juncus capitulis pfyllii.

Efter 1 ¼ mihl kommo wi til Brinks Gästgifwaregård.

Wid Råren låg landswägen lik som twärt öfwer sjöen, och in wid wägen på en liten Holma låg Norsholms Gästesgård nätt och wähl bygd. Här flögo wid Åkrarne små gubla Foglar (Motacillae flavae) och i Skogen Montifringilla calcaribus alaudæ.

Efter 1 ¼ mihl kommo wi til Kumla Gästgifwaregård.

Kalckbrottet här wid Kumla bestod af en kalcksten, som war helt hwit, tätt, storgrynig eller ock flintlik med helt fina particlar; Han wanz med sprängning utur berget, som war spruckit i åtskilliga rämnor och deße rämnor ofta hopwuxne med balkar, tre twärfinger högre än sielfwa bärget. Några kalcksienar säges strödde på fältet af elden glaserade til ett grönblått glas.

Saxifraga tridactylites tectorum stod här i full blomma, i hwilken man märckte huru stamina, twå och twå i sänder, lutade tilsammans med sina knappar

mitt

mitt öfwer pistillerna, och gnuggade af hwarandra mjöhlet, sedermera sparrade ifrån hwar andra, då åter twa andra framkommo på lika sätt; ett ofördikneligit experiment wid örternas befruktande, som tilförna aldrig warit bekant. Hela thenna örten war beströdd med korta hwita har, på hwilkas spitz en röd körtel utsilade en seg wätska, som giorde örten klebbig.

På Berg-Kullarne stod *Potentilla* quinta i full blomma, och *Polytrichum* calyptra striata sursumve pilosa stod med sine capsulis sessilibus, subglobosis, rectisque calyptra hispida, arcta, acuminata, totam capsulam involvente. = *Bryum Dillenii Muscor.* 9??.

Festuca panicula secunda coarctata aristata, culmo quadrangulari nudiusculo, foliis setaceis: ett Gräs, som almänt wäxer hos oss på wåra skarpne bergs-kullar, och som brytt de måste Botanister, singo wi här se i sin bästa wäxt: Rötterne woro härlike, swartachtige, länge, mahrachtige; Bladen wid roten ihopsamlades som en borsta, långa som en twärfinger, tiocka som en borst, nästan runda, litet ihopkrammade, då man drog fingrarna nedförr woro the skarpe, men ej upföre. Strået war quarters långt. Hwenen (panicula) war ihopdragen, smal, rödachtig, åt en sida bögd. Små-axen lancett lika med blomhölster utan agn, spitsigt förandes fram fyra blommor med agn.

En Jök singe wi här beskrifwa, han war lik en Giök, men något större, hade smala och långa fötter, swarta klor och liten näf; ofwan på hufwudet, roggen, stjerten, wingarna, jerngrå; in under öfwer alt hwit med grå twära wågor, som på bröstet hade en liten knapt synlig brun fläck wid spitzen af hwar fjäder; stjertpennarna jernarå med sex mörka twärstrek; täckfjädrarna under stjerten woro snöhwita.

Mordella fusca opaca, elytris punctatis ett litet insect,

insect, som åter up de små örter om Wårtiden, fans hår ymnogt. Des kropp war swart, wingskalet nästan med ofenlige punctar; Ben, Fötter samt nedra dehlen af Hornen woro guhlbruna; Hornen bestodo af 10 leder; Baklåren tiocka och starka, med hwilka hon hoppar förr en Läppa, hwars storlek hon ock äger.

Skatorna hade bygt allestädes wid Byarna sina konstiga näster med dubbla ingångar i huset. Underlig Fogel, som flyr skogen och utsätter sig för dagelig fara ibland menniskiorna.

En Konungens Jacht-Parck war wid wägen ¼ mihl för än wi kommo fram til Linkiöping, dit wi hade ifrån Kumbla 1 ½ mihl.

LINKIÖPING Stad war intet särdeles stor, ej synnerliga store hus, utan synnerlig situation med ojämna Gator. Kyrkian war en ibland the förste i Swerige. Här war Landshöfdinge och Biskops-Säte, Gymnasium och Schola. På Torget lågo några stora flate stenar, som sades, på the rum, ther Konung Carl IX lät afliswa Riks-Raderna.

Lands-Höfdingen berättade, at i Skåren skulle finnas ett sälsamt Träd, det jag efter hans beskrifning höll före wara Id eller Taxus.

Wi uppehölle oss icke länge i Linkiöping. Utan för Staden reste wi genom Malmen, en Skog lik den Jacht-Parcken, wi hade på andra sidan om Staden.

Åkerfälten woro här och ther besådde med Årter. Ranunculus foliis submersis capillaceis och Oxalis slöt tilsammans sina blommor mot natten.

Efter 1 mihls resa från Linkiöping kommo wi til Bancke-berg. Aftonen kom på och resan skyndades.

Efter 1 ¼ mihl anlände wi til Mölby, sedan Solen med sin aftonrödna nedgått. Denna Mölby Gästgifwaregård är therigenom märckwärdig, at Landswägarne

wägarne från Ekesiö, Skenninge, Vadstena och Lindkiöping här stöta tilsammans på ett ställe. Wore här en Tracteur efter belägenheten, hwareft så många resande måste fram, och i anseende iher til så mycken förtäring sker, skulle detta Giästgifwerij hafwa hel annor art. Wi hwarken kunde eller wille hwila här om natten, reste alt så och kommo kl. 12 efter $\frac{3}{4}$ mihl til Dahla, och om morgonen kl. 4 efter $1\frac{1}{4}$ mihl til Hester, hwareft wi trötta af natttwakandet hwilade 3 timmar.

Maji 21.

När wi kommit $\frac{1}{4}$ mihl ifrån Hester, fingo wi på högra handen Rämärcket emellan Öster-Giötland och Smoland uthuggit uti en stor Sten.

SMÅLAND.

Hohlwägen begyntes strax, som bestod af ganska branta Backar med Sten och Skog upfylde, och skiljer Öster-Giöthland ifrån Smoland, såsom Kölmården på norra sidan skilde Öster-Giöthland ifrån Södermanland. Then ordinaira Stenarten här på Hählwägen war öfwer alt röd Fältspat.

Blomstren här på skogen woro Ranunculus bulbosus, Viola tricolor, Chrysosplenium och Ceraftium.

Chrysosplenium wäxte almänt i Kärren med särskilte blad (foliis alternis)

Ceraftium floribus pentandris hade blomblad, som woro ojämt fördelta i tre taggar. Blomständarne woro merendels 5, undertiden flere. Stiftierne 5. Hela wäxten war luden, och hwart hår hade på spitzen en körtel, som utsilade en seg wätska.

Årre (Alnus folio incano C. B.) wärte här på bergen öfwerflödigt; den är samma slag med wår gemena Åhl, men af högden förbytt til en förändring med hwit barck och spitsige löf, som mist sin glantz. Här samlades löfwet af Årre om Sommaren til mitterföda åt Fären, the ther sades äta thetta Löf bäldre än Åhle-Löf.

Murcklor säg man pläckas i skogen af Bond-töserna, som woro både skiöna och stora, och sältes af them en kanna Murcklor för fyra styfwer.

Siöen *Sokmen* störte til wägen på wänstra handen.

Efter 2 mihls beswärlig resa för höga och branta Backar kommo wi til Setthella.

Bond-folcket begynte redan bryta nog starkt på sitt språk.

Knafwel blommade och thes innerste blomsträngar lutade tilsammans åt sina styfwor.

Enträden, som woro Honor, blomstrade med tre stifwor och 3 fiäll, som nästan slutade sig tilsammans.

Menyanthes stod i full blomma i kärren, thes kronor woro innan til helt artigt ludne säsom ett slags Hypericum, Lasianthus kallad, ifrån America.

Papilio major caudatus ex nigro & luteo variegatus *Petiv. muf.* 35. *n.* 328. Den skiönaste och störste ibland alla Swenska Fiärlar, fants här på Åhlwägen.

Hästarna, som döde låga wid wägen wijste oß med tänderna kiännemärcken af sin art: då framtänderna woro 6, Oxeltänderna på hwart ställe 6, och Betarna på hwarthera stället 1, theße senare skilde med ett litet tomrum så ifrån Framtänderne som Oxeltänderne.

Equiſetum blomstrade nu på sitt sätt och gaf ifrån sig ett miöhl, som dantzade för oß på papperet.

Wägen

Wägen war oß föga bättre, faſt mer och mer löſrik af Biörk.

Efter 1 ¾ mihl ankommo wi til Bärga. Här ifrån fingo wi något mildare wäg.

Swedior, Fällor eller Lyckor, ſom Smålenningarna them kalla, begynte man nu at ſe på ömſe ſidor om wägen, merendels gröna af en härlig Räg. I dag ſågo wi några af dem brännas: ty Landtmannen achtar tiden, at ſtrax, förr än regn kommer, efter ſtark torcka, itända Swediorna, på thet Fällan bättre ſkal brinna och aſkan af regn fäſtas. Det är märckwärdigt, huru ſådane eldar förderſwa moln och regn; hwart Barn wet omtala, huru ſom efter lång torcka tå Åkerbrukaren länge önſkat regn och tå himmelen änteligen molnar, då ock åtſkillige påtända ſina ſwedior, huru ſom tå molnen lyftas up, fördelas och förſwinna och faller ofta i näſta Sochner öfwerflödigt, at Brännarne få intet.

En Runſten ſtod på Sönder-ängs backe brede wid wägen 1 ½ fierdedehls mihl ifrån Berga på wänſtra handen. Wi läſte följande bokſtäfwer på honom:

ᚴᛏᚠᚴ·ᚱᛁᚻᚦᛁ·ᛋᛏᛁᛏ·ᚦᛏᛁᚻᛁ·ᛏᚠᛏᚴᛋ···· åt wägen

ᚻᚻ·ᚾᚢᚱ·ᛒᛁᛏᚢᚱᛏ····· på ſödra kanten

Efter 1 ¾ mihl anlände wi til Ekeſiö kl. 8.

Maji 22.

EKESIÖ Stad war ei mycket ſtor doch tått bebygd utan pracht.

Sedan wi bewiſtat Gudstienſten, ty i dag war Böne-Dag, reſte wi kl. 1 från Ekeſiö. Wädret war ganſka warmt, ſmå hwita moln ſtodo här och ther på him-

melen, men Swalorna fiskade Insecter högt i luften och gofwo tilkänna, at wi skulle wara fria för regn.

Marken, som i går begynte at blifwa liungfull, war äfwen sådan i dag doch mer sandachtig. Björken stod nu helt grön. Aspen hade nyligen utslagit sina löf. Eken begynte ock at öpna sina knoppar.

Örterna, som allmänt wäxte i ängarna kring Ekesiö, woro: Millefolium, Alchimilla vulg. Viola martia inodora. Orobus tuberosus, Lathyrus pratensis. Equisetum arvense, Tormentilla, Veronica Pseudo-chamædrys, Piloſella uniflora, Primula lutea, Anemone nemorosa, Hieracium, Pulmonaria gallica, Chærophyllum sylvestre, Ceraſtium, Trifolium pratense album & rubrum, Juncus capitulis pſyllii, Färggråſet, Gnaphalium vulgare, Ulmaria, Laſerpitium, Galium album quadrifolium, Leucanthemum, Silene viſcaria, Galium luteum, Plantago lanceolata, Anthoxanthum, Quinquefolium minus procumbens.

Viola martia hade wid roten ſtipulas foliaceas.

Ajuga tetragono-pyramidalis ett ſlags Bugula ſtod här och ther wid wägen, hon är ſkild ifrån den, ſom utom Lands wäxer allmänt i Europa; hela wärten war lång ſom en finger, med ett förkantigt ax, utan grenar; Bladen wid roten woro större, ägglike, ruſkuge (hiſpida) men på ſtielken lågo ſåſom fiäll efter hwarandra, ofwan kullrige, rödachtige, inunder hålige, wid ſpitſen krusade; 3 blomor utan blomſkafft ſutto innom hwart blad af de nederſta, men wid the öfwerſte ſatt allenaſt en blomma. Fodret war bukugt ſemdelt och härigt. Blomkronans öfwerſta läpp war mycket kort, trubbig och något twåklufd. *Turdus iliacus.*

Kleran, ſom then lilla Traſten kallas af Smålenningarna, ſkrek och myſtrade alleſtädes i ſkogen.

Ephemera

Ephemera nigra alis inferioribus albis sågs i dag här och ther wid watnet; den samma sågom wi i går wid Setthellabro, så öfwerflödigt, at wi aldrig sedt maken.

På Skiuftemo stodo några upräfftade Stenar lika Runestenar.

Efter 1 $\frac{1}{2}$ mihl kommo wi til Bränsmåhla, där wäxte det råtta Skäfftet wildt i myckenhet.

Midlonriset stod wid wägen i full blomma, böjandes sina Klasar åt jorden. *Arduina Uva ursi.*

En Backa hade wi på wägen, som war ungefähr $\frac{1}{2}$ mihl upföre och lika lång nedföre.

Efter 1 $\frac{1}{4}$ mihl kommo wi til Hwittlanda mot aftonen, där wi hwilade ifrån kl. 11 til kl. 2. om natten.

Sirserne skreko i Hwittlanda at man för them ej fick öron liud; folket bad os ei göra them illa: ty tå skulle the åta up Kläderna, ther wi bleswo qware öfwer natten.

Maji. 23.

Kl. 2 om morgonen woro wi uppe och ute på hästarna, wi togo af Landswägen åt öster, at beså Guldgruswan i Småland, som låg 1 $\frac{3}{4}$ mihl ifrån Hwittlanda.

Wädret war ganska wackert, alt tyst och lungt. Dimban stod som små moln öfwer kärren, men kunde ei upluftas och thet spåda gråset war daggfult. Orrarne kuttrade långt borta; Trasterne uppstrade i trän och de andra små foglarne qwittrade hwar på sitt sätt. Wägen war god och lantmähnen jämn. Nätt som wi kommo til Alsheda Kyrka, rån Soken up genom ett smalt moln.

Adel-Fors Koppartbruk reste wi igenom kl. 5. Här beså wi som hastigast Malmarne, Rosterne, Smältugnarne, Gärhärdarne och Wattwärcken.

Malmen war af 2 slag: then ena en mycket skön

Kopper-Kies och härlig Blötmalm, som endast af synen kunde dömmas til rikhalt. Then andra malmen war sälsyntare i Swerige och war en Koppar-grön (Ochra viridis cupri) uti en Bergart, som bestod af en ren grå Kalck med röda strimor och fläckar; i thenna då han sönderslogs fann man ofta angeflugen och gediegen Koppar. Ofta funnes i thena malm små liffärgade Granater och merendels i the stenar, som höllo gediget.

Waskwärcken woro häx widlyftigt och artigt inrättade, om deras nytta elljest swarar theremot.

Råstugnen war just en reverbere-ung efter Tyska sättet.

Smältugnen nyligen upbygd, owanlig i Swerige, med hwad bätnad gifwer tiden. Slaggen och Godset smältes tilsammans i härden, då Godset af sig sielf skulle gå til botnen och Slaggen flyta ofwan; arbetarne alltså slippa thet mödosamma afdragandet.

Enträden stodo kring Bruket, såsom klipte Cypresser eller Cupressus meta in fastigium convoluta; den man merendels ser sådan kring Masugnar, Tegel Bruk och andra dylika rökande Wärckstäder; det skulle bliswa ett mycket märckwärdigt inventum för Trägårdsmästare, om någon kunde uptäcka rätta orsaken til desse Enträdens förwandling: ty skulle Trägårdsmästare endast med rökande kunna frambringa sådana Enträn, skulle Cypresse träden hos them mista sitt wärde.

Bruks-Folket och the kringboende wid Ädel-fors woro mycket misnögde, talandes om alla inrättningarna med föracht, wederwilja och spädde-olyckelig utgång.

Landtmannen beklagade, at orten war alt för tätt bebodd här i Alsheda sochn, men wi kunom betyga at alt ifrån Stockholm hit intil hafwa wi intet sedt någon jord, som mer kunde giöras fruchtbar än thenna; ty

här

yår war emellan högderna thet häckligaste fält man kunde åkęda uta sten eller grus; sielfwa jorden war en mo, dock fast och myllig, til hwilken fordrades allenast gödsel som skulle alstra mer swartmylla i fältet; men åtskillige kärrkyfsom här omkring säges fulla med dy, otienlige til att annat, emedan wainet intet kunde afappas, kunde blifwa åfwen så tilräckelige dyng-stackar.

Skifrig Sten begynte ses på högderna som fördelte sig såsom en fiserſten, dock grofware; något liknande Kåll-Sten, som merendels är et tekn til en närgränsande malm.

Guld-Grufwan kommo wi til kl. 6. Proberaren Colling hanledde oß til alla skiärpningarna, them wi ögom med största ifwer wara fortsatte, och åter andra skiärpningar aldeles lämnade. Streket gick ad Angulum acutum nedföre in åt Berget. Gedigna guldet höllt sig uti en blek Kies. Ordinaira Bergarten war mörkgrå med några tödachtige Strimmor. Berget war ingenstädes brant, utan sachta tuirigt och skiärpningarna woro på sidan emot thet öfwerſta af berget ansatte. Ett annat Berg, skilt ifrå then ordinaira Guldgrufwan med en stor mosa af oändeligit diup, hade ock framgifwit sichtbart Guld. Så många anledningar af gediget Guld, på så många ställen och så långt ifrå hwarandre gofwo tydeligare tilkänna then stora skatt här ligger fördold, än som de utmärckte thet rikaſte rum af mycket Guld. Colubra Berus

En Huggorm låg på wägen wid åter resan, han war stor och grå, hans rygg war lik som med ett mörkt taggband, emellan hwilka taggar en blå fläck sägs längs åt kroppen, hufwudet skildes ifrå den mörka ryggen medelſt en blå angulus acutus, hwars fibra ſuperior war kanten med hwita fläckar beſatt. I munnen, på hwartera sidan, fram mot spitsen, och i öfra kiäken

war en stor tand, som kunde både indragas och utspännas som en Katt-Klo, hwilken gaf tilkänna, at thenna ormen war af thet slächtet, som giorde skadeliga, ja ofta dödeliga sår.

En Runesten stod mitt på wägen ¼ mihl förr än man kom tilbakars til Hwittlanda, men war så aldeles öfwerdragen af Lichene crustaceo & leproso, at han omöjligen läsas kunde, ther man ej hast en hel dags tid honom at rengiöra; doch tyktes följande bokstäfwer ses:

..... ᚼᛏᚱᚢ:ᚠ ... ·.

···ᚱᚢᚦᚱ:ᛋᛒᚧ:ᚦᚢᚱᛒᚢᛏ:ᛋᚢᚠ:ᛏᚠᛏ ·. ...

Efter 5 ⅝ mihls resa kommo wi flytande af swett i sol-hettan tilbakars wid middags tiden til Hwittlanda.

En Runsten låg på Kyrkio-gården så medtaren, at man ej ett ord på honom läsa kunde. En annor Runsten satt wid södra Kyrkodören på hwilken följande bokstäfwer sägos:

ᛁᛁᚧ*ᚱᛁᛋᛁ|*ᛋᛁᚼᚼᚦ*ᛏᚠᛁᛁᛋᛘᛏᛒᚱᛦᚦᚢᚱ'

ᛏ**ᛏᚱᛋᛁᚼᚦᛋᛋᛁ··

Hwittlandas många rudera efter murar, kiällare, gator ꝛc. sägas wara effter *Wetala* stora Stad af många tiders tider så förändrad til en liten By.

En jord-art som war mörk til färgen, men sades bliswa blå när thet regnade, låg bredd wid wägen på Brankullen, i Korsberga Sochn, ¼ mihl för än man kom fram til Stäckatorp: i henne lägo swarta knättrige Stenar bestående af Mica.

Resan

Resan gick fort hela natten ifrån Hwittlanda til Stäckatorp 1 $\frac{7}{8}$. til Röberlöf 1 $\frac{1}{8}$ mihl; på thenna wägen hade wi Ykshulta Backar $\frac{1}{8}$ mihl up- och nedföre. Til Åhshult 1 mihl. Til Åhreda 1 $\frac{1}{8}$ mihl. Här begynte wi se the skiöne Bok-skogar. Til Wexiö 1 $\frac{1}{8}$ mihl, dit wi anlände om morgonen kl. 8.

Maji 24.

WEXIÖ Stad låg nästan mitt in i landet, war tämlig tätt bebodd, bygd med Trähus, anlagd med rätta och liusa Gator, som nyligen woro med Träd besatte; ej synnerlig stor, här war Landshöfdinge-Säte och Cancellie, Biskops-säte och Consistorium, Gymnasium och Schola, inga manufacturer utom Tobaks-Spinnerie. Thet skiöna *Templet* af S. Sigfrid upbygdt, stod nu ett bedröfweligit spectacel, sedan thet af elden för ett åhr sedan, då Åskan itände thes höga Torn, blef aldeles öfwerrumplat. Wi besägom S. Sigfrids kläder, hans Kur-käpor och mössor (mitellas) klyfde up åt spitsen såsom en cardinals mössa. Wid Östre-gärd sägs S. Sigfrids källa i hwilken then helige Sigfrid skolat döpt. Ei långt härifrån lägo några store Stenar, uti en af them woro 7 håhl inbårade, i hwilka liusen skolat stått under döpelsen.

Maji 25.

Apotheket här i Wexiö, thet Apokaren Falk inrättat, war i thet stånd, at thet kring hela riket har få sina likar.

Scholen besägom wi kl. 9. hwaräst wi uti Gymnasio räknade wid pag 80 personer, och i Trivials Scholen sades wara wid pag 150 lärjungar.

Sol-Berget, som låg norr om Staden, hade på åtskilliga ställen i sig en Bränad och wijste fram på ett ställe en Kies, som bägge gofwo anledning til järn. Nu stodo på bärget i blomma Hägg, Slån, Björn-bär, Lellecovalle, Turritis major, Saxifraga alba, Orobus tuberosus, Paris och Rattsötter. På östra sidan af bärget war en Ättestupa Dödspråna kallad.

Hofs-lund låg ännu mer i norr, af Bök, Ek, Biörk och andra löfträn mycket angenäm.

Dermestes testaceus pilosus, elytris striatis retusis præmorsodentatis fans i mycken het i Timber-stackarna. Zoologi hafwa länge sökt til at få weta hwad thet wore för ett insect, som giör mask-mjölet emellan barken och trädet på timber och giärdes-gårdar, samt utskiär i trädet liksom characterer; här hade wi tilfälle se at then war den nämda.

Curculio subfuscus, elytris fasciis duabus testaceis fans och i Hofs-lund; thetta insect håller sig fastare wid fingret än något annat, hwilket wi märkte komma theraf, at wid spitzen af thes benpipa har detta insect en fast klo, utom the twå ordinare på hwar fot.

Maji 26.

Assessor Joh. Rothman provincial-Medicus och Lector Physices, en man af mycken erudition och förfarenhet, wisade oss en sälsam swamp eller *Phallus* volvatus, pilei apice clauso, funnen omkring Wexiö, så sällsynt i hela Europa, at få Botanici honom någonsin sedt; ty bad jag honom öfwersända samma Swamp til Wettenskaps Academien, hwilket och skedde. Se Wettenskaps Academiens handl. 1742. p. 19. t. 2. f. 1.

Änteligen lämnade wi Wexiö, hwarjemte wi sägo

Sten-

Stengårdsgårdar wara nyligen anlagde, men få; ty nationen war wid them owan; Skogarna war man ej rådd om och möjdan war större at bygga af Sten.

Safwa bars hem ifrån skogen af Poikar, som mötte oß. Safwa är så allmän i Swerige, at hwart Barn then ätit, men är ock utom Lands här emot så sällsynt, som här allmän; ty få wi henne korteligen beskrifwa: wid thenna tiden tå Tallen utslagit sina åhrs-skott eller Tallstruntar til $\frac{1}{2}$ a 1 fingers längd, är rätta tiden at safwa. Barken lässas rundt omkring wid lederna, dras ges af sedermera som ett skinn ifrån boblen, som denna tiden lätt låter gjöra sig: när thenna leden (internodium) blifwit bar, är hwita trådets superficies helt pulpeuse, sött och til consistence af ett geleé; thenna pulpa afdrages ifrån stammen med en knif eller Bitter-tråd i. e. mässing tråd eller fin stål tråd. Thenna, så afdragna safwa, ihoplägges eller wecklas tilsammans, ätes för smaken skull rå, färsk och oprepararad; lian ger hon längre blifwer hon seg, käd-full och osmakelig. Trådet, af hwilken safwan tagen är, föres hem om wintren och gränes up på spisen, men tages Safwan af the wäxande och på rot stående träden fallna the altid och förtorckas ofwan för thet ställe, som är afbarckat. I denna safwa ligger n veritable balsam eller resina med watn uplöst, tienar ltså safwan, utom thet hon för lust skuld ätes af Gåsar ch Ynglingar, såsom et medicine mot utslag, matkar, Andtäppa, Lungsot och Skiörbiugg: ty hon driswer nycket urin utan at sielf wara skarp, och graverar mine re magen än någon annan balsam, utan at laxera.

I $\frac{1}{2}$ mihl hade wi til Åhreda.

Nat-skattor (Hirundines caprimulgi) flugo för s här och ther på wägen, sedan Solen war nedgången ch natten mörck.

2 mihl

2 mihl hade wi fram til Lenhofda, hwaråst wi blefwo öfwer natten.

Maji 27.

Tordön, regn och blåst nödgade os at blifwa qwar i Lenhofda til kl. 3. efter middagen.

Wintren emellan 1740 och 1741, eller den sist förledne, war ej så stark eller långsam som emellan 1739 och 1740, gjorde doch wål 3 gångor större skada, desynnerligen här i Kronobergs Lähn öfwer alt, der wintren war mer skadelig än i Uplands: ty ei allenast Aplor och Päron utan och Plommon samt Körsebär, ja sielfwa Winbärsträden blefwo förderfwade, hwartil ofehlbart Snöen, som kom strax för Michaëlis tid och medan Träden ännu hade sina gröna löf, och altså uti sig sin fulla saft, mycket contribuerade.

Widskeppelser, som gierna hånga wid then enfaldiga hopen och lättast underhållas i aflägsne Provincier, woro nog många qwar här på orten efter Påfwe-dömmet och Hedenhös. Från thet senare hafwer Folket qwar then widskeppelsen, at når Creaturen dö bort för then ena, då gräfwa ned et Ås uti sin Grannes Åker eller Dynghög, at olyckan må transporteras ifrå hans Hiord til hans Grannes. Ifrån Påfwe-dömmet hafwa the qwar ett sätt at curera Febres Ephemeras, når någon får ryßning, therpå hetta, blifwer likson sönderslagen i kroppen, blöder näsblod eller hostar blod som att påstår ett par dagar, tror Gemene-Man at then blifwit Gasta-kryst och curera honom med bortlåsande sålunda:

Wår Herre Chreſt och Santa Peer
De ginge seg den wæjen fram
Så mœter dem en dōer man

D

Dâ ſa wâr Herre â Santa Peer
Te den dôa Mannen
Hwa ska du gâ?
Den dôa Mannen ſa
Ja ska gâ te N. N. (Jonas &c.)
Hwa ska du dær?
Sa wâr Herre â Santa Peer,
Ja ska kryſta honom så hierta-bloet ska rotas
Næj dæ ska ja förwæirâ dei
Ja ska lægga deke unde ſtâk och ſtojin
så at du ska giöra ingen man mojin.

Färgegrås, ſom wäxa ſielfwa i Landet, brukas här upcket af Allmogen. E. G.

Swartfärg, en jord ſins här i Lenhoſda Sochn wid Signelstorp på ſkogen ¼ mihkifrån Kyrkian. En dolik ord ſades finnas wid Horshult i Wreſtad Sochn och kulle wara en Dy, ſom gaf mörckare färg ån någon annan Swärta. En annor ſade, at the färga ſitt wallnar ſwart med en jord, ſom ſins i Boderups Förſamling.

Rödt färgas här i Sochnen med Byrtelet, hwilken he köpa af Wäſt-Giötharna, och ſer ut ſom en mörckuchtig lera med många röda fläckar iſprängd; när thenna ſkal brukas, kokas hon med watn och litet urine.

Guhlt färgas på åtſkilligt ſätt: ſomliga koka Biörkkåf tuſammans med garnet. Andra bruka Tak-moſſa. Thenna Takmoſſa är en Lichen orbiculis peltatis, guhl til färgen och wäxer merendels på Spånlagde Kyrkiotak. Moſſan kokas med watn och Alun och utan Alun; på bägge ſätten gifwer det en guhl färg och tämnelig hög, doch med Alun blekare. Andra färga ſitt garn guhlt med Barcken af Aſwen-Bok (Carpinus) om ſtötes och kokas med watn, doch blifwer denna färg i ſå hög ſom med Wall-Biörks Bark.

Grönt

Grönt färgas hår nedre med Törste-Bår (frangulæ), når Garnet först blifwit gult kokat med Björkelöf och torckat, kokas det å nyo med theße båren, som gifwa en grön färg.

Brunt färgas med Sten-moßa, hwilken moßa kokas med watn, silas sedermera ifrån moßan, förrän garnet ilägges, annars blifwer thet fläckygt af moßan. Sot kokat med spisöhl gifwer ock en brun färg, doch liusare än af Sten-moßa.

Mäst all Sten-moßa färgar, ty Viol-moßan, som giör viol-stenen röd, färgar höggult, om man gnuggar honom mot en Handske eller lägger honom emällan ett wått kläde. Det är märkwärdigt at Qwinfolcken, då de skola hämta Sten-moßa til brun färg, ej så noga hålla sig til en sort såsom Allenningen, utan taga hår til hwarjehanda sorter, som wäxa på Stenar.

Liusen, som Böndren hår nedre stöpa färga the ofta gula såsom waxlius medelst Wägg-moßa (Lichen leprosus luteus) som ser ut som et gult mögel och wäxer på gamla wäggar; denna afskrapas bindes uti en Linnen klut kokas i watn, som häraf blifwer gult, och med thetta gula watnet upspädes Talgen under stöpningen. De fattige blanda mycken Gran-kåda ibland sin talg wid Lius-stöpningen, hwarigenom de wäl få flere och större lius, men deße Kåd-Lius brinna fort med hög låga, rinna, ryka och osa mycket.

I mitt hade wi från Lenhosda til Mårhult.

Andromeda stod på ömse sidor wid wägen i kiärren med sina höge liffärgade blommor.

Liung-ryar med hög Liung hade wi hela dagen kring wägarne, hwilka icke litet contribuera til underhåll för Bien, som här på orten i myckenhet brukas.

Klappur täckte Åkrarna, sades doch ej skada Säden utan hålla fuchtigheten qwar i mållan.

Kuln

Rutne Ekar lågo här och ther på jorden, som hätte rent til giödsel under the härligaste Liljor och Löfwäxter, för hwilka ingen jord är tienligare, eller ock til gångar i Trägårdar, genom hwilken the hållas rena ifrån ogräs.

2 mihl til Wille-Kiöl. Gästgifwaregården låg öde, ingen war Gästgifware, ingen Häll-karl: fingo wi altså inga hästar, utan nödgades taga the uttrötte til nästa Gästgifwaregård; en olägenhet för resande som jag tilförna aldrig märkt i Riket.

1 $\frac{1}{2}$ mihl til Brännehult i Calmare Lähn.

Ekar äro the nyttigaste Träden i Riket, besynnerligen för deras nytta wid Skieps-Byggerien. Man beklagar allmänt at Ekarne här i Swerige wäxa mer grenuge och krokuge, men mindre jämne och rake än de Utländske; man har sökt igenom stadigt qwistande få Träden til jämn wäxt, men har doch föga lyckats; här på orten lägom wi the rakaste och jämnaste Ekar wi nogosin sedt: y woro wi angelägne at utröna orsaken, då wi funo, at jordmonen här til föga eller intet contribuerar utan allenast at Ekarne stodo tätt och trångt wuxne, warigenom the såsom Tall, uti en tätt dunge, wäxte mala, mindre grenuge och liksom täflande med hwaranra om förträdet i högden, och at då de lägste blefwo wafde af the höga fingo theße efter hand tilfälle at giöra tarkare stamm. Hwarföre de som äro angelägne at plantera wäl wäxte Ekar, böra så och sätta them nog tätt och trångt i förstone, efter hand uthugga the som stå mäst trångt, så blifwa derigenom Ekarne wäl wuxe. Äfwen thet samma ser man i Tallskogarne, huru f the smalaste Humble-stänger med tiden blifwa dekörste och rakaste timmerstackar och Masträd, the er aldrig sådana warda, om Tallen, medan hon ännu är ung, får på sidan utslå sina frodige grenar.

Skogs-

Skogs-eld hade hela ¼ mihlen jemte wägen upbränt skogen, förr än wi kommo fram til Willekiöl, förorsakad af Swedio brännande.

Blomstren i dag woro Ask, Miölon-ris, Sqwattram, Veronica fœmina, Trientalis, Hottonia.

Miölon-ris wärte i thet aldra magraste grus, där ingen annor wäxt sig föda kunde och det märckwärdigt är, här långt frodigare än i bättre jordmohn.

Jde-Gran (Taxus) sades wäxa i Kongahärad wid Lindfors Bruk uti Ryds Sochn; där Folket koka henne med watn och twätta sig för skabb. Sedan wi kommit in i Calmare Lähn blef Landtmohnen långt mildare, slåtare och behageligare. Bokskog sägs på ett ställe i dag.

1 ¼ mihl til til Bergsryd.

1 ¼ mihl til Härby

1 ¼ mihl til Calmare, thit wi anlände kl. 6 om morgonen, sedan wi rest hela natten

Maji 28.

CALMAR Stad sägs utan på helt präcktig med Slott, Batterier, Grafwar, Skantzar och flere dylike Fästningswärck; belägenheten wid Hafwet, den täcke Kyrkan och några Stenhus giorde honom behagelig. I Staden war intet watn at tilgå, fast brunnar woro måst i hwar korsgata, men alla med salt watn fulle. Sades at allenast på Slottet skulle wara en Brun med sött watn. Hafwet gaf luft från stranden in i Staden utaf Tången, som kastas upp til landet. Wallarna woro gula, ty stenarna woro öfwerdragna med *Lichen* parietinus fulvo sinibus dædaleis laciniato. Kyrkan stod mitt i Staden, bygd i kors med fyrkantigt hörn i hwar sinu, utan höga torn; In uti war hon täck och ägd

fiem

kiöna skrudet. Största olägenhet möttе oß här med pisqwarter; ty sedan wi hade flere timar såfångt sökt omkring staden, wunno wi det änteligen hos Apothekaren, mer för böner än penningar. Kiällare och winer woro der efter.

Slafwarne eller Fångar, som för grofwa förseelser ölifwit dömde, at här arbeta på Fästningen, sågom wi här om dagen släpa såsom hästar, men mot afton klockan 6 drifwas in uti mörka Kulor under Wallen. Fyra styfwer bestodes dem om dagen til mans at lefwa på; men tå the arbetat från klockån 6 om morgonen in til aftonen, utom kl. 11 til 1, hade de ett par styfwer meta eller 6 styfwer för dagswärket. Deras eländе reste håren på hufwudet, hwilkas nåd war aldeles bortа och som woro dömde til ewige lifs Fångar.

Skantzarna Grimskiær och Kiæringeläret lågo wid paß en fierdingswåg uti hafwet på helt små öar; den förra utan för Slottet mitt i passagen för Skeppen: i thenna sades wara en Brun med sött watn. Then senare Skantzen låg närmare in til wallen.

Knutarna på trähusen i Staden woro utan på beslagna med bräder, at the längre tid måtte uthärda emot wädret och luftens mackt.

Fucus folio dichotomo integro, caule medium folium transcurrente, vesiculis verrucosis terminatricibus eller den Tångan, som låg wid stranden och wäxte up under wattnet, hade uti sig twenne slags blåsor; det ena slaget af blåsor woro et par slåtare, utan gryn, och hade lik som spinnelwäf uti sin cavitet; de andre blåsor som slutade spitzarne, woro aflånge, och gemenligen trenne; deras cortex war liksom med gryn besprängd, och i deras cavitet war en hwit pulpa.

Ulva prima låg helt grön och tholig, som upblåste tarmar, til stranden kastad.

C

Araneus

Araneus oblongus, fuscus, abdomine nigro, apice spinoso, tergo quatvor punctis depressis notato, fans i husen; hans fötter woro mörkbruna; bröstet fotfärgat; magen swart med grå hår, wid spetzen hade han 5 a 6 bleka och miuka taggar, genom hwilka tråarne utspunnes.

Hela dagen war mulin och kulin.

Maji 29.

Denna dagen blåste helt starkt, at wi ei wågade oß öfwer til Öland; anwändes altså tiden at beße Staden, Slättet och Färgeriet.

Färgeriet (det rätta) war utom Staden; ty in uti Staden kunde intet färgas, medan wattnet war salt.

Ängsklår (Serratula) köptes ifrån Öland för 10 styfwer Lb. wäxer wål kring Calmar wildt, men mycket litet; med denne färgades gult.

Incterius. **Safflor** (Carthamus) woro blomblad, köpte utifrån, som färgade rosenrödt. Denna tistel skulle mycket wål kunna säs i de södra Swergis Provincier til Färgeriens tienst: hwar wid märkes at om denna wårt får en mycket frodig jordmån, kommer den knapt til blomma, men uti torr jord blommar snarare fast med mindre blommor

Tyghuset beßågs af oß förmiddagen, med deß Stycken, Bommar, Lavetter, och flere tormentis bellicis; ja sielfwa Martis bibliotheqve med wärjor, Pistoler, Carbiner, artigt i ordning ståldе saßom böcker uti et biblioteque: jemte detta ßågs Smed-Snickare och Swarfware wärckstäder wid Tyghuset.

Gatorna i Staden gingo helt rätta, hwar och en slutades med en port på wallen och merendels en brygga uti hafwet.

Wi

Wi gingom från Tyghuset och Staden uti söder åt Slottet, hafwande siön på wänstra och et fält på högra handen, samt Slottet mitt för oß; På detta fält wärte föga annat än Hund-tungor och Manna-blod.

Manna-blod eller Manna-ört är en wärt, om hwilken mycket talas i Swerige; jag war ock speciele anmodad af åtskillige Riksdags-män at noga utröna, hwad Manna-blod månde wara för en wäxt: om hwilken sagan går, at then på intet annor ort i werlden skal finnas mer, än endast wid Calmare-Slott, deräst hon skolat upsprungit af Swänskars och Danskars blod, som på thetta fält tumlat i forna krig. Wi worom derföre så mycket mer pickhågade, at åskåda ett sådant sällsamt ting i naturen, som naturen plägar endast uppehålla och föröka the skapade ting, utan at sielf skapa: ty blefwom wi så mycket mer flate, då wi henne sägom intet annat wara, än den ordinaire *Ebulus* eller Sambucus herbacea, som wäxer wildt öfwer större delen af Tyskland, wid Wexiö och i Trägårdar och der hon en gång inkomit så föröker sig, at hon ej utan största möda kan utrötas; doch är des nytta större än thes raritet, hälst hon här wäxer i synnerlig myckenhet, at hon kan årligen lämna alla Apothequer tilräckeligit af Ebuli rot, blad, blommor, bär, frön, mos, bark, som alla brukas på Apothequen. Några här på orten hade profwat bären til färg, och sade oß at de gåfwo en violette behagelig coleur.

Wi besägom Slottet och betraktade des murar, som så många Stycke-skott utstådt, och gingo omkring alla des wallar.

Maji 30.

Hela denna dagen war mulen, kall och olustig med

stark blåst och storm, at wi knapt kunde gå utom dörren, mycket mindre gå öfwer til Öland.

Stadsens Commerce sades bestå uti Tiära, bräder, Ekwärke, Golfsteen, Potaska och Alun ifran Lovers Alun-Bruk.

Maji 31.

Det war i dag lika omögeligit för oß at gå öfwer til Öland; ty storm, hagel, mulen himmel och kiöld woro wål så stränga i dag som i går.

Wi togom Apothekaren Nordstedt med oß at botanicera, ställandes wår wäg åt Kongs Ladugården, som låg ¼ mihl ifrån Staden, omkring hwilken lågo wida Engjar och skiöna Eke-lundar.

Scandix [illegible] hiſpidis, som är mycket lik den allmänna Kiörfwelen och wäxer på dynghögarne i Holland, men aldrig blifwit tilförna i Sverige uptäkt, fants utan för Batterierne jämte giärdesgårdarne.

Ranunculus foliis rotundis et capillaceis täckte Diken med snö-hwite blommor.

Hottonia fants mycket frodig och ymnig uti ett litet kam-haf, bort emot Ladugården.

Hydrocotyle foliis peltatis orbiculatis undique emarginatis, en liten wärt, som ei eller blifwit tilförna räknad ibland de Swenſke örter, stod ymnogt wid Standerna af den puß, i hwilken Hottonia wärte.

Scorzonera caule ſubnudo unifloro, foliis nervoſis planis stod öfwer hela stora Ängen jämte Ladugården på torrlänta ställen. Thenna scorzonera är nog lik det slaget, som i Trägårdarna wärer, doch mindre med smalare och längre rötter. Rotbladen äro quar-

ters

ters långa lancett-like (lineari-lanceolata); spitsige, på begge ändar slåta, med tre nerver. Stielken quarters lång, rak, råflad (striatus); up åt brun, nogot litet luden, och enblommig, har 2ne blad på sig, som åro långt smalare och mindre än rotbladen. Blomfodrets fiäll åro mer spitsige på thenna än på them, som wäxa i Trägårdarna. Blomkronan är guhl och thes småblomster åro just så långa som blomfodret. Fröens *papp* är på sidorna strålig såsom en fiäder. Denna har jag sedt på åtskilliga ställen i Skåne och Småland, men som hon intet wäxer i de nordiske Provincier, har hon intet kommit at anteknas för detta ibland the Swenske wärter. På Apothequen sins Radix Scorzoneræ, som tages, öfwer måste delen af Europa, af Trägårds Scorzonera; men orätt, ty de wärter, som cultiveras, blifwa långt mildare til smaken, som man ser på Lactuca, Cichorium, Sparis &c. altså ock mista den starka medicinale kraften, hwilken man söker på Apotheqven. Bör derföre dennes rot, som wäxer wild, tagas för Apotheqven, men Trägårds Scorzoneran för köken. Medici klaga allment, at radices Scorzoneræ intet giöra then effect med swett-drifwande och andra operationer, som beskrifwas i böckren, men orsaken är ingen annor, än at then genom cultur förswagade roten tages på Apotheqven.

Wärter, som denna tiden allmänt sågos, woro: *Paris*; *Pulsatilla* Ima; *Ranunculus* foliis radicalibus reniformibus crenatis, caulinis digitatis linearibus; *Anthyllis*; *Plantago* foliis lanceolatis, spica subovata; *Turritis* foliis omnibus dentatis hispidis, caulinis amplexicaulibus; *Arabis* foliis lanceolatis petiolatis integerrimis; *Cardamine*.

Ima; *Geum* 1, 2; *Trientalis*; *Pingvicula* 1 stod i full blomma; *Viola* caulibus adscendentibus floriferis, foliis cordatis war i sin bästa fägring. *Orchis* palmata war ännu ei utslagen; *Serratula* hade ei ännu fått stielk, *Primula* foliis crenatis glabris, limbo florum plano war ymnig. *Juniperus* mas et fœmina mioblades denna tiden.

Agaricus minimus capitulo turbinato plano albo, lamellis margine fuscis fants på ett ställe.

Insecter funnes i dag intet många utan allenast *Chrysomela* thorace viridi cæruleo, elytris rubris apice nigris; *Cantharis* elytris nigricantibus, thorace rubro nigra macula. *Cicindela* viridi-ænea, elytris punctis latis excavatis.

En Källa eller Brunn sägs ukan för Ladugården, ifrån hwilken Stadsens inwånare hämtade sitt friska watn, som altså blef dyrt, för långa och beswärliga wägen.

Jun. 1.

I dag bläste nästan som de förre dagar. Men trötte wid Calmare, sedan wi här uti 4 dagar wäntat på lugn, resolverade oß gå öfwer på Färgan och passera the många Grund, som åro emellan Calmar och Öland. Fläck-febren, som redan anstuckit twenne, som i huset bodde; den korta Sommartiden och then angenäma prospecten af Öland skyndade dageligen på resan.

Kl. 3 efter middagen stegom wi på Färgan wid en Sudwäst stickande Storm, lämnandes Calmar med mer än 30 Fin-skutor och små Fartyg bak om oß.

ÖLAND

En
Del af
Calmare
Läns.
Runnö
Wällo
Blåkulla
Örbowik
Kalkugn
Torp
Stortorp
Grankull
Byrum
Marum
Horn
Alfwesiö
Böda
Gulsiö
Gillberg
Högby
Sörwik
Pastnäs
Kasta
Gaxa
Grönslunda
Hellenäs
Högnäs
Marsiön
Fröna
Föra
Hasmyalla
Malkroken
Öster
Sjön
Idleklinta
Kornlorp
Aleböke
Östra Landborgen
BORGHOLM
Köping
Solberga
Loth
Egby
Bresatra
Räppinge
Tryggesta
Råplinge
Jamgöa
Sörby
Hallorp
Gardslösa
Ekerum
Högsrum
Odensfsa
Långelöt
Skaggenäs
Ygärde
Terkat
Mt Bäck
Glömminge
Åkerby
Runsten
Sund
CALMAR
Mockleby
Algudsrum
Fargestad
Torslunda
Garby
Ericsöö
Sandby
Läfwers
Alunbruk
Förlunda
Wickleby
Stenäsa
Reesmo
Mörbylånga
Hörrum
Bårby
Mysinge
Hulterstad
Kastlösa
Daiby
Wästersta
Arfwidsby
Smeby
Segerstad
Klint
S:t Mockleby
Alunbrott
Gräsgård
Wantlinge
Ottenby
Aths
Schäfferiengen
Gräskiär
Swenska Mjl.
CHARTA
öfwer
ÖLAND.
C. Berggusf Sculpsit.

ÖLAND.

Jun. 1.

Ölands ſtrand hade wi knapt rördt, förr än wi närkte, at detta Land war helt annorledes än de andre Sweriges Provincier; ſatte oß derföre i ſinnet, at deſto nogare upteckna alt hwad på denna Ö föreföll. Wäxter, ſom i dag förekommo woro följande:

Veronica mas 3.
Femina 9.
Pſeudochamædrys. 7.
Anthoxanthon,
Poa 4.
Valeriana 1.
Alchemilla 1.
Galium luteum 1.
Album 2.
Aparine minor 2.
Anchuſa 1.
Cynogloſſum 1.
Primula lutea 1.
Rubra 2.
Campanula 1.
Verbaſcum nigrum 2. 2
Pimpinella
Selinum 1.
Chærophyllum 1.
Juncus capit. pſyllii 11.
Nemoroſus 10.
Rumex arvenſis 4.
Epilobium montanum 3.
Saxifraga alba 1.
Arenaria ſerpillifolia 1.
Ceraſtium viſcoſum 1.
Agrimonia
Pannus ſylveſtris
Anemone nemoroſa 2.
Ranunculus nemoroſus 6.
Acris. 10
Bulboſus 13.
Fol. capillaceis 16.
Ficaria. 4.
Caltha
Ajuga
Glechoma
Rhinanthus 2
Draba 1.
Cardamine 1.
Turritis hirſuta 2.
Geranium robertianum 7.
Polygala alba 1.
Anthyllis.
Orobus tuberoſus 2.
Vicia ſativa v.
Lathyrus pratenſis 2.
Lotus 1.
Ononis inermis 1.
Hypericum caule quadrangulo 1
Gnaphalium mont. 1.
Chryſanthemum, Leucanthemum 2.
Achillea millefolium 1.
Viola inodora 2.
Betula 1.

Fragaria
Rosa
Rubus fr. cæsio 3.
Potentilla 3.
Geum rivale 2.
Tormentilla.
Juniperus mas & femina
Equisetum arvense 1.
Polypodium, Filix mas 2.
Filicula. 5.
Polytrichum vulgare 1.

Ranunculus radice bulbosa 13 war tämmelig luden, des Blomskaft woro femkantige och Blomfodret aldeles tilbaka böjdt, hwarmed han skildes ifrån *Ranunculo* acri 10, som war dubbelt högre med runda Blomskaft och ej tilbakas böjt Blomfoder.

Slån-Buskarna stodo hvita af en Moßa, som dem nästan helt och hållit täckte, hwilken war *Lichenoides* LV Dillenii.

Alsine Foliis lanceolatis serrulatis, som förut ej kommit ibland de Swenska örter, fans här wäxa under Ene-Buskarne.

Skogen stod full af Björk och Ene-Buskar, hwaribland wäxte Slån och Törnrosor, at man med största möda kunde komma fram. Jordmohnen war af mycket djup och skön mylla, allestädes i skogen af Swinen uprotad, at ingen ting fordrades til den härligaste ång, utom rödning och Gärdesgård.

Ölands-spikar eller Dartar Helmintholithus nautili recti funnos allmänt i stenarna, som woro uplagde til Gärdesgårdar.

En *Petrification*, som war nog sälsam til skapnaden, fast allmän här på orten, höllts af oß för en impression af Helmintholitho echini, i hwilken den ena sidan allenast syntes, som hade lämnat skalet i stenen.

Myggor flögo tusendetals, såsom de störste Biswärmar utur Buskarne neder mot Sjö-sidan, at man skulle trodt sig wara kommen i den wildaste Lappmarcken, om deße mygg allenast kunnat stinga: aldrig haf-

wom

wom wi sedt en så stor myckenhet af Mygg. Detta insect får kallas *Tipula thorace* virescente, alis membranacei coloris, puncto nigro. Denna Mygga är dubbelt större än then som sticker, wingarne ligga flatt, äro hwita med en swart prick mitt på wingen, mot yttre kanten, förordsakad af ett par ådror, som der anastomoseras; Kroppen är swart, litet luden, wid inskiärningarna liusare; under bröstet ligger en stor poßa. Mygget gapar och rörer munnen men stickes intet; Framfötterna äro något längre än andra paret; Hans horn äro buskige med fram åt stälte hår; Stierten håller han up åt bögd. Honan är aldeles lik Hannen, men har en mage föga lengre än wingarna, hon sätter ei stierten så högt i wädret, och hennes horn äro mycket litet ludne.

Torbaggar (Scarabæi) wältrade sig alleståddes i häst-träcken, ibland hwilka *Scarabæus* magnus niger vulgatissimus, antennis articulatis. *Raj. inf.* 74. *n.* 1. denna tiden hade en hög blå färg, och war något mindre. *Scarabæus* capite thoraceque atro opaco, elytris cinereis nigro-nebulosis war hel och hållen swart, oval utom elytra, som woro kortare än magen och knapt räfflade. *Scarabæus* capite thoraceque nigro glabro, elytris griseis, pedibus pallidis är långt mindre, men mer aflång; wingfodret nåstan så långt som magen, til färgen griseum, näppeligen räfladt, med en aflång blek fläck, som går öfwen ryggen längs åt, och delar sig i tu fram åt.

Hirundo dorso nigro-cæruleſcente, rectricibus immaculatis, eller den Swalan, som bygger utan för wäggen under takfoten beskrefs. Näfwet är swart, kort, bredt, nåstan som en triangel; hela kroppen ofwan på swart, men hufwudet och ryggen ofwan på

blått stötande; näsebororna bare, ögonen swarta; wingarna ganska långa, mörkachtige, hafwandes, då foglen sitter, samma längd som stierten. Wingpennarne äro 18, af hwilka de 9 förre äro spitsige och den ena proportionaliter lengre än den andra, altså den ytterste längst, men de 9 inre pennar äro jemn länge, trubbuge och litet klufve i spitzen. Stiert-pennarne äro 12, de yttre något lengre och de ytterste altså längst; alla pennarne med deras öfre täckfiädrar äro mörkachtige. Undre delen såsom haka, bröst, maga, undre täckfiädrarne af wingar och stiert med bakdelen af ryggen woro hwita; benen och tåerna hade en hwit ull uppå sig; kloerna woro små och sideståerne woro jämn store.

Cancer, Pulex fluviatilis dictus fants om aftonen wid Hafsstranden emellan gruset. Denna war långt mindre än en Räka, eller föga större än en mygga; kroppen war ihopkrammad, hon hade i pannan 4 horn nästan jämnlånga, hwardera af 3 fasta leder, utom den ytterste, som war et hår af oändeliga leder; 6 par fötter hade hon; det förste paret hade chelas med rörlig tumme öfwerst på kloen, utan något at hålla emot; sedan woro några fötter der stierten begynte, hwilka böjdes fram under buken, men änteligen woro ock tu par fötter i spitsen twåklufde (bidigitati), som sutto under stierten; stierten war spitzig och des leder hade på sidan wid yttre kanten en aflång röd fläck. Denna skildes ifrån andra kräftor dermed, at hon ei hade noget stort harnisk öfwer bröstet, utan alla lederna af ryggen woro lika store.

Muslor funnes här wid stranderna allmänt af 3ne handa slag. *Cardium edule*

Concha testa subrotunda, sulcis 26 longitudinalibus, tribus tranversalibus. Des skahl war hwitt, utholkat med 24 a 26 djupa skuror, som emellan woro uphögde;

uphögde; på inra sidan syntes åfwen skahlet ingröpt med strimmor; des basis war lik som beträckt med två dylike små mußle-skahl på hwardera sidan, af hwilka den ena eller yttre war mindre än den andra; hwart och ett skal war nästan rundt, tiokt och stort som et Lupin-frö.

Concha subrotunda glabra incarnata, war nästan rund, något på trekant stötande, mindre bukot, rumn, liffärgad, slät med några fina och med bara ögon nästan osynlige strimmor twärt före omkring sifwen, war ock mindre än den förra. = *Tellina baltica.*

Concha mytulus dicta, war swart, något stötande på violette, aflång som en skinka, framt åt trubig hopkrammad på ena sidan, slätt med strimmor som gingo omkring såsom på en hästhof. = *Mytilus edulis.*

Natten blefwo wi öfwer uti Färgestaden.

Jun. 2.

Kl. 4. om morgonen reste wi ifrån Färgestaden; Apothekaren Norstedt i Calmar giorde oß följe, at underrätta sig om Inländska medicinal wäxter. Resan ställdes åt Borgholms Slott. Wädret war behageligit; Jorden war slätt; Trasten sång i träden.

Gierdesgårdarna sägom wi wara bygde på åtskillige och flere sätt, än man observerat på någån annan ort; såsom

α Stenmurar af skifrig röd kalcksten, då stenarna löst och enkelt woro lagde på hwarandra til 1 ½ alns högd, ofwan uppå armerade med torra Slånqwistar

β Enqwistar horizontelt lagde och slåtade emellan perpendiculaire Enstörar.

γ Enbuskar lagde twärtföre och fasthåldne med perpendiculaire Störar.

I Gran-

& Granfliſor tumma, kylſde och ofta ½ aln brede, lagde ſlutt.

Stängslet kring Huſen eller gårdarnas inplankning war af tiocka ſtörar, klufva i ſpitzen, af hwilkas kloſwe twärſtäcken uppehölts; innan til ſtodo upräta de Ekeplankor och mot deße twärſtäckar ſig ſtödjande, doch helt löſe, at man lätt kunna ſtöta planket in åt gården, men de Creatur, ſom woro inne på Gården, ei ſå lätt ſlippa ut.

Huſen woro máſt bygde af Ekeplankor, inſlagne uti ſtående plankor ſåſom Lador, utan knutar, med inſlaget ler i fogningen at bättre täppa ſpringorna. Ofwan på Skorſtenarna lägo fyrkantige ſpiäll, ſom wägdes up och ſläptes neder efter behag.

Rep giordes här på orten af Lindebaſt, utan at de förut röttes.

Jordmohnen här emellan hafwet och landtborgen beſtod af diup, ren och ſkönſta ſwartmylla. Skogar woro af Ek, Biörk, Ahl, Lind, Haſſel, Slån och Enebuſkar.

Liung ſågs ei ett enda ſtånd på marken hela dagen utan alleſtädes en grön gräswall.

¼ mihl från Färgeſtaden togo wi af Landswägen på wänſtra handen uti ett ſkiönt Änggierde Biörnhofde tilhörigt; thenna tracten war ſkiön af löf-trän, beſynnerligen af Lind och Haſſel; här funnos the aldra ſällſammaſte wäxter, ſom förut i Swerige warit ohörde och hwilka at åſkåda jag reſte, 1738 ifrån Paris ti Fontaineblau, der jag dem ſåg en gång utan at någon ſin tånka få dem mera betrakta.

Cypripedium bulbis ſubrotundis, foliis oblongis caulinis, den allment kallas Orchis muscam referens; des blommor åro ſå lika flugor, at en okunnog

ſom

om får henne ſe ſkulle tro, at 2 eller 3 flugor ſutto på ſtielken, ty naturen har giordt dem ſå lika, at ingen konſt kan dem ſå noga efterapa. *Radix* teſticulata. *Caulis* ſeminudus. *Bracteæ* flore longiores. *Perianthium* triphyllum, patens, æquale. *Petala* tria, holoſericea, purpurea, quorum duo erecta, linearia; tertium eſt *labium inferius* oblongum, trifidum: lacinia intermedia maxima bifida; ad baſin labii puncta utrinque duo nigra; in medio labii macula cyanea.

Orchis bulbis indiviſis, nectarii labio quinquefido punctis ſcabro, cornu obtuſo, petalis conniventibus. Denna hårliga blomma år ei eller i Swerige tilförna uptäckt, ſom här wäxte i myckenhet och allmänt kallas Orchis militaris hiante cucullo major. *Radix* teſticulata. *Caulis* palmaris. *Petala* conniventia & fere connata in galeam erectam, purpuream, ſtriatam, externe albidam. *Labium inferius* anguſtum, purpuraſcens punctis holoſericeis rubris, trifidum lacinius linearibus: intermedia productiore trifida: media minima. *Nectarium* breviſſimum, obtuſum.

Orchis bulbis indiviſis, nectarii labio quadrifido, punctis ſcabro, cornu obtuſo, petalis diſtinctis. Denna kallas allmänt orchis militaris minima och år äfwen ſå i Swerige oſedd, ſom de twå förre. *Radix* teſticulata; *Caulis* digiti longitudine; *Spica* ſubrotunda, compacta. *Bracteæ* breviſſimæ. *Petala* quinque, conniventia in galeam puream. *Labium inferius* trifidum, album, antice punctis purpureis maculatum: intermedia pro-

productiore bifida. *Nectarium* breviſſimum, obtuſum.

Orchis bulbis indiviſis, nectarii labio quadrifido crenulato, cornu obtuſo kallas allmänt Orchis morio fœmina, är fuller ei obekant på andra orter, meriterar dock beſkrifning. *Radix* teſticulata, amplexicaulia; *Spica* rara obtuſa; *Bracteæ* germine breviores. *Petala* quinque, conniventia in galeam. *Labium inferius* ſerratum, lateribus retroflexum, trifidum: intermedia emarginata. *Nectarium* obtuſisſimum aſcendens, germine brevius, ſæpius emarginatum. Variat flore purpureo lateribus flavis.

Orchis bulbis palmatis, nectarii cornu ſetaceo germinibus longiore, labio crenato kallas allmänt Orchis palmata calcaribus oblongis. Hon är Sverige nog ſälſynt och förtienar beſkrifning. *Bracteæ* longæ. *Flos* purpureus. *Galea* triphylla, connivens, foliolis calycinis lateralibus patentisſimis. *Labium inferius* breve, trifidum, ſubæquale.

Valeriana, dioica eller Valeriana paluſtris minor den jag endaſt ſordom ſedt på Skånſka ſlätterna, ſtod här i Lundarna både Han och Hon. *Caulis* vix digiti longitudine. *Folia* pinnatifida. *Maris* corolla triplo major, ſtaminibus tribus, piſtillo nullo, *Feminæ* flores minutisſimi, magis conferti, piſtillo triplici ſtigmate; ſtaminibus quidem tribus minutisſimis intra tubum corollæ hærentibus & obſoletis ſed antheris omnino ſterilibus.

Wäxter, ſom allmänt funnes i Ängen, woro *Mercurialis* caule ſimpliciſsimo foliis ſcabris, *Polygonatum*

tum latifolium vulgare. *Opulus*, *Xyloſteum*, *Centaurea* 1, *Clinopodium*, *Geranium* 1. 2, *Thymus* 2, *Rubeola* Cynanchica, *Briza*, *Trifolium* 1, *Linum* catharticum, *Medicago* 1, *Pingvicula* 1, *Cardiaca*, *Euphraſia* 1, *Serratula* 1, *Arctium*, *Melampyrum*, *Scorzonera*, *Alliaria*, *Campanula* trachelium dicta. *Papaver* erraticum ſom brukas i Apothequen ſtod på trädes åkrarna, och *Cummin* wärte på åckerrenarna. *Thlaspi arvenſe* wärte mer än man ſedt på något annat ſtälle i åkrarna, med något *Sinapis* rapiſtrum dicta.

Fläder och Orell wärte helt wildt och öfwerflödigt i ſkogarna, at Apothekarne ei behöfde förſkrifwa Fläderſaft ifrån Tyſkland.

Pulſatilla flore minore nigricante C. B. den jag tilförna ſedt wild wärande kring Lybeck, men aldrig i Swerige, ſtod på alla torre fält.

Winterrågen knapt alns lång ſtod i ax; Kornet war härligt.

¼ mihl förr än man kom til Jsgiärde, låg Glömminge Kyrka på wenſtra handen.

Lundarne ſägo alleſtädes ut ſom Trägårdar på Carlberg.

Efter 1 ¼ mihl ombyttes häſtar uti Jsgiärde Giäſtgifwaregård, hwarpå wi kommo in uti en ſtor ſkog af Tall och Ek, der Tallſkogen war mycket tienlig til Timber.

Wid Rella Gård wärte *Aegopodium*, *Angelica* ſylveſtris, *Laſerpitium*, *Aſter* ſalicis glabro folio, ſkillige Orchides och Evonymus, ſom utom Skåne i warit ſedd i Swerige.

Orchis alba bifolia calcari oblongo C. B. hade ännu ei utſlagit ſin blomma.

Orchis

Orchis bulbis subpalmatis rectis, nectarii cornu conico: labio trilobo integerrimo, bracteis flore longioribus som allmänt kallas Orchis palmata Sambuci odore, varierade med röda, hwita eller rostfärgade blommor. *Radix* palmata, oblonga, minus digitata, recta, deorsum protensa. *Folia* immaculata. *Bracteæ* longitudine corollæ. *Petala* tria exteriora patentia, duo interiora conniventia in galeam; *Labium inferius* trifidum, suberenatum, lacinia intermedia angustiore non vero breviore. *Nectarium* longitudine germinis, obtusum.

Orchis, bulbis palmatis patentibus, nectarii cornu geminibus breviore: labio crenato, dorsalibus patulis, kallas allmänt Orchis palmata maculata. Differt a præcedente *Bracteis* minoribus, *Labio* crenato trifido: intermedia longe minore. *Alæ* seu Petala exteriora patentia, nec, ut in illa, retroflexa. *Radices* magis patentes & divaricatæ ac digitatæ.

Orchis palmata palustris non maculata war skild ifrån Maculata: ty de yttre 2 Kron-blad åro tilbaka bögde emot hwarandra, som uti maculata stå i jämn linea utsparrande; Blomläppen är mindre delb, och mindre med sidorna tilbaka bögd; Stielken är kortare. Året mera trubbigt och Blombladen (bracteæ) äro längre än blommorna. Hon skiljes mindre ifrån Orchis odore Sambuci, dock är året mer tätt och rötterna mer ifrån hwarandra sparrande.

Carex spica simplici androgyna stod nu blomma med fingers lång 3 kantig stielk, och Han-blomster öfwan för Hon-blomstren i samma ax.

Wallnöte-träden, som ansenligt stora wuxit i trägården, woro af wintren utödde. Jäga

Jägaren berättade oß, at Kronhiortarne hafwa sin runst i Septembri, men Damhiortarna i Octobri. ch at bägge åro 40 weckor drächtige; at Willswinen aras i Octobri och gå äfwen som Biörnen 16 weckor ed sitt foster; at mindre sorten af Hägrar esomoaft här sinnas och Tranor i myckenhet. Han gaf oß tt par Siöfoglar at beskrifwa.

Knipa (Anas Clangula) Hannen är hel och hålen hwit, utom näfwet, Ryggen, Stiert- och Wingennarna med en linea längs åt wingen, som alla åro warte, Hufwudet swartblått, Tinningarne hwita och äfwet trubbugt.

Skräcka, Honans hela kropp war ofwan på med tiert- och wing-pennarne helt grå, men innder är hon el och hållen med täckfiädrarna hwit; Hufwudet guhrätt med hängande tofs.

Cimex hyoscyamoides Petiverii märkt på yggen med St. Andreæ röda kors, fants mer än ymogt på Bolmörten. Äfwen sägs här en tämmelig tor hwit Spindel med röd maga.

Alkstäckar tjocka som Timberstäckar af 3 famnars ängd, warandes emellan 50 a 60 åhrs ålder efter ingarna i trädet räknade, lågo temmelig många på ården; desse woro ärnade til Brancarder på wagnar r Häfwet, hwartil intet låttare och tienligare träd ifwes.

Sallpetter-siudarna woro wid Rella i full kok; de rofwade jorden på Sallpetter, då de lade henne i atn och af watnet släpte, eu droppa på knifsbladet, m torkades i Solen, då Sallpettret sig crystalliserar och blifwer hwitt. Hela processen war denna: yllan lakas, watnet afhälles och kokas, upspädes ed dylikt lakewatn, koket continueras merendels a 6 dyng, öses up i kåril, aska tillägges at supa up

fettman, decanteras, kokas och skummas som tilförena, continueras ad pellicularn usque eller til des en droppa på knifwen strax crystalliseras Då man dem frågade om en sällpetter jord, som wäl är utlakad, efter 5 a 6 åhr gifwer åter Sallpetter och det mer än någon annor förrut obrukad jord, swarades aldeles ja. De berättade, at den jorden är bäst som tages under båsen i Fähusen, men ej så där Urinen faller.

En **Stengierdesgård** låg här, som war mans hög, wid pass ¼ mihl lång, begynte på wänstra handen och innesluta de Kongs ladugårdens Hallrops ägor; efter des hela längd jämte muren wärte Aesclepias.

Allwarens art och egenskaper fick man nu se, som är mästa delen af hela Öland, bestående af en horizontel högd, som är helt torr, bar och skarper, ty hon är endäst af röd kalksten med en fingers eller aldeles ingen jord betäckt. Ifrån Allwaren til Stranden är merendels wid pass ⅛ mihl, som är en helt låg tract med skog, löfträd, Ängar och Åckrar utsirad, ifrån hwilken jorden antingen ganska brant upstiger til Allwaren eller ock skiljes med en perpendiculaire oändelig hög afbrytning. Gårdarna äro merendels stälde wid sidorna af Allwaren, doch utom landtborgen. Sielfwa Allwaren ligger lik som öde eller steril allmenning för Fänaden.

Landtborgen är intet annat än sidorna af Allwaren, hwilka slutas med en liten Ahs, som innesluter innom en oval ring hela Allwaren, besynnerligen på wästra sidan. Denna Landtborg är landswägen för de resande, som ej behöfwes lagas eller utstakas.

Astragalus scapis radicalibus, calycibus leguminibusqve villosis, foliolis acutis, den jag i Wettenskaps Academiens handlingar 1741 pag. 202 kal-

lar

lar Astragalus campestris minimus, är en liten, men mycket sällsynt wäxt i werlden. På stelfwa Landtborgen in åt Allwaren, gent emot Näpplinge Kyrka, funno wi aldraförst denna wäxt, som sedermera förekom på några ställen af Allwaren. Roten war ganska lång men smal. Örten har inga grenar utan några skott, som lägga sig på sidorna knapt $\frac{1}{2}$ twärfinger långa, af dem upwäxta många blad, alla kortare än en finger, alla pinnata eller hopsatte af 14 a 15 par små blad, som äro aflångt ovale (lanceolato-ovata) med fina hår glänsande. Stielken går ur roten hel och odelt, har och af fingers längd, slutas med ett löst ax af 10 a 12 blommor, hwars blomblad äro lancetlike, kortare än det aflånga och ludna blomfodret, som har 5 mörka taggar utan at wara räfladt. Kronbladen äro blekgule eller hwite på gult stötande utan strimmor. Ståndarne äro halfbröder. Denna blomma hafwa Botanisterne förut upletat uti Sweitziska Bergen, och Herr Haller den upritat ibland sina Sweitziska örter Tab: 13.

Stenbrotten begynte nu at synas på Allwaren. Then röda kalkstenen hwaraf hela Allwaren består brytes af Böndren til gålfsten, men det märckwärdigt är, nästan allenast i dagen och här til 6 quarters djup. Thenna sten ligger horizontelt i skifwor, af hwilka the öfre äro tunnare, lösare och bräckeligare. Så snart Arbetaren kommit til sitt ordinaira djup, lemnar han det och går ei widare; häraf ser man hela tracterna, nästan så långt man kan kosta med ögonen, wara förwände uti en infelix och stenig Arabia, uti en terra mortua eller sten-rößia af flisor, på hwilka knapt någon menniska kan gå mycket mindre något grönt wäxa. I stelfwa brättet äro åtskilliga springor mäst perpendiculaire, men en af dem här på tracten

mycket märkwerdig och nödig, som går i nordwäst och sudöst, fallandes något oblique mot söder, hwilken springa af Stenbrytarna noga i ackt tagas. Stenen wans med hammar och kihl, sedermera passades til fyrkantig gålfsten af 18 tum i fyrkant, och sist til Skurqwarnarne, som merendels åro anlagde ei långt derifrån.

Skurqwarnar åro inrättade under bar himmel på sielfwa jorden: en ring af 6 famnars diameter (plus minus) lägges här af fyrkantiga gålfstenar något uphögd och helt horizontal; i centro sättes en perpendiculair axel af träd, hwarpå lägges en radius af 3 famnars lång stång, som doch är något tiock och med den ena ändan genomborad, at gå kring sin axis och med den andra ändan infästad wid ett krokott träd nästan af en half cirkels form, som wid begge sina fötter hafwer en järntagg. Ringen sades wara lagd af slåta gålfstenar, på denna ring läggas 2ne rå gålfstenar efter hwarandra, at en fot med jerntaggen tar i hwardera och ett par hästar eller oxar draga ytterst spitsen af radio omkring sin axis utan för Stenringen, at de 2 stenar således skuras slätte och den nedra ringen således poleras helt glatt genom flera stenars slipning. Esomoftast beständes stenringen med watn, och esomoftast beströs han med fin sand eller arena riparia. Bonden sade sig få 2 Styfwer för stenen, sedan han honom både brutit och slipat, der han doch i Stokholm är långt dyrare.

Lepidium foliis pinnatis integerrimis, petalis calice minoribus eller Cardamine pusilla saxatilis montana discoides. *Column: ecphr.* I. *pag.* 273. en ganska liten wäxt, som aldrig i Swerige tilförne warit sedd, wäxte ymnogt ibland stenerasset. *Radix* annua; *Caulis* digiti longitudine atque ramis

Folia

Folia pinnatifida tribus paribus, extimo impari. *Racemus* drabæ. *Calyx* tetraphyllus, concavus. *Petala* 4, linearia, patentissima, modice recurva, apice bifida, altero denticulo minore. *Stamina* 6, albida, subæqualia, patula, adscendentia. *Antheræ* subrotundæ, luteæ. *Germen* compressum. *Stylus* nullus. *Stigma* capitatum. *Silicula* ovalis, horizontalis, depressa, subtus gibba, vix emarginata, dissepimento opposito, nec parallelo.

Gräslöken, som allmänt planteras i Trägårdarna, at brukas på mat för menniskor och kycklingar, är en växt, som Botanisterna intet weta, hwaresi den wildt wäxer. Här ibland gresset wäxte en lök, som sedermera fants öfwer hela Allwaren och kallades af Ölenningarna Allwar-lök och är *Cepa* scapis foliisque subulatis teretibus æqualibus, spathis globosis. Denna planterade jag uti Upsala trägård, der han är i aldeles lik den ordinaira gräslöken, at ingen skillnad märkes utom det at Trägårds-gräslöken, då han först upspritter, har tilbakes böjda blad-spitsar, men denna intet så. *Jfr. Bot. Not. 1842 p. 45; 1844 p. 11 och 1845 p. 148.*

Wäxter utom Lepidium och gräslöken funnes inga andra i Stenbrätten märkwärdige, utom *Valeriana* oculta dicta eller winter-rapuntzelen. *Herniaria* med *Abrotano* campestri och *Saxifraga* tridactylite wäxte på sidan af Landtborgen.

När wi kommo bort emot Borgholms Slott, strök Landtborgen förbi på högra handen och landet blef fult med Enebuskar. Man lämnade Borgholms Slott på wänstra handen och Borgholms Ladugård på högra. Man for förbi Gästgifwaregården med deg

marcknads plats, ställandes resan åt Kiöpings kyrka.

En **Stenhög**, af ansenlig storlek, sågs på wänstra handen neder wid hafsstranden, emellan gästgifwaregården och Kiöping, der en wik af $\frac{1}{8}$ mijl ströker in åt landet ifrån Borgholms Slott åt Kiöpings sidan: denna Stenhög bestod endast af gråsten, som här på orten är främmande, och hwar sten war ungefärligen så stor, at man honom lyfta kunde, hwaraf så wäl som af andra Gottlendske Högar jag sluter, at detta är en tumulus sepulchralis.

Lichen, som kallas Lichenoides tinctorium atrum foliis minimis crispis Dill. musc. 188 t. 24. f. 81. och är mycket sällsynt i Sverige, wäxte på denna Stenhögs norra sida; denna Mossen är bekswart, torde tiena til färg, ty han färgar papper strärt högsvart, men skulle ei finnas hos oss i den myckenhet, at man honom til nytta anwända kunde.

Anthyllis flore coccineo den Dillenius in horto eltham p. 431 t. 320 kallar vulneraria supina flore coccineo, och håller för wara et helt annat species, än det gula slaget, wäxte här in wid Stenhögen tilsammans med den gula.

Wi hade Landtborgen på högra handen af 3 famnars högd helt brant och kantig, giörandes här och ther åtskillige hwalf; wi kommo fram mot aftonen til Kiöpings Kyrka.

Åtte-platser lägo åtskillige wid Kyrkan, nu med stenar kringlagde, nu med upråtte stenar utmärkte. Emellan Kyrkan och Prästegården stod en then största Runstenen jag tilförne sedt, som war öfwer alt skrifwer på den ena sidan, men mycket swår at läsa för en hwit tiock skorpa af Lichene leproso albo, hwarmed han wal

var öfverwuxen; Ormslångarne woro helt artigt invicklade. Följande bokstäfwer kunna läsas

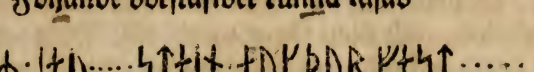

I Kyrkan sägs en *Funt* af en grof poreuse och lik om grönachtig kalksten, något lik Filtersten.

Åchta *Violer*, som Doct. Linder skrifwit wåxa här wid Kiöping i myckenhet, och för hwilkas skuld wi jordt hela denna dagens krokresa, sökte wi med all flit, men funno hwarken här eller på andra delar af Oland den råtta Violen, men wäl 3 andra slags oäkta Mars violer.

Stickelbär eller Krusbär wäxte helt wilde, och des Buskar mycket store emellan Kyrkan och Prästegården, äfwen så *Scandix seminibus hispidis* och *Chærophyllum* caule maculato, geniculis tumidis.

Kråker, et slags Kråker, hade ymnogt sina nästen lika små Skatebon i träden, jämte Byen Klinta wid Kiöping. Desse Foglar sades giöra Åckrar och den nys utsådda säden och ärter stor skada, at man på somliga ställen efter them måste anställa jacht, dermed at några Gåsar stego up om aftonen i de trän der Foglarna plåga sittia, hwaraf Foglarna taga natthläger i nästa träden, sedermera då det blifwit mörkt kiöras Foglarna ur desse träd, då de taga sin tillflycht uti de wanlige träden, där de annammas af Gossarna.

Natten blefwo wi qware i Kiöpinge.

Jun. 3.

Om morgonen gingo wi ut at bese en Skierpning wid Kiöping, som war anstäld på jämna fältet och be-

lågen i en liksidig triangel med Kyrkan och Präſtegården: Gropen war nu knapt en mans djup mästedels ihopkaſtad, och man såg ej något faſt Berg: denna sades wara påbegynt af fordom Paſtore Nils Wallin, i mening at hår få ſilfwer, men hafwer ej länge warit bruten. I några löſa ſtenar, ſom wi sönderſlogo, funno wi gniſtor af en arſenicaliſk Kies.

På en ång, Kongsången kallad, fants Behen album, Tanacetum, Convolvulus minor, Delphinium, Melampyrum ſpica quadrata, Statice, Androſace, Sium, Iris paluſtris, Thalictrum 2. Lathyrus clymenum, Scabioſa, Morſus diaboli, Frangula, Mercurialis, Laſerpitium, Ulmaria.

Aſter ſalicis folio war ſå ymnog, at han tog in hela ången.

Orchis militaris hiante cucullo wäxte ſå ymnog, at hon kom i föracht. Orchis minima militaris war nog mycken och Orchis rubra longis calcaribus allmen.

Veronica humilis erecta montana, flore parvo cæruleo Dill: App. 38, wäxte ymnog på ſkarpe backar.

Ängloken (Porrum 2) wäxte öfwer alt. Radix rotunda; caulis pedalis; Folia ſubcylindracea, fiſtuloſa, ſtriis ſeptem prominentibus rigidis ſubtus notata; ſpatha diphylla foliacea longiſſima.

Carex 4, axet är ihopſatt af många ſmå ax, ty förſt är ett ax, ſom har Hanblomſter nedan för Honblomſtren, men wid baſin flere ſmå ax af endaſt Honblomſtren. *C. diſticha Huds. eſſ. Björnstrand p. 324, 325.*

Wi reſte ſedan tilbakars ifrån Kiöping åt Borgholms Slott en annor wåg innom Landtborgen.

Uti en ång in emot Giäſtgifwaregården på wänſtra handen fants *Oſſea* eller den rätta Benwed, en Buſke, ſom jag endaſt i Skåne ſedt och Aſtragalus 1, den jag

åfwen

ifwen i Skåne och på Hykie-Berget i Dalarne funnit.

Man gick up åt Slottet twärt för Landtborgen, der man fåfengt sökte ächta Violer, men fant Adoxam, Veronicam hederulæ folio och Prenanthen.

BORGHOLMS Slott låg på en Angel, som Landtborgen formerade på nordwästra sidan af Öland. Slottet war ansenligit, på 4 sidor upbygdt, omgifwet med murar, emellan Slottet och murarna war Fältet upfylt så högt som murarna woro; Fyra runda torn eller ett på hwart hörn af Slottet; Trätak, men Södra sidan hade hwarken Tak, Fönster eller Inredning; Murar och wäggar woro upbygde af Kalksten eller Ölandssten, hade altså intet tagit skada af watnet, fast i så många åhr otäckte. Detta Slott sades wara anlagt af Carolo X, uti des minorennitet och war denna tiden besatt af 5 a 6 mån af Fortificationen.

Härifrån togo wi af wägen på höger til Helfwetisgrund, dår wi äfwen sökte fåfengt Linders Violer, men i det stället funno nedanför Landtborgen i skogen Apothekernes *Sanicula* i myckenhet.

Haßel-buskar helt små och knapt 1 a 2 alnar höga, men likwäl mycket fruchtbärande, wärte här på sidan af Allwaren; man kunde aldrig få tienligare Buskar til små häckar i trägårdar, än deße små Haßler woro, om de allenast woro beständige; men man märkte at deße Haßel-Buskar blefwo efter hand större, ju lengre man kom neder för Landtborgen; at man wid des fot såg de aldrahögste Haßler; at denna lilla sådan blifwit af den underliggande fasta klippan, men ei af sin egen natur.

Resan ståldes åt Kongs-Ladugården Halltorp öfwer Allwaren, dår Astragalus campestris minimus och Androsace ymnogt såges med åtskilliga Stogångar.

I Halltorp blefwo wi uphållne af blixt, dunder och

regn. På gården wäxte Cochlearia, *Coronopus Ruelli* dicta, ymnogare än man någonsin sedt. I trägården stodo Lavendel, Melissa, Ruta och Krusmentha så frodiga, at man aldrig sedt dem större; om dessе och dylika Apothekare-wäxter på denna orten skulle cultiveras, måste de ofelbart bättre löna mödan, än på någon annor ort i Sverige.

Hagtorn wäxte i Hallorps äng, så wäl som wid Skurgwarnen gent emot, af 3 famnars högd och så tiocke, at man med möda dem famna kunde.

En Hwit Lera sades finnas i Högstrums Sochn wid Wäster-Sörby hiulhus uti ett kiärr, Wästerkiärr kallat, den folket brukade at hwitlimma wäggar och förstenar med; men som hon stod med hela kiärret under watn denna tiden, fast hon i Augusti månad plägar wara torr, trodde man at det war bleke. Det sades smutsa och färga ifrån sig, men med Limm-watn blandat, sades det intet smutsa.

Liung sägs något litet, men så kort, at han knapt märkas kunde, på Backarna, strax förr än man kom fram til Giästgifwaregården.

En Guhl Jord, den en kiäring brukade i stället för Kiöller-färg at färga skinn med, togs wid Kielltorpet inemot Isgiärde Giästgifwaregård, närast på högra handen in wid Landswägen låg en kiälla, och på wänstra handen bredewid en liten grop, i hwilken Gummar tagit denna gula och rena Ochra, hwilken aldeles war lik den, som wid Surbrunnar ses. Skinnen, som med denna färg woro kiölrade, hade aldeles den färg som de få af Utländsk Ocher.

Färge-gräs, som folket här på orten bruka, wore Konung eller Origanum at färga rödt. Brunskiär eller Bidens at färga brandgult; Wigeltorn eller Rhamnus Catharticus, med hwilkens bär färgat

grönt

rönt, och med hvilkens barck brunt samt ult.

Allwarstenen, af hvilken golfstenen göres, sprack ch sprakade, då man lade honom i elden, at han snart unde skada folket, som stod omkring; doch berättades ß, at man med honom murar spisar och eldstäder, då ckwäl noga acktas at stenens kant men ei des sida vändes åt focum, äfwen som Bergsmännerna med Stållsten mura uti sina Masugnar.

Kalk kan brännas af denna sten, fast han blifwer rå och grof, tienlig til Bruuk, men brukas doch ganka sällan, utan i det stället brännes kalk af lösa kalkenar.

Bönderna sades här i Församlingen i forna tider brutit golfstenar, och at de då warit, som de andre nycket fattige, men nu sedermera aldeles lämnat brytningen och mer lagt sig på Åker- och Ängskiötsel, hwar af de mått bättre.

Humlen wäxer här wäl, när han blifwer anlagd, om doch sällan skier i detta land, och hafwer man här wid prästegården på des frodiga wäxt haft öfwertygande prof.

Kiällerhals wäxte i kiärren ej långt ifrån Kyrkan.

Sent om aftonen gingo wi ut at höra et slags foglars sång, som här kallades Kledror, men woro veritable skiöne Nechter-Gahlar, som i myckenhet sågnade och med sin liufwa sång.

Natten öfwer hwilade wi uti Glömminge.

Jun 4.

Sedan man hwilat öfwer natten i Glömminge, gick man om morgonen ut på en Åker, der man fant Ohrsten och Aluns skiffer med atskilliga små petrificatis,

tis, som liknade skalet af små Insecter samt åfwen stenbållar, som woro hårde och helt slätta, men då de sönderslogos woro inuti så lösa, at de gingo til Sand emellan fingrarna.

Mahl och Mått fördrifwa Bondfolket från kläderna, som bewarades ihoplagde, der med, at de lägge Myska (Asperula 1) Myske-gräs (Milium 1) eller och Semina Melilott (som wäxa wildt på södra delen af Öland) emellan kläderna. Det är sälsamt i naturen, at wälluchtande saker E. Gr. Ambra, Moschus, Zibeth, abelmosch, Asperula, Melilotus och Milium skola fördrifwa Acaros, så i kläder som utwertes i Salwor mot skabb, som ock inwertes at drifwa ur kroppen och til huden Exanthemata i skabb och smittosamma sjukdomar.

Sqwatram (Ledum) lägs här på orten i bösjan för Swin, då the äro öfwerhopade af Löss.

Wäxter, som här besynnerligen funnes, woro Crepis eller Hieracium majus, Lapsana, Ballota, Chaerophyllum geniculis tumentibus, Cynosurus 1 och Avena spicis erectis.

Ålandsrot (Enula) wäxte här wildt, men mycket litet.

Bryonia wäxte wid murarna här och där. Allwarlöken kallades här Hundlök och Ulmaria Tulkgräs.

Gråslök kallas här Gottlenningens Keipe eller Porrum, capitulo bulboso erecto, foliis planis subcrenatis, vaginis ancipitibus, som här brukas til kåhl. Denna Löken har jag aldrig sedt tilförne i Sverige, ej eller någon annan Bothanicus. Han wäxer aldeles, då han är ung, som en Purio, men då han blifwer gammal är aldeles en sort af Räckenbåll. *Radix* subrotunda oblonga. *Caulis* pedalis vel bipedalis, teres, vaginæ foliorum compressæ, utrinque

inque carinatæ; carina altera per dorsum folii exirrente, altera vero sinu folii terminata; Faux lii instruebatur membranula tenui caulem arcte nplectente. *Folia* plana solida, spithamea, diti transuersi latitudine, margine cartilagieo-serrata. *Spatha* diphylla acuminata.

Saxifraga alba offici: kallades Hälls-knoppar, tterna torkades, pulveriserades och intoges af Bönen uti Pleuritie, med hwad nytta kan jag intet se. ynogloſſum sägs med hwit blomma och Cichorium g man hela dagen wåra wildt.

En Wälkaße eller Wälböke stod jämte wägen, strax i reſt ifrån Glömminge, han war bygd på egit sätt af hög perpendiculaire stång med en trefot inunder, n stödde på alla sidor, under hwilken war rum för menniſkia; Enbuskar woro trädde säſom säd på kror alt ifrån foten in til öfwerſta spitzen af stången.

Stenarna uti gamla Stengierdesgårdar woro alla iwerdragne med en hwit Lichene leproſo cruſtaceo.

Algrums Kyrka, som war både en antiquitet och landkiänning för de Siöfarande, sägs på wänſtra nden och gent emot wid wägen några Ätteplatſar.

Biörnhofda äng, som i bortresan gaf oß så många öna wärter, wiſte oß nu Scrophulariam, Cardun paluſtrem utom Ophrin majorem, som hade i sin pp en honnugsgrop, som gick ifrån baſin til läppens lning; ſtamina woro ock något olike Orchis.

Ängarna blomſtrade nu af den lilla Primula, Ranunculo acri, Pingvicula, Scorzonera, Saxifra-, Acetoſa. Lundarna af Orobo verno, Anemone emoroſa, Geranio aconiti folio, Melampyro *pratenſi* h Alſine foliis lanceolatis ſerrulatis. Beccabunga *& Ind.* ärte i Kiärren. Älmer och Sur-Apler wid ängarna.

Limax cinereus maculatus, en ſtor ſkogs-Snigel

sägs

sågs under träden, han war swart med forig rygg o wågfulla afbrutna fäller, bröstet såg ut som chagrin han hade 4 små horn och hålet på högra sidan af b stet.

Alt ifrån Biörnhofda in til Torslunda war int annat än härliga lunder.

Maskebo stora som små hufwud sutto på Slånbu skarne, bestående af en hwit wäf med många concam rationer och Labyrinther innuti; Bladen woro för på buskarne afätne; hwar och en Skräpuke (Eruca war swart med 16 fötter, hwar och en led på kroppe hade på hwarthera sidan en guhl cirkel, som doch war full, och innom hwarthera Cirkelen bruna kor hår; hela kroppen war deutom beströdd med lång hwita hår; somliga matkar woro swarta utom brun fläckar inom Cirklarna, ja hår funnos ock matkar, so woro aldeles hwita; mellan-fötterna och bakfötter woro rödbruna. Trådarna woro segare och fastare å Silke, at man skulle tro det wäfwen kunde anwända til nytta.

Torslunda ängar lupo wi hastigt igenom; här fann Statice 1, Alchemilla 1, Actea, Veronica scute lata, Sanicula, Stachys foetida, mycken Ophio glossum, mycken Ophrys major och än mera Paris.

Leontodon 1, eller Taraxacum wärte uti en wi äng med hela blad, utan den minsta tagg, til forme lineari-lanceolata.

Papilio albus, subtus viridi colore marmoreatu Petiv: mus. n. 306. och *Tenebrio* 1 fants iblan Buskarna; den senares horn hade 8 leder och spitsig mun-klor utan tänder.

Fästing en sort Ricinus eller Acarus, som giör ulle på Fåren mycken skada, så här som utom lands, så af oß den första i dag; han war lik en Wäggelus i

ärg och storlek, hwardera benet hade åtminstone 5 a 6 der, de främste fötterna woro något större än de andre, magen war nedtryckt och flat utan fläck på ryggen, och en uphögd ring gick omkring hela kroppen.

Bjällackarna hade förledit åhr tagit mycken skada, ch woro til större delen utgångne.

Inbyggfolk sades wara här i Församlingen ganska mycket, som födde sig förnemligast af Bastflängningar, Ållons och nötters samlande: ty på denna wåra tracten af Öland, fins mer Ek, Haßel och Lind n på någon annor ort i Swerige.

Bastet tages på Lind-Buskarna af de yngste oråhrs-skåtten, utan at rötas.

Ållon säljas til Calmare-Boarna, at giöda swin ed, för 4 a 8 styfwer skieppan.

Nötter säljas merendels för 10 a 16 styfwer skieppan, och är här förbudit wid straff för Barthels-mässoagen at hämta nötter af Träden.

Musnötter äro de aldrabäste, dem mössen samla, ra hem i sina Boen under Haßelbuskar och Tufwor l winterföda, der man ofta i ett enda Bo kan finna emot en hel skieppa, utan at någon nöt skal wara askstungen eller ihålig.

I resan ifrån Torslunda togo wi af wägen på högra anden, at wi måtte resa Strandwägen nedan för andt-borgen. Strax fingo wi se Ölands Token, en ärt den wår häg så mycket efterlengtadt, sedan åtilliga Riksdags-män i Stockholm den för oß nämt.

Tok kallas på Öland en Buske, som i hela werlden r mycket rar: ty Botanici weta ännu intet annat ålle i werlden hwar denna wäxer, mer än endast uti ork i Engeland, och där han nyligen blifwit observerad uti Sibyrien, hwar til nu åtteligen kommer Ölands södra del. Denna Buske är afritad af Rajus,

Mori-

Morison, Miller, Walther och Amman, men på intet ställe wäl träffad. Wäxten kallas Potentilla caule fruticoso, hon stod på tufwor af Allwarden jämte låga platsar på hwilka watnet stådt hela wintren hon är stor som Lavendel eller Jsop, har gula blommor och släpper åhrligen sin yttre bark; samma Buske brukas nu i Trägårdarna til låga häckar, där har trifs wäl. Olemningen anwänder honom til inget nytta, utom at af honom, emedan hans rijs är styf och hårdt, göra wiskor til kiärils skurande.

Allwarlöken wäxte jämte Token ganska ymnog men ej i Buskar såsom gråslöken.

Just när man kom öfwer Allwarden neder å Landtborgen wid Erichsö såg man på wänstre handen Landtborgen wara nedfallen och Skiffern wara bar. Denna Skiffer, då han smakades med tungan, rögde ett *Alun*. Här fants ock Skiffer med gröna och röda gryn; äfwen ock Skiffer, som war här och der grön, såsom Kupfer gryn, til et ofelbart tekn af kopparhalt. Emellan lagen af Skiffren sågs en grön fin lera, som höll Alun.

Resan ståldes åt Resmo längs efter Landtborgen doch nedan för honom, haftwandes wi på wänstre handen den aldrabrantaste Landtborg med sina bara sidor, och på högra handen hafwet. Wägen låg genom de skiönaste Lundar man någonsin sedt, som wida uti skiönhet öfwergingo alla orter i Sverige och täflade med alla i Europa; de bestodo af Lind, Hassel och Ek, med en slätt och grön jordmohn utan stena eller mossa; här och der såg man de härligaste ängar af åkerfält. En som blifwit trött wid denna werldens ostadiga sinnelag, och söker undandraga sig de fåfenga uti ett stilla obscuro, kan aldrig finna angenämare Retraite.

Ant-

Änd-Ungarna, stora som nys utkläkte Gåsungar, hwan på hufwudet, halsen, ryggen, wingarna mörke, lest hwita med swart näf, sprungo här i lundarna, at man kunde taga dem med händerna.

Hiortar såg man här och där gå hopetals, helt feta och gläntsande, med hwita spiuttor beströdde.

Milium floribus dispersis, ett högt wählluchtande gräs stod allment här i Lundarna, utom Dentaria, Mercurialis, Alliaria, som alla wäxte här ymnogt. Den lilla Primula varierade här med hwit blomma.

$\frac{1}{8}$ mihl förr än wi kommo til Resmo kyrka klängde wi oss up för den aldra brantaste Landtborgen, at se efter Alun-malm i brättet af sielfwa fallet.

Cochlea testa supra convexo-plana, suptus convexa perforata, anfractu acuto, apertura semicordata fants här i raset, som är synnerlig med sin swassa kant.

Globularia caule herbaceo foliis radicalibus tridentatis, caulinis integerrimis wäxte öfwerst emot spitsen af Landt-Borgen. Denna ört är nog rar i Europa, aldrig tilförene i Swerige observerad, jag har nyast tilförne henne fådt beskåda på Fontaineblaus backar i Frankrike, men här wid Resmo hade hon både längre rötter och större blommor. *Radix* perennis. *Folia radicalia*, petiolis longissimis innixa, ovata, tridentata, intermedia productiore, utrinque glabra, nitida, viridia. *Caules* spithamei erecti, simpliciſſimi, striati, purpurascentes: *Foliis caulinis* minimis, alternis, lanceolatis, infimis tridentatis. *Flos* terminatrix, solitarius. *Corolla* cærulea, *corollulis* irregularibus monopetalis, bilabiatis: labio exteriore majore, ob-

longo, trifido; interiore erecto, minimo setace *Staminibus* quatuor, *Pistillo* unico. *Paleæ* Hosci los destinguentes acuminatæ & fere pungentes.

Cistus Oelandicus Rudbeckii wärte på Allwe den, mycket olik den ordinaira Helianthemum, ty bl den woro mindre och mer glatte: Blommorna åfw mindre lika Potentillæ utan fläck mitt uti: Kronbl den så smala, at de intet rörde hwarandra på sidan.

Elf-danser sågos åtskilliga nedan för Landtborg i ängarna, så större som mindre; når man noga de examinerade, fandt man at de endast bestodo af C nosuro bracteis integris eller ett gräs med blå bla som kryper i ring: når detta gräset wärer på en mag äng, synes det afmåla en blå ring, den enfaldiga folk trodt förordsakas af Elfwars dansande. Physi hafwa det tillskrifwit en underliggande jord, exhalati ner eller ock håstars stallande. Men här blef sak klar, at Elfdansar intet annat äro, än förenäm gräs, som ifrån centro utwidgar sig på alla sidor, o änteligen förswinner mit uti, at således blifwer en ring.

Sädesbygden här i Resmo är fördelachtig, at i wånarne både kunna sälja säd, och tilbyta sig Träd-kå til hushållet, ifrån norra och skogrika tracten.

Wedbranden måste de mäst kiöpa ifrån Smålan både här och på hela den södra tracten.

Åkren lägges här intet i träde, utan han icke är, sa dig då han får hwila hwart 5te eller 6te åhr, der l wål i Glömminge och Torslunda, hwaräst jorden sandachtig, åkren efter 3 års säde hwilar 2ne år.

Humble här at plantera är för Landtmannen b swårligit, der ingen skog är til Humble-stånger, Ris ;

Mullwader finnas här ganska få. **Weslor** n många och Swanor allenast om Wåren.

Alle, en Siösogel stor och swart som en korp, sades h

fi

innas, som torde wara den samma med Gotlands Grylle.
Näcktergalen sång härligt mot aftonen; natten
lefwom wi öfwer i Resmo hos Probsten Johan
Vellin.

Jun. 5.

Några träd märktes så långt ifrån oß på Allwarden
öster ifrån Resmo, at man med möda dem se kunde,
e kallades af folket Gran; ty skickades Botanices
studiosus Samuel Wendt dem at undersöka, som
om igen med en qwist af *Taxo* fœmina eller Jo,
erättrandes at der woro 3 dylika träd, hwarthera wid
aß 3 famnar högt, alt ifrån roten up til toppen, helt
ått med grenar kläddе, af hwilka det ena trädet up-
kutit 4 stammar utur en rot, sedan moderstammen
ört bliswit afhuggen.

Åtteplatsar säges några stycken, af hwilka en, som
åg nordwäst ifrån Resmo kyrkia, innom gjärdet;
ielfwa åkren war märkwärdig der med, at 9 stora stenar
ågo uti en ring, emellan hwardera war wid paß 5 alnars
patium, under hwar af desse stenar war en grundwal af
mindre stenar; mitt i centro låg den 10de stenen.

Gjärdes-gärdar anlades här och på andra ställen
ingt fastare, bredare och högre, än tilförna warit bruk-
git, med alla stenar i muren horizontelle, at mu-
en ei så lätt kunde blåsa kull eller nedtrampas af Trea-
uren.

En Koka hade sitt bo uti et högt träd wid
Resmo, wi låtom taga det neder och funno det bygt
il ett hemisphærium af en fots diameter, hopsatt
f strå, bast, fiädrar, hår, moßa, och inunder sielfwa
Boet war Torf; uti detta lågo 3 helt swarta ungar,
ora som skator: Wingpenngrna höllo på at brista ut;
Näfwet, såsom på en kråka, swart, mitt på något

linsare, gapet ganska brett, och Borstarna, som täckt näfwet, woro mycket styfwa. Knott (Culex alis aqueis, pedibus nigris, annulo albo) woro af en oändelig myckenhet uti Boet, alla blodstinna af ungarnas blod.

En Ekstäck, som war mycket stor och förleden winter afhuggen, i Diameter 7 quarter innom barken då wi räknade ringarna funno wi at de wurit 260 åhr, märckte ock at somliga ringar i trädet woro nå in til hwarandra och andra mycket längre ifrå hwarandra: då jag undrade, hwad orsaken här til månd wara, föll mig in at starka winträr kunde förorsaka at ringarna kommo närmare in til hwarandra: ty räkna de jag ifrån förleden winter, ringarna ifrån Barken in åt centrum til åhr 1708 a 1709, då starka wintern war, hwilka ringar jag fant wara tät in til hwarandra; äfwen åhren 1587 och 1658 detsamma märkte jag ock på en stor hop andra mindre Ekstäckar. Uti hafwom wi uti Eken lik som en krönika på wintrarna, dem wi kunnom få oß bekante hela 200 ad 300 åhren tilbakars

En Kiälla af den största och skönaste på hela Ön låg strax nedanföre Resmo gård, hon war så stark, at hon dref en liten qwarn, doch med öfwerfall.

Wäderqwarnar finnas på hela denna wästra sidan i stor myckenhet, stälta på Landtborgen.

Mysinge-hög låg $\frac{1}{8}$ mihl ifrån Resmo, han war en af de högste Högar här i landet, belägen på sielfwa Landtborgen och bestod af lösa stenar. Härifrån såg man på wästra sidan Mörbylånga, Kastlösa, Calmare, Möckelby, Torslunda, Resmo och på östra Sandby, Stenåhs, Hulterstad.

Allwarden sågs ifrån Mysinge-hög helt brun med gröna ränder, långs och twärtföre strukna lik en Land-

Char-

Charta. Wi undersökte ordsaken här til, då wi funno under en hel torr, Steril, brunachtig mylla, knapt af en twärfingers djup, sielfwa Allwarden af en Häll eller Bolf-Skiffer, rämnad såsom Is i starkaste kiöld; öfver deße rämnor wärte gräs, emedan fuchtigheten i dringorna längre kunde qwarhållas och ej så lätt bortbrännas som på flatan.

Härifrån foro wi på högra handen neder för Landtborgen åt Mörbylånga, Annexen til Resmo.

Benunge (Gasterosteus aculeis in dorso decem) n liten Fisk fants här i Rennelen.

Fucus eller Tånga brukes här at täcka wackfoerna med: ty Landtmannen måste här hålla Wäcktare hela sommaren, at Hiortar och Wildswin icke äta up Säden.

Mörby-Skants låg neder wid hafwet, så af tiden upfråten, at mycket litet tekn sägs efter des ruderå.

Hornoxe (Scarabæus Cervus volans dictus) fants neder wid hafsidan: Hans horn hade hwarthera 3 stora taggar, hans antennæ beskodo af 4 blad emot spitsen, och de Antennæ som sutto ofwan för munnen, beskodo af 3 leder; munnen utrakte 2 ludna tungor.

Wägen låg härifrån genom de härligaste Lunder: på Ährsörs Ängen stod Satyrion och Orchis morio i så stor myckenhet, at man aldrig sedt lika; men Orchis miante cucullo här och der.

Ekarne i theße sidsente Ängar stodo ännu olöfwade; wi wetom ej om källa kärret eller winterkiölden dem alldeles ödelagt, ty de andre Ekar här omkring woro alla löfrika.

En Uggla fick wi tilfälle beskrifwa hos Skogwachtaren i Åhrby, som följde med oß at skiuta en Allwarrim. Nocua magnitudine erat gallinæ. Color gri-

seus; in dorso, collo, capite lineolæ fuscæ longitudinales, præter minores undulatas. Venter albus, lineis ut in dorso. Pedes alba lanugine punctis nigris. Oculorum orbita cingebatur circulo griseo, nigro-maculato. Iuxta aures erat circuli segmentum nigrum. Plumæ intra circulum eran simpliciter pinnatæ raro supra decomposita. Märkwärdigt war på denna, at margo exterior remigum anteriorum war framman til lik som sågad så at spitsarna i hwar tråd af pennan (på den sidan som låg åt spitzen på sielfwa pennan) med mindre trå dar war besatt.

Borrum, en mycket märckwärdig plaz här på orten kom wi nu til at resa igenom; en stor Lund af Haßel och Ek ligger nedan för Landtborgen med ett fält mit uti af 45 steg i längden, och 57 steg i bredden: på dett wackra fält har i alla tider Inwånarne ifrån Oe sig samlat Pingesdag och annan dag Pingest, här a leka och dantsa efter Gudstienften: Präfterna stå m mycket emot denna uhrminnes häfd, föregifwande, a mången Flicka här dansat sig ofärdig.

Bårby-Skantz mycket gamntal, låg på ytterst kanten af Landtborgen; ty reste wi uppå Allwarden honom at befe: han war belägen på Landtborgen wil sidan, som war aldrabrantast, in åt Allwarden omgi wen med en half cirkel, som slutade emot det branta ste, och radius ifrån Centro til Peripherien war 9 steg. På sidan af det brantaste fans Lithospermun i ymnoghet, af hwilket tilförna ett eller an nat ständ endast är sedt på Kossan i Mälaren, och a hwilket frön brukas i *Apotheken*. Der muren p norra sidan slutar sig, wäxer en skön Hedera utu berget. Ännu närmare i norr wärte Coroneaster blomma, och jämte henne Ranunculus foliis ter

† R. illyricus

nati

atis integerrimis. Se den 2 Junii wid Hulte-
lad.

En **Stenrössia** mycket stor låg ett litet stycke här-
från, wid brantheten af Allwarden; hade uppå sig samma
anunculus foliis ternatis, och nedanföre wid brant-
ten af Allwarden wäxte en härlig Hedera.

Åkerplatzer hafwom wi haft oändelig många hela
gen, alla på Landtborgen anlagde, med stenar om-
ne och mitt uti med jord uphögde. Närmare Kastlö-
woro många upråttade stenar, ibland hwilka 2ne
ala, på sidorne flata, 4 a 5 alnar långa, woro märk-
ärdigast, stälde några famnar ifrån hwarandra.

Tok wäxte både uti brantheten af Landtborgen och
llwarden.

Anthyllis flore coccineo, som wi funno den 2
nii wid Borgholms hög, sägs här på Allwarden i
yckenhet, hwar som hälst bara fläckar af torr brun-
htig jord framlyste. Om brunachtiga jorden kunde
rorsaka en sådan färg, wore det för Trägårdsmästar-
ett Experiment, som bestyrkte deras sats, at en
rgad jord lagd omkring rötterna gifwer dylika blom-
or.

Cistus Oelandicus Rudbeckii sägs i dag allmänt
i Allwarden, och skiljes dermed ifrån Helianthemum
lgare, at des blomma är långt mindre, des Blomfo-
r ei tilbakas bögd, i pistillen är ämnet eller germen
itt, stiften nerbögd och Stigma ruggigt, fyrdelt, med
rtare stamina, hwars knappar äro liusguhla och
e som den andres brandguhle; Kronbladen smalare och
pitsen uthålade (emarginata); Stielken eller sca-
us är röd, mer rak och mer slätt; Bladen äro spitsi-
re och des kant är ei tilbakars bögd; Blommorna
o merendels tilslutne. Af så många tekn är klart, at

denna skiljes ifrån det allmänna Helianthemum oc är en wårt, som endast på Öland i Sverige hår til blifwit sedd, och år rar i hela Europa.

På Landtborgen wårte Globularia, Cistus Oelandicus, Astragalus campestris minimus, Lepidium foliis pinnatis, Rubia Cynanchica, Androsace, Silene quæ Muscipula montana hirsuta Ruppii, Sedum acre, Sedum minus teretifolium album, så med rödachtige som hwitachtige blader Valeriana locusta dicta, Absinthium vulgare Saxifraga tridactylites, Ranunculus radice globosa, Abrotanum campestre, Leonthodon, Quinquefolium folio argenteo, Quinquefolium minus repens luteum, Poa, Geranium lucidum.

Det branta af Landtborgen utföre hade sina egne wårter, såsom: Veronica spicata minor, Globularia, Rhamnus Catharticus och Virga sangvinea.

Allwarens wårter förtiena uppmärcksamhet, såsom de trifwas på den aldra torraste och skarpaste hålla nemligen Galium luteum, Pilosella uniflora, Carlina annua, Quinquefolium minus repens luteum, Rubia Cynanchica corollis trifidis, Sedum acre, Sedum petræum, Anthyllis, Herniaria, Helianthemum vulgare, Cistus Oelandicus och Festuca Fårgrås kallad.

⅛ mihl förr án man kom til Kastlösa Kyrka blef landet emellan Landtborgen och hafwet helt skallot, träden förswunno och de härlige lundar, som oß här til sägnat, sägos icke mera. På wänstra handen och på sielfwa Allwarden låg en By med skog och åkerfält, sträckandes sig åt östra sidan af ön.

Allwargrön en Fogel, som endast sades finnas i Allwarden och hwars namn wi aldrig kördt tilförna, uptände i oß en oförliknelig längtan at honom se.

Skog-

Skogwachtaren, som wi utskickadt, hinner oß på Allwarden med en skuten Allwargrim; så snart jag honom såg märkte jag, at han war mycket lik en, den jag ifjörg sedt i Lappska Fiällen, och där af Lapparna allas Houri, hwaräst han löper ibland andra sorter af sitt slächte. Denna Pluvialis är stor som en Duffva; på hufwud, hals, rygg, wingar och stiert, med hwita, swarta och guhlbruna fläckar beströdd: ty hwar fjäder är swart med några guhlbruna fläckar på sidorna och ljusare fläckar wid spitsen, utom det at luddet emot basin är ljus grått på sidorne af halsen neder emot bröstet: wingarna innunder och stjerten under äro hwita; hela bröstet och halsen mitt innunder är swart. Näfwet är swart, ej längre än hufwudet, något uphögt emot spitsen; Benen äro grå, halfwa Låren bara, den innersta eden af ytterste Tån är ihophäftad med mållantån. Wingpennarna äro mörcke, de främre äro 8, den ytterste längst, de andre i ordning kortare, alla spitsige wid sielfwa skrålen, mitt på hwita; de andre wingpennarne äro äfwen mörka, men trubbiga, jämnlånga med hwita spitsar äfwen som deras täckfiädrar. Stjerten är hel, Stjertpennarne äro 10, med 8 lateral linier, som på bägge sidor äro blekguhla.

Adonis radice perenni, en wårt som beprydt wåra raraste trägårdar fingo wi se på ängen närmast in til Kastlösa kyrka, öfwer allt såsom små buskar; aldrig hade wi förmodat finna denna wäxt i Sverige. Roten står år från år; Stielken af en half alns längd, grenig och går bort mot wintrarna; Bladen äro mer gröna än någon annor ört; en stor blekguhl blomma med brandgula antheræ sitter på hwar stielk. Jag wet icke hwarföre hon skal hafwa grenar, så wida ingen gren märkes frambära någon blomma, utom endaste hufwud

wud-sjelken. Bothanici mena at hennes rot är Helleborus Hippocratis.

Thlaspi vaccariæ folio wärte i åkren, des blad wo ro wägfulla med många tänder.

Halsfiuka eller Angina har på Öland i år mycke grasserat, i hwilken ansichtet swullnat up til en förfärlig storlek; få hafwa dödt deraf, och de som dödt hafwe först fådt en Pleuresie, som dem hastigt lifwet beröfwat.

Husen hav folket i sednare tider begynt bygga med infogningar utan knutar; ty wädren N. O. och S. W. grassera här währ och höst med regn förfärligen, hwilket tränger sig in i knutarna, hwaraf de förrutna och husen förderfwas, som ei så lätt skier med infogningar.

Necydalis elytris apice lineola alba, ett underligt Insect, fans här på orten, hwars lår äro emot spitsen ganska tiocka och slutas nästan som klot, hwaruti det kommer öfwerens med Leptura; Hornen äro dubbelt längre än sielfwa kroppen, hwaruti det är likt med Cerambyx; des wingskahl äro intet halft så långa som magen, hwaruti det är likt med Forficula; men wingarna äro intet indragne innom wingskahlet, utan ligga i kors såsom på en Cimex.

Wäderleken war förmiddagen mulen, med stark blåst och litet regn, men eftermiddagen behagelig; *Kastlösa* blefwo wi qwar uti öfwer natten.

Jun. 6.

Stenkåhl hade wi på ett ställe fådt spörja skulle finnas i Kastlösa; ty frågade wi här efter dem och fingo änteligen weta at dertil gifwits anledning i Dalby Gästgifwaregård; gingo derföre bittida om morgonen til

I Dalby, men Gåstgifwaren, som dem skolat upfun-
it, war i Småland och hans Hus-folk mißtrogna. De
wiste oß ett Stenkohl, men det tyktes wara Engelskt;
rången wiste oß nordoſt ifrån gården, där wägen gick
fwer ången och juſt skulle släppa åkarna, sägandes, at
Gåstgifwaren der funnit Stenkåhl, då han wändt
rden; strax kom dottren efter, som wisade oß stället
ti en backa, jämte en Ätteplats, wid paß ett byße-
ott ifrån det förra rummet; men här war intet jorden
ord med någon spada i långliga tider, ei heller war där
ågot Berg. Med ett ord: de sökte på alt sätt at förwilla
ß sporet, ehuru wi winlade oß at med höflighet, wäl-
lighet och skiänker winna dem. Änteligen lämnade
i dem, sedan wi fådt weta, at den curieuſe och
ärdige Jacob Faggot, Inſpector wid Landtmäteri-
ontoiret, sielf warit med Gåstgifwaren och Sten-
åhlen beſedt den tiden han här inrättade Alun-
ärket.

Taken täckas här på orten i stället för näfwer med halm,
och at halmen på intet ställe synes, och så wäl som ett
äfwertak kan wara säkert för gnistor; ty wid takfoten af-
skiärs halmen jämt, ett bräde sättes emot och munder
tet näfwer wid takdropet; ofwan på täckes halmen
ed en dubbel flod af törf, då den underſta torfwen
ränder det gröna åt halmen, men den öfra det samma
t himmelen. Sådane tak brukas allenaſt i mangården
nen ei i Ladugården.

Byar och gårdar hafwe wi alt här tils sedt anlagde
edan för Landtborgen eller wid des slutande, haf-
ande de altså på ena sidan ångiar åkrar och hafwer,
å andra Allwarden och derifrån kiällor med sött
atn.

Pigorna gingo i husen klädde ofwan bältet med
färk

sárk, och nedan med en tunn kiortell; deras hår war flátat med et band, som de kalla Tippat.

Resan ifrán Kastlösa låg öfwer Allwarden til Smedby.

Ärteplatsar hade wi så i går som helá denna dagen in til Ottenby helt fult på Landtborgen, de måste med stenar i ring kringlagde, men under tiden funnes de ock med stenar i trekant omgifwna. Äljeskádes stodo inrátt tade stenar större och mindre; men hwarken på sielfwa Allwarden eller på strandsidan såg man minsta tekn til grifter; hafwa altså de gamle utwalt til lágerstálle den wakraste prospect.

Allwarden war som tilförna slátt, steril, hár och der med sina tufwor lik som af Swinen rotad; hár och der stod watn, likt helt små Sjöar, men ei öfwer en fots diup, hwilka om Somaren uttorkade.

Smedby kyrka hade wi $\frac{1}{2}$ mihl bort om Kastlösa; i henne war bygnaden så sállsam, at jag aldrig sedt maken, bestáendes af Förstuga, Sahl, Förmak, Chor, alla så afskilde, at allenast en låg port communicerade dem emellan. α. Förstugan, war bredast, des hwalf gick i norr och söder och dörren war på södra sidan. β. Salen eller sielfwa kyrkan war smalare men längre; hon hade 2 dörar, som communicerte med Förstugan, af hwilka den ena war mitt på, den andra närmare in til Förstugodörren, ingendera högre án en stor karl γ. Förmaket war ánnu smalare án kyrkan, och áfwen så afskild, med en trång ingång. Murarna i kyrkan woro wál en famn tiocka. Ett par fönster woro på kyrkian hwardera ett quarter breda och 3 quarter höga, war altså ganska mörk, och snart kunde bringa Áhörarne til sömn. Få hár i kyrkan

hade

hade tilfälle, at se Prästen då han måßade, åter andra miste den förmohn då han predikade, såsom de hwilka sutto uti Förstugan: ty sielfwa Förstugan giorde en del af kyrkan. Af allt detta kunde man döma, at kyrkan war mycket antique. Utan för kyrko-dörren på en graf låg en Runsten, i hwilken man märkte följande bokstäfwer.

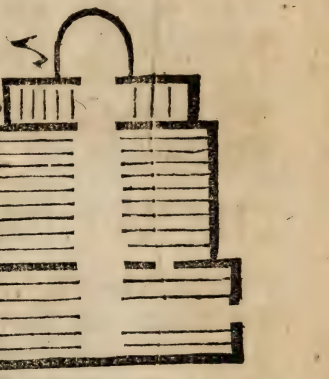

....ᚼᚱ:ᚾᚢᚾᚠᚢ....ᚢᚾᚾᛁᚠᛏᛁᛋ·ᚠᛁᚾᚢ...

Arflösa gård hade wi fuller rest förbi för ½ mihl sedan, men i Smedby fingo wi höra, at en Runsten der skulle ligga på gården: ty reste jag tilbakars, men fant honom af tiden wärre handterad, än den förra och såg allenast följande bokstäfwer:

.....ᚾᚾ:ᚾᚠᛏᛁᛁᚠᚾᛏᛁᚨ·ᚾᛁᚱᛋᛁᚾᚠᚢᚢᚦ.

Resan låg från Smedby til Möckelby mäst genom ängar. Adonis radice perenni och Cichorium wäxte uti desse ängar förnemligast wid Klinta. Denna *Cichorium* lyste nu med sina skiöna blå blommor tilräckelig för alla Swenska Apotheque, tienligare til medicin, än til mat, och endast tilförene i Skåne sedd. Rågåkrarna stodo gula af Åker-senap och Korn-

åkrar.

åkrarna orenades af Serratula Carduus in avena dicta.

En Runsten stod in emot Möckelby på wänstra handen så hög, at man måste sitta på hästen, om man wille biuda til at läsa något på honom. Följande bokstäfwer afteckнades i mening at läsa mer sedan man besedt Grufwan.

Möckelby låg 2 mihl ifrån Kastlösa, hwaräst emellan kyrkan och stranden Landtborgen löper in emot hafskanten, och är Alun-Brotter här beläget.

Alun-Grufwan är wid paß ett byße-skott i diameter, och wid paß 12 alnar diup, gående in i Landtborgen på des wästra eller hafs-sida, såsom en half cirkel: så at botnen har wid paß samma diup som strandsidan, och sidorna samma högd som Landtborgen; Wäggarne äro alla perpendiculaira up i sielfwa dagen. Malmen är här den lättbrutnaste man någonsin kan önska: ty han fördelar sig medelst springor och twärspringor helt artigt. Strata i Grufwan räknade wi på wäggen och fants 1. Torf med mylla en twärhand 2. Skiffer en twärfinger. 3. Sandjord ½ aln, hwars öfwersta bryn såg ut som Stenkål 4. Skiffer ½ quarter. 5. Orsten 6. Swartachtig Skiffer ½ quarter 7. Orsten ½ quarter i små stycken 8. Skiffer en twärfinger 9. Orsten och någon kalk inunder 10. Skiffer och i den här och där Orsten 11. Kalk alt ned til rätta Alun-malmen, i hwilken sutto swarta bållar strödde. 12. God swart Alun-Skiffer til 6 alnars diup.

Swartbållar kallas ett slags stora swarta stenar, til skapnaden af en Limpa; Dese äro så härda, at de ei u-

tan

tan största möda och swårligare än Flinta slås sönder, warandes i bråttet helt bekswarte; då man lägger dem i elden at rostas, gifwa de en stark smäll likt ett Pistolskott, hwarpå den närstående märker en stinkande hwitlöks lucht, som smakar sött på tungan och är ganska skadelig: ty de hålla Arsenicum; sålsamt är med deße stenar, at de, som äro hårdare än flinta, i öpna dagen upplösas af regn och sot och falla sönder til en mull, men ännu sålsammare är, at utaf en sten skal blifwa swart mylla.

Petrificeradt Salt liknade några fina gryn, som här och der funnos emellan lamellerna af Skiffren crystaliserade; man mente i förstone, at de woro gedigen Alun, men när man smakade på dem, smälte de intet i munnen, då man nogare såg på dem skildes de ifrån hwarandra nästan som spat eller hwita gryn, och war hwardera af deße gryn en rhombisk crystall af ene flata störa Plana rhomboidea opposita, och hwar sida af ene rhombis oblongis juxta se positis, woro alltså deße crystaller en Selenites.

Kiesar såg man här inga, men de sades finnas ymnogt, om man gingo längre på diupet, det man undwek för watn skull, hälst malmen är nog tilräckelig utan större möda i dagen.

Kalck brännes här med den Alun-Skiffren, som smulas sönder och ej så lätt kan öfwerföras, emedan denna Skiffer wärmd och tänd brinner som Stenkohl. Wi frågade hwarföre de ej bränna sin Kalck af Orsten, som likwäl der fins i så stor myckenhet, emedan man wet, at Orsten gifwer längt finare Kalck, om icke en Gyps, men fingom til swars, at så snart Orstenen fullbränd är går han til ett fint mjöl, utan at wänta på slåckningen såsom annor Kalck, är altså otienlig at

brän-

brännas med Alun-Skiffer, som ei kan skiljas då man behagar.

Eldsprutande Berg hade man tillfälle här at föreställa sig, då man såg utan för grufwan ett warp af jord, sten och Alun-malm planerat til högd af botten med sielfwa grufwan, at malmen så mycket lättare kunde föras utur Grufwan öfwer thetta warp neder til hafwet, at lasta honom på Båtar til öfwerfart åt Loverts Alun-Bruk i Småland, som sägs hit til Grufwan öfwer hafwet tillika med Christianopel. I detta warp hade någon eld kommit lös för ett par år sedan, och brände ännu åt norra sidan, fast utan låga, med rök och os, som här och der trängde sig up utur jordan, på hwilken wi gingo, som war helt warm och het; allestädes hwar man ref med Käppen i thetta warp gick litet rök up, och man fant bränd Kalk, Alun, swafwelblomma, röd jord af Skiffren och ihopwittrade Alunstycken såsom sylta wid kallrostarne. Man frågade folket, om de ei fruchtade, at denna elden kunde angripa sielfwa malmen i bärget, in til och på hwilken ena sidan af warpet låg, men det höllts af dem för omögligit, så länge Skiffren lägo i sine stratis ihoppackad; icke desto mindre tror jag, at om elden kommer en gång rätt at tända an Skiffren, at Öland får den curieusiteten, at i Swerige upwisa ett eldsprutande bärg.

Min olyka war den, at jag ei nögd med räknandet af stratis i Grufwan efter ögnemåttet, befalte några gå up åt wäggen, kasta neder något af hwardera stratо, då en stor sten kom neder och språng i tu på wäggen, at den del deraf stutsade emot min wänstra fots yttra fotknyll, at jag ei annat wiste än at benpipan slogs af och foten kröpades; i samma minut dref swedan bort alt nöje för Grufwan och för widare röhn; jag blef upbragt til Gästgifwaregården,

at

at til frids ställa min contusion wid middags-tiden.

En Ärteplats låtom wi upgrafwa, medan jag hwilade mig uti Möckleby gästgifwaregård, där wi fingo en stor hop med ben, hwilka giorde oß högade, at utforska om Folcket i forna tider warit längre än de nu äro; wi togom derföre ett os femoris, satte det emellan 2ne bräder, at wi helt noga kunde märka des längd, som war 3 quarter, 4 ½ toll efter måttstäcken: altså war lårbenet 4 quarter på 2 tum når. Men Benpipan (tibia) war 3 quarter 1 toll; har altså menniskian, af hwilken deßa ben woro, ofelbart warit in emot 4 alnar lång.

Resan ställdes åt Ahlbrunne-By, dereft wi sågom, förr än wi kommo fram, 2ne upräitade stenar af 6 alnars högd och 1 alns bredd ibland Ärteplatzarna; wi forom förbi Ahlbrunne och reste på wänstra handen til en wacker Ekgrund, i hwilken wäxte Laserpitium, Hepatica, Pulmonaria, Alliaria, Astragalus 1, Viola martia foliis trachelii, och Viola martia flores ad radicem, semina in cacumine ferens. Denna sidsta Violen har blad som äro hiertformige, rundachtige, litet spitsige; Stielken är rund men på ena sidan flat, slutar med 2ne blad, hållandes i sitt skiöte et trekantigt tilslutit blomfoder, som består af fem blad, af hwilka de 2 inre äro ganska smale; utom deße har samma blomfoder bak til 3 stora krusade, utom 2 små hela fiäll, inga Kronblad, men wål både stamina och pistill; Han-blomstren wid roten med deras stora kronor woro redan förbi.

Hagtorns träd helt stora och många sågos wid wägen åt Wickelby Kyrka, på hwilka den starkaste stormen i dag ifrån hafwet rusande öfwer slätten, wisade sin styrka, men deße träd sega och fasta förachtade

wädrets magt. Wi lärdom här af, at de som uti slätta och skoglösa Provincier wilja anlägga trägårdar, böra först plantera Hagtorn omkring Trägården, at gifwa lugn för de små träden, och at bewara framdeles de stora, at de ej af stormen öfwerända kastas.

En Mur, så hög som en Karl då han sitter på hästen, mer än 1 alns bred, lagd med horizontele flate stenar, strök twärt öfwer hela Öland, och skilde ytterst udden af $\frac{1}{2}$ mihls längd, såsom en apart Djurgård, innehållandes hela Ottenbys Kongs-Ladugård. Här innom war på wästra sidan slätt med Ladugården, men på östra skogfull med Djurgården.

Ottenby Ladugård war bygd af träd. Wi kommom hit mot natten, men nödgades resa bort, som wi sägom Folket wara rädda för wår resa, uthuru wi den förklarade.

Reste derföre rätt i öster $\frac{1}{4}$ mihl til Ahs Kyrka, som låg wid östra sidan af Öland.

Landtborgen strök ifrån Ottenby åt Ahs i öster, som förut alt ifrån Borgholm gadt ifrån norr til söder. Ifrån Ahs Kyrka sträckte samma Landtborg sig på östra kanten norr åt Öen til Nåsby Gästgifwaregård.

Tok wärte emellan Landtborgen och Ottenby-Lund, både i större högd och myckenhet; wi sägom oxarna äta bladen och ytterste qwistarne, hwaraf denna buske merendels är ojämn, wresig och oformelig.

Natten bleswo wi qwarę hos Comministren i Ahs, utan at jag för wärck någon minut fick hwila mina ögon; jag som förut hade hulpit så många nödlidande i dylike och andra anstöter, hade nu ej minsta medel til hands at hielpa mig sielf.

Jun.

Jun. 7.

Denna dagen war en Söndag; ty hwilade wi hår hela dagen.

At landet hår på orten år så hårligt grönt, dår det eljest i Swerige år gulare eller brunare, kommer deraf, at inga moßar såsom Polytricha, Bryа, Hypna eller Sphagna finnas hår, deråst icke man kan finna et eller annat stånd såsom en rar wårt på någon kulle. Lichenes, Jungermanniæ, Marchantiæ &c. åro lika rara så på Allwarden som på tråden, om man endast undantager Lichenes crustaceos leprosos på Stenarna. Ljung, som i Swerige allestådes öfwerswimmar, år hår mycket fållsynt. Huru lyckelige woro icke Landtmännerne, om de denna naturens konst at fördrifwa Moßa och Ljung kunde utransaka och imitera.

Plåcka Gåßen medan Gåßen ännu lefwa, hafwa folket hår på orten wid denna tiden i bruk; naturen lårer dem detta hushållsgrepp: ty då Ånder ligga på sina ägg, plåcka de af sig sielfwe Dunen, at äggen må ligga under dem warme, medan modren söker sig mat; man wet ock at Gåßen wid denna tiden sielfwe fålla fiådrar, ja sielfwa skrifpennorna, som nu åro mogna, men om höften då Gåßen slagtas, miuka och omogna. Folket berättade oß, at fiådrarna sitta ei fast, och at Gåßen deraf intet wahntrifwas, borde altså detta hushållsgrepp öfwer hela Riket practiceras, emedan fiådren år dyr och oumgängelig, at ei så mycken fiåder, som alla Gås i Swerige åga, genom försummelse må bortkastas, utan så wål acktas som til at klippa Fåren. Dock år at märka, det folket hår intet plåcka all fiådren af Gåßen, at de gå helt skallota, utan allenast Dunen och de små fiådrar, som sitta tåtast och tiockast, at en således plåckad Gås allenast blir mer tunnklådd.

En Acarus fants här, som war hel och hållen röd, (Coccineus) hufwudet ganska litet, ögon 2, fötter 8, alla med många leder, magen stor, nedtryckt framman til och på sidorna uphögd, bak til förig, öfwer allt såsom sammet, han war så lik Qwalster, som fins i watn eller Acarus Aquaticus ruber abdomine depresso, at man knapt kunde skilja honom, men, då han lades i watn, flöt han och förstod intet Dykeriet.

Acarus, som annars kallas Scorpio Araneus, gick på bordet baklänges, at han ej skulle stupa på nåsan, fast han hade de förste händer at taga mot med: ty hans framklor sägo ut såsom på en Scorpion.

Syrsorna klirpade i huset på sin wanliga ström; Folket sade oß, at deråst Aspewed ofta brännes, skulle de fördrifwas af Asprôken, deras starkaste gift.

Pullus Hiaticulæ, en liten foglunge, stor som ett hönsägg, grå och luden med swart näf och swarta lituris på hufwud och rygg, hwit på halsen, bröstet, magen och under hakan, grå under halsen, 3 tår allenast på hwarje fot.

Teken sägs här til ett par alnars högd, tagen i Lundar, brukades til qwastar at sopa golfwet med; bladen på denna höga Teken woro mindre och smalare än på den låga och allmenna; qwistarna woro ej eller så grenuge: ty de hade ej så ofta warit afbitne.

Geum rivale fants här på åtskilliga ställen flore prolifero: stjelken war kortare, Foliola interiora calycina simplicia, ovata, serrato-sinuata, plicata, petiolata, corolla duplo longiora, blomkronan hade 10 a 15 blomblad, få stamina, utur hwilkens centro i stället för pistill upwäxte ett blomskaft, som uppehöllt en ánkel lutande blomma med riktiga stamina och pistiller.

Wäxter

Wärter häromkring woro Epilobium 1, Triglochin 1, Polygonum, Herba Britannica, Viola palustris, Orchis militaris minima och Chamomilla fœtida, som wärte öfwer hela stranden.

Gemene man samlades efter Gudstienſten, at rådslå om oß och wårt förehafwande; the höllo oß för Spioner, sade at för sistledne Krig åfwen 3 Spioner då reſt, som blifwit ihjälslagne wid Hulterstad; at wi sågo efter all ting; utforskade alla belägenheter; at Prästerna giorde oß underrättade om Kyrkornas medel och skruder; at jag ältid uptäuntrade mitt sällskap med de orden, at de skulle hafwa ögonen omkring sig: ty blefwom wi rådde at taga en Krono Betient med oß, det ock skedde.

Jun. 8.

Då wi om morgonen reste ifrån Åhs Capellansgård, sprungo folket i Byen at se oß såsom spectakel. Himmelen begynte mulna, Folket swådde torrt wäder, men Swalorna flögo nästan under buken på hästarna; ett par timmar här efter begynte regnet, som continuerade hela dagen.

Reſan ställdes i söder til aldra söderſta udden af Öland genom Ottenby Lundar och Diurgårdar.

Ottenby Lund war wid pas $\frac{1}{4}$ mihl lång af Björk med något Asp och Ek, i denna Lund woro stora och breda wägar eller Alléer, här och der torg eller små fält. Twärt öfwer denna Diurgård war en liten förfallen mur fordom anlagd med Sten-kurar af ett par alnars högd, så wida muti, at en person i dem wäl kunde röra sig, belägne ett godt Byße-skott ifrån hwarandra, at Folk, som i deße blefwo inställde, så mycket lättare kunde skiuta Hiortarna under jagten, wid det

at Hiortarne sacktade sig, då de skulle öfwer muren. Et Diurhus til winterfoder war mitt i Diurgården, der höet utkastades, ifrån ett lågt stängsel, dit Hiortarne sig samlade så ofta de hörde sin Ladugårdsman slå med yrhammaren i wäggen. Jemte detta hus war et Fält, på hwilket inwånarne Midsommarstiden plägade samla sig och dansa.

Myggen (Tipula thorace virescente, alis membranaceis coloris: Puncto nigro vide Jun. 3) war i denna Lund öfwer alt ned til hafwet så mycken, at han ej kan uttalas; denna mygg flög i ansickter och munnen på oß, och sades at Hiortarna för honom gingo utur skogen på fältet denna tiden.

En **Stenmur** war bygd twärt öfwer udden där Ottenby Lund slutade sig i söder, afskiljandes den ytterste slätta spitsen af Ön, som war ett fält af $\frac{1}{4}$ mihl. Icke långt förr än man kom til sielfwa udden såg man en murad Källa utan aflopp, med godt watn, Rosenkinds Källa kallad, och strax här wid såges rudera af Rosenkinds Capell, som fordom warit underhållit, då Fiskelägre woro på denna Holme i myckenhet, på den tiden, sillen gick åhrligen til deße stränder, men som den afwikit hafwa både Fiskläger och Kyrka förfallit.

Sillgarnen lågo på marken at torkas, lika andre diupe nät med maskor så små, at man endast kunde träda fingren igenom dem.

Tobisnoten fingo wi ock här se, som bestod af et buldans lakan, som war 2 a 3 alnar högt och lika bredt; wid detta war på bägge ändar häftadt ett nät, giordt af tagel-trå, tiock som en Gåspenna, til samma längd och högd som lakanet, med maskor, genom hwilka man kunde träda 4 finger; ett rep ofwan och nedan hwar tändel, som på bägge sidor gick längre ut än nätet, fäst på ändarna wid en träboge, med hwilken denna

Not

Not dragas; Stenar woro wid undra tändelen och trådsan wid öfra; ingen kihl war på Noten, emedan Fisken sökte strax det hwita sakanet: ty hwar som hwitt kastas, tit begifwer han sig.

Tobis kallas här Ammodytes Tobianus, Angvilla de arena eller Sandilz ichtyologorum, som är en liten Fisk quarters lång, rund, lik en Sikloja, uten synliga fälli; Ryggfenan, af 60 mjuka strålar, tager sin begynnelse en twärfinger ifrån hufwudet, utsträckandes sig efter hela ryggen in emot stiorten; Bröstfenen af 15 strålar hwardera, af hwilka den första är kort, den sidsta kortast; inga magfener; Bakfenen (pinna ani) ifrån utgången til Stiorten utsträckt med 32 strålar; en klufwen Stiertfen af 14 strålar; Hufwudet är rundt och spitsigt; undra Käken är mycket längre och spitsigare än öfra; Ögat blekguhlt med swart sten; Ryggen grå med mörkackrige twäre fläckar; Sidor och Mage silfwerfärgade; Giältäcket (membrana branchiostega) af 7 strålar. Denna Fisken brukades til bete på krokar at fånga Torsk med.

Torsken, som här fångades, war ett enda slag. Torskslächtet är ganska widlyftigt: ty har jag af nöden at beskrifwa den, som här fångas: Ryggen är grå med guhlackriga fläckar; Magen är hwit med oändelig små swarta punctar; den förra Ryggfenen har 14 strålar, den andra 19; den förra Gump-fenen har 20 strålar, den andra 16; Bröstfenerna hafwa 17 strålar, Magfenerna 6; Giältäcket har 7 strålar. Tänderna inga flere än de som sitta i Käkarna; en liten rund spitsig mjuk tömm, af en twärfingers längd hänger under spitsen af undra Käken. Denna Fisk och små Sill är det förnämsta man här fiskar.

Stranden och ytterste udden af Oland upwiste en stor myckenhet af Scandix seminibus hispidis och

Arenaria maritima Ruppii, med purpur-färgad blomma, wårandes så tjokt, at hon måtte förqwäfja sig sielf, häribland wäxte Atriplex angustissimo & longissimo folio Tournefortii, hwars trubbyge och kiöttfulle blad knapt hår och dyr wisle någon tand; man såg ock Atriplex sylvestris folio hastato s. deltoide Morisonii tillika med Cotula.

Strand-Skiuror, Fiskmåser och Wiper flögo och kreko öfwer oß; en Strand-skiura (Hæmatopus) skiöts wingen af, at hon ej kunde flyga; Måken flög bort, kom strax igen, wille ingalunda öfwergifwa den skutna, men ändteligen nödgades lämna honom i nöden, som intet hielpas kunde. Näbbet war längre än hufwudet, på sidorna ihopkrammat, doch mäst mot spitsen; som war mehr gehl med den öfra delen något längre, til färgen ganska mycket högröd, at man wet ingen Swensk fogel med så rödt näf; näsborrerna aflånge, genom hwilka man såg dagen; Ögnelåcken woro rundt omkring ögonen bare med en högröd ring; Ögat innuti rödt med en swart sten; Hufwudet, Halsen ner til bröstet, ryggen från halsen til mitt på woro swarta, men deremot woro följande delar hwita, nemligen Bröstet, magen, bakdelen af ryggen samt wingarnas och stiertens öfre och undre täckfiädrar. Stiertpennorna woro 12 alla lika långa ifrån Basin til mitt på hwita, derifrån til spitsen swarta. Wingpennorna de yttre, woro swarta, men mitt på hade de en aflång hwit strimma, utom det at inre kanten war hwit, de inre woro swarta med hwit kant och basi; Fötterna kiöttfärgade med 3 tiocka tår, af hwilka den yttra är ihopfogad med mellantån; Naglarna hwitacktiga, Låren half bara och Tungan hel.

Twenne hwita och för oß främmande Foglar, som woro något större än Fiskmåser, sågos på landet, men flögo

flögo up wid wårt annalkande; en af dem skiöts strax och berättades oß, at Folcket kallade honom Skiärfläcka och at han endaſt fanſs här på ytterſta udden af Öland; Måken flög ut i hafwet, dyckt han ſamm ſom en And.

Skiärfläcka (Recurviroſtra albo nigroque varia) war til färgen helt hwit, utom hufwudet ofwan på och ofwan på halſn och på bägge ſiderna af ryggen, ſamt ofwan på wingarna ſwart; ofwan för ſtiärten woro fjädrarna ock ſwarta. Wingpennarna woro the främſte de längſte, af hwilka de 8 förſte woro ſwarta, men emot baſin hwita ſåledes, at ju mindre de bleſwo, ju mer bleſwo de hwita mot baſin, ſå at den ſiöſta hade allenaſt en ſwart fläck wid ſpitſen, men alla de öfrige wingpennar woro helt hwita ſå wäl ſom deras täckfjädrar, utom de 5 förſte, ſom woro emot ſpitſarne ſwarta. Stiärtpennarna woro ganſka korta och hwita. Låren halfbara, Benen blåachtiga, 2 a 3 gångor längre än ſtiärten. Fötterna ſtutades med en liten bakrumme och ſwarta naglar: en liten hwit fläck ofwan och under ögat. Näfwet är det märckwärdigaſte på denna Fögel, ſom är ſwart nedtryckt 3 gånggr längre än hufwudet, ſom en ſyl ſpitſigt, gående i krok, up åt tilbaka bögd, warandes ſpitſarne på hwarjo Kiäk helt tunna ſåſom af pargament; Näſeborerna woro aflånge och igenomſynlige. Denna Fögel är ſå myckket underligare, ſom hans art är den endaſte, hwilken Skaparen gifwit ett tilbakabögdt näf, med hwilket han i dyen, ſåſom en plog, riſtar at ſöka ſig föda.

Löſ finnas måſt på alla Foglar och fyrfotade diur ja ofta Fiſkar. Redi har warit ſå curieuſe at hafwa afritat öfwer 30 ſlags fogle-Löſ: ty ſägom wi efter på deſſe twenne rare Foglar och funno på dem deras egne kräk.

Strandſkiure-luſen war ſtor ſom en Loppa, häfd

och tegelfwad; hon lop fort och war til fargen gulbrun (glaucha) hufwudet war rundachtigt, flatt, något uphögdt; magen war oval spitsigare åt bröstet med 10 twåra bleka inskärningar; på sidorna wid bortra delen af magen woro hår; halsen war ganska smal, fötterna korta och hornen ganska korta.

Skiärfläcke-lusen war mörk och aflång; Hufwudet nästan trekantigt, spitsigt med en inskuren twår linea mitt öfwer hufwudet; magen war aflång nästan som en linea, något bredare mitt på med 8 inskärningar; fötterna korta och krokuge; hornen små, korta och med knappar slutade.

Wipe-boen sågos åtskilliga hår på fältet, merendels med 4 ägg uti, hwilka ägg woro til fargen gråachtiga, ojämt beströdde med swarta och mörka ojämne fläckar. Uti ett af dese som öpnades och som något legat under modren, sågos wi redan Lifsträdarne nys påbegynte med många grenuge blodröde ådror ett klekt hierta och 2 swarta ögon.

Aldra ytterst på spitzen af Olands södra udde lyste hår och fher uppe utur watnet, med många twåra råflar, som lärde at Siöfarande ej borde wara för närgångne.

Härifrån stråldes wår resa i norr längs efter östra siökanten af Öland.

Schefferi-ängen finge wi strax resa igenom, som låg emellan Ottenby-Lund och östra hafskanten, war wid pas $\frac{3}{8}$ mihl lång, inbärgades snart af halfwa landet åt Ottenby Ladugård, på hwilken fordom warit Schefferi.

Wäxter på denna Äng woro besynnerligen följande Alopecurus culmo erecto wäxte där som watnet stådt öfwer wintren och giordt bara fläckar. *Rumex* foliis lanceolato hastatis gjorde de platsar, som wo-

ro

ro något uphögde röda med sina blommor; Orchis morio wäxte mycket på ängen. Token stod ibland buskarna af 1 ½ alns högd, til tekn at Hiortar ei så gierna åta honom som oxar och bästar. Ulmaria wäxte här, som war sidlänt och kallades här helt artigt Kallgräs, emedan hon wäxer på kalljord i. e. sidlent jordmohn, som om nättren gifwer en kall dimba ifrån sig, skadelig för säden; alså ock urstakar kalljorden ifrån den andra. Trientalis, Iris, Myrica sägs mycket här omkring, hwilken senare giorde at smöret smakade af Lök.

Euphorbia, som Rudbecken kallad Tithymalus maximus Oelandicus, stod här mitt på ängen wid Fällbäcken i myckenhet, aldrig tilförna af oß i Swerige wild sedd; han wäxte i buskar af ett par alnars högd; stielken går åhrligen bort, bladen äro ströddа lancettlika, trubbuge och hela; Involucra partialia woro förbladige med 4 blomskaft, som hwarthera delтes och fördeltes uti twenne grenar med twenne blad; de förste blommorna woro Hanner med 5 Kronblad, men de som sutto emellan twådelte grenarna woro hermaphroditer med 4 Kronblad; blömmorna woro guhla och Kronbladen hela. Sedermera sägs samma wäxt hela dagen här och där i ångarna och Allwarden.

Resan låg nu tilbakars utur Ottenbys District genom den 3 alnars breda muren, som gick i rätt linea twärt öfwer landet; Wi följde östra hafskanten åt norr, men togo af på wänstra handen up åt Allwarden, til en Gård som heter Kiärre, där at betrachta Kiärre-kusa.

Kiärre-kusa är en Kiälla, som ligger ej långt från gården på flata hälleberget, af naturen sielf giord med en aflång springa af en famns längd och en alns bredd mitt på, ihopdragen på bägge ändar, warandes 1 ½ alns

alns djup, något concav på sidorna in uti; under norra ändan af denna springa går mer än en famns långt hål, fallande eller slutande neder åt berget, i hwilken hohla aldrig tryter watn. – Wi förundrade oss öfwer Muslan Cunnus marinus och petrificerade stenen Hysterolitus, i hwilka naturen afbildat födslolemmen; men sannerligen har naturen här intet wist mindre konst at afskilra samma lem med alla deß delar. Mon något Antrum eller någon kiälla i werlden är sälsammare än denna.

Allwarden war alt bort til Eketorpsborg täkt med tufwor och utstrad med Cistus oelandicus, Anthyllis rubra och Token.

Eketorps-borg beskås med deß rudera och nerfallne murar, som låg ½ mihl ifrån östra hafsstranden och som fordom warit en af de yppersta på detta land: ty han war ett Mousquette skott i diameter med en kiälla mitt uti, som alltid giftwer watn. Utan twifwel har deße borgar warit Asyla för inwånarna, för än krut och lod woro uptäckte.

Murar eller rudera efter Gjärdesgårdar, som woro tekn til stora instängde platsar på Allwarden, satte wår åtanka uti upmärksamhet om denna sterila Allwarden fordom warit mer fruchtbar och då cultiverad, delt och instängd: ty skulle här allenast warit beteshagar fordom, måste den tiden ofelbart Allwarden warit mer fruchtbärande än han nu är.

Allwarden bringar nu föga af sig annat gräs än den Festuca, som jag Fåregräs kallat; det wäxer här kort, en twärfinger långt och gleft, tienar endast för fåren, som gå här långt fetare och friskare än i det bästa bete; ingen ort i Swerige tycks så wara skapt för Får-bete, som denna Allwarden, allenast andra djur ej förtärde deras winterföda.

Går-

Gårdar lågo här några stycken på de ställen af Allwarden, hwarest jorden är diupare och landet mera högländt: ty på de sidlänte ställen af Allwarden står watnet öfwer alt, winter wåhr och höst.

Allwarden war intet delt til wisse Sochner eller Byar, om man undantager dese små gårdar, som lågo på sidan, altså ej eller afstängd med gärdesgårdar alt ifrån Ottenby Mur, in til Borgholms Slott; dock hålla hästarna sig, som här gå i bet, på den tracten de äro wane.

Gråsgårds Gästgifwaregård låg ¾ mil ifrån Ottenby, men efter wår krokresa längt längre; här sågs ett stört och frodigt Folk, klädt efter gammalt ährligt mode, med stora wida byxor och med en twärfingers bred flik, där armen fästes wid lifwet på tröjan.

Trebyborg låg ej längt ifrån wägen på högra handen: ty reste wi honom at bese; Denna Borg låg på Allwarden, och war hopsatt af 3 mindre Borgar ställde i rad: then första war minst, den mellersta störst, den nordaste medelmåttig; murarna hafwa i honom warit 8 alnar breda; altså sielfwa Borgen tämmelig fast at pågå; wid inre sidan af muren sågs rudera efter kamrar, i hwilka folket ofelbart haft sina nattläger.

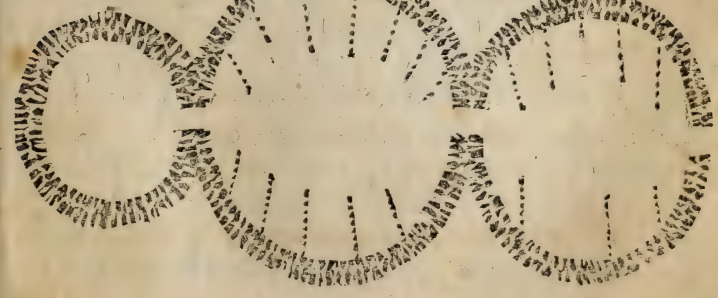

Segr-

Segerstad Kyrka sägs af oß wid middagstiden. Här lästom wi uti en gammal Kyrko-Bok, at åhr 1624 hade elden kommit lös i Liungen, nordost för Ottenby-Lund, och brunnit så häftigt, at Allmogen med största möda måchtade förhindra, det ei Lunden itändes; men denna tiden fanns på det stället ingen Liung, utom något litet inuti sielfwa Lunden, men den så låg, at han knapt kunde synas. Så förändra hundrade åhr jordmonen utan at lämna teckn til ordsaken. Får man gißa uti en reise beskrifning, skulle jag tro at Liungen gådt bordt genom det, at tracten blifwit instängd innom stora muren, då örter och gräs fådt wäxa, friare för Creaturen: ty jag har sedt på andra stället den sterilaste Liungbed i 8 åhr instängd, förwandlats i äng, och jag har sedt, de aldrastörste ängar, där i manna minne warit äng, som utlagde blifwet med Liung bewuxne.

Landtborgen och wår wäg blef här lägre och knapt synlig eller skild ifrån Allwarð och Strandsidan, wid pas $\frac{1}{2}$ mihl från hafwet löpandes.

Kyrkorna äro mäst anlagde på Landtborgen, där jorden är til några alnar diup, kanske derföre at man i Kyrkogårdarna må kunna begrafwa liken. De gamle lära ock för samma ordsak skuld haft här sina Ätteplatsar, af hwilka hela Landtborgen war full in til Hulterstad. Somlige af deße Ätteplatsar woro med stenar i ring kringlagde, somliga i stora fyrkanter, hwilka sidste woro de bredaste och ofta med rundlar inuti utsirade.

Mihlby äng, som wi reste öfwer, war wäl $\frac{1}{4}$ mihl läng, men sägs doch ei på henne något märckwärdigt utom Tichymalus oelandicus, och wid des norra gärdesgård en hop stora Hagtorner, af hwilka somliga, så här som wid Hulterstad, hade i sin krona 3 a 5 fam-

stammars bredd och i sin stam woro tiockare, än mans lår. Andra träd såg man intet.

Token wäxte på alla tufwar, af hwilka Allwarden här på orten war full; men tog hastigt af och förswan wid Hulterstig åt norra sidan.

Landswägen war här just en Kiådia af Ätteplatsar.

Sqwalper, eller små qwarnar, som drifwas med watn Wåhr och Höst allenast, såg man här wid Allwarsidan, dem man tilförne knapt märkt på Öland. Dammen, som war bygd af sten och torf, stod nu torr, där man märkte at emellan stenarna war hafstång (Fucus) stoppad, det man intet sedt förut i Swerige practiceras, doch är wärdt at ihogkommas; ty tången rutnar ganska sent, swäller och får liksom nytt lif hwar gång watn kommer på henne, altså ock håller dammen tätare än något annat.

Natten blefwo wi öfwer i Hulterstad. 1 ¼ mihl från Segerstad.

Jun. 9.

Upstående af sången, gingo wi om morgonen neder til hafsstranden, som låg ⅛ mihl ifrån Hulterstad. Gräset stod wått af dagg och Lärkorna tilrade i luften.

Hällar och Bergsisor lågo wid stranden bara, sedan jorden war afskiöld; deras öfra sida war helt wågfull af hafswågorna nötte och slipade.

Hafstången (Fucus) upförde Laß-tals ifrån stranden på åkrarna, der han lades i högar, utspriddes af en annor, nederplögdes af den tredie, så at på slutet endast spitsarna lyste öfwer jorden och gåfwo et lugn för säden, som skulle uprinna af sitt frö. Af sådan giödsel hafwa alla de, som bo wid hafsstranderna, godt förråd: ty han upkastas så ymnigt af hafwet, at alla

alla stränder här med betäckas. Bönderna sielfwe berättade oß, at denna Tången i sandfulle Åkrar, snart blifwer til mylla, fast han icke gifwer den starkaste giödsel.

Plantæ Succulentæ, eller wäxter med tiockt kiöt och saftfulle blad, bleffwo alla de, som wäxte på hafsstranden, fast än de meste af deße på andra ställen hafwa helt tunna och torra blad, sådane woro *Atriplex* angustissimo & longissimo folio, *Plantago* latifolia, *Glaux*, *Trifolium*, *Galium* luteum, *Polygonum*. Alla andre Succulente wäxter lefwa på det torra och tola ingen wät jordmohn. Inga wäxter säges på hafsbotnen, utom en *Conferva* articulata capillaris ramosissima fastigiata flavescens, som wäxte lik som i buskar.

Cancer, *Pulex fluviatilis* (pag. 42) war här öfwerflödig wid stranden, blef alltså nogare skiärskodad: Stierten war twekluf̃d; under stierten woro 2 par fötter, hwarthera med 2ne fingrar; mitt under stierten woro 3 par tilbakars bögda fötter; under sielfwa kroppen woro 3 par fötter, som pekade fram åt med twåkluf̃da klor.

En *Acarus*, som war liten och röd, lik den som om sommaren plägar hålla sig på winbären, fast dubbelt större, språng på stenarna som stodo wid stranden, rätt allmen; deß mage war röddbrun, men alla deß fötter blodröda.

Viola martia inodora stod, ej långt från Stranden, i myckenhet med hwita blommor.

Scarabæus niger, elytris viridibus obtuse sulcatis pedibus antennisque nigris språng på morken; då wi honom togo, utspydde han fitt gift at hämnas på oß; han luchtade starkt och elakt; hans Horn woro

swarta

swarta med 10 leder nästan så långa som halfwa kroppen; Fötterne och hela undra delen woro swarta. Hufwud och Bröst-skölden woro glatte och på gult stötande-gröne; bägge Wingskahlen tillsammans lagde woro räfflade med 8 foror eller 7 uphögde strek, de woro gulgröna och högt glänsande med gulröda sides kanter; då insecten sågs med Microscop, war Bröstet, Hufwudet och de hålade foror på wingskahlen med täta punctar beströdde.

Skån-Buskarna wäxte här på östra sidan ganska små, och ej så frodigt, som på wästra sidan.

Byarna luktade och osade här widrigt af det inwånarne bränt torr Kodyngia, uphämtad på marken, om torra sommardagen, med hwilken de nödgas, i brist af annor bränsel, baka och koka, såsom på Skånska Slätten.

Uthusen woro mäst bygda af sten för ménage, och mäktade Landtmannen sällan med at hålla sig andra hus af Trä, än den warma Hwardagsstufwan. Hade folket bättre leer och ej så mislig eller sandblandat, eller ock kalk, kunde ingenstädes wara lättare at få til hela gården sten-hus; ty murstén är öfwer alt til fångs, och kalksten ligger allestädes så, at endast weden fattas at bränna kalken med.

Halmtaken täcktes med torf, men hafstånga lades emellan torf och halm; och på andra ställen lades tången öfwerst på rygg-åsen af halmtaken utan torf.

Bondhustrurna woro kläddе med en hwit klut, som war knuten i nacken, och pigorna hade öfwer sitt flätada hår en liten hwit mössa af ett quarters diameter, som endast innesluta det upflätadе håret i nacken.

Färgegräsen, som här brukades af Bond-hustrurna, woro Engeblad (Scabiosa succisa) med hwilka Ull färgades grön och icke gul; Konung (Origanum)

med hwilket färgades brunt, likt med sten-mosefärgen; Brunskiär, (Bidens men ei Eupatorium, som andre skrifwit) med hwilken ylline tyger färgades brandgula.

Melampyrum spicis conicis laxis laceris såg man i åkrarna med sina purpurfärgade ax och med sin raka upräta stielk, hwilken ört man endast tilförne sedt på Skånska Slätterna ibland säden.

Pulsatilla, foliis decompositis pinnatis, flore pendulo: limbo reflexo, stod öfwer alla skarpa och torre platser, örörd af hästarna.

Mehlört wärte wid alla Byar i mycknehet.

Ranunculus foliis ternatis integerrimis, som sägs den 5 Junii på Bärbyborg til ett par stånd, och som icke allenast tilförne aldrig i Sverige warit sedd, utan äfwen ganska rar i hela Europa, fants af oss på åkrarna och Åkerrenarna emellan Hulterstad Kyrka och nästa Byen, i norr, jämte Landswägen, uti otrolig myckenhet: hon hade på stielken flere blad och åtskillige fördelte grenar; blommorna woro helt gula och glänzande, större än på Ranunculo acri; squamula Nectarii wid basin af hwart Kronblad war crenata, och pistillorum capitulum war aflångt såsom uti Adonide; radix tuberosa fesilis conglobata stickade ut på sidorna långe trådar, wid hwilkas spitzar sutto små radices tuberosæ; hela wärten war tomentosa såsom Cyanus; Stielken war en half aln lång och rak; rotbladen woro ovato lanceolata trubbige med bladskaft; Stielkbladen woro 3 på hwart bladskaft, af hwilka det medlerstå war något längre och de öfwerste bladen altid smalare; blommorna slutade grenarna, sittande på sina blomskaft, ägandes hwarthera sitt egit fembladige blomfoder; på somliga blommor woro hwita

fläckar,

fläckar, men på dem war öfwerstа huden skild ifrån den andra.

Tribärgaborg at beše, lämnade wi Landswägen wid förstа Byen, och reste på wänstra handen up åt Allwarden; han war ett Byßeskott i diameter; hans murar hade warit gansка faste och lika som skodde med ny mur utan på; ett par fammar utom borgen sägos rudera efter en mur, som utan twifwel warit en förskants. Då wi upbruto stenar, at se om borgen fordom warit murad med kalk, hwar efter man tyckтes finna små vestigia, fast af många hundrade åhr mäst utplånade, fann man små cochleas af 7 spirers längd, stora som Hwetekorn, brunaktige, wridne emot solen; Buccinum exiguum flavum mucrone obtuso s. cylindraceum. *Lister. angl.* 121. *t.* 2. *f.* 6.

Byßor, som woro här på landet förbudne, at Bönderne icke måtte föra wåld på Hiortarna, tyckte de sielfwe, at snarare borde befallas dem förskaffa sig, besynnerligen wid krigstider, hwarigenom de förmente sig kunna afhålla små Fartyg, som endaft wid deras stränder hamna kunde. Några Finskutor hade här för ett par dagar sedan lagt sig på redden, folket som frukтade fiendelighet samlade sig med wäpnad hand, men gingo flate tilbakars när de sågo sina egne.

Landetborgen här på tracten kunde knapt märkas: ty han war föga högre än landet, ingalunda brandt, han låg $\frac{1}{8}$ a $\frac{1}{4}$ mihl ifrån hafwet.

Stenåsa Kyrka restes förbi; Åkerfälten stodo gula af åkersenap.

Sandby Kyrka kommo wi til wid middagen. På Kyrkogården stodo 2 höga Runstenar, med helt artigt inwecklade ormslenggar lik som walknutar;

på tyen stenen, som war närmast Kyrkan, sågos följande bokstäfwer:

ᚦᚦᚠᚾᛏᚱ×ᚾᚢᚴ×ᚼᛁᚠᚢᚢᚾ×ᚾᚢᚴ×ᛁᚼᚼᛁ×ᚦᚾᚢᚾ×

På andra raden

ᛘᚢᚦᚠᛁᚼᛁ×ᚠᛁᛏᚾ×ᚱᚾᛁᚼᛏ×ᛋᛏᚾᚾᛁᚾ×ᛁᚠᛏᚱ×
ᛁᚢᚾᛁᚾ×ᚠᛋᚦᚢᚱ×

Den andra stenen hade wid pag följande bokstäfwer.

ᚦᚼᚴ×ᛒᚱᚢᚦᚱ×ᚱᚾᛁᛋᛏᚢ×ᛚᚢᛒᛏ×ᚦᛁᚾ×ᚾᚠᛏᚱ×
ᛋᛚ·ᛏᚢᚾ:×ᛋᛁᚾᚾ×ᚾᚠᚱᛁᚦᛁ×ᚾᚢᚴᚾᚠᛏᚴ×ᛋᚢᚢᛁᚾ×
ᚠᚾᚦᚢᚱ×ᛋᛁᚾ×ᚠᚾᛁᚾᚾ×

Man kunde märka, at bägge stenarna warit skrefne af en Mästare: ty i bägge fants en sällsam bokstaf, som E torde wara E, hwilken bestod af en perpendiculaire strek med en punct mitt uti, hwilken punct war Cylindrisk och så stor, at man kunde träda in lilla fingret uti honom.

Ett Barn fördes til mig af en fattig qwinna, som sig hierteligen beklagade, det hennes grangwinna sig förebrådt, at hon lätit döpa sitt Barn med mans namn, som likwäl wore flicka, bedjandes mig säga sig af hwad kön det säkert worg; då det visiterades fants: at sielfwa penis war hel och hållen indragen, lämnandes ingen oslång rimam, utan ett rundt hol, i hwilket satt en caruncula, stor som spitsen af lillfingret, då denna carunculen nedböjdes, märktes glans penis, fast än urinet gick ut ofwan för samma glans; scrotum med twenne testiculis satt nedanföre aldeles som på Goße-Barn.

Färge-

Färgegräs, som här på orren brukas, woro: färska blad af *Scabiosa* succisa, hwilka kokas med garnet flodtals (Stratum supra stratum) lagde, så länge som ett kok fick; detta står sedan öfwer natten i grytan, och om morgonen derefter tages garnet up, som ännu intet synes färgat; grytan med koket wärmes up, garnet läggs på klippar öfwer grytan och imban med ett täckfat, at imban ej må bortflyga, utan saturera garnet, såsom denna imban är det som färgar grönt; men då garnet om morgonen uptages utur grytan, wrides det, bladen bortkastas, litet aska läggs i koket och garnet ofta neddoppas. Med Brunskärr färgas således: garnet twättas, torkas, betas med Alun, åter torkas; Brunskärgn rå och grön sönderhackas, blandas flodtals (s. s. s.) med garnet, kokas ett par timmar, hwarunder wål röres och wändes at alt blifwer lika gult. Med Stenmossa färgas brunt, blandat s. s. s. med garnet, kokt i watn med litet lut, at färgen må bättre fästa, men garnet betes intet. Ljusgult får man genom Enmossan (Lichen fulvus, similibus dædaleis) som gifwer en wacker gul färg: Skäle (Serratula) gifwer ock gul färg, då garnet betas med Alun, örten som der hackas, kokas s. s. s. och då det något litet kokat slås lut til och kokas mera. Konung (Origanum) gifwer en högbrun rödaktig färg, örten torkas, sönderhackas, kokas med garnet, som tages ofta up och klappas. Äpelbark gifwer en Citron-gul mycket täck färg och lifligare än Skäla. Sot med watn kokt gifwer brun färg, mörkare än Stenmossa.

Sempervivum wäxte på taken; *Athamanta* Libanotis dicta, *Onopordum* och Mahlört wäxte på Kyrkogården; Fläder wid de måste byar; *Cichorium* och *Behen* album wid åkrarna.

Slak, kiöpes hit ifrån Torslunda och brukas at tåcka tak med, och är långt tienligare än hafretång, ex relat. Pastoris loci.

Sill och Tårsk fångas på denna östra sidan, men intet på den wästra; ty såg man Böndren komma derifrån hit höptals at kiöpa fisk.

Gårby Kyrka låg ½ mihl ifrån Sandby. På Kyrkogården, i S. O. från Kyrkan, läses följande bokstäfwer på en Runsten:

ᛏᛏᚱᚦᚱᚢᚦᚱ×ᚱᛁᛋᛁ×ᛋᛏᛏᛁᛏ×ᚦᛁᛁᛋᛁ×ᛋᛁᚠᛏᛁᚬ×
ᛋᚢᚾᛏ×ᛋᛁᛏ×ᛋᛁ·ᛁᚦ·ᛏᚱᚾᚠ×ᚠᚢᚦᚾ×ᛏᛏᛚᚠᛏᚱᚢᛏ×
ᛒᚱᚢᚦᛁᚬ×ᛏᛏᛋ×ᛋᛁᛏᚱᚠᛏᚱ.

Mitt på samma sten säges följande bokstäfwer, men mindre och mer förnötte.

ᛏᚱᛁᛏᚠᚦᚢᛁᛁᚱᛏᚦᛏ×ᚠᛏᛏ·

Norra Möckelby låg ½ mil ifrån Gårby, men som intet sälsamt här märktes, stälde wi strax wår resa åt Runstens Kyrka, dit wi hade ½ mil.

På wägen åt Runsten, utom de många åtteplatsar som wi sedt hela dagen märktes wid Lapperstad, en By närmast in til Runstens Kyrka, ganska många uprättade fyrkantige stenar.

Natten hwilade wi efter en warm dag uti Runsten hos Pastoren Magister Anders Brauner, som med mycken omsorg följande dagen följde at wisa oß hwad der på orten märkwärdigt war.

Jun. 10.

Jun. 10.

Runstens Kyrka hade wid sin södra sida en Runsten med ringa skrift, på hwilken säges följande bokstäfwer.

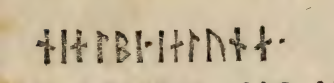

Brudarna berättades här om bröllopsdagen hafwa för sedwana, at med sina brudpigor löpa til Kyrkan, då Brudgummen rider med sina karlar, hwar wid Bruden maste så laga, at hon kommer först i Kyrkan efter honom. För bröllopsdagen, då för denne tredie gången lyses af Prädik-stolen, hafwer hon på sig en Kappa, går dermed ur Kyrkan, just då Prästen går af Prädikostolen, hafwandes i följe en giftwuxen Piga, med hwilken hon går omkring til sina Sochneboar, then ene efter den andra, ställandes sig innom dörren helt ordrlig, allenast niger, utan at tala; folket förstå doch språket, den ena gifwer henne tallrikar, en annor fat, en annor skiedar ꝛc. och får hon således alt hwad til ett Kiök behöfwes; Husmödrarna hafwa altid tilreds sina skänker, dem pigan stoppar i sin säck och bär med Bruden; det går således ganska fort för Supplicanten, som ofta igenomfarit hela Soknen förr än folket kommer utur Kyrkan: ty Soknerna här på landet äro ei widlyftige och bestå allenast af några Byar, som ligga tätt in til hwarandra, merendels inom ¼ a ½ mils diameter.

Compassen kallas här på orten Norringen, och Handqwarnen Pinan.

Wi woro föga komne från Runstens Kyrka, förr

ån wi wid Biärby fingom se en stor ugrest Runsten, på högra handen om wägen, hwilken war med 3 omgångar skrifwen.

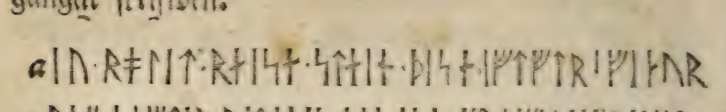

Strax här efter, förr än wi kommo fram til Lerka By, låg in wid wägen på wänstra handen en i tu slagen Runsten, med twenne rader omskrifwen:

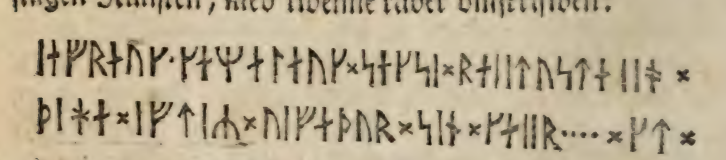

En Rund sten eller en gråsten lik en Glob, något nedtryckt (lenticulari globosus) i omkretsen af 3 ½ famn, låg ofwan på en Stenröfsa, mitt för Folkslunda, uti en äng, brede wid wägen, på wänstra handen, sedan wi kommit ¼-mil ifrån Runstens Kyrka. Denna sten sades ligga rätt mitt emellan norra och södra udden af ön, at man således nu war mitt på landet, fast på östra sidan: ty Öland är aflångt.

Ranunculus seminibus aculeatis, foliis superioribus decompositis linearibus stod här allmänt i åkrarna. Roten går årligen bort, stielken är quarters lång,

lång, rotbladen äro trespitzige; de nedre stjelk-bladen äro trefalte, men de öfre äro niofalte. Fiällen wid honungshölstren uti Kronbladen äro trubbuge; Fröen äro ihopkrammade, fäste utan något receptaculum wid centrum af blomman, på sidorna taggige, och öfwerst spitzige.

– Långelöts Kyrka kom wi til efter ½ mil från Runsten, här togo wi af wägen åt wäster at bese Ismanstorpsborg; strax fingo wi i ögnesikte långt ifrån oss Borgholms Slott; landet begynte här antaga ett helt annat utseende, blifwa fult af Enebuskar, små Haßel, Björk och Ek; Hagtorn hade tiltagit hela dagen och blifwit mer och mer på alla ställen; Haßelbuskarna buro de bäste och mäste nötter, fast de ofta ej woro 3 quarter höga. Efter ⅛ mil ifrån Långelöts Kyrka kommo wi til borgen, som låg här mitt på landet, inuti sielfwa skogen, och med skog öfwerwuxen.

Ismanstorpeborg, låg mitt i sielfwa landet ½ mil så ifrån östra som ifrån wästra hafskanten, och war ifrån honom til södra och norra ändan af ön nästan lika långt. Han war emot de andra borgar, som man fedt på Allwarden, lik som en Hufwudstad ibland små fläckar. Hans murar woro ännu mer än 2 famnar höga 3 famnar breda, fast så många stenar nedfallit, at denna knapt syntes. Han war inuti 150 a 160 steg eller alnar i diameter, fördelt med små nedfalne murar likssom i Kloster, med hus på alla sätt ställde, af hwilka man ingen redighet kunde årnå, emedan buskar och träd aldeles tagit öfwerhanden. The rum, som woro på sidorna innom muren stodo ut aflånge såsom kamrar; emellan hwar kammar war så stort spatium, som hwar kammar war bred; mitt uti borgen hade warit några kam-

rar, men ojämt och somrigen fördelte. I denna borg wärte Rhamnus catharticus (Wigeltorn) (Ossea) (Bentwed) Sanicula, Asclepias, Mercurialis, Trichomanes, Hypericum, Polygonatum, Orchis militaris minima. Härifrån reste wi samma wäg tilbakas til Långelöts Kyrka.

Surbrunnar hade wi intet sedt här på landet, förr än wi komme til Långelöts Kyrka, hwarest på sielfwa Kyrkogården, öster om Kyrkan, äne brunnar woro upgrafne, af hwilka den nedriggare, som låg närmast til Kyrkogårdsmuren, höll mineral. Bläckfinaken, blå himman och then gula ockran utan för Kyrkomuren, desse föranlåto oß at göra följande prof: α af Saccharo Saturni blef watnet miölkfärgat. β af Resina Gallarum blef det brunt. γ af Solutione Lunæ fick det först en opal färg, sedermera blef något brunaktigt. δ af Spiritu Salis amoniaci blef watnet ei ändrat. ε af Succo Heliotropii tingerades det helt violette. ζ af Minio miste det sin bläckfinak. Ifrån detta watnet dricka af simpligt folk uti åtskilliga passioner, allenast brunnen blefwo förut wäl renssad, och man ei alt för kräsmagad fruktade för sådan mineral, som insmuget sig af lik och döddas kroppar.

Resan stäldes härifrån på högra handen åt en lund och några åkrar, der orten war berömd för at frambringa alt hwad rart war ibland wärter, men här fants intet, som ei war sedt tilförne: Orchis hiante cucullo wärte här til sitt egit förakt ymnog, Orchis militaris minima, Orchides palmatæ omnes, Origanum, Viscaria, Turritis i foliis subtus ferrugineis seu leprosis, Polygonatum, Geranium pedunculis unifloris, Iacea laciniata, Muscipula montana hirsuta Rupp: woro här almänne.

Wäggarna stoppades här på orten med Hafs-Tån-

ga

ga i stället för moßa, men ännu häldre med Gräsia.

Gräsia kallas här de länge smale bladen, like smale band, som upkastas til hafsstranden antingen helt hwita eller ock helt swarta, och som man gißar torde wara blad antingen af Ruppia, eller det som ännu är likare, af Alga angustifolia viciariorum i. B: C. B. hwilka först äro helt swarta, och sedermera upkastade på stranden helt hwita blekas af solen. Raj. syn. 3. p. 52. n. 1. Den som wid deße blad finner någon fructification, kan säkrare säga af hwad genus de äro, än wi som den intet kunde finna.

På resan än widare gingo wi in uti en By, där golfwet war beströdt med Ulmaria och dubbla Narcisser.

Byting eller förbytt barn förmentes en Goße wara, som här til oß hades. Han wär en Goße om 13 år, född och buren utan förstånd: han kunde hwarken sitta, stå eller gå; hans händer och ben lydde intet siälenes befalning; han talade intet, men mumlade något, hans öfre framtänder stodo rätt ut och hans ögon sägo i kors: han tyckres ock knapt höra; han hade smala ben, löst hull och i ansiktet war likare en Flicka än en Goße, alla hans åthäfwor woro så oartiga, at man ryste derwid. Han war olyckelig född, hwarken sig sielf til nöjes, eller publicum til nytta eller sin Skapare til pris; af honom lärde andra prisa Gud för en wälskapad kropp. Han war ingen Byting, utan han hade en sinkdom, som kallas *Hieranosos*. Modren frågades af mig, om hon blifwit skrämd den tiden hon honom bar i sin qwed, och hon bekänner sig blifwit hierteligen förfärad öfwer flera karlar, som kommo at slås med dragna knifwar och så när tagit lifwet af hwarandra; hwarpå hon märkte, at fostret sedermera låg på

ena

ena sidan såsom dödt och orörligt, at ingen slägtning med det såsom med andra barn kändes.

Resan stäldes ifrån Långelöt til Gärdslösa Kyrka, på wägen råkade wi en Runsten wid öfre Bägby på högra handen, hwilken war så af moßa (Lichene crustaceo leproso albo) öfwerwuxen at man i hastig förbifart knapt kunde läsa några bokstäfwer

ᚾᛅᛚᚱᚾᚢᚴᛏᚦᚢᚾᛏᚱ·····ᚦᚱᛁᚾᛏ·ᛁᚢ·ᚠᛁᚱᛁᚦ·

Ett litet stycke bättre fram och innan man kom til Gärdslösa, stodo wid qwarnbäcken twenne upräta de stenar, en på hwarthera sidan af Bäcken; den norra stenen hade ingen påskrift, men den södra wid pas följande:

ᚾᛏᛁᛁᛁ·ᚼᛏᚱᚢᛏ×ᚾᚠᛁᛚᛦ×ᚾᚾ×ᚠᛏᚦᚢᚱ×ᚢᛁᚠᛏᚱ×ᚢᚾᛏ×
ᚾᚦᛏᛁᚠᛁ ᛁᛁᚾᚾᚠᛦ×ᚱ[illegible]ᛁᛁ×ᛁᛁᚾᛁ·

Qwinfolken här på orten såg man alleståd es sysselsatte, hafwandes merendels i handen en strumpa med nålar at sticka på.

Golfstenarna wid Gärdslösa, som woro af rödaktig Öland-sten, lågo helt wåta i warmaste sommardagen och spädde wåtwäder, det och dagen efter skedde; en sälsam egenskap af sten, som brydt de mästa naturkunnoge. Denna egenskapen torde wara orsaken, at folket här på landet ej bygga sig wåningshus af denna sten, som alleståd es kan fås tienlig och tilräckelig, men som ofelbart skulle skada hälsan.

Natten hwilade wi efter en warm och behagelig dag uti Gärdslösa.

Jun. 11.

Jun 11.

Om morgonen då wi reste ifrån Gärdslösa gjorde Pastor Lundvall och Befalningsmannen oß följe, som de hördt at Allmogen höllo oß för Spioner, och hade mycken uppmärksamhet på wår resa.

Förr än wi kommo fram til Gärdslösa Kyrka, lågo 4 stora stenstiftor öfwer en bäck, af hwilka den 3die i ordningen fordom warit Runsten, men nu så afnött, at endast ormslånggrna kunde synas.

Plantago foliis semicylindraceis integerrimis wärte öfwer hela fältet inemot Tiusta-By; Bladen woro oftwan på sträcfuge som en orm, och der bladen komma up ur roten satt en lång hwit ull.

Hwete wäxer det bästa och häligaste, icke allenast öfwer Öland utan snart sagt öfwer hela Sverige, här i Gärdslösa Pastorat, som är der förnämsta här på landet.

Sandig jordmohn begynte ibl nu merka, som räckte alt til norra udden, hwarföre och åkrarna mera äro underkastade öfwentyr för torkan, än de förre; så at folket måste nödsakeligen nedpläga Hafs-Sånga i åkren, at det starka blåswädret här å orten ej må kasta sanden bort och lämna roten bar; hwarföre och då tiden är landtmannen nog tilräckelig, hela åkren beströs efter säningen med hafssång.

Landeborgen kunde man hela denna dagen knapt märka: ty landet slätade af, ofördmärkt, ifrån Allwarden ned til Hafsstranden; allenast märkte man at den tracten, som låg emellan Allwarden och hafwet, war på hela östra sidan full med sten och grusjord.

Bredsättra Kyrka kommo wi änteligen til, som är Annex til Gärdslösa; härifrån sågom wi Klöppinge Capell ligga $\frac{1}{4}$ mil i öster ytterst på en udde i hafwet: ty ställdes wår resa igenom de stöna åkerfälten.

Åcker-

Åkersenapen täckte alla åkrar, at de stodo helt gula och gåfwo en söt och lustig lukt; genom tal med bönderna fingo wi weta, at åkersenapens frö åfwen gå fram i bingen, at de smaka skarpe, och at somlige medelst sall bruka skilja dem ifrån den säden som skal usäs.

Hafstången (Fucus maritimus, s. Quercus maritima, vesiculas habens C. B.) täckte alla stränder, och gaf wid wår ankomst til hafwet en sådan stank, som hade 10 häftar fekts i solen, at wi med största möda kunde uthärda lukten. På denna Tången låg lik som blod eller en röd färg, som war utdragen af denna Fuco medelst hafswarmet, solen och förruttnelse; linkläder färgade han intet, men om eller på hwad sätt han tingerar ullgarn, är ej försökt. Jag har hördt at Franjoserne samla en Fucus på hafsbottnen, med hwilken de underhielpa sin röda färg på Pontac, men den är en helt annor än wår: Tiden, tilfället, Chymien och försök lära en gång efterapa denna naturens operation och wända den til nytta.

Kläppinge-Capell stod ytterst på Holmen, fordom utan twifwel uppbygdt för fiskeläger; nu war ej mer öfrigt af Templet, än som höga murar med sina twänne gaflar; och i stället för golf sågs här Scandix seminibus hispidis. Öster om Capellet, in på sielfwa Kyrkogården, stod en Brunn med friskt watn. På södra sidan, neder mot stranden, stod ett Kors af fast sten uthuggit, så högt som en karl til häst. Häromkring woro åtskilliga små gropar, små skanzar och rudera efter stad. Wi reste härifrån, Storkarna flögo up och wi kommo tilbaka til Bredsättra.

Sturygg-fisken (Cyclopterus s. Lumpus) fingo wi tilfälle at se här, som sades fångas sällan och endast

då

owäder skal komma; Han är til utseendet något när lik en Åborre; pannan fyrkantig med fiäll; kroppen är bar med sin ränder af stora fiäll längs åt sidan, såsom på en Stör, medelst hwilka han är hwass; magen är stor; Främre ryggfenan är tätt med wåttlika fiäll och består af 6 mjuka strålar, men den bortre ryggfenan af 11 och Gumpfenan af 10 strålar: desse 2 senare äro aldeles sidde mitt emot hwarandra; Stjerten är intet klufd och består af 11 strålar och bröstfenan af 20.

Ruder taltes både här om och på andra ställen, men ingenstädes hade man tilfälle at få se fisken; utaf beskrifningen tycktes han wara en med Smålenningarnas Ahlekusor.

Hampa och Lin såg man här på några ställen, hwilket är rart här i landet och sammerligen intet allmänt; då man frågar inbyggarena, hwarföre de ej så Lin och Hampa, blifwer merendels swaret, at de ej äga några tåg, i hwilka de kunna röta sådant godz.

Ägby Kyrka, som är Anexe, restes förbi.

Löts Kyrka sågom wi om aftonen; here af solhettan wäntade wi här et par timmar, medan det hastiga starka regnet påstod. För resande är ingen ting om sommaren så beswärligt här på orten, som at få friskt watn, när man ej kan pretio eller precibus få dricka.

En Ög nog liten låg här strax uti hafwet, men stark S. W. wind förhindrade oss komma til henne, fast hon låg föga öfwer ett Byssskott ifrån hafsstranden.

Lill-Holmen en Udde af $\frac{1}{8}$ mils längd och 1 a $\frac{1}{2}$ Byssskots bredd kom man ändteligen til, sedan man en tid följt hafstranden åt i norr. Denne Holme tycktes för oss wara den aldra tienligaste til Weide plantering: ty han är låg til situationen, har ingen kulle utom en liten på ytterste spitsen, genombl. ses stadigt af Hafsångan, och öfwer wintren på sidorna af watnet öfwersiwm-

swimmas, utom det at han har tienlig jordmohn och tilräckelig giödsel af hafstänggn, som upkastas ägligen. Har denna Holme alltså alla de egenskaper, som til Weide fordras, at man twiflar, om någon i Sverige tienligare gifwes.

Artemisia foliis compositis multifidis tomentosis, ramis floriferis nutantibus, eller den så kallade Absinthium Seriphium wärte på denna Holme i sådan myckenhet, at hon giorde plattarna helt hwita; hon luktade så angenämt och starkt, at hon täflade med sielfwa Marum†; des blad woro pinnata: pinnis ramosissimis, oblongis, subteretibus; des stielk quarters lång, hwit af en tiock och kort ull; hon wore wärd at i Trägårdarne insättas för sin skiöna lukt; jag har tilförna endast sedt henne i Skåne.

Cochlearia Danica repens C. B. wärte här på Stranderna nog mycket med sina femkantiga blad och slätta skidor; denna wärt är så allmänt bekant för sin kraft emot Skörbiugg, at man ej behöfwer henne widlyftigt föreställa.

Scirpus culmo triquetro, panicula conglobata foliacea, spicularum squamis trifidis: intermedio subulato wärte i hafwet wid stranden.

Resan stäldes härifrån åt Pesnäs, strax kommo wi uti en äng der Tithymalus œlandicus Rudb: wärte, och ei långt derefter til en By, som heter Huswalla.

Anemone seminibus hirsutis, som aldrig tilförna i Sverige blifwit sedd, funno wi wäxa emellan stenarna jämte åkren, wid Huswalla, strax för än wi kommo fram til sielfwa gården och det i myckenhet. Denna angenäma och stora Blomma borde allmänt planteras i trägardarna, hälst emedan hon länga tiden skiuter fram sina blommor. Denna Anemone är nog

lik

† Marum - Syriacum Marum Cat. Sp. pl. ed. 2 p. 788.

lik Hwitsippan, men til stielk, blad och blomma 3 gånger större; Hwitsippan är glatt, men på denna är stielken, bladskaften, bladen innunder, och kronbladen på undra sidan med hwita hår beströdde; Hwitsippans frö äro bare, men dennas ludne; fästet eller receptaculum på Hwitsippan är klotrundt, men på denna aflångt och ludit; denna har altid 5 kronblad i sin blomma, som äro ovata såsom ett ägg, ofta i spitzen utholkade (emarginata), men Hwitsippan har merendels flere kronblad och mera utholkade; bladen på stielken äro djupare fördelte på denna, än på den andra.

Matkroken kallas en räfwel af $\frac{1}{2}$ mihls längd, i krokbygd, som ligger nästan mitt för Huswalla By uti hafwet, och warit fatal för många siöfarande, emedan han består af klippor och stenar. Då man frågade inwånarne, hwarföre denna räfwel kallades Matkroken, swarades at han något namn skulle hafwa; men andre sade, at han kallades matkroken af sin figur och den båtnad folket haft i forna tider af de olyckadas qwarlefwor, då strandade skepp (för hända) af Böndren plundrades och siöfolket ihälslogs.

Resan gick widare: många kiärr sågos på sidan: et starkt S. W. blåste och regn föll då och då, til deß wi sent på aftonen kommo til Södwiks gästgifwaregård, där wi blefwo öfwer natten, $\frac{1}{4}$ mihl ifrån Pesnæs.

Jun. 12.

I dag blef wår resa ganska kort; ty wi hörde i Pesnäs nu (fredagen) at Jachten, som gick emellan Gothland och Öland, anlende endast hit om Tisdagarna.

Pesnäs kyrka låg på en sandig tract: Prästgården war bättre bygd än någon annor här på landet och

med trägård utsirad, som är sällsynt här på orten, utom flera andra wackra inrättningar af Pastor Lars Hök anstälde.

Säden, som här på orten sås, är mäst råg: föga korn sås här, emedan sandjorden är för stark uti torra åhr: deremot är Mörbylånga, den wi igenom reste på wästra sidan, (Junii 5.) den bästa sädes-ort på hela Öland, som i tort eller wärt wäder aldrig slår fel.

Cron-Hiortarne hålla sig här up åt norra tracten allmänt, såsom Dam-Hiortarne på södra districtet, hwarföre allestädes hållas Wäktare wid Åkrarna, som Hiortarna skola utdöja, och på gärdesgårds murarna hafwa inseende.

Wildswinen hålla sig mäst på norra districtet, tilskyndandes Landtmannen mycken skada, emedan de, såsom med en plog, marken upgrafwa och i Åkrarna sådan nedtrampa, gående omkring och slående säden tiljammans såsom en kärfwa, at de måge hwarjegång få munnen full af ax. De paras ock under tiden med de gemena swinen, då afwelen häraf blifwer mer wild.

Weden köpes, äfwen här, ifran Småland, för säd och ei för penningar, da hwar famn kommer Landtmannen at kosta ungefär 1 Dalr., utom det at Folket, som honom skal afhämta, ofta mer än länge af motwind uppehälles.

Bondfolket gjör öfwer hela Öland starka mål, hwaraf de ock blifwa grofte och starke: här bruka de lägga under skofålan en tunn skifwa af gumsehorn och den widspika, såsom Skåningen sina Sinkor, hwarigenom sålorna mycket länge uthärda. Här gingo Qwinfolken stadigt och sydde på strumpor, och pigor wiste artigt at med ullgarn, af åtskillig färg, sy artskilliga figurer på stoltäcken, dynor etc.: öfwerdelen på deras Lintyg hade inga armar, utom en smal remsa, som gick öf-

öfwer hwardera axlen. Här letades ullet med Kasa eller weppan af rör; här kallades peppar Främt och giäst Krydde.

Jordmohnen är mycket torr; ty under myllan ligger en fin hwit sand, här kallad qwicksand, som doch ej är flygande, för hwilken älterbrukare böra ackta sig, at de ei plöga för djupt och sanden upprifwa.

Wäxterna här på orten woro förnämligast: *Linum catharticum*, *Ranunculus echinatus*, *Cynosurus bracteis pennatifidis*, *Alopecurus culmo erecto*, *Alopecurus culmo infracto*, *Polygonatum pedunculis multifloris*, *Libanotis Riv.* *Sanicula*; *Melica varierade panicula ramosa*, *Dulcamara*, *Orchis alba bifolia*, *Orchis hiante cucullo* Gulltuppa, *Orchis militaris minima*, *Orchis palmata longis calcaribus* varierade ofta flore albo, Scorzonera ofta med ½ alns lång stielk, *Sedum tridactylites*.

Orchis militaris minima kallades här krutbrännare, et namn, som är makalöst wäl gifwit: ty axet har röda blommor såsom eld, men på spitsen små utslagna swarta blommor, hwar med branden afteckna's.

Campanula hispida, floribus sessilibus, capitulo terminatrici, foliis lanceolato-linearibus undatis. Denna Klocka, som ehest är mycket rar i Swerige, wäxte här allment i ångarna; des stielk war ganska hög, aldeles utan grenar, ojämt femkantig med igenom skinliga tilbakas bögde borstor beströdd; Bladen woro aflånga (*lineari-lanceolata*) med wågfulla kanter.

Asperula (Rubia cynanchica dicta wäxte ymnogt i ångarna med röda borstlika rötter, hwilka man borde

försöka til färg, som denna år mycket slägt med Galium album och Rubia.

Equisetum eller Räfwerumpa wärte i ängarna öfwer hela Öland, men besynnerligen här i största myckenhet, hwilket är det endaste, som wid så många tillfällen för Schäferier på Öland, kan giöra någon swårighet, såsom Engelsmännerne märckt, at då Fären om wårtiden få äta mycket Equisetum, de deraf miista sina foster.

Stenbrytning har äfwen begynts på östra sidan i Pesnäs och Föra Sochner. Här märkte wi en synnerlig omständighet af sielfwa arten på golfstenen, i det at Allwarstenen är bättre uti torra rum, men hafsstenen är tiänligare at stå emot watn; den stenen, som tages på hafssidan fucktar sig mot wåtwäder, spricker och sprakar mer i elden. Storleken af golfstenarna war fyra handa slag α Alnsten eller 3 quarters sten af 3 quarter i längd och bredd. β Kron-alnsten af 4 quarter i längd och bredd. γ Finn-alnsten af $1\frac{1}{2}$ quarter i längd och bredd; altså minst. δ Stenhuggare af 6 quarters längd och 3 quarters bredd. Folket wid sten-bråtten bräckte artigt sina stenar efter utmärkt widd och längd genom huggiärnet och linions uplägganде på twänne axes, at stenen sprack efter den determinerade linea sedan huggiärnet der på agerat: the twåre afhuggningar skiedde emot knåen eller låren, det de kallade coupera. Med sten-skiärfwen murades spisar och ungnar; af dem brennes kalck, fast han ei blifwer hwit, doch tienlig til murning besynnerligen den som är tagen i Trosnäs. Stendammet är wid stenbråtten för ögonen ganska skadeligt, hwarföre ock de, som härmed mycket umgås, blifwa rödögda och ånteligen ofta blinda. Under sielfwa slipandet då

sand

sand tilkastas och stenarna afnötas blifwer et miöl, som med watn blandas och såsom en deg lägges omkring den undra stenringen. Detta kalla stenbrytare Skurleer, och bruka det til murande i stället för Kalk-Bruk, då det ock giör samma wärkan som kalken, blifwer mycket hårdt och fast, ehuru det aldrig warit bränd eller kalkat. Så reduceras kalksten til sit primum principium Lera. Mon detta skurleer kunde tiena för Cement at mura med under watn, antingen sådant som det är, eller med tilsatz? Försök borde anställas. Tunna Stensilor läggas wid takfoten, där som näfren ligger allment i Sverige, då allenast en liten näfver remsa lägges, der stenarne röra hwarandra på sidorna, at watnet ei må gå igenom. Wi märkte ock huru som Landtmannen, då han skulle giöra Allwarden bar at bryta sten, kastade ibland stenhögen then lilla matjorden, som då liksom förswan emellan Stenskärfwet; naturen sielf dicterade, at folkets skyldighet woro, åtminstone, då de giorde en tract i alla tiders tider odugelig, at taga denna lilla matjord och strö henne på det andra och hela fältet, at der med förökа tunna gräswallen och således förordsaka bättre beteesmark. På detta sättet som nu Allwarden handteras, lärer han blifwa hel och hållen Stenrößia icke en gång at Fåren, för hwilka Allwarden nu giftwer så tienligt bete och för hwilka han lik som tyckes wara skapad, nyttig. At aldeles förbiuda Landtmannen förderfwa denna Allwar, woro at förneka mången födan genom sitt arbete, likwäl kunde skie någon medelwäg med brytningen; ty många, alt för mycket pickhogade på slipning och stenbrott, försumma härigenom sitt åkerbruk, tilwärka mycken sten och sätta honom i wanpris.

Insecter woro inga i dag synnerligen främmande, utom följande: *Aphis* mörk, med 6 rader uphögda punctar, stälde längs åt ryggen; ämnet til wingarna, bakhornen, fötterna och rätte hornen swarta; Låren mot basin hwita. *Musca* helt blek med gröna ögon, samt 4 rader swarta punctar ofwan på magen, och i hwar rad 5; hwita wingar med 4 mörka twärstrek. *Phalæna* halfrund med borstika hår, och en dubbel twär linea lik en half cirkel öfwer wingarna, då de woro ihopplagde.

Trägård sägs här wid prästegården, då man frågade efter ordsaken, hwarföre så sällan Trägårdar finnas på Öland, swarades, at Hiortarne om wintren, då snön ligger högre än murarna, gå in i trägården och äta up trådeu; utom det at hararne samma tid skala dem.

Haregropar berättades kunna göras såsom Wargropar i sielfwa snön, om wintren, med litet kål lagd på brädden, sedan snön är lagd slutt at halftäcka gropen, fånga Harar i stor myckenhet.

Hagtorn, som här på orten är tillåtit fritt at huggas, är ett ganska hårdt och segt träd, som brukas til qwarnhiul och knubbar.

Natten blefwo wi öfwer uti Pesnäs.

Jun. 13.

Då wi bortreste om morgonen togo wi resan åt **Gaxa**, där landswägen slutade sig på detta landet.

Gräsmarkar sägos i ängarna marchera flocktals och förderfwa grödan, warande helt andre, än de som här uppe i Upland och Dahlarna giorde nyligen den mycknа skadan på gräset; ty hwar och en Skräpuke (Eruca) war et twärfinger lång, hade 16 fötter, gula

gula hår mäſt öfwer hela kroppen, grådt hufwud med gra hår, på hwardera ſidan längs åt kroppen blåachtig bred linea, hår och dår med ſwart couperad; deſſa 2 lineer ſkiljer en ſmal gul linea. Ryggen år ſwart, med 4 ſmala gulachtige ſtrek längs åt kroppen, wid inſkärningarna couperade. Wi koſtade dem för hönſen, men de wågade ſig ei på den färſka maten.

Landswågen ſågs hår förſt med möda anlagd, med ſand öfwerhölgd, med mografwar afſkild ifrån wallen. En ſtor hop pigor, commenderade af Fiärdingmannen, hade i 4 dagar, och ännu höllo på laga en wåg, ſom få reſte, och knapt kunde blifwa bättre. De förde på Landswågen Skurler, en jord urur den kulle, dår fordom en Skurgiwarn ſtådt, och af Stenarna blifwit afnödt; jag tror ei, at någon jord kunde uttänkas tienligare för Landswågar.

Reſan låg igenom en ung Ekeſkog, wid Långrums By full med Haßel och ſkönt gräs.

Swartmyllan ſågs i mografwarna wid wågen, 1 a $1\frac{1}{2}$ quarter djup och der innunder en hwit haffand.

Ek-Buſkar, wid pas 20 par, ſtodo planterade på begge ſidor om Landswågen ſaſom en Alée, inſtängde rundt omkring med ihopbundne ſtörar af mans högd, at Boſkapen dem ei måtte förderfwa: ſannerligen deråſt Boſkap och Wildhåſtar ei förderfwade Ekebuſkarne om wintren, och ei ſå länge höllo dem nedre wid roten, ſkulle hår finnas längre ymnogare Ekar.

Sandåſar ſågos på några ſtållen ga twårt ifrån landet, neder åt öſtra haſs ſidan och dår nedſänka ſig til råſlar.

Gaxa hinde wi fram til wid middagstiden, dår wi fåtte oß före afwänta Poſtjachten ifrån Gothland, ſom oß tranſportera ſkulle.

Sand helt hwit, upkastad af hafwet, låg i myckenhet wid stranden, aldeles lik den, som legat hela wägen i dag och orsakat de sandige åkrar och det korta gräs i ängarna. Wid stranden packades Hafstången tillsammans, sand upkastades på denne af wågorna, och gjorde här och där sma råsar eller holmar. På samma sätt har ofehlbart hela denna lands tracten fordom och efter hand blifwit bygd af naturen.

Slaken eller Tången låg öfwer alla stränder, tienlig til sandfulla åkrar, men ei för swartmylla nyttig; han gaf äfwen här ifrån sig en röd färg, som fäste sig öfwer Conferven.

Kråkel kallas af Ölänningarna, den af Botanicis beskrefne Fucus dichotomus ramosissimus teres uniformis fastigiatus, och är en wårt af hafstång, som wi aldrig funnit förr än wi kommo hit. Han war allestädes så tiock som en tråd, rund, helt tätt för delt uti två och två grenar, och lika som afklipt; ty alla grenar woro lika höga.

Gåsört (Potentilla) wärte på sanden, som låg bar wid stranden; men på den förrutnade Slaken, aldra nederst wid hafsbrynen, *Senecio* minor vulgaris.

Phalæna seticornis spirilingvis, alis superioribus fuscis: linea punctisque duobus rubris, inferiobus rubris, en wacker Fiäril, flög allestädes neder wid stranden, ty hans Skråpuke (Larva L. Eruca) går i bet på förnenämda Senecio. Kroppen war swart, Hornen lika borster, två små spirale tungor; öfra wingen hade på främre sidan jämte kanten en röd longitudinal linea, men wid spitzen en röd fläck och en dylik wid bortra kanten af wingen; undra wingen war hel och hållen högröd men längs efter främre kanten swart.

Ci-

Cimex oblongus niger, elytris lineolis minutiſſimis ſulcatis, alis pone flavo maculatis, ſpräng in på ſtranden i ſielfwa wåtſkan, och luckade illa. Hon war hel och hållen ſwart; ei utan ſtörſta möda kunde några mörkgule fläckar ſynas på wingarna ofwan ſtierten och några ſwarta rylor i ſielfwa wingarna; Hornen beſtodo af 4 jämn-tiocka leder utan hår ſlutade.

Cimex oblongus niger, elytris cinereis antice nigris, alis pone albis, ſpräng up i ſanden; hon war hel och hållen ſwart utom wingarna; wingkorſet war frammantil ſwart, bak til hwitt, på ſidorna gradt prickadt med fina ſwarta punctar, åt bakſidan mer mörkt.

Cicindela viridi-ænea punctis latis excavatis ett litet höggrönt och på koppar glanſ ſtötande Inſect, ſpräng haſtigt wid ſtranden. Hufwud, bröſt, mage, lår, fötter (men ei ben) ſkiena ſom koppar eller guld; Halſen war ſmal, och de mörke ögon ſtodo ut uhr ſkallen; de ſwarte Hornen hade 11 leder; Wingſkalen woro gröna af kopparglanſ, beſtrödde med iholige wida punctar, och med en mindre upſtigande punct uti hwar och en af de ſtörre; de ſtörre iholige punctar ihop häftades längs åt med en uphögd linea.

Planten kring Gårdarna, ſom allment brukas öfwer hela landet (vid. Junii 2) woro här år ei annat än ohuggne wedkaſtar eller fläckar, ſtående på ſidorna, icke allenaſt at afſtänga gården, utan ock at gifwa lugn, då ſtormens häftighet afhålles.

Ängen emellan kyrkan och Gaxa bar fram Viciam ſegetum, Ophryn majorem, Måbär (Ribes), Frangulam.

Orchis muſcam referens wäxte i ſå ſtort öfwerflöd på ſamma äng, at wi aldrig ſedt mer: här tyckтes

Blomfodret wara skildt ifrån kronbladen, såsom det förra war grönt, men desse smala och brima; stamina sutto på hwar sin upphögd glatte punct.

Aira foliis pubescentibus, panicula contracta, flosculo hermaphrodito mutico, masculo, arista uncinata calice breviore, eller det hårliga gråset Gramen lanatum Dalechampi, som så ymnogt wärer i Holland, men i Sverige aldrig härtils blifwit sedt, stod här på åtskilliga ställen kring Gaxa

Dagen war behagelig och lugn; molnen giorde wid nedersta horizonten en rund Landtborg, sedan Solen gådt neder.

Natten blefwom wi qware i *Gaxa*, at wänta på Fartyget.

Jun. 14.

Söndagen, som war den 4de efter Trinitatis, firades af os i Högby Kyrka, der wi ei wäl wore inkomne, förr än wi fingo se en stor processíon gå fram åt altaret.

Processionen war denna: först kommo 9 Fänter, därpå 3 qwinnor med Barn, sedan sne Kyrkogångs hustrur, derpå 9 par hustrur, änteligen et halft dousin Bonde-Drängar, som alle stego fram med hwissa steg, då pigorna togo in norra sidan om altaret och drängarne den södra, at Barn-bärorskorna måtte komma fram til Disken, hwilka, efter förrättad beställning, gofwo sig til rygga, då de 3 kyrkogångs-hustrurna föllo neder för Disken och beneventerades. När detta alt war beställt, gingo pigorna genom altaret, hwilka, twå och twå i sänder nego djupt för altaret, ofrade sin penning och gingo sin wäg. Alla, utom Barn-bärorskorna

skorna hade några löfqwistar i handen i stället för siolstädrar. Deras klädedrägt war följande: På hufwudet hade de en klut tilbunden i nacken och med glassten gniden, deras lif betäckte en gniden upblött af lärne, hwarpå war ett lifs-stycke, utan armar, inopsyte med kiortelen och et bälte om lifwet. Halskläd̈et war på somliga stickat med silke i kanterna, men på somliga i kanterna utgrafwit likt hwitsar. Öfwer Kunfrurnas armar och lif hängde et oskänigt Wäst-Göthe tyg, sådant, som til bordtäcke brukas af $1\frac{1}{2}$ quarters bredd, på ändarna frantsat såsom Kantiller; men förgångs pigorna hade intet sådant stärp, utan på dem nedhängde, under kluten, ändarne af härbanden. Barnbärorskorna och kyrkogångs hustrurna hade öfwer sig koppor af swart tiekt walmar, räckandes allenast til sätet, utan armar, men der armarna plåga wara, satt en flik omkring, insydd lik til skapnaden en häst-sko; kragen stod styf och horizontail om kring halsen; Kyrklädden woro blå, gula eller gröna och helt smala. Bonddrängarne hade skor med smala klaekar och tiocka botnar, interfolierade med näfwer. Byxorna af walmar, merendels grå, lika wida med Båhmansbyxor. Tröjan kort utan upslag. Hatten så där, som öfwer hela landet, oupbunden, hwars skygge wid basin war horizontailt och mot brädden lyftes up rundt omkring.

Skiepp i modelle giordt, hängde i kyrkan såsom liuskrona, det wi ock sedt mäst öfwer hela landet i alla kyrkor.

En Runsten låg på kyrkogården, utan för wapnhuset, deruti sälsam, at Bokstäfwerna woro skrefne afwige och gingo ifrån högra handen

åt

åt den wänstra; på denna kunde allenast ena kanten någorlunda låsas.

Ölandshästar, som man i Swerige kallar de helt små hästar, äro intet almänne på Öland, utan ganska sällsynte; det är wist, at alle Ölänske hästerna äro små klippare, som ganska färdigt löpa, utan at ofta slinta med fötterna eller stupa, fast på stelfwa Allwarden, doch äro de långt större än wåra Öländske hästar, som likwäl kommit ifrån Öland; då jag härtil frågade orsaken, swarades, at sedan folket blifwit förbudne dem sälja, hafwa de mindre warit sorgfällige at upodla sådane hästar, som mer tienade til salu, än til Landtbruk.

Bij har här funnits på öen til förna uti stor myckenhet, men de 2 sidste swåre wintrar hade ödelagdt de mäste stäcker och lämnat få öfrige.

Honungen war här tämmelig hwit, emedan föga tilgång war på ljung, af hwilken Bijen i Småland draga sin mästa och bruna Honung.

Gärdesgårdarne woro här som i Swerige af giärdsle bygde, til et klart teckn, at man war på Ölands norra och skogrika tract.

Orel wärte både stor och ymnog,

Kummin på åkerrenarna. Siåla öfwerflödigt i ängarna och *Papaver erraticum* i åkrarna.

Skoebetnar af träd bruka Bönderne i stället för sko wid stenbrotten, hwilka bindas wid foten såsom Fridsko.

Natten efter en solwarm lugn dag, blefwo wi åter ofware i Gaxa.

Jun.

Jun. 15.

Kl. 4 om morgonen woro wi til häst, ställandes resan åt Blåkulla, wägen låg från Gaxa rätt i wäster, s.a.n den östra til den wästra stranden, ½ mihl lång, igenom Buskar, Hasel och Ekeskog med litet Gran förmängd. Wädret war behageligit, himmelen klar, Lärkan, Swalan, Giöken och de nyss utflugne Star-ungar skrefo omkring oss. När wi kommo til wästra sidan, låg båten på landet och ädrorna woro borta, Rodarne contraire och alt i olag; emedan detta ställes til rätta uprwärte en stickande storm, som förhindrade oss ifrån Blåkullsresan til inemot aftonen, emedlertid gingo wi omkring at observera hwad som kunde illustrera Historiam naturalem Patriæ.

Hafwet upkastade liksom små Landtborgar til 30 alnars bredd och några fammars högd, et stycke utan för allmenna Landtborgen, och det medelst stora handstenar, som här och där ihopdäftas med slake. Således tager landet nu som tilförna til i sin widd, och gör nya Landtborgar.

Spinlar hade oändelig många ibland strand-klappurn utlagdt sina horizontaile wäfwar jämnt med jorden, och residera therinunder sielfwe. De äro af Specie Araneæ thorace testaceo, abdomine ovato nigro-æneo apice sub luteo bicorni; hela kroppen war beströdd med fina har, då han höllts mot solen stötte magens färg på koppar, spitzarna wid stierten woro smala.

Horskonung (Asclepias) wäxte på stranden wid wästra Landtborgen i otrolig myckenhet och altid jämte någon sten, han rördes intet af Boskapen, men folker berättade, at han doch af creaturen upätes i grund

grund om höften, sedan han blekuadt och annat bete är borta.

Kilkringetänder (Evonymus) kallades här et rart träd, som endast wäxer här och i Skåne, och brukas til Häckar i trägårdar, men det war här 3 famnar högt och öfwer stammen så tiokt som en karl.

Björkerna hade en hel hop **Löfmackar**, som bladen upätit, och sig tillsammans inneswäft; hwardera war swart, beströdd öfwer alt med långa hwita hår; på ryggen strax wid halsen hade hwardera 2 par gulbruna borstar af hår; Bakfötterna och mellan fötterna woro röda.

Benwed (Ossea) hade et annat slags **Löfmackar**, som woro fiera och tiocka som fingren, täckte med hår, gulachtige med 8 breda twära swarta bara strek, utom många fina, ihopfogade til en spitzig angel sidde hwita strek. Fötterna woro 16.

Skabbörten (Scabiosa) hade ock sina **Löfmackar**, med indit hufwud och 16 fötter, eljest woro de glatte, helt och hållit gröna, utom en gul longitudinal sides linea.

Mätfiorna af mindre slaget frodo mäst upätne af sina löfmackar, som allment äro bekandte eller Papilio urticaria vulgatissima Raj.

Aranea abdomine ovato nigro, annulo ovali dorsali albo, eller en spinnel med en hwit linea som war twekluf på hwardera sidan och inneslutade en oval, med åtskilliga hwita tänder på samma insida, han fants ibland buskarna.

Såstingen eller en Acarus med en oval fläck på ryggen af bröstet, som är omgifwen med strimmor, hwilka stå bort at; denna lop på jorden.

Cantharis æneo-viridis, elytris apice rubris et

et litet täckt insect, satt på bladen af åsterna, hade swarta horn och fötter, då man tryckte på det, spändes på hwardera sidan af magen, så wäl som bröstet, en blodröd blåsa, som är mycket sälsam.

Lunderna hade på sina blad många små röda iholiga kläglor, som på wiss sätt kunde kallas galläple.

Cochela vulgaris testa variegata *Petiv: musc.* 5. *n.* 14. låg här och där i lundarna af åtskillig färg.

Wägen stäldes åt Horns Ladugård, som låg et litet stycke här ifrån hafwet. De sköne ängar stodo fulla af Lind och andra sköna Löfträd.

Wäxterna i ängen woro besynnerligen: Vicia multiflora C. B. Lathyrus pratensis Riv. Dentaria, Milium, Astragalus 1. Scabiosa pratensis hirsuta, Galium paluſtre album, Veronica supina & vulgatissima, Iris, Jacobæa vulgaris laciniata, Cichorium, Thlaspi arvense siliqvis latis C. B. Och Filipendula vulgaris C. B. här Hälsknopp kallad.

Asclepias wäxte i det aldra torraste och mäst stenuga; Melica 1. wäxte i det aldra skarpaste doch lungna med helt breda och quarters eller $\frac{1}{2}$ alns långa blad; Alopecurus erectus wäxte i sura kärr och halftorre, där alt annat gräs är kort; Asperugo wäxte hög och öfwerflödig, liksom i Tyskland, och Papaver erraticum prydde åkrarna tillika med Åkersenapen.

Serratula quæ Carduus in avena war öfwerflödig i åkrarna: ty Landtmannen lämnade honom fribet, den tiden åkren låg i träde, at blomstras mogna och så sig.

Allwarden sägs med hastiga ögon, där Allwarmoen war seg, som lera, af det lilla regn, som nyligen kommit. På Allwarden wäxte Sedum minus tere-

teretifolium album C. B. Veronica spicata minor C. B. och Artemisia, quæ Abrotanum campestre, C. B. alla uti myckenhet.

En Ingsiö, af $\frac{1}{2}$ mihls längd och $\frac{1}{4}$ mihls bredd, låg nordost ifrån Horns Ladugård.

Blåkularesan anrogs strax på middagen, sedan wi wäl blifwit smorde, då wädret lungnade och hafwet stillade sig. Wi kondade oss til Stranden, styrandes båten rätt åt Blåkulla, et Berg, som syntes 2 mihl ifrån oss stiga helt blått, likt en half glob, up ur watnet, och tycktes likasom löpa undan för wåre sutige Roddare. Medan siöfolket berättade, at man ei borde kalla det Blåkulla utan Kiännigen eller Jungfrun, ty annars upträdes storm och man kommo i lifsfara, begynte nordan kasta wågarna och en stickande storm at stelpa båten; alla måste wi då arbeta, med största lifsfara uttröttade kommo äntligen fram, men hafwets swallande med stark siögång hade när slagit oss sönder mot klipporna.

Blåkulla är en liten ö, emellan Ölands norra ände och Småland belägen, den Kiäringar och sagor dedicerat åt Pluto, men ei Neptuno, fast än den senare tycktes taga henne mer i protection ifrån Oknamn; de säga allment, at alla Trollpackor hit skola resa (sannerligen en rätt beswärlig resa) hwar Skiärtorsdag; men den som en gång warit här på orten, lärer aldrig mer resa hit, och nog finnes orsaken til fablen: Ty om någon ort i werlden ser hiskelig ut, är wisserligen denna en af de grymmaste, derföre man ock henne kort beskrifwer. Här äro bärg til wallar, och innom dem en låg löfskog af Ek, Biörk etc. åter högare Bärg, sedan små skog, än högre bärg, och äntligen de allrahögste ofwan på; bärgen äro stenklippor af rod sparackrig bar sten, öfwerwurne med en

bek-

bekſwart lichen, qui Lichenoides 8: Dil. (pag. 54) ſom Klipporna aldeles betäcker och gier ſwarta, hwaribland Lichen cinereus arboreus marginibus piloſis major Vail. wårer up ur ſielfwa bårget helt ſmal och upprått; Deſſe begge tilſammans med de meteora, ſom upſtiga utur hafwet, giöra at Blåkulla ſynes på långt håll blådt. Med ſtörſta möda woro wi måktige klyfwa up för deſſe höge ſamt brante bårgen och emellan de ſtore Klippor, ſom ligga lik ſom kaſtade på hwarandra. Löfſkogen ſtod ſom ſmå lundar eller trågårdar uti affåttningarna af bårget, beſtående af trän knapt 2 famnars höga, faſt Stammen på Eken ofta kunde wara tiock ſom en karl; ſågs ock någon Ek på ſlacka bårgat, låg hon med ſtamm och grennar nedtrykt til jorden och lik ſom krypande. Deſſe Lundar woro ſå ihopwurne, at näpligen någon menniſkia utan nyr kunde penitrera, och det ſom ſälſamt är ofta af ſielfwa Hedera arborea, ſom här öfwer alt löper, ſå ihopflåtade, ſom ärtor af Snarygräs. Löſtnaden ſporhögg oß, at wi ei lämnade förr än wi kommo mitt uppå denna ö, där wi ſågom henne öfwer alt: i norr och ſöder thet willa hafwet, åt öſter Öland med åtſkilliga Kyrkior och Borgholms Slott, i wäſter Småland med en liten aflång ö Förön kallad; Åt norra ſidan war mindre ſkog på ön, mer glatt och wågorna bröto ſig up för bårgen. Mot ſödra ånden war i ſielfwa bårgsklippan lik ſom en Kammar. Aldra öfwerſt på bårget woro ſmå uttorkade kiärr. Wid ſtranden af ſielfwa Klippan ſågos diupa caviteter och aflånga canaler af hafs wågorna ſkurade och utgröpte; i högſta Bergsklipporna gingo lik ſom wågor til ett teckn at hafwet här fordom rasat. Kullerſtenar lågo i ſtenrâſior helt alatte upkaſtade af hafs wågorne ſå långt ifrån Wattubrynen, ſom en Karl kunde kaſta en

sten; ja i dälderna ofwan för de störste bärg lågo äfwen dylik i stenrößior, men med Lichene crustaceo leproso aldeles betäkte, til ett teckn at hafsens wågor ei rasadt hår i går. Hår sågs inga teckn efter menniskor, utom endast en Trojeborg, lagd af små lösa stenar ofwan på en Klippa, utan twifwel af någon härför motwind liggande Siöman. Hår sågs intet lefwande utom en wild Bäck, som språng ibland klipporna med sin Get och några swarta Swårtor, som swängde sig kring Blåkulla strander. En död Simpa utan horn eller benwårtor låg uptastad til landet, med sine skarpe nålar bak i hufwudet. Herr Major Hammarskiöld sades hafwa kiöpt denna ö til Skatte för 4 Dalr. Smnt. Det berättades af Siöfolket, at en Lieutenant förledet år skickat hit en hop Getter med en Piga, som dem öfwer Sommaren handhafwa skulle, men wet ei, om storm eller hwad andra förhinder kommit emellan, at Wallhionet ei fick någon mat til sig på länga tiden, och altså nödgades äta gräs och rådt Get-kiött, emedan hon ingen eld kunde årnå, at hon altså war i högsta nöd stadd, intil des någon Siöfarande hamnade når in til och den Bergtagna Pigan ifrån Blåkulla förloßade.

Wäxterna, som i Blåkulla förekomma, wil jag här upräkna, at Botanici måge hafwa en säker Flora här öfwer.

Veronica mas
Pseudo chamædrys,
Till. *ab. 56. tom 50. Aira 1. Tåtel. caespitosa
Anthoxanthon,
Valeriana 1. (copiosa)
Eriophorum culmo teretiusculo. *
Melica 1. 2.
2. Alpina
Spica lavendula.

Festuca

* Veronica Pseudochamædrys frodigare och större än på något annat ställe.

* Eriophorum culmo teretiusculo, spica ovata i Dälderna på högsta bärgen.

Festuca Fårgrås.
Secale 2. maritima.
Galium luteum
Cruciata aqu.
Aparine vulgaris
Parisiensis
Asperula odorata
Plantago lanceolata
Myosotis
Xylosteum
Ribes Måbär
Hedera.
Asclepias
Angelica sativa
Thysselinum
Opulus
Cepa Allwarlök
Convallaria 1. Lil. con.
Unifolium
Polygonatum.
Juncus culmo stricto, cap. lat.
Capit. pyllii.
Rumex folio crispo
Herba Britannica.
Acetosa pratens.
Acetosa lanceolat.
Epilobium latifol.
Vaccinia rubr.
nigr.
Erica vulg. (altissima)
Saxifraga alba
Alsine media
Silene viscaria.
Mont. hirsut.
Cerastium 1.
Sedum album
Acre
Telephium.
Prunus sylv.
Cotoneaster.
Sorbus.
Oxyacantha.
Rosa sylv.
Rubus fr. cæsio.
Fragaria.
Geum luteum.
Tilia.
Ranunculus Flammula.
repens hirsutus.
Ficaria (copiosissime)
Anemone nemorosa.
Hepatica.
Linnæa.
Melampyrum lut.
spica tetrag.
Dentaria.
Geranium Uniflor.
Lathyrus sylv. major.
Sylv. minor.
Cicer. Cracca minor.
Vicia sepium. *
Cracca seget.
Lotus 1.
Hypericum caule ancip.
Tanacetum.
Solidago.
Millefolium.
Orchis alba.
long. calcarib.
Carex nigroluteus.
Betula.
Pinus.

* Vicia sepium så stort, at hwart foliolum war större än ytterste leden af tummen.

Abies.
Quercus.
Salix fol. myrti.
Populus.
Juniperus
Fraxinus.
Pteris.
Polytrichum vulg.
Mnium caule simpl.
Bryum bulbiforme.
Lichen rhangiferin.
Lichenoides Dill. 81. *

Resan från Blåkulla skedde sent på aftonen, winden och wågen kiörde på wår Båt; Blåkulla lade sig emellan Solen och wårt lilla Fartyg; en stickande storm begynte kasta watnet; då wi kl. half 11 om aftonen kommo til lands, därifrån wi strax reste til Gaxa.

Jun. 16.

I dag måste wi wänta i Gaxa på lindrigare wind, at Fartyget, som ankom ifrån Gothland, kunde segla tilbakars, emedlertid sökte wi underrätta oß om hwad som hörde til Oeconomien.

Kall-born gifwer här på orten wål tätt gräs, men det så kort, at man ofta, på et helt tunneland, ei far så mycket hö som en Karl kan hålla i famnen. Wi frågade hwad Diken på sådan jord kunde uträtta, men alle med en mun berättade, at Diken här ingen ting förbätra saken.

Örjorden står intet emot torka: ty flisan hafwer knapt et quarters diup hwylla uppå sig.

By-laget har här på orten altid sin åker och äng tilsammans, innom en Gårdesgård.

Råg sås här, på norra tracten, merendels altid och rätt sällan Korn, emedan här är stark sandjord.

Hafre

* Lichenoides Dill. 81. om denna Moßa någorsin skulle åstundas til ärgerierne för hög röd färg, bör den i Sverige här samlas som på alla andra ställen är sällsynt. Se Borgholms hög Jun. 2. pag. 54.

Hafre sås sällan eller aldrig öfwer hela ön, utan kan skie litet wid Mörby långa.

Landt-Hafre wäxer endast på norra tracten.

Åker senap, som de här kalla åkerkåhl, weta de intet medel emot: ty fröen släppas, förr än säden mognar.

Kåhl planteras sällan här i landet; wi förundrade at Landtmannen kunde umbära en så nödig spis.

Bönor sås här aldeles intet, fast climatet är för dem ganska tienligt.

Lin at så äro de intet wane, och föga Hampa ser man här i landet, hwilket är ordsaken til fattigdom på Lintyg hos Böndren, som måste köpa alt Linnet af Wäst-Giötharna.

Oeconomien är nog inskränkt för de boende på norra tracten, som kunna hwarken afsläta til penningar Hö, Säd, Boskap, Smör eller Ost, utan måste förwärfwa sig penningarna genom kalckbränning och litet stenbrytning; ingen Swedia bränes här; ingen Potaska tilredes af Eken, och Tiära tilwärkas allenast i Boda Sochn af rötter och stubbar. Hwar och en i landet, äfwen de som bo på wästra sidan, få fiska Sil och Torsk i östra Siön. Getter brukas intet här på ön, böra här ej heller tålas. Bistäckar ses ock denna tiden helt få på norra tracten. Kackelugnar wet man intet af på Öland, fast weden måste köpas öfwer mästa delen af landet, och på norra tracten der han wäxer, får man träden intet tilgripa, förr än Lands-Höfdingen eller Tings Rätten tillagt dela Sochnarna wed heller skog, och Jägmästaren jemwäl gifwit speciale sedlar til Böndren på Skogwaktaren, som Träden utsyner.

Torn får fritt huggas af hwarjo, hwarmed förstås alla de Buskar, som hafwa Taggar eller ock ej wäxa

til synnerliga Tråd, dem man får utan Syn bortrödia utur ångiarna, sådane äro Hagtorn, Slåbärstorn, Wiaeltorn, Nyupontorn, Häggtorn. - - - -

Ekarna får man intet hugga grenar af wid 2 Dalr. S:mt. plikt, efter lag, härigenom blifwa Ekarna ei så stympade som i Östergöthland. Eke-plantagerna willa intet särdeles lyckas, fast plante-hagar wero här anlagde på åtskilliga ställen, utan stodo Ekarne små och låga och där de lyckeligen wäxa funnos de sticka merendels up utur Hasselbuskarna. Inga swin sändas hit på Ållon, de åhren Ållon äro, hwarken ifrån Småland eller andra orter.

Kalckbränneriet förmentes intet kunna skada skogen, emedan Winfällen der til toges, doch tilstod man, at Bonden får utsyning til kalckbränneri.

Ettardun frågades mycket efter af oß, men fants här til ingen anledning.

Foderlaborne för Hiortarna äro kringstängde med gårdar til 20 stegs bredd ifrån ladan, at ei wilda hästar måge åta up Höet, ty Hiortarna hoppa låt öfwer giärdes gården, men Hästarna icke så.

Om aftonen hörde man Näckergalerna siunga, och man såg de små fyrfotade diuren Flädermössen kasta sig i lufren såsom foglar.

Winden war dela dagen S. O. med en stark stickande storm, at intet Fartyg kunde afgå i dag, blefwo wi altså åfwen denna natten i *Gaxa*.

Jun. 17.

Om morgonen bittida anmodades wi af Skiepparen at komma om Bord, men som samma stickande side-wind med lika häftighet continuerade, och wi blefwo warnade at gå på detta osäkra Fartyget, som redan

redan woro afklagat och skulle nödsakeligen helkiölas, så snart det kommo öfwer til Gothland, utom den olägenhet, at Fartyget ei kunde gå öfwer stag eller wända sig på Siön, utom årors tilhielp, hölo wi för beträkteligit, at gå i ögonskenlig lifsfara, måste altså låta Skiepparen gå från oß. Här wid kan jag ei underlåta at nämna, huru angeläget det woro, at något säkert Fartyg antoges, som denna enda postwägen til Gothland bibehöllo i gådt ständ, så för resandes bequämlighet, som hela Gothlands synnerliga fromma.

Resan ståltes derföre från Gaxa och Högbykyrka åt Böda, än widare wid östra sidan af Öland. Wägen låg emellan Ek- och Haßleskog, som med Granskog alternerade.

Ättehlarsår lågo några stycken in wid wägen. På ett ställe lågo sju stycken stora stenar i ring, hwardera sig stödjande på 3 mindre stenar.

Giärdesgårdar woro lika som i Swerige, men högre och med tättare stafrar.

Grimmorna, som folket här hade på sina hästar, woro sällsamma; de bestodo af et smalt långt träd på hwarthera sidan om hufwudet, like Betzlestånger, ihophäftade med en remm öfwer hufwudet bak wid öronen, som häftades i öfwersta spitzarna af desse stånger; en annor rem fästades mitt på stången och gick fram ofwan för trummen, och under hakan war ett tog fästadt i den ena Betzlestångens nederste ända, som gick löst igenom andra Betzlestångens spitz.

Holmen, som låg mit för Böda och giorde en behagelig hamn för några Fartyg, hade wi lust at se, reste derföre ut på en smal lång udde, då wi märkte, at Holmen war aldeles kringfluten; men som wi hördt watnet aldeles uttorckas om sommaren, sökte wi rida öfwer på den sidan han närmast stötte in til landet;

då wi kommo ut, at Hästarna snart skulle simma, måste wi wända tilbakas för deras stupande, men en af sälskapet, hwars häst fastnade i den ihopdrefna tångan måste begifwa sig i Siön och kom med mycken möda på Holmen. I återresan märkte wi, at watnet lyste hwitt twärt för Holmen där wi sagom fotsporen efter hästar i hwita sanden, under watnet, hwaräst wi mycket lätt reste in på Holmen. Intet synnerligit fants på denna ö, utom Carduus lanceolatus latifolius vulgaris, som wärte wid stranderna. På ena kanten af ön war en kalckugn med många kalckbotnar wid sidan. I kalken funnes åtskilliga petrificationer såsom Ölands spikar här Dartet kallade; Entrochi med många ringar; runda och utan på gnaglike kiesbållar, samt Crystall-äplen.

Crystall äpl n kallar jag de klotrunde stenar, som finnas i kalkbärgen til storlek af äpplen, hwilka sönderslagne likna en hæmatites och bestå af idel liuse och igenomskienlige Spatt-Crystaller, som gå i centro tilsammans, lämnandes under tiden en liten ihålighet i sielfwa centro, at man tydeligen kan se deras trekantige spitzar. Desse crystall-äplen äro tämmeligen allmenne här på Öland, jag har ock tagit dem wid Osmunds berget i Dahlarna. Se Wettenst. Acad. Handl. 1740, Tab. 2 Fig. 18.

Böda kyrka, som låg en mil ifrån Gaxa, besågs. Wi frågade efter Runsten, som där skulle ligga, men fingo ei annat än ett par stenar med munk stil. Golfwen i husen woro beströdde med Ulmaria, och luktade at man lukten knapt fördraga kunde. Pastor berättade oß folkets oroligher öfwer wår resa, samt upmärksamhet på wår tour, hade redan fådt weta Blakulla färden, och aldeles höllo oß för Spioner.

Är

Ängen emellan hafwet och kyrkan sades ümehålla en myckenhet af rara wäxter, doch war här intet synnerligit, utom Orchis muscam referens, Orchis militaris minima, Melampyrum arvense, Trifolium lupulinum, Aira: gramen lanatum Dalech.

Hund-Kaxan wäxte i Humblegården så hög, som en Karl med utsträkt arm räka kunde.

Aggskålar, ett slags smått bröd sägs här, som fuller är mycket bekant i Swerige, men utom lands äfwen lika sällsynt; det är stort som en storpa, inunder iholigt, ofwan kulrigt, til skapnad af glasen på ett byrsäks uhr. Detta bakas af miöl och ägg, utan någon annor tilsatz; formerna skäras ut af denna runna kaka med ett drickesglas, sedermera bestrykas på öfre sidan med smält smör och beströs med stött säcker, hwarigenom porerna på öfre sidan igenstoppas och altså den lilla kakan mera på af warmen i ugnen uphöjes.

Resan ställdes ifrån Böda rätt åt norr: ty wi hade lust se nordiska spitzen af Öland. Wägen låg igenom en stor skog, som warade in til Siötorp.

Skogen bestod af Tall, Gran och En: Tallarne tienliga til timber uplyftade sina grenar åt himmelen; Granen slokade med qwistarna och Enträdet war buskigt. Renmossan täckte de höglänte ställen. Blåbärsris, Lingonris och Liung giorde marken grön. Min ört wäxte i det skogrikaste med sine 2 lutande blommor, och bewitnade at marken ei wart bränd i manna minne. *Trientalis* wäxte på sidlänta ställen, och lutade med sin blomma neder mot jorden, ty det hade rägnat hela dagen. Sqwattram blommade i kiären, *Sparganium* wäxte i pußarna, samt Bräken (Pteris) här och där.

Siötorp, en Bondegård, 1 mihl ifrån Böda slutade

i dag wår sandiga wäg med en skiön swartmylla, hwars ägor woro instängde innom höga Diurgårds giärdesgårdar, at de ei måtte öfwerrumplas af Kiortar. Här fingo wi undandraga oß för rägnet och mörkret.

Jun 18.

Resan stäldes ifrån Siötorpet åt nästa Byn Grankulla. Strax wi kommo härförbi sågs hela trakten emellan hafwet och Byen full af sandbärg.

Flygsanden drefs up utur hafwet genom en stark sunnan wind, flygandes åt norden, läggandes sig öfwer hela det fältet han passerade, men stante doch intet, för än han kom til skogens lugn, där stormens wåld intet ägde widare kraft; här af såg man de store sanddrifwor ligga lika som stora snödrifwor wid sidorna af skogen, i sig begrafwande de store Furuträden, at ofta näpligen $\frac{1}{7}$ del af Tall-toppen kunde kika up utur sanden, på sand drifwornas inre sida. Således förqwafdes efter hand träden, då sanden intet lämnade något regnwatn eller fuktighet igenom sig, til trädets föda. Altså förfalnade de ytterste träd efter hand, och snödrifwan flyttade sig årligen alt mer och mer in åt skogen. Det war artigt löpa på deße sanddrifwor, at botanicera emellan Talltopparna. Sanden war ingalunda lik Skånska flygsand, untan långt gröfre hafsand, doch helt hwit, bestående af klar Quartz och ganska litet rödaktig spat, men så grof och ojämn, at han ingalunda til skursand tiena kunde. Sanddrifworne woro på den sidan, som låg utåt fältet, helt flacke, slätte med wågor och rylor såsom en hafsbotn öfwerdragne; men på den sidan, som stod in åt skogen, woro de så brandte, at man näpligen kunde gå dem upföre och wid paß af 4 famnars högd.

Sand-

Sandhafre Arundo foliorum lateribus convolutis: acumine pungente) wärte såsom rufwar på deße sandberg och förhindrade sanden at bortblåsa; wi sökte upgrafwa rötterne, men de gingo så diupt, at ingen botn winnas kunde, til tiockleken af segelgarn; delte sig uti oförliknelig många ramos och giorde öfwerst lik som qwastar af gamle förtorckade och styfwe blad. Denna Sandhafre är den samma, som Holländarne bruka sätta på sina Doiner, at de af sand må fästas, den man ock förskrifwit för Skåne-slätt.

Sandstarren Carex spica composita, spiculis androgynis: inferioribus remotioribus foliolo longiori instructis, et gräs, som tilförna i Swerige intet warit uptäkt, wärte under sanden, med några famnars långa krypande rötter, upsättiandes mellan hwart quarters spatium en liten stielk och blad, lik som det hade warit planterat efter snöre. Detta gräs lärer oß sielfwa naturen anwända til nytta wid flygsandens dämpande, fast ingen in til denna dag tänkt här på. Detta gräs med det förra woro de ende wärter som på sandbergen uthärda kunde.

Fälter emellan hafwet och sandbärgen, där sandberg fordom städt och redan gådt förbi, hade intet mera lämmer än några gleså Taller, ifrån hwilka Bôda Kyrka sägs i söder.

Iberis foliis sinuatis, caule nudo simplici, en ört, som jag endast funnit på et par ställen i Skåne och ännu ei blifwit antagen ibland de Swenske örter, wärte innan för sandbergen i skogen. Radix annua, minima. Folia radicalia prima ovata, integra; reliqua lyrata s. Bursæ pastoris simillima. Caules plures, digitales & spithamei, nudi aut unico foliolo instructi. Racemus terminatrix. Flores albi: petalis duobus exterioribus duplo aut triplo majoribus.

Sta-

Stamina sex. Capsula subrotunda: loculamentis singulis duo semina includentibus, latere inferiore gibbis, apice emarginata.

Resan stältes ifrån sandbergen i wåstet åt wiken, emellan begge uddarna. Jasione och Spergula, wärte i de sandfulle åkrarna, som måste hwila hela fyra eller fem åren, sedan de et enda ehr blifwit sådde. På wägen såg man huru här brändes Tiära, och huru kalken brändes wid sielfwa wiken.

Tiärubränneriet war sådant: i jorden war grafwen en iholighet til forme af en nedtrykt up- och nedwänd conus; denna hon war murad på sidorna med sten och ler, war en famn diup, 1 ½ famn bred öfwerst. Tiäre-weden upfyller denna grop med råga, som är täpt med torf och jord, at allenast lågan sågs til et quarters högd swäfwa utur spitsen, hwaråst Kohlmilan först blifwet tänd. På begge sidorna lägo små wallar af stybbe, 1 aln ifrån sielfwa gropen. Stadigt uppaßade en Karl, som skulle täppa med mull på den sidan wädret blåste, at lågen ei måtte få för mycken öpning. Nederst wid hohlans basis låg en tillsluten trumma af träd, som med sin yttra ända stack sig ut, at man medelst en tapp kunde låta tiäran utrinna. En sådan tiäre-mila sades gifwa hwarjo dygn ½ tunna tiära, och brinna högst 8 dagar. Efter bränningen fick man ock nogon quantitet Kol.

Kalckugnarne, hwaraf en stor hop lågo wid wiken, woro med sine murar fem alnar höga, och 4 alnar breda, til skapnaden af en rostugn, bygde af sten och utan til wallade med jord. Kalcksstenen lades här in, sedan af honom wid botnen woro giorde 2ne parallele Ugnar, til 1 famns längd, 1 alns bredd, 1 ½ alns högd, hwilka begge små ugnar gingo ut med sin öp-

öpning nederst wid bröstet af Kalckugnen. När deße små ugnar woro färdiga, lades sedermera hela Kalkugnen full med Kalksten; småugnarna fyllas med 1 famns lång granwed, itändas och brännas 2 dygn, under hwilken tid stadigt wed inlägges, så snart den förra förtäres, at således på deße 2 dygn, 60 laß wed merendels upbrännas. När Kalcken är nog bränd, märkes det lätteligen deraf, at han blifwer helt gul, och at han mindre sielf brinner. Den brände Kalcken bäres ut på kalkbotnarna, som äro lika med kolbotnar, fast af Kalk, då de stenar, som ei äro nog brände, bortkastas, hwilka så wäl af deras tyngd som bruna strimmor kiännas. Nu war folket syßlosatt, at kiöra watn up utur hafwet, och förnötte hela dagen med kalkens släckande. Utaf en sådan ugn, som beskriftwen är, kan hwarje gång fås 20 läster slakt kalk, a 12 tunnor lästen; 20 a 30 läster giöra en full båtlast, med hwilken de gå til Stockholm, och få der 7 a 9 Daler Kmt Lästen. Landtmannen, hwars åker här uppe är mäst sand och hwars äng är torr och mager, måste endast för Kalken skaffa sig penningar til skatt och uppehälle.

Kalckbrotten lägo i flisor så af röda, som grönaktiga sorten, på jämna fältet, under $\frac{1}{2}$ alns jord; stenen war aldeles lik Golfstenen, som brytes på Allwarden, men ojämnare.

Darter eller Helmintholithus nautili recti lägo ymnogt uti denne sten, men besynnerligen i den röda med blå strimmor. Merendels woro de utan på rödaktige, ofta smutzade rödt, såsom en blosten; somlige woro inuti emellan dissepimenta iholige, upfylde med hwita spatcrystaller, af hwilka de måste hade samma skapnad som hafssaltet, men åter andra wiste flere kanter, som

ei

ei så noga kunde inhämtas. Wi sökte fafångt öfwer hela Öland, at få det Snäckskalet wid stranden, hwaraf Darterna, som här finnas i alla stenar, äro ofelbart petrificationer: ty man finner här ofta sådane Darter aldeles iholige, at crusta och dissepimenta ligga helt tomma.

Eschara membranacea täkte de måste kalckstenar, som här låge i Kalckgrufworna jemte hafwet, hwilka nu stodo fulla af watn, men strax för Hösten äro uttorkade och då brytas.

Bufo eller en stor Padda fants under Kalckstenarna, hon war swart med grofwa wårter beströdd; Bakfötterna woro lykta såsom på en Gås, hade 6 fingrar, af hwilka den innersta war minst, de andre i ordning längre, men den ytterste något kortare än den nästa. Framfötterna hade allenast 4 når och dem nästan lika långa. Wid öronen låg lik som en aflång upbögd blåsa. Under hakan war hon gul. Magen war bred, blek och beströdd med mörke fläckar, äfwen som låren, hwilka woro än mer mörka.

Skoge-Dufwornas flugo hopetals i skogen och esom oftast Ringdufwor, hwilka senare kallades af sielfwa lätet **Skiututor.**

Resan fulföljdes jämte östra stranden af wästra udden, som i norr slutade Öland. Här sågs intet nytt, allenast några **Skiepswrak** prydde stranden: ty de äro här på orten en prydnad.

Skiepswrak kallar jag bildthuggerien, tagna af olyckeliga Skiepp som uptastas til deße strander. Man ser dem stälde öfwer portar och wisthus, nu som stöhäster, nu som Hwalar, Lejon eller Helgon, ofelbart hitkomne förr än Dyckeri-Societeten blef inrättad. Inga förtretligare Spectakel kunna uptänkas för dem,

som

som resa på norra tracten af Öland, och derifrån årna sig til siös, at förtro sig det osäkra hafwet.

Wästra Uddens ytterste spitz böger sig i öster åt en liten O. Wå denna spitzen är en Plan, stor som et Torg, som står öfwer wintren under hafswatnet: på denna wäxer Plantago foliis semicylindraceis integerrimis och en sällsam Lotus.

Lotus leguminibus solitariis membranaceo-quadrangularibus foliolis floralibus lanceolatis, en wäxt, som wi aldrig tilförna hafwom sedt, mycket mindre i Swerige någonsin funnit, stod här i tämmelig ymnoghet; denna Ört war lik Lotus tetragonolobus, om icke roten hade stådt åhr från åhr och blommorna warit gula. Stielken upwäxte utur en diup rot, war allenast et par twärfinger lång, hafwandes några trefaldige blad med blomskaft, hwilkas små blader woro glatte, saftfulle, ägglike och utan egna små skaft. Stiplarne woro äggformige oinskurne, längre än bladskaften och nästan så store som små bladen. Et blomskaft längre än stielken upwäxte emellan stiplarna och bar på sin spitz en enda blomma, aldeles så stor som en Bönblomma. Just där blomman begynte, satt et trefaldigt blad utan bladskaft med lancett-like små blad. Blomhöljret war diupt på öfra sidan brunaktigt. Af Kronbladen war Seglet blekgult med purpurfärgade strimmor; Swärden woro brandgula och Båten mot sin spitz innan til mörkt purpurfärgad. Strengarna woro halfbröder, mot sin spitz bredare, med mycket små knappar och et fyrkantigt ämne.

Nordeska udden af Öland hade en sällsam strand, på hwilken hafwet åhrligen upkastat stora stenar, til skapnad af rudera efter skantzar och wallar, och säle-

des

des efter tider och åhr giort udden längre ut åt hafwet. Småland sägs hit i wäster.

Resan wändes om ifrå Ölands nordesta spitz, åt söder, då wi följde den wästra stranden, såsom wi hår til följt den östra.

En Hare dansade för oß hela stycket stranden bort åt.

Weide (Isatis s. Glastum) en ört, som Professor Tillands fordom funnit och afritat wid Åbo-sidan, wäxte här wild på stranden. Roten är fin och står allenast 2 åhr: ty der första kommer hon ei til blomma; Rotbladen äro ägglike, mot basin smalare, i kanten sågade (crenata), släta och intet skarpa. Stielken är 1 a 2 alnar hög. Stielkbladen äro lika åkerkålen Brassicæ perfoliatæ vel Turritidis altissimæ) släta och stielken omfamnande. Blomklasen (Corymbus compositus) på stielken med gula utstående kronblad. Fruchten är hängande. Då man tuggar på wäxten, smakar hon som kål, efter åt är hon något stickande såsom kraßa. Af denna ört får man den blå färgen, hwilken brukas uti den blå kypen, hwarmed alla blå kläder färgade äro. Wi wijste Bönderen, som oß ledsagade, denna wärt.

Resan log på wänstra handen igenom en skog, sedan wi en tid följt stranden och märkt huru Landtborgen på wästra sidan redan begynte synas emot ytterste udden den wi likwäl intet sedt på östra, sedan wi woro i Gaxa.

Serapias radicibus fibrosis, nectarii labio obtuso petalis breviore. foliis ensiformibus, en ört den wi aldrig tilförne sedt, och som aldrig någon i Swerige tilförne funnit, stod här i wilda skogen.

Radix perennis stolonibus decussatis. *Caulis* erectus,

erectus pedalis ſimpliciſſimus: *Foliis* enſiformibus, ſtrictis, ſtriatis, quinquenerviis. Racemus erectus, terminatrix. Florum *Calyx* triphyllus, albus, erectus, corolla longior: Foliolis lanceolatis, carinatis, æqualibus. Petala tria: quorum duo ovata, conniventia, alba; infimum eadem longitudine, album, trifidum: Lacinia intermedia ſubcordata, obtuſa, interius quinque ſtriis elevatis exarata, extimo apice reflexa, villoſa, lutea; Laciniæ laterales erectæ verſus piſtillum; baſis pone gibba, nectarifera. Stamina duo in apice ſtyli ſub quibus Lacuna ad ovarium ducens.

Wägen åt Torp genom ſkogen wiſte oß ymnigt Apothekarnes Sanicula och den enblommige Pyrola.

Pyrola ſcapo unifloro ſtod nu i ſin bäſta blomma: ty ſamlade wi årſkilliga blommor, at man af dem en gång kunde bilägga den twiſtighet, ſom är emellan Botaniſterna om antahlet af ſtamina innom hwart kronblad, men wi funno, at ehuru hon altid har 10 tilbakas böjde ſtamina, är doch numerus ſå owiß, at man fåfängt ſöker något wiſt, och hafwa ſig ſtamina emot petala, ſom numrerna emot bokſtäfwerna.

A.	B.	C.	D.	E.
1	2	3	2	2
1	2	2	3	2
1	2	2	2	3
1	2	3	1	3
1	3	2	2	2

Torpsby uppehöllt oß et par timmar wid middags tiden, där ängarna stodo helt gula af Crista galli; i kärren wäxte Ranunculus apium risus dictus, Pedicularis 1, Gramen Vaquaticum Fluitans.

Mercurialis caule simpliciſſimo stod här i hwar buske, är en skadelig wäxt för Fåren, så wäl som för menniſkan.

Wilda Apler wäxa öfwer hela Boda Sochn ymnogt i alla ängar, och bära många äpler, dem Landtmannen doch til ingen nytta wet anwända, utan endaſt om höſten då han slachtat, lägger några äpler i ſina färska kiöttſopper. Han hade tilfälle af deſſe, ſåſom bonden i Engeland och Normandiet, at prässa det ſkiöna cider eller äpplemuſt, ſom ofta täflar med win, och är långt angenämare än hafswatnet, af hwilket man säg folket wid kalckbrotten släcka ſin törſt.

Örtarna stodo nu i härlig blomma, deras bär ätas om höſten, ſedan de blifwit frusna, men förr än froſten kommit, ſtekas de här, om de ſkola ätas. Tråddet brukas här intet, utan endaſt til kuggar i qwarnhiul.

Primula 2 märkte wi endaſt wäxa där kalljord war, och alt gräſet blef kort.

Lin ſades ej wäxa här, emedan landet låg ſidlent, at Landtmannen något måtte förebära, då man förebrådde hans qwinfolk, ſom gingo i öfwerdelar par menage; ty de få, ſom ägde lintygg, hade inga ſådane öfwerdelar uppå ſig.

Neptuni åkrar får wi lof kalla ett fält, ſom låg $\frac{1}{8}$ mihl ifrån Torp in wid ſielfwa hafsſtranden, af ett byſſeſkots bredd och några byſſeſkots längd. Detta fält säg ut ſom åkrar i Skåne eller Upland, där de wäl rygges, at watnet må afrinna; ja det war så likt, at man kunnat heligt förſäkra, det plogen och intet annat

ſådant

sådant kunnat åstadkommit, om man icke rördt det med händerna, och märkt at det war idel grus af sönderstött flieseſten, som stormen och hafwets wågor kastadt långt uppå landet, men då watnet skulle tilbakas rinna aldeles så stildt som en åker.

Kalk-ugnarna, som här framåt säges jämte stranden, woro merendels 5 alnar höga, och 4 alnar breda; där begge smågnarna, in åt, mer lutade neder åt jorden, på det weden och elden lättare måtte komma in. Under brämmigen märkte wi de öfwerste stenarna i ugnen wara lik som med hwitt rimfrost öfwerdragna; folket sade oß, at det war saltaſka, men då wi uttogo heta stenarna, märkte wi at det war ett hwitt sal alkali calcareum & fixum, som sublimeradt sig här, såsom flores sulphuris wid Kalrosterna.

Stenbrötten til denna Kalken woro inga andra, än ytterſta kanten af stranden, ofta ett quarter under sielfwa watnet, hwaråſt kalkſtenen wants med Kofot och hammare, utan möda. Då flisorna skildes ifrån hwarandra, lågo Darter eller Ölands spikar så tätt som agnar i grott bröd, at Gud allenaſt wet, hwaråſt så många rara skahl tagits.

En *petrification* nog sällsynt på andra ställen, fast här allmän, liknade en valvulam Echini, ofta så stor som flata handen, såg ut ſt som en half måne med 2 parallele foror och åtſkillige twära strimmor.

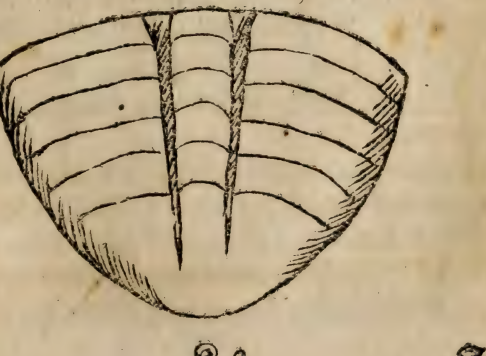

Spat-*crystallerne*, som här funnes uti Darterna, woro i sina spitzar til figuren af salpetter, men hade ingen columna.

Qwinfolken, som kiörde sten med orar, stickade stadigt på strumpor, fast de under sielfwa åkandet höllo tömmarna.

Coccionella coleoptris rubris lineis quatuor albis longitudinalibus, ett insect af de största i sitt slächte, språng här på marken; det war ofwan och innuder blekrödt med långa ränder och hwita punctar på wingskahlet.

Wigeltornet, som stod wid Landborgen, et skycke ifrån Kalckugnarna, war det största wi någonsin sedt, til des högd war det mer än 3 famnar och des bohl 5 quarter i omkretsen.

Enbuskan begynte nu damma och Sedum acre wisa sin guhla blomma.

Gransfogen gaf oß en härlig swalka, som woro flytande af swett i tolstenet, så snart wi kommo in uti honom: ty alla träd, som wäxa i sidlent jordmohn, upsupa större quantitet af watn, hwilket watn, som det ei kan gå tilbakars uti roten måste utflyga genom porerna, utspridas i lufren och honom kyla. Detta hafwa Medici immiterat uti hetzliga sinkdoммar om sommartiden, at kyla lufren med wattu-wäxter.

Sandheden som sedan tog emot, hade allenast Tall och lång Ljung, men ingen Gran kunde fördraga denna torra marck.

Sandbärgen komm til just då man skulle taga af wägen ifrån Landborgen, åt en by, som heter Byrum. Hår war hela tracten af mer än en $\frac{1}{4}$ mihl öfwerhölgd med sand. Desse Byrums Sandbärg woro doch ei så höga som Grankulla Sandbärg, dem wi i morros be-

sago.

Sanden war helt hwit och slåt och finnare än på det förra stället. Sandstarren wäxte helt artigt på sandbärgen såsom planterad efter snöre: ty roten gifwer ur hwar led nya skott, denna wäxte där sanden war mer ihoppackad och kunde tiena til flygsands hämmande, emedan roten går ganska långt.

Linnæa stod i bästa blomma helt ymnog emellan sandbärgen och Byen.

Mat kunde wi hela dagen intet få: ty Landtmannen hade lidit miswäxt förledit åhr, ägde sielf ingen betta bröd, åtskillige hade ei haft bröd på hela månaden, andre ei på halfwa åhret; med stor möda kunde wi winna en drick miölk, men intet annat.

Nattläger togs i Byrum, där wi plägades hela natten af mygg, som hade wi warit i Lappmarken.

Jun. 19.

Bönedagen war i dag den 3die, ty måste wi blifwa stilla och tillika hålla faste-dag, förnötandes tiden ut på sandbärgen, hwilka wi i går afton sent lemnade.

Sand-pill (Formica-leo.) kallas et insect af ganska få i Swerige sedt, det wi här hade tilfälle at roa oß med. På sandbärgen och deras fält, som woro helt slätta, utan at minsta spår märcktes, såg man ritningar lik som en Piskfnärt warit löst dragen öfwer sanden, där detta slutades märktes en liten grop, som hade man nedtryckt i sanden den smalaste spitsen af et ägg. När deße gropar upgrofwes fandt man emellan den fuchtiga och fasta sanden, samt den lösa påliggande torra sanden Insecter Formica-Leo. Formica-Leo war stor som en Spinnel, grå, med en stor oval mage, ofwan uppå hwil-

ken hon hade 5 rader wårtor. Halsen war smal; Wid munnen woro 2 långa klor något hopbögde åt spitsen, hwilka hon öpnade såsom en Hornuxe; desse klor hade hwardera på inre sidan 3 hwaßa tänder utom spitsarna. Håhr såg man på begge sidor om munkloen, åfwen så på wårterna af kroppen. Fötterna woro hwita. Då Formica-leo lades ofwan på sanden gick hon icke allenast baklänges utan ock medelst sielfwa stierten grof sig neder i sanden. Poikarne hade sitt nöje med dessa sandpiller, i det de lade sig neder på sanden, hwarest de sågo någon hola, och blåste med full mun mitt i holan, då sanden flög bort på alla sidor, at Myrlejonet låg bart; men der de ei förmåtte med en blåsning blotta sandpillan, blefwo de åtlöje för sina jämnlikar. Dessa myrlejon åro Skräpukar af en aftonfluga (Hemerobius) som lägger sina ägg i sanden merendels i granskapet med myrstackar och deras wägar. När dessa ägg åro utklåkte, begynner masken grafwa under sanden, in til des han får sin myrgrop fulkomlig, då han sedan ligger nederst i centro under henne, at han sielf ei må blifwa til foglarnas rof. När myrorna gå omkring på sina wårf och råka på kanten af denna grop, måste de falla neder, emedan sanden slinter för deras fötter, då detta myrlejon dem strax angriper och upfråter. Wi kastade myran ned i holan, at se huru alt detta skulle tilgå och märkte, då myran med alla krafter sökte arbeta sig up utaf denna grop, huru som myrlejonet just sprätte sand på henne, at myran oundwikeligen skulle slinta och falla i sitt lejons klor. Man tog et myrlejon och lade det uti et annat myrlejons grop, då det hemmawarande myrlejonet strax spände och angrep det främmande. Wi lade et myrlejon

mitt

mitt i myrväggen, då myrorna med samlad hand sökte angripa Lejonet, men Lejonet försvarade sig tappert med klorna, allenast det fick ryggstöd, warandes om stierten räddare än en Björn.

Stranden, til hwilken denne sandbärgen gingo, och som låg rätt i öster ifrån Blåkulla, hade 3 synnerliga wäxter:

Eryngium foliis radicalibus subrotundis plicatis spinosis, floribus pedunculatis war en af dem som wärte här på stranden, aldrig tilförne ibland de Swenske wäxter antecknad. Rötterna gingo under sanden ganska djupt, och de Giökar, som ännu lågo under sanden, woro hwita och tiocka som Sparis och smakade wäl, fast än de woro rå. Af denna Eryngio har man i Apoteket så den tårra, som den insyltade roten. Spariserne (Turiones) af Eryngio tagna, kokte och åtne aldeles som ordinair Sparis, åro en delice, drifwa Urinen, ränsa blodet och uppmuntra.

Salsola foliis pungentibus wärte ock här, den jag tilförne sedt wid Skånes stränder.

Arenaria folis ovatis acutis carnosis, wärte med rot, som stod åhr från åhr. Bladen på stielken woro ägglika, utan bladskaft, glatte, kiöttfulle, med en bruskaktig kant. Blomfodret war upprätt, iholigt. Kronbladen woro 5, helt utsparrande, ägglike och kortare än blomfodret. Ståndarna woro 10 och 3 kårta stifter stodo på ämnet, som war äggliki, nästan trekantigt, med et rum uti; hela örten lucktade som fisk.

Orlen hade en liten löfmatk, som gick på inra bladen med sin spits, klädd i en grå perpendiculaire strut, som på den ena sidan war glatt och swart, men på den andra sidan luden och hwitt.

Björkerna hade uppå sig en otrolig myckenhet af löfmatkar, som upåto hennas blad och bygde bod til storlek af hatt-kullar. De samma sågos den 4 Junii på Slåbärsbuskarna wid Torslunda.

Ekarne, som nu begynte synas ymnogare än på det mer norra districtet, stodo mästedels lik som förbrände: ty bladen woro upåtna af gråachtige löfmatkar med swarta punctar.

Scarabæus maxillis lunulatis prominentibus dentatis, thorace utrinque tridentato fants död och uptorkad på sanden. Hufwudet, halsen, magen woro mörkbruna med små utgrafda punctar. Bröstet war innuder ludit och på sidorna taggit. Hela creaturet war stort som en Hornoxe, men rundare.

Papilio apiformis, abdomine aureo fants hår ibland tråden; han war lik et Bi til skapnad och storlek; Wingarna woro hwita med swarta ådror: de öfre wingarne wore mitt, på så wäl som i spitzen, swarta, men de undre wingar woro allenast med kanten swarta. Hornen woro äfwen swarta, men mitt på tiockare och hwita; Magen war swart med 2 blekgula strimmor och et blekguhlt bälte; wid spitzen mer luden och råstfärgad.

Jämte sanden wärte *Pulsatilla* flore pendulo limbo reflexo och *Potentilla*, quæ quinquefolium majus repens C. B. I skogen wärte *Pyrola* floribus umbellatis och i åkrarna *Melampyrum* spicis conicis laxis laceris.

Husen woro bygde af helt runde ståckar, hwar til timret bugges i siunde weckan (för midsommaren) medan Tallen safwar och släpper barken, som strax afskalas. Bänkar, 1 aln höga, stå rundt omkring i stugan, äro uptimrade, iholige och fylde med halm, täkte

täkte med långa dynor, at man på dem kan sitta om dagen och ligga om natten; utan för långa bordet står en åfwen så lång bänk, lik en canape med ryggstycke, som kan kastas om, til hwilkendera sidan man wil, at man må hafwa ryggstödet så wäl då man wänder sig til bordet, som ifrån. Då qwinfolken gå hemma i huset i sin frihet, hafwa de på sig et lifstycke, som med kiortelen år tilsammans ihopsytt, och kunna framman-til ihophakas, då så finnes nödigt, men sällan bruka de här under lintyg, ty synes kroppen ofta bar.

Åtteligen afhemtade Lands-Fiscalen Sahlsten oß ifrån detta härbärget Byrum, och accorderade med Bönder, som oß skulle öfwerföra til Gothland wid första wind.

Jun. 20.

Medan wi uti Horn hwilade och wäntade på lugn och wind, förnöttes tiden at söka örter, Insecter och andra mindre beskrefna Swenska djur:

Curculio niger, elytris rubris, capite pone elongato; detta sällsamma insectet hade röda wingskal med täta punctar; Bröstet war rödt, slätt, smalt. Swarta woro den smala Halsen, hufwudet, bröstspitsen och magen. Hufwudet såg ut som et flådt hundhufwud med et kort snyte; Ögonen stodo ut; ytterstа leden på hornen war större och tiockare, men intet så lång, som på andre af denna arten; Hornen sutto likwäl på sielfwa nosen, och klorna på fötterna woro ånkla, och ei dubbla.

Cassida viridis ovalis lævis, clypeo caput tegente integro fants på örternas blad. Denna ser ut ofwan på som bestodo hon af en enda, convex, oval, grön skärpa, som år delt med en sutura lambdoidea

uti en skiöld och 2 wingskahl. Hornen åro jmala, något klubblika, mörka, nedan til bleke. Då hon lågs på ryggen syns det gröna skalet, under hwilket hon hel och hållen giömmes, gå omkring den swarta magen; hafwandes hon mycken möda at wända sig på fötterna, då hon en gång blifwit kastad på ryggen, doch kommer hon der til, når hon spärrar ut med wingskalen och med fötterne fattar i jorden ofwan för hufwudet.

En Snok eller Orm slogs, hwilkens rygg war grå och mage swart; en rad af hwita fiäll låg på hwardera sidan af kroppen; under Hakan och Halsen war han hwitacktig, wid öronen lusguhl och i öfre käken, som war hwit, såg man twåra swarta streck. Alla Tänderna woro lika små och ormen altså mindre farlig.

Draba foliis caulinis numerosis incanis, siliculis obliquis wäxte på marcken, des rot gick bort åhr från åhr; Bladen woro ägglike, men på Stielken hiertlike, nogot ludne med 3 tänder på hwardera sidan. Blomklasen war lång, och Skidorne ägglike, ihopkrammade, med wäggen emellan rummen så stor, som sielfwa utanwäggen.

Eftermiddagen gingo wi genom åtskilliga ängar kring Kongs-Ladugården Horn, där funnes Serapias flore albo och en Riccia.

Riccia foliis aspergine crystallina perfusis margine incrassatis, en mycket liten wärt, som hel och hållen ei war bredare i diameter ån en ärta; hon war höggrön och lik som smord med fina blåsor, nästan som Mesembryanthemum annuum; bladen eller grenarna i denna woro mera trubbige ån på de andra.

Rana temporaria Charl. onom. 24, togs och beskrefs: des bakfötter hade 6 tår, som woro något lykte, den förste minst, de andre i ordning längre, näst den sista

sta längst. Framfötterna eller händerna hade 4 tår, aldeles skilde, af hwilka den 2dre och 4de woro kortare. Ryggen war flat, skild ifrån sidorna medelst en upbögd strek, som gick ifrån spitsen af hufwudet åt ögonbrynärne, sedermera til stierten. Hon war bel och hållen grå med swarta aflånga strimmor och wårtor på ryggen; Låren woro ännu blekare med swarta twärstrimmor.

En *Cochlea* fanns i de skoggfulle lundar af en synnerlig egenskap, i det at hennes skall war ganska tunt, genomskinligit och utan färg, eljest war skapnaden aldeles lik med den allmänna och brokiga Cochlea nemorum, då det hwita Creaturet indragit sig inom sitt skall, tyckтes skalet wara utsirat med grenar och wattu-like ådror, men då snäckan kröp utur sitt skall, förswunno dessa ådror; man märkte ock, at då hon låg i sitt skall pickade och slog et litet corpus alt stadigt, såsom en oro uti et uhrwärk, det såkert war hiertat.

Asilus corpore atro glabro, alis nigris, femoribus claviculisqve ferrugineis. Denna rof-fluga fångade andra små insecter, frätandes dem sönder med en stor hård tand, som satt bögd under kåken.

Cimex oblongus rubro nigroque variegatus, alis fuscis, maculis albis; denna war aldeles lik den som allment sitter på Bolmörten, med Andreæ röda kors, men dubbel större. Ofwan på war hon röd, wid halsen swart och en swart strimma gick twärt öfwer wingarna; En swart ros stod fram emellan korset, men bak emellan korset, woro wingarna mörke med hwita fläckar. Magen war ofwan på röd, hafwandes wid kanten, å hwardera sidan, 5 swarta och 2 andra swarta punctar längs åt under magen ställda; Fötter, Stiert och Horn woro swarta, men pannan röd.

Alo-

Alopecarus culmo erecto wäxte med sitt gräs ganska högt, tienligt at så på fuktiga ställen.

Wäxter eljest kring Horn woro besynnerligen Epilobium foliis ovatis dentatis, Epilobium foliis linearibus, Scutellaria 1, Scrophularia 1, Cucubalus floribus dioicis rubris, Silene quæ muscipula montana hirsuta, Lapsana, Prunella, Stachys sylvatica, Verbascum nigrum.

Landtmannen får här på orten, det jag undrar, näppeligen 4de eller 5te kornet efter sitt utsäde, där lickwäl Fahlu Boen kan utur den aldra magraste mark, genom idogt landtbruk, bringa sin åker åtminstone til 8 a 12 kornet. Mån gamla ordspråket (ju bättre landet, ju sämbre Landtman) här til är orsaken?

Siälar fångas här i Högby och Böda Sochnar medelst Siäl-stenar och remnät eller läggenät, af tagel och här giorde. Uttrar finnas äfwen här på tracten.

Natten blefwo wi åter qwarе uti Horn.

Jun. 21.

Stormen war så häftig i dag som i går, derföre besökte wi Gudstiensten i Högby.

Aftonen kl. 5 lugnade wädret: ty lämmade wi strax Horns Ladugård, reste förbi Kyrkan Högby och efter 1 mihl kommo til Fartyget. På wägen såg man en hel åker full af Thlaspi 1, och en myckenhet af Lithospermum officinarum wid Kalkugnarna.

Cryſtall-**äpplen** sägos ibland den brända och oslåkta kalken, der de igenom elden blifwit mörke, oklare och i brättet som en spat glänsande.

Seglen hissades kl. 9 om aftonen, sedan wi wäntat allenast ett par timmar på fördelaktig wind; Et Sudwäst wäder för de wårt fartyg ifrån det land, som tillika med Solen förswann utur wåra ögon, dem sömnen intog.

Jun.

Jul. 25.

- - - Siöfolket sprungo up i masten, sågo på en gång Gothland och Öland, stora seglet togs neder, Fåckan allena war tilräckelig, Öland kom i allas ögnesikte, stormen saktade sig, Fartyger hamnade wid Boda kyrka och wi prisade Gud, som oss frälst utur faran.

Reste derpå strax til Horns ladugård dår wi blefwe öfwer natten.

Jul. 26.

Om morgonen woro wi bittida til häst.

Wäxterna Carduus acaulis (Jul. 19.) Carduus nutans (Jul. 17) Melica petalis exterioribus ciliatis (Jul. 19.) alla 3 tilförna kiänneude wäxter, stodo här allmänne.

Föra kyrka lämnades på wänstra handen.

Pesnäs kyrka kom åter (Jun. 12) efter någon resa, i ögna siktet.

Aster pratensis autumnalis conyzæ folio *Tournf.* (Jul. 11) wäxte öfwerflödigt i mo-gräswarna uti ängen, strax förr än man kom fram til Södwiks giästgifware gård, den wi besökte den $\frac{11}{12}$ Junii.

Centaurium minus, men hel kort och buskig, wäxte äfwen här, fast långt ifrån hafwet.

Agh sades wära i Kiälla Sochn, wäster om Gatsiö-By, uti en myra och kallas Ålm.

Resan war til Södwik $1\frac{1}{4}$ mihl; til Ormsöga wid Albåke äfwen lika långt.

Albåke kyrka war lik de andre Ölandska kyrkor, hwilka merendels alla äro så såte, som Gothlandske kyrkorna äro präktige.

Gryllus antennis longitudine corporis, eller Gråshoppor, til många millioner, hoppade [illegible] om

som damb i solskien för fötterna öfwer alt på Allwarden. De woro lika til storleken med de förre (Jul. 10.) men desse hade annor färg, warandes mer bleka än gröna. Hufwudet och bröstet woro ofwan på bleka. Bröstskölden hade på sidorna en swart fläck. Magen war ofwanuppå blek, på sidorna mörk och in under gulgrön. Låren woro bleka med en lång mörkaktig strimma.

Gryllus elytris nebulosis alis rubris extimo nigris eller en gråshoppa, som öfwer alt är sotug, sägs ibland de förra, men intet synderlig mycken. Denna är en ibland de störste wåra gråshopper. Hornen äro sotuge, tiockare midt på, och halfparten så långa som kroppen. De öfre wingar äro lik såsom med molu målte, men undre wingarne äro artigt ihopfällade med ådror, såsom et nät utmärkte, wid kanten liksom i wågor utklipte; mot spitzen swarta, men nedan förre högröda. Låren woro innan til swarte och blekgule, de 4 frambenen mörka, och de 2 borterste gula.

Kiöpinge, den wi tilförna sedt (Jun. $\frac{2}{7}$) uppehöll oß intet, utan reste strax til Räpplinge, dit wi hade ifrån Allböke $1\frac{1}{2}$ mihl.

Räplinge Kyrka och Församling med des Annex Högsrum, ligga begge mitt på Allwarden och begge med härlige lunder utsirade.

Åkerfälten stodo nu helt blekgula af mogen säd, som hwar dag fordrade skörd.

Ängarne woro afslagne, som i år gifwit mindre hö än i fiol.

Galium luteum berättade oß foket wara af samliga brukeligit til at strö på gålfwet i Giästebodslag, men hade altid den olägenheten med sig, at Giästerna blefwo oense och kommo uti slagsmåhl. Emellan denna orsaken och påfölgden kan jag intet såsom Physicus förklara mig, utan måste såsom Logicus saken upplösa, fast än syllogismen skulle blifwa en quarter lång: Galium strös här aldrig på golfwet utan wid giästebud; aldrig något giästebud är här (lik som på andra ställen) utan rus, aldrig rus utan kif och buller; altså giör Galium kif.

Galium caule erecto, foliis multipartitis eller som den allment kallas Galium vulgaris, wäxte i Räpplinge ängar, aldrig tilförna i Swerige

Swerige sedd. Hon är så allmen utomlans, at jag ei behöfwer giswa hennes beskrifning.

Wiperorpeborg sägs emellan Näpplinge och Högsrum, han war medelmättig stor i proportion mot de andre borgar här i landet.

Lundarna woro ogement skiöna af Lind-träden och på marken bewurne med Melampyro coma cœrulea, som med sina gulula blommor och höglå ax uplyste deres skuggar.

Stenbrått lägo åtskillige wid wägen, men woro här långt dinpare än de förre, och til $1\frac{1}{2}$ famns djuphet. Folket sades försumma mycket sin Oeconomie här på orten med stenbrytandet.

Högsrums Kyrka belägs hastigt, hwarifrån wi reste i öster et tämmelig stycke åt Giärdslösa.

Odens **fliså** kallades et par höga, flata, upråtte och jämte hwarandra uti en linea stående stenhällor brede wid wägen, som gick åt Giärdeslösa; bägge woro wid $1\frac{1}{2}$ famns högd, och hwardera mer än 1 famn brede; de stodo så nära in til hwarandra med kanterna, som de någonsin kunno. Detta så förmenta Odens graffställe war belägit på en den behageligaste ort: ty landet war här högst; i wäster och öster woro stora fält; i norr gick en ås; i söder en stor ekeskog; och åtskillige åtteplatsar lägo alt kår omkring. Den omåteliga girugheten hade underslådt sig föra wåld på sielfwa Odens aska: ty des åtteplats war upgrafwen.

Åtteplatsar woro fuller åtskillige, men nogot längre i norr ifrån Odens fliså, woro de helt sålsamt anlagde, til forme af et skiepp, wid hwilkets bägge stammar woro upråttade mindre flisor, och denna Skieps form twärtföre afdelt med 16 rader små stenar, liksom bänkar; midt uti låg et par stora stenar. Denna Skieps-form war 32 steg och mer än en famn bred.

Resan

Resan ställdes tilbakas ifrån Odens fliſa åt Isgiärde.

Stoechas citrina latifolia C. B. fants ymnogt uti Brunderums ång, ſom endaſt tilförna af oß warit ſedd i Skåne. Hon war knapt ½ alu hög, utan grenar, med ſårſkilda, luddiga, hela och ſmala (linearia) blad. Blomklaſen ſlutar ſtielken med blekgula gläntſande blomſterhölſtor och brandgula blommor.

Bleket eller Allwarsmoen, ſom det här kallas, war på de måſta ſtällen brundt, men på et par ſtällen kring Odens fliſa i dälderna hwit. Orſaken war, at all den gälfvaſtenen, ſom bröts kring Odens fliſa, war hwit och altſå äfwen bleket, lik ſom det bruna immiterar ſin ſten.

Allgudsrums Kyrka hade wi haft luſt at ſe och än mer des borg, ſom ſades wara den widaſte och förſta här på landet, men aftonen och mörkret kom på oß, at wi nödgades ſkynda oß til Färgeſtaden (dit wi ankommo den 1 Junii) hwareſt wi bleſwo öfwer natten.

Jul. 27.

Om morgonen låto wi ſätta oß öfwer med ſtora färgan til Calmare, uti helt behagligit och lungt wader.

Manåterne eller Meduſæ lågo neder i watnet til 1000 tal, och tyktes watnet, ſom ſtod ſtilla ſåſom en ſpegel, genom deße repreſentera en himmel med ſina ſtiernor, då deße emot den klara ſolen gåfwo ſin reflection. De woro runda, ofwan til kulruge, innunder uthålade, med ſina frantſar i kanten utſtrade, på undra ſidan förſedde med en ſyrſalt cavitet i centro, af hwilka caviteter hwardera hade ſtapnad af en håſko, omgifwen med en Opace krok, ſom beſtår af några och tiugu parallela gula korn; utur ſielfwa centro gå 4 ſkiåror (falces) hwilkas yttre kant är lik ſom med hår beſatt (ciliatus); hela Creaturet är klart ſom et glas, utom de 4 caviteterna, och des öfra ſida märkt med bleka ådror, ſom ifrån centro utlöpa. Det hopdrager och utſpänner ſig helt och hållit, på ſamma ſätt ſom et hierta.

Mygg til många millioner flögo på watnet; the woro af 2 ſlag, och när man wille taga dem ſiögo de undan; den ena war gröuaktig och ſatte framfötterna up åt wädret, och dem förde lik ſom det hade warit hennes horn, Tipula pedibus anticis maximis antenni-formibus motitatricibus apice albis.† Den andra war Tipula thorace virescente alis membranacei coloris puncto nigro;†† den wi ſågom wid Färgeſtaden (p. 40. 41) och uti Ottenby lund (p. 86) til oändelig myckenhet.

Öland lämnades utur ſynen, men des gröne ängar, ſtugofulle lundar och oförliknelige tempe bleſwo qware i mitt minne.

† TIPULA vibratrix. Lin. Fn. Suec. ed. II. ſp. 1761.

†† TIPULA plumoſa. Lin. Fn. Suec. ed. I. ſp. 1135, ed. II. ſp. 1758.

CARL LINNÆI

GOTH-LANDSKA RESA,

Förrättad

Åhr 1741.

GOTH-
LANDSKA
RESA,

Åhr 1744.

Öster=
Capell
Faleholm
Träsk
Feniken
Hau
Aswe
Hall
Capelhamn
Baste
träsk
Fleringe
Fårön
Farösund
Bunga
Ruthe
Hangvar
Stenkyrka
Lärbro
Lummelund
Fardums träsk
Skeneholm
Öfwerstequarn
Martebo
Tingsta
Otham
Furilen
Tingsta
Träsk
Slite sund
Wäskinda
Slyte=hamn
Lokrum
Bro
Henum
Asundsholm
Oloffsholm
Sion
WISBY
Boga
Mego
Fröjar
Fälwar
Fotilo
Bähl
Heidebyn
Öster=
Kiellinge
Endre
Walstena
Wästerhede
Stenkumla
Folingbo
Bara
Barlingbo
Gothem
Hörsne
Träkumla
Akerbäk
Dalem
Tofta
Wall
Roma
Grum
Eskelem
Hogren
Björke
Halla
Gantem
Closter
Attingebo
Norlanda
Mästerby
Sionum
Sion
Wästergarns holme
Wästergarn
Sanda
Wäta
Wiklow
Wänge
Anga
Gudrop
Kräcklingebo
Heide
Ahla
Torsburg
Östergarns holme
Sägholm
Klinta
Butla
Östergarn
Gamelgarn
Ardra
Carlsöar
Fröel
Eitelem
Ahlskog
Garda
Eysta
Loysta
Gerum
Leveda
Lyja
Fardum
Stänga
Sproga
Träsk
Burs
Näär
Hemsa
Silte
Alfwa
Värholm
Rona
Hablingbo
Habdum
Eke
Grötwik
Näs
Innerholm
Fytterholm
Lingbo
Fide
½ ⅓ ¾ 1 2
Swenska Mijl.
Buswik
Sleswik
Stenbrott
Öja
Hambre
Wamblingbo
Stockwik
Sundre
Hoburg
Heligholm
Charta
Öfwer
GOTLAND.

GULLAND.

Jun. 22.

Wi waknade med dagen kl. 2. om morgonen, och fingo fram för oß i ögnasikte Carlsöarna. Wädret lugnade efter hand, at Fartyget nästan skred fram; Carlsöarne blefwo alt mer och mer brante och höga på sidorna såsom skantzar. Hafwet wart slätt som en spegel, på hwilket här och ther Swarterna summo; här såges inga Tumlare eller Mar-Swin, ej eller några Skiepp. Siö-Folket förnötte tiden med fåfängt prat om twenne stora Carbunclar, som skolat suttit uti Clementis Kyrka i Wisby, och här tillika med Danska Kong Waldemars IV Skiepp gådt i qwaf; de allena kunde tro, at Masten ån i dag plägade synas i stilla watn, och at Carbunclarnes glantz emot Solen under tiden lyste up i de siöfarandes ögon; emedlertid kom *Klinte*-Berg alt närmare och Stranderna af Gottland stodo på högra handen, sedan Carlsöarna weket af, lik som upmurade af kalcksten til ansenlig högd. Solen skien warmt och tiden skred fram til kl. 2. efter middagen, då wi hamnade wid Wisby Stad.

Jun. 23.

Wisby är den enda Staden på Gottland, belägen nästan mitt på landet jämte wästra Stranden. Denna Staden tyckes föreställa oß sielfwa Rom i modell. Så många (13. 16. 19.), så stora och så präktiga Kyrkor stodo nu öfwer hela Staden taklöse af tider och oförstiften brakte til rudera; deras höge murar af fast och huggen sten, utan tilsatz af tegel; deras härlige pelare och konstige hwalf wände wär åtanka på denna

stadsens forna Flor. **Staden** låg nästan utsträckt innom en half cirkel in åt landet, up för sidan af des branthet, der det sluttar åt hafwet. Han war ej synnerlig stor, åt land-sidan kringstängd med en hög mur, uti hwilken woro åtskilliga stadiga och gamla Torn, omgifwen med dubbla dock förfalne wallar. **Gatorna** i Staden woro mästedels ojämne, smala och trånga med något irregulaire gränder; **Husen** Tyska, dels af sten, dels af kors-wärk, och dels af träd; merendels woro de täckte med tegel, som kiöpts från Tyskland; en dehl af husen woro så gamle, at murarne utan på stodo helt swarta; de måste husen, som beboddes och som woro bygda af sten hade den nedra wåningen hwälfd, hwilka hwälf sades fordom warit kiöpmans-packboder.

Inwånarne woro gladlynte, beleswade och humane; de bröto något af ifrån den nu giängse Swenska och stötte något på Norska med accenten. **Watnet**, som kom ut utur Land-sidan, war klart, ymnogt och rinnande, at man kunde i sielfwa kiällarne hafwa små dammar med fisk. Man märkte ej at detta watnet förorsakade någon Sten-passion eller Podager, ehuru det rann utur och neder åt hela det kalkberget, på hwilket Staden war bygd, eller fast än Thée-kiättlarna säges efter långsamt bruk innan til öfwerdragas med en steen-skorpa eller tophus calcareus, dock war Hosta hos Inbyggarna ej ofwan, och Colica Hypochondriaca beswärade åtskilliga; främlingar fingo merendels utslagna händer, då de först twättade sig i detta watnet, men det besynnerligit war: främmandes linkläder sades första gång de twättades med detta watnet blifwa rödare, men sedermera de twättades altid hwitare.

Wärter stodo här åtskillige på Gator och Kyrko-gårdar, som elljest woro mer sällsynte; såsom Echium, Cichorium, Conium, Chenopodium 2:dum, Scandix

semi-

seminibus hispidis. Chærophyllum *caule maculato, geniculis tumidis.* Lepidium *foliis pinnatis integerrimis, petalis calyce minoribus.* Hyoseris *caule diviso nudo.* Scandix *seminibus nitidis ovato-subulatis,* eller rätta Kyrfwelen wärte will ibland säden, det man aldrig sedt i Sverige, men akte sig hwar, den will äga sitt wett, för Ethusa. om någon Kyrfwel will plåcka till kiöks-behof, ty bägge wära tillhopas och nog like.

Jätte-Benen, som bewarades i Stora Kyrkan, såsom underwärk, woro wärkeligen Hwalfiskben.

Fisken, som i samma Kyrka hängde öfwer Görans bild, war en Piscis malacopterygius, cauda bifurca, pinnis dorsi duabus, ani unica, cum altera intra hanc & caudam e regione posterioris pinnæ dorsalis; enfaldiga hopen sade, det om denna fisk wore spädt, at då han blir förtärd, skal dommen komma; måste altså intet wara långt igen.

Et **Stenkors**, (Korsbedningen) stort och högt stod strax utom östra tullport, hwilket ring war med Bokstäfwer uthuggit, fast nu med Mäßa öfwerwuxne.

Dagen war het och klar.

Jun. 24.

Midsommardagen, då man gick i Kyrkan i Wisby, såg man en stor dehl grafwer beströdde med hwarjehanda Blomster, de där blifwit strödde af de afdednas Fränder, hwilket maner här brukas hwar Högtids-Dag, men om wintren i det stället Granris.

Löfhyddor hade i dag några få bygt sig, men de måste hade löfwat sina hus med **Ekelöf**, hwar til wi i går sägo hela Häfstlaßen införas, emedan Biörkelöfwet war förbudit, och gemene man ej argu-

menterade a minori ad majus. Drängar och Pigor lupo skrattande hela natten til sina lekeplatzar.

Gasteroſteus dorſo tribus ſpinis armato eller en liten Fisk, **Spigg** kallad, fantz wid Hafstranden jämte Staden.

Madreporæ ſimplices, et slags Coraller, funnos i gruset wid stranden, et par famnar högre än Hafwet, uti stor myckenhet; somlige af desse sägo ut såsom små Käglor, somlige som små Bägare.

Madreporæ aggregatæ, som utan på woro med små stiernor helt tätt stämplade, och i sielfwa brottet utwiste et hoplagt Nät med lamellis parallelis perpendicularibus och decuſſantibus woro ej sällsynte wid desſa strander.

Conferva fuſca ramoſiſſima perennis wäxte allment på Tångan och Stenarne i Hafwet.

Kackelugnarna här i Staden woro af Järn, och sades wara köpte ifrån Norrige.

Bänkarna i rummen, säg man allment öfwerlagde med långa eller ock många små fyrkantige Dynor, ut molliter oſſa cubent.

Jun. 25.

Ehuruwäl wi redan i går beställt Hästar at resa bittida i dag bort, finge wi dem dock icke, förr än efter middagen, emedlertid förnötte wi tiden at beskrifwa några Siö-Foglar.

Ärd. Näfwen war rund med tilbakas bögde spitziga tänder; öfwersta käken war förlängd i spitzen; Hufwudet swart på blått stötande, med en lång nerhängande tufs. Halsen hwitaktig. Bröstet framman til gult (teſtaceum). Magen hwit. Ryggen gråswart. Skrif-Pennarna de främre woro swarte, men de inre hwita. Wingarne hoplagde woro hwita med twenne twära swarta lineer. Stierten swart. Men om-

omkring Stierten i wågor afskfärgad. Fötter och Näf röda.

Anas rostri extremo dilatato rotundatoque: ungue incurvo. Hon war til fårgen lik en Snäppa (Scolopacea), Wingarna grå med en skinande Koppariik fläck emellan twenne hwita twär-lineer. Näfwet war ytterst ganska brett och runt med en krokug trubbug nagel, och tänderna stode upråtte like små fiell.

Mafwe kallas Larus af Gottlenningen, som år til storleken af en Höna, helt hwit, utom Wingar och Rygg, som åro liusgrå. De förste Srif-Pennarna åro nederst liusgrå, men ytterst swarte med en hwit spitz: Af desse Pennar har 1. 2. 3. en hwit fläck innom det swarta och en hwit spitz; de inre Pennarne åro hwitaktige. Hufwud Kropp och Stiert åro hwita. Stierten år hel och ej klufd; Fötterna åro guhla, lykta, med en kort tumme; Låren åro half bara; Ögnelåcken åro på kanten bare och högröde, åfwen så åro ock Mungiporne; Näfwet år gult, kullrigt nästan som på en Skata: Öfra Näfkiåken år något krokug ihopkrammad och kullrig; Men den nedra står något ut under spitzen. Denna Fogelen som beskrefs, war en Hann.

Resan ståltes ifrån Wisby norr ut, jämte wästra stranden.

Bellis, som brukas på Apothequen och tilförna endast af mig warit sedd på Skåne slättar, wäxte här mycket ymnogt.

Wärter: Orchis *bulbis indiviſis, nectarii labio quinqueſido &c. It. Oeland. 45.* Orchis *bulbis indiviſis, nectarii labio quadrifido punctis ſcabro &c. It. Oeland. 45.* stodo i Ängarna. Lotus *leguminibus ſolitariis membranaceo quadrangu-*

laribus &c. It. Oel. 143. wärte wid Staden, dock ej ymnogt. Rubia *cynanchica.* V. C. B. wärte öfwer alt i Skogarna helt låg och altid med hwita blommor til den ymnoghet, som Aparine *minima* på Öland. Krusbär, Hagtorn, Niupon, Slån, Aſcleplas säges här och ther.

Betesmarken betäktes med Miölonrijs, Lingon, Ciſtus *Helianthemum diſtus*, Enebuſkar och Tall, hwaribland min blomma ſig undertiden infant, men Liung och Gran woro aldeles borta på deſſe torre traeter. Många Åkrar ſtodo gola af Åker-Senap och Ängarna gula af Ranunculo *acri.* Den rätta Kiörfwelen wärte i Åkrarna. Trifolium *lupulinum* på marken, och Cotoneaſter ſamt Jaſione på Bärgen.

Korpeklint låg ½ mihl ifrån Staden, ſom kallades et högt Berg på denna orten. Landet har warit alt hit afbrutit åt Haſſidan, lik ſåſom en Ölands Landt-Borg och ofta ſå brant ſåſom en Ätteſtupa; detta brott är af idel Kalckſten, ſom ſkifrar ſig horizontailt; utanpå ſer han grå ut, men då han bräckes finnes han helt hwit, nåſtan igenomſkienlig ſåſom en Qwartz, utan gryn, lik en hwit Marmor. Sådan war äfwen Korpeklint, däråſt wi ock funno ymnogt petrificationer.

Reſan, ſom ifrån Wisby gådt nedan för denna branhet gik til Korpeklint, kom nu at ſtållas ofwan på denna Åhs.

Wägen, ſom war helt hwit, plågade wåra Ögon, då Solen ſkien på honom: ty Kalckgruſet, ſom war ſöndernött och ſönderwittrat gaf en hwit jord. Wägen, ſom war full med fliſa, bygdes, lagades eller broades med idel ſmå rundade klapporſtenar, ſom alleſtädes lågo i jorden och brukades i ſtället för Mo. Deſſe runde klapporſtenar, ehuru de lågo ſå många

fam-

samnar up i högden och jämte ryggen på Åhsen, betygade nogsamt, at Hafsens Wågor dem fordom swarfwat och här tilsamman kastadt. Man kan sig föreställa, at då Hafwet fordom anlagt första grunden til detta Land, har denna Ås blifwit upkastat såsom en räfwel, til hwilkens sidor watnet dageligen upkastadt sand och grus och efter hand bortsiunkit. Östra sidan måste blifwit bredare, såsom Hafwet på denna sidan är så många gångor längre än på wästra..

Öfwerste-Qwarn i Lummelunds Sochn låg 1 ¼ mihl ifrån Staden, jämte en sälsam Ström, som här formerar et öfwerfall för Qwarn, Såg och Stamp, så högt, at det är ibland de ansenliga i Swerige och aldrahögsta på Gothland. Sades ock af denna hade fordom Masugn och Hammare drifwits.

Strömmen wid Öfwerste Qwarn är deruti mycket underlig, at han, sedan han tagit sin begynnelse i Martebo Träsk, går därifrån wid paß $\frac{1}{16}$ mihl under Jorden, under Berg och Dahlar, och änteligen kommer up wid öfwerste Qwarn, där Landt-Borgen emot wästra sidan är afbruten, där han utlöper lik som utur et litet hwalf af 2 famnars bredd och 1 famns högd.

—1 ¾ mihl från Staden hade wi **Nygranne** Gäststifwaregård; sedan **Lummelunds** Kyrka, Annexen till Martebo; och strax der efter funno wi en Ört wäxa mycket ymnog, som tilförna aldrig warit i Swerige uptäkt.

Rams kallades Örten, som här wäxte under buskarna; Roten war en aflång Lök, omgifwen med borster. Bladen wore lancette-lika och nästan til skapnaden like Bäcke-blad. Stielken war quarters-lång,

helt bar, på ena sidan flat, och på andra kulrug; han slutades med en balja (Spatha) som war hwit, utur hwilken många blommor kommo utur en punct, hwarthera med sina särskilte blom-skaft. Blombladen 6, lancette-lika, hwita och utsparrande. Stamina 6, hwita, halfparten kortare än blom-bladen. Ämnet bestod af 3 runda korn med en simple stift. Bönderne berättade om denna, at der hon wäxer, fördrifwer hon andra Örter och ogräs, hwar på wi ock hade ögonskienliga prof: ty under de buskar, der Ramset wäxte stod ingen annor Ört. Bönderne sade oß ock, at hon of dem planteras i Humblegårdar, der med at fördrifwa Hundkaxor och annat ogräs. Boskapen berättades gierna äta henne, men at Miölken och Smöret där efter blefwo stinkande som af hwitlök. Denna Lök eller Rot, som är mycket nära slägt med radice Victorialis longæ, kunde aldeles i stället för henne brukas i Apothequen, emedan den der bewarade Victorialis mycket litet fås i Sweitzerska Fiällarne och är merendels, förr än hon til oß kommer, utan smak och lukt. Botanisterne kalla denna Ört Allium *foliis lanceolatis, scapo nudo semicylindraceo, bulbo setis obvallato.*

Agh kallades af Bönderna et högt Gräs, som wäxte i Kyrko-Myran, förr än wi wäl lämnat Lummelunds Kyrka utur ögnesiktet, der det wäxte öfwer alt, såsom Säd uti en Åker, til 1½ alns högd. Detta war et Gräs, som ingen Botanicus tilförna funnit i Swerige, och kallas på Latin *Schœnus culmo tereti, foliis margine dorsoque aculeatis.* Stielken war rund eller ganska litet trekantig. Bladen woro like bladen på Rör, mycket spitzade, helt raka, Palm-like och längre än Stielken. På inra sidan släta, men på kanten och kiölen med fina taggar sågade. Folket täkte med denna Aghen de måste sina Ladugårds Tak; de

slå af honom med Lia emellan Midsommar och Ols-Mässa, då han lägges liksom i Band otorkad tilsamman, utan at man bryr sig om, hwilken ända sitter ut; Taken, som här af blifwa lagda äro både bättre och tåtare än af Halm. De som sielfwe på denna ort icke äga honom, kiöpa honom där han wäxer, at få med eget Folk bärga honom för 8 a 16 ör. S:mt Höstlaßet. Hela detta Kiärret, på hwilket Aghen wärte, och som war af flera Boßeskotts diameter, sades tilförna warit en Kiärn eller Giöl, fast Watnet nu ej gick öfwer Skorna, och man med möda kunde få en Stör ned på något ställe: ty Aghens krypande Rötter hade så tätt betäkt altsamman. Huru många i Swerige stora Sterile och onyttige Myror gifwas icke, som hwarken med utdikande eller på något annat sätt kunna giöras fruktbare? Jag tycker det skulle löna möden, om man uti dem planterade Agh, hwaräst jag ej twiflar med mindre at Aghen, som en gång i Myrorna inkommit, wäl skulle förstöra sig sielf, hälst som jag märkt i Academie-Trägården, at han tål wåra Wintrar. Boskapen äta detta Gräs endast om Wåhrtiden först det utspricker, men torra Halmen gå de intet på utan i största Foderbrist, då Aghen förut måste tröskas och sönderslås, at de små skarpe taggar på bladen ej måge skiära sönder Munnen på dem som äta skola.

Orchis *morio mas*, *foliis non maculatis. Bauh. pin. 81.* wärte uti Ängen ej långt ifrån Aghen, och är tilförna i Swerige aldrig upletad: *Radices* testiculatæ, ovato-oblongæ: *Caulis* teretiusculus, erectus, strictissimus, infra flores pedalis. *Folia* 4 vel 5, liliacea, superiore latere glaberrima nitida, ultimo folio spathæformi. *Racemus* terminatrix, spithameus, floribus circiter 20 instructus; singulis floribus: *Corolla* incarnata, versus faucem pallida; petalis obtusis exterio-

rioribus reflexis; 2 vero interioribus conniventibus in galeam. *Labium inferius* verſus baſin punctatum, extrorſum dilatatum, inæqualiter crenatum, trifidum: intermedia minore; lateralibus retroflexis. *Nectarium* cornu aſcendens, germine fere brevius, obtuſum, non vero emarginatum. Af hela beſkrifningen, och beſynnerligen af Blommans ſkapnad, ſer man at denna wårt måſte wara en förändring af Orchide *bulbis indiviſis*, *nectarii labio quadrifido crenulato*, *cornu obtuſo*, ehuruwäl hon på förſta åſeendet, ſå til geſtalt ſom färgen af Blommorna är mycket olik. Bönderne kallade här alla Orchides *S. Johannis-Nycklar.*

Led (Grindar) här på orten woro ſärdeles bygde-

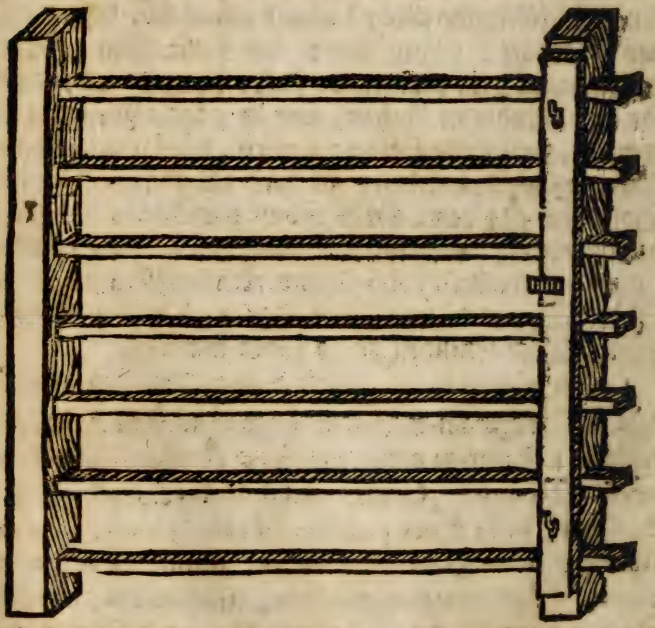

och beſtodo af twenne i jorden nedſatte Stolpar med twärſtänger, ſom uti den ena Stolpen löſt inborades, men

men i den andra woro på sidan inskurne, hwaremot hängde et Bräde på twenne Krokar, så at stångerne ej kunde uttagas, förr än Brädet war aflöftadt.

Martebo Träsk hade wi på högra handen förr än wi kommo fram til Martebo Kyrka: denna lilla in-Siö war tämmelig lång, mindre bred, men ingalunda diup, at man på några ställen wål kunde wada öfwer honom med behållit lif, om icke här och ther woro mycket Dy öfwan på des, eljest öfwer alt wackra sandbotn. Wi sågom twärt öfwer Siön några stora gröna Tufwor, och hade lust weta hwad för et Gräs där så härligt wäxte: ty sökte wi up et par Båtar, som woro aldeles efter Farwatnet proportionerade. Båten såg ut som en Ask med flat botn och perpendiculaira sidor, 5 alnar lång, I ½ bred, mitt på I ½ quarter diup, til formen af ovalt-aflång. Här brukades hwarken Åror eller Styre, utan allenast en stor Stör, med hwilken man gick til Siös på denna Siön. Twenne Personer giorde Båten fullastadd, och kommo tilbakas med Lappkog-Gräset, som är ett species Caricis beskrifwit i Flora Lapponica n. 328. På Stranden uti den wåta Sanden funnes ett par Staphylini. *Coeleoptera.*

Staphylinus niger, elytris antice griseis, pedibus rufis. Han war ej större än en Lus, men smalare, helt swart, utom Wingskalen som woro blacke (glaucæ) och mycket korte. Stierten som war simpel uplyftades ofta af detta diur.

Staphylinus rufus, elytris cæruleis, capite abdominisque apice nigris. Han war stor som en Myra, liffärgad; men swarta woro Hufwudet, de korte Wingskahlen, Magen mot spitzen, och ytterst af Hornen. Kiäkerne woro spitzige med en sides-tand på inra sidan; Antennæ eller Hornen bestodo af IX

ovale

ovale leder, hwars smalare dehl wiste åht Hufwudet, utom den ytterste leden, som war smalare uht åht.

Marrubium wäxte wid Byarna, och man såg Qwistar af *Taxo* tagne i neigden; måst alla Ekar stodo bara ifrån Löf, ty matkar hade upätit Bladen.

Hals-Ok bruktes här på Hästarna, då de drogo för Wagn, det bestod af en twärstång, uti hwilkens centro hängde en Ring, genom hwilket mellanstacklen (Tisten) träddes; twärstången låg mot Bröstet på Hästarna fram för Bogarna och uppehölts medelst 2:ne Remmar, som lågo öfwer Manken eller Halsen på Hästarna, hwilka altså måste wara nog nackstyfwa och wane, om de skola kunna draga med sådant Ok.

Taken i Mangården äro här på orten merendels giorde af Bräder, som ligga stälte från ryggåsen til takdroppet, utan någon Näfwer eller Torf imunder.

Riksdahler räknas här merendels af Folket, och efter dem proportioneras merendels andra penningar til ½ och ¼ Riksdahler, men theras Riksdahler är intet mer än 4½ Daler Kopp:mt eller en dubbel Carolin; fundamentet här til lärer kommit af Danska Kronor..

Martebo Kyrka hade wi efter ⅔ mihl ifrån Nygranna, dit wi ankommo kl. 8. om aftonen, och där hwilade efter en het dag.

Jun. 26.

Om morgonen gingom wi ut at botanicera wid Martebo, i Åkrarna och på Gatorna wäxte Anagallis *flore rubro*, den man ei sedt i Swerige, utom endast kring Lund på Skånska Slätten. Åkerfälten stodo gula af Åkersenap, och ofta såges Åkrarna nedre emot jorden gula af Ranunculo *seminibus aculeatis*. *It. Oeland.* 104. Ballota wäxte wid Gårdesgårdarna,

na, hwilken utom Skåne näppligen synes i Swerige. Ophioglossum kallades **Låketunga**, af hwilken här på orten giordes en läkande salfwa. Geum *floribus nutantibus* kallades här **Kattballar** och Cyanus **Bätzmans-Hatt**, af färgen och structuren på Blommorna.

Hus-Curer woro:

Valerianæ radix som bruktes här emot Moder-passion; emot **Rosen** bruktes Swafwel med Peppar; och emot **Froßan** Krut, Brännewin, Snus och Tobak såsom ett vomitiv, hwilket underhalps när så behöfdes med liumt Watn. **Stryngkorn** kallades här semina Cardui mariæ och ingofwos uti häll och styng.

Gult färgades här med **Gietbarck** (Rhamnus catharticus) och **Gulbark** (Frangula) hwilkas torkade bark macereras i swag Lut eller Lut och Watn, kokas sedermera til färg.

Maijstänger woro af Bondflickorna til en Midsommmars prydnad upsatte i Kyrkan, de woro artigt klädde med åtskilliga Blommor och med Hyfwelspån af Horn, hwilka Hornspån woro sniöhwita som et nytt Pargamente.

Resan ståltes ifrån Martebo åt Stenkyrka.

Åkrarna woro här på orten lerfulle, på dem sådes Hwete, Råg och Korn, men ej Lin, Hampa eller Ärter, och wi märkte altid at Folket war litet want at handtera Lin. Säden sås tu åhr och tredie åhret hwilar Åkren, åter giödes Åkren och sås Råg första åhret och andra åhret Korne utan giödsel. Bläka (Fucus) bruktes äfwen här, fast sällan, på Åkrarna til giödsel, fast Åkren war lerblandad. Åkren blef wäl här af giödd, men warade ej så länge som af dynga.

Tiär-

Tiär-Milar säges brinna på Skogen; Tiärweden war intet annat än gamla Tallstubbar upgrafne af jorden, hwilka stubbar förmentes endast blifwa utaf gamla och mogna Furor, hwilka aldeles intet i jorden förruttna, utan ju längre de ther stå, ju mera fetma och kåda draga de til sig, så at en stubbe, som ej städt i jorden öfwer 30. åhr, sedan han blifwit afhuggen, förmenes ej hafwa dragit nog kåda. Jag lämnar denna paradoxæ satz til ytterligare rön, och förstår jag ej, efter denna tidsens principia vegetationis, huru en Tallrot, som aldrig slår ut Qwistar, må kunna, sedan stammen är afhuggen och hon är död, draga någon fet saft.

Stenhus såg man wid några Bondgårdar med Tegeltak täckte; Muraren woro af Kalcksten med bleke och sand upmurade, fastän öfra wåningen, eller åtminstone gaflen, war af korswärk. Uti inga Hus här på orten brukte Bönderne några Kackelungnar ej heller Spiäll til sina Spisar, utan måste man här om Wintren hafwa en stadig eld.

Berg woro inga på denna tracten, och war allmenna stenarten här Gråsten.

Ägh-Myror, som förleden Sommar blifwit bårgade, stodo ännu bare: ty det fordrar flere åhr förr än Ägnen kommer til sin rätta storlek, sedan han en gång är afhuggen.

Giärdesgårdarna (Tun) giärdas här såsom allment med slutande Giärdsle (Troler) och upråtade Stöbrar, men hwart par Stör hophäftas med Wediorna allenast öfwerst, och hwart par ej mer än med 2 Wedior, at Giärdslet må stödia sig med ena ändan på Wedian och andra på jorden. Här til kommer, at Skaftet af Wedian pekar åt ena sidan och Riset af Wedian åt andra sidan af Giärdesgården, dock

så.

så, at de 2 Wedior, som hophäfta et och samma Stör-par, altid wända riset åt hwar sin sida. Här igenom se Giärdesgårdarna ut, som woro de ofwantil med Riis eller Reßlor hägnade, at creaturen ej så lätt måge hoppa öfwer.

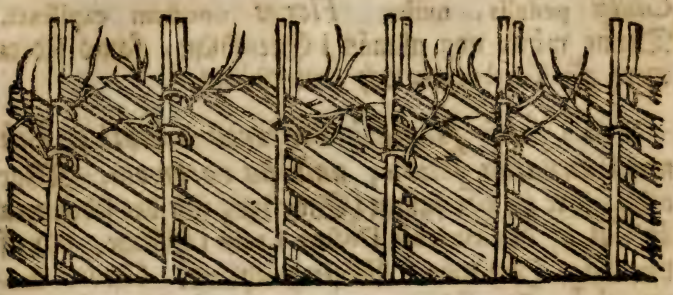

Stenkyrka wiste oß intet synnerligt, men efter ¼ mihls reſa här ifrån hade man på wänſtra handen en Kalckfliſa, i hwilken man fant några i Swerige näppligen tilförna ſedde Örter.

Ciſtus *caule procumbente, foliis alternis* wärte här i Kalckfliſan, jag hade tilförna allenaſt ſedt henne wid Fontainebleau i Frankrike. Hon kännes wäl ifrån de andra ſlagen af Ciſto medelſt des Blad, ſom icke ſitta parwis ſtälte emot hwarandra, utan ſtrödde. *Caulis* ſuffruticoſus, diffuſus, terræ adpreſſus. *Foliæ* alterna linearia, plana, ſubtus convexa, punctis minutiſſimis & vix conſpicuis adſperſa, marginibus minime reflexis; *Calyces* pentaphylli; foliolis exterioribus duobus viridibus, reliquis tribus ſtriatis. *Pedunculi* uniflori; *Antheræ* luteæ; corolla lutea nondum explicata erat. Fants ſedermera på intet ſtälle.

obs!

Anthericum *foliis planis, corollis planis deciduis. Radix* horizontalis, fibrosa, fibris carnosis; radicula centrali præmorsa; apex radicis barbatus, adeoque perennis. *Folia* radicalia numerosa, pedalia, graminea, linearia, acuminata. glabra, subtus levissime carinata. *Caulis* pedalis, nudus. *Flores* nondum explicati. Denne wäxte nog allmän i Stenflisan, fanns sedermera på Torsburgen och annorstädes.

Sedum *foliis subulatis confertis adnatis, basi membranacea soluta, umbella racemosa.* War aldrig förr än här funnit i Swerige, fast det sedermera är sedt af den curieuse Doctor Leche i Skåne, och af den iduge Herr Kalm i Wästergiöthland. *Caules* simplices, erecti, spithamei, racemis reflexis nondum explicatis. *Folia* alterna, subulata, carnosa, sessilia, basi subtus solata. *Stolones* plurimi, capitati, cespites ad radicem constituentes.

Ruta *muraria*, et species Asplenii. som i Apothequen brukas och hit in tils uth ifrån förskriwitz, wäxte äfwen på desse skallote Flisor, cum lineolis pulverulentis dorsalibus.

Poa *panicula secunda coarctata culmo obliquo compresso* war mycket allmän här på Stenflisorne; hwart litet ax bestod af 7 små Blommor.

Lappskogräset sägs äfwen i dag i Pußarna med sina långa skiöne Blad, och gaf Hushållare anledning at sig plantera i Kiärr och Myror, där intet annat Gräs wäxer frodigare; uti des Hann-ax, som slutade Stielen, fant man esomoftast några Hon-Blomster.

Kalk-

Kalkstenen begynte taga wid strax man kom förbi Stenkyrka, och kiändes deraf at Stenarna lågo hwita på wägen; ty så snart Kalkstenen nötes, hwitnar han, men Gråsten icke så. Hela tracterna woro endast Kalkberg, som ej lågo högre än sielfwa jorden, helt hwita, sláte och bare, utan Mylla.

Bleke fantz wid desse Kalkbergen, och der som Jordmånen emellan Kalkbergen war något lägre, såg man små uttorkade Kiärr, med en hwit jord, som allmänt kallas Bleke. Här kunde man se huru Bleket frambraktes af naturen. Desse Kalkhållar, som bestå af en Kalksten, til färgen lik Säcker, med klara gryn, förwittrar af luft, wärma, kiöld och watn, at han ofwanpå blifwer poreuſe, grå och hwit; desse så låssade particlar afskiöljas af regnet och flyta med det til de sidlänte platzar, der watnet blifwer stående, som stadigt uttorkas och upflyger, lämnandes Jord-particlarne qware, som giöra Bleket. Smått Kalkgrus låg öfwerflödigt ibland detta Bleke, och gaf oß anledning at efterse, om Bleket åter reducerades til Kalksten, men sedan man märkte, at detta Grus höll sig endast wid sidorna af Kiärren, kunde man förstå, at Wåhrfloden af smälte snön fört desse små Stenar med sig, hwilka stannade wid Kiärret, så snart Strömmen af Watnet miste sin force, men at det fina inpalpabla Miölet, blandat med Watnet, fördes längre, hwaraf skiedt, at Bleket är renare på Kiärrets diup. Är altså Bleke af Kalk och ej af Krita.

Wägen, som låg öfwer desse sláte, bare och länga wägen utstråkte Kalkflisor, satte oß, som deröfwer ida skulle i största fahra at blifwa sönderslagne, eme-

dan Hästarna snafwade på desse Kalkhällar, såsom på en hal Is, utan at med Hästskorne få fäste: ty Kalkstenen har den egenskapen, at ju mer han nötes, ju mer jämnas han. Det war ock fåfängt här at sanda wägen: ty så mycken sand, som ditföres om Sommaren, sköljes af om Höst och Währ.

Granerna hade wid spitzarne af sina grenar små Kottar lika Smultron, som bestodo af barr, hwilkas basis war utwidgad och lågo såsom fiäll på hwarandra, inneslutandes emellan sig en hop små Insecter, som med bara ögon knapt synas kunde. Desse woro aldeles lika med et slag Insecter, som kallas Aphides alni, och uppehålla sig, medan de ännu äro oförändrade, på Alhqwistarne, fast de, som på Granen sutto woro 100. gånger mindre; utur dessas ano utgick en ull eller lik som klara upblåste Tarmar; detta insect kallas Kermes abietis.

Bromus *culmo indiviso, spicis alternis subsessilibus teretibus* eller Sparrlösta wårte också här. *Spica* composita e spiculis distice alternatim enatis sessilibus; Fiällen uti små-axen swarade ej emot Stielken, såsom uti Lolio, utan lågo på sides. Hwar spicula war teres, disticha calyce diphyllo: squamis lanceolatis acutis; altera harum in aristam brevem desinente; flosculi 5. vel 6. alternatim distice positi; Flosculi singuli constabant ex duabus squamis, quarum exterior quinque nervis erat instructa, aristata arista terminatrice.

Thalictrum *caule folioso æquali, foliolis caulinis acutis panicula simplici, floribus nutantibus*, en wårt som wi endast tilförene sedt wid Wexio, fanns hår

Spec. pl.

Th. collinum Hoch. e Fr. Mant. III. p. 46.

här wäxa wildt wid Ihre Flod. Florum panicula ramulis nutans, *corollis* tetrapetalis, fuscis; *Antheris* & filamentis corolla longioribus, flavis, *Germinibus* sessilibus; *Caulis* teretiusculus striis obscuris elevatis sæpius septem, fusco purpurascens. *Folia* supra decomposita, foliolis tricuspidatis obtusiusculis. Ihre Flod gick under wägen, i hwilken wi funno åtskillige naturalier.

Tremella tuberculiformis solida rugosa eller Stenwårter funnes på de Stenar, som lågo under Watnet uti Strömmen, hwilka låssade ifrån Stenen, woro wid basin skroflige, men utanpå glatte, slipprige, mörke och stora som Ärtor.

Coccus aquaticus får jag kalla et slags små ovale, uphögde och liksom af Pergament formerade ovale kroppar, ej större än Fröet på Dill, som åfwen sutte på Stenarna under Watnet, och liknade Coccum hesperidum eller de Löss, som sitta på Citron-Stielkarna och Bladen uti Orangerier. Denna lilla Skahl, som här togs på Stenarna, war inunder betäkt med en tunn genomskinlig Hinna, at man i henne kunde se några små aflånga Matkar krypa innom denna kropp. Wid ena ändan af denna ovale kropp, satt en mörk uphögd punct, men wid andra et gelatineust hwitt och twåklufd Skiägg. Här funnes ock af detta slaget några tomma Skahl, på Ryggen genomborade med några håhl, genom hwilka Matkarna, som tilförene inuti syntes, sig genomborat och utkrupit. Jag lämnar andra nogare at efterspöka, om detta är et rätt species Cocci eller ock endast et ovarium af någon Wattu-Matk. Utom desse säges ock följande insecter här i Watnet:

Podura aquatica nigra hoppade här på Watnet

med Cimex linearis supra niger pedibus anticis brevissimis; Dytisci och Nepæ abdominis margine integro sprungo under Watnet.

Hirudo *depressa alba lateribus acutis* eller en hwit oval Snigel, til skapnaden af en Fiskmiölke, fantz mycket under Stenarne i Watnet; denna plågar finnas ofta mycket stor i Magen på de minste Fiskar, och skulle jag tro, at de Matkar, som finnas i Lefren på Får, dem Bönderna kalla Ilar, intet annat äro än Afwel af denna Matk, hälst Fären få sådana Matkar i Lefren, då de på sumpiga orter gådt i bet.

Phryganeæ lågo på botnen af Bäckarne och wältrade sig innom sine af grus giorde cylindrar.

Gasteroſteus aculeis in dorſo decem språng i Watnet.

Papilio hexapus: alis erectis, rotundatis, albis; venis nigris fantz också här; han hade på öfwerſta Wingen en swart fläck wid Anastomoſes vaſorum, som ej märkes där man ej noga eftersér.

Miölonris hafwa wi mer sedt i dag på alla skarpa Fält i Skogen, än på något annat ställe i Swerige, så at der någon skulle åstunda häraf stor quantitet, kan det aldrig lättare fås, än på de tracter wi i dag och i går öfwerfarit.

Denna heta dagen slutades med Solens nedergång uti en Molnwägg. Efter I ¾ mihls resa i dag nödgades wi taga Nattlägre wid **Hangwars** Kyrka.

Jun. 27.

Kl. 4. om Morgonen woro wi oppe at låsa Fyra **Runstenar**, som lågo strax wid hwarandra på **Hangwards** Kyrkogård.

Lichen

Lichen *cruſtaceus candidus craſſus, tuberculis atris* eller en hwit skårpa, som så mycket förhindrade wårt Runeläsande på Öland, märkte wi här hafwa sitt förnämsta tilhåld på Kalkstenar, at man endast genom henne, som nästan wäxte på hwar Kalksten, kunde på långt håll skilja Kalkstenar ifrån Gråstenar.

En Ask mycket stor, wäxte wid Kyrko-Muren i Hangwar, des jämna Bål war på 3. sidor långs åt och något på slutt ristad ifrån Roten, så långt up man se kunde; desse skråmor woro med ett årr, som nästan stod et twärfingers bredt utom Barken, ihoplåkte. Gamla Bönder mindes ännu, at Askan, som fordom nederslagit i detta Träd, hade det således ristat.

Bakugnarna säges wid Bondhusen alleståde stå utom Wäggen med et löst Skiul täkte, hwilkas Mynning med Spis dock stod innom Huset, warandes desse så bygde at sielfwa Ugnen intet rum i Stugan borttaga skulle.

Ahl war här på Landet så rar, at wi henne ej mer än på et par ställen och där ganska litet sedt hafwa.

Åkrarna woro fulla med Kalk-klappur, hwilka Stenar sades kyla Åkren i stark hetta.

Åkersenapen wäxte här öfwerflödigt ibland Kornet, men, det märkwärdigt är, ej ibland Rågen, hwad orsaken här til mände wara är swårt at uträkna: ty fast än han släpper sina mäste Fröen, förr än Kornet bärgas, wäxer han dock ej up, hwarken nästa åhr, då Åkren hwilar, ej heller andra åhret, med Rågen, utan wäntar til tredie åhret, då Korn-Säden igenkommer.

Säden kastas ej här sedan hon är tröskadd, utan

allenaſt windas, hwilket ſker under ſtarkt blåswäder, ſedan Lodörarne äro öpnade, då en Karl öſer Såden innom den Dörren derifrån blåſten kommer, hwarigenom Såden nedfaller wid hans Fötter, och Agnarna ſåſom lättare blåſas längre bort på Logålfwet.

Hall är Annex til denna Hangwars Förſamling, belägen ¾ mihl härifrån i wäſter ut på en Udde. Et Capell hörer äfwen til detta Paſtorat, ſom ligger emellan Hall och Kappelshamn, wid hwilket Capell allenaſt Höſt och Wåhr Gudstienſt förrättas, för det där bredwid liggande Fiſkelägrets ſkull.

Skiålar fångas här wid Hafsſtranden förnemligaſt på 2 ſätt, medelſt ligg-Nät och ſtånd-Nät. Skiålſtenar äro ſtora Stenar, ſom ligga utanför Stranden föga högre än wattubrynen, och ofwanpå tamligen ſlata och breda; men der ſådana Stenar icke af ſig ſielfwe finnas, blifwa de af Bönderna ditlagde. Ståndnåten ſtållas til form af en halfcirkel utanför en ſådan Sten; då Skiålen ſkal hwila eller ſofwa, måſte han upſöka en dylik Sten, på hwilken han altid upſtiger på inra ſidan, hwilar ſedan på Stenen, wändandes Noſen altid ut åt Siön, ſå at når han blifwer ſkrämd, begifwer han ſig haſtigt ut åt Siön och kommer altſå på detta Nåtet. Ligg-Nåtet läggeſ ſåſom en fyrkantig Gårdesgård omkring Skiålſtenen, warandes des yttra och inre ſida med en Twärſtång uppehållen, wid den inra Twärſtången är et Rep bundit wid hwarhera ändan, ſom räcker til Landet; når man drager på detta Rep, tryckas Stångren med Nåtet til botnen, men når Repet ſläppes tilbakas ſår Nåtet jämt med Wattubrynen. Nederſta tån-

delen

delen af Nätet ar tätt bunden kring balin af Stenen.

När Nätet ligger nedtryckt och Skälen kommer

at hwila på sin Sten, märker han intet förfåt; Når nu Bonden får se Skiälen på Stenen sofwande, drager han sakta på sitt Rep, hwarigenom Nätet upstiger och aldeles kringgiärdar Stenen, hwarpå Skiälen upwäkt begifwer sig i Watnet, men kan ej undankomma, förr än Karlen med sin Harpun

eller annat instrument honom dödar.

Flundror fångas här tämlig mycket på Angel eller Långref, som man eliest Åhlref kallar, hwartil Agnen är en sönderskuren Strömming. Wi tykte oß se ibland desse Flundror twänne slag: den **större** sorten hade sina ögon på wänstra sidan, hwilken sida war skarp och skroflig med grå färg utan några röda fläckar, hwilkens strålar woro uti Ryggfenan 59, i Bröstfenan 12, i Magfenan 6, i Gumpfenan 39, i Stiertfenan 16. Den **mindre** sorten hade sina ögon på högra sidan, hwilken sida war grå med brandgula fläckar, waran-des strålarne i dennas Ryggfena 57, i Bröstfenan 9, i Magfenan 6, i Gumpfenan 39, i Stiertfenan 16.

Agh

Agh låg här i Sångarna för Halm, af orsak, at man måst gifwa Boskapen förleden Winter all den Halm man någonsin kunde tilsammanskrapa; den Piga, som en sådan Sång bådda skulle, fick wål intet hafwa Miölkfingrar, om hon Händerna hela behålla kunde.

Kalkbrott säges åtskilliga på Wägen ifrån Hangwar, som ej woro diupare än 2 alnar och liknade Ölenningarnas Allwars brott. Kalkstenen war här något horizontailt skifrig, til färgen liusgrå, men wid sielfwa brotten eller springorna litet rostfärgad. I denna Sten funnes ganska många petrificata, besynnerligen Entrochi och en Corallsort, som nog liknade Lycopodium eller Matte-Gräs.

Wårterna, som intagit denna tracten, woro Rubia V *cynanchica*, Geranium *pedunculis unifloris*, Miölbärsrijs, Cistus *helianthemum dictus*, Sedum *teretifolium album* C. B. Sedum *parvum acre* I. B. och Agh i Myrorne.

Capelshamn låg ¾ mihl ifrån Hangwars Kyrka, der, ifrån nordwästra sidan, en stor Hafs-Wik skiöt sig in åt Landet, mycket långt i öster och giorde en skiön Hamn för Siöfarande, som war trygg för alla wäder, utom Nord nordwäst, som ofta giör olycka. Denna Capelshamn är et Kalkbruk, som har sin Kalkugn wid wästra sidan, jämte Stranden af Hamnen. Kalkugnen war bygd nästan som en Masugn til 4. famnars

högd,

högd, 2 ½ famns bredd. Stenarna, af hwilka denna Ugn war bygd, renoverades på inra sidan allenast.

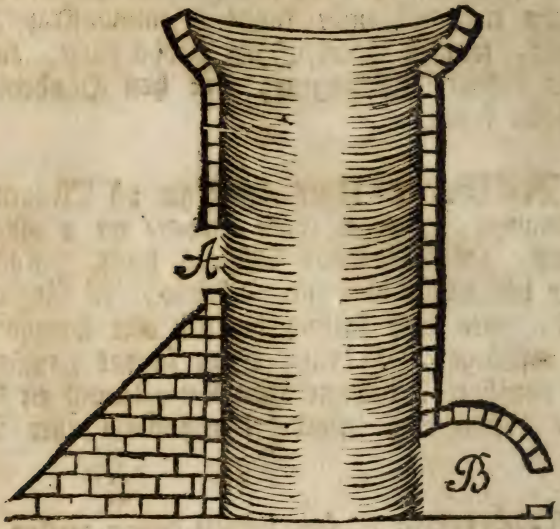

Genom A föres obrända Kalkstenen up i Ugnen, och uti den lilla Ugnen B eldas och inlägges Weden, med hwilken Kalken skal brännas; då A täppes igen under sielfwa bränningen, som påstår 2 dygn, då 50 til 70 Läster brännas. Den brända Kalken föres sedermera neder uti et Hus wid Stranden, där han släckes och kringröres, under hwilken tid luften i Huset är fullare med kringflygande Kalk-particlar, än någon Qwarn med Miöldofft, hwilket här lägger sig på Arbetzfolketz Läppar, at de däraf äro utslagne och Hudlöse. Tracten omkring Kalkugnen låg betäkt med fördärfwad Kalksten och Wed, Husen och Kalk-Ugnsägarnes klädedräkt och upförande giorde, at det mycket liknade de orter, där Bruks-Patroner ägde sina hyttor. En sådan Kalkbrukare kan om åhret sälja 700 til 1000 Läster. Hela platzen låg full med Kalk-Wed;

Wed; Det är wist at Skogarna här äro tämlig tillräcklige, dock löse och ojämna: så at om Kalkbrukarne få fritt disponera Skogen, blifwer wål Gothland äfwen en gång här på orten uprögdt: ty til hwarje bränning, som i 2:ne dygn påstår, åtgår 20 famnar Wed.

Bielkar lågo i stora hopar wid Stranden, som merendels försåldes til Tyskar och Danskar. En dehl woro 14 a 16 Alnar långa, 7 Tum breda, 7 ½ Tum höga och kostade hwarthera 16 styfwer, men de af andra sorten, som ej woro mer än 12 Alnar långa, 6 Tum breda, 5 ½ höga, såldes af Bonden för 8 styfwer; de måste af desse Bielkar woro spruckne, hwilket sker deraf, at Böndren, så snart de dem huggit om Wåhren låta stray såga dem til sin rätta storlek.

Petrificata plåckades af oß hela timarna på wästra Stranden, ibland hwilka woro ganska många Conchitæ striatæ och Cochlitæ, dels helt simpla, dels förgylte med en Kies-skärpa, dels inuti upfylda med Crystaller.

Tökn (Siömist) sågs lik en stark rök emot andra sidan af Wiken, emedan wi oß förfriskade wid kl. 12 hos Stranridaren Kiörsner. Denna Dimba kom ifrån Hafwet, och marcherade oß förbi in åt Wiken med winden och uplöftes intet fast dagen war het och middagsstunden för handen. Anteligen blef denna Dimban tiockare, at han flög som snö i luften och förtog oß Solens åskådande, förmerandes tunna flygande Moln. Wi woro ej et par Byßeskott ifrån Wiken, då wi sågo Solen klar och Hafwet med Wiken betäkt af tiokt mörkblått Tökn, likt röken öfwer Fahlu Grufwa; ja wi sågom äfwen et dylikt Tökn upstiga ifrå Hafwet wid östra sidan af Gothland. Desse Tökn uplyftades

efter

efter några timar och öfwerdrogo hela den för oß synliga Himmelen med Moln. Här af dömde wi den stora myckenhet af Moln och följakteligen af regn, som Hafwet updunstar til hela Jordenes befuchtande. Bönderna efter sin Physique wille trygga oß in, at detta wore Winterkiölden, som hit in tils legat i Hafwet.

Resan ståltes ifrån Capelshamn åt Flåringe kl. 2. på dagen, då somlige låto sätta sig öfwer Wiken med små Båtar och somlige redo omkring med Hästarne, alla kommo wi lika snart til andra Stranden, nemligen på 20 minuter.

Corall-**Stranderne**, kallar jag dem som lågo på östra sidan wid Capelshamn, de woro mycket breda af hwit och grå klapper, hwilka satte oß i största förundran: ty hwar och en Sten war intet annat än en Corall, som kallas Madrepora, så at de, som här efter tänka söka sig åtskillige utwalda Corall-stuffar til sina konst- och Malm-Cabinetter, behöfwa intet annat ställe efterfråga: ty här kunde wäl hwar Menniska i Werlden få et Hästlaß til mans. Denna Stranden gick i wågor lik som ryggad Åker med små kullrige länge och med Hamnen parallela Åsar, alt högre och högre in åt Landet, så at den inra Åsen war altid något högre än den som låg närmare til Stranden; alla woro de helt bara och endast af Corall-klappur hopkastade, men ju längre in åt Landet belägne, ju mer med mylla beströdde. Här hade wi de aldratydeligaste exempel af detta Landetz åhrliga tiltagande, genom desse Coraller eller Madreporer, som på intet annat ställe kunna wäxa än på Hafsens diup, därifrån de upkastas til Stranderne och Jorden föröka. Ja man såg ock här af, huru sent Jorden måste betäckas med mylla, då de närmast in til Hafwet liggande Strandåsar woro helt bare, men de längst ifrån Stranden liggande, knapt kunde synas för mylla

mylla och således i proportion på de emellanliggande. De Madreporæ, som lågo nederst wid Stranden, woro rena och klara, besatte med stiernor lika ryggen på et Kortblad, eller som pipor uti en Honungskaka. Hwar stierna eller pipa war mitt uti en iholig cylinder, kring hwilken 19 til 20 iholige Quadrater giorde brämet eller peripherien. Desse twärtföre afsägade woro til alla sina caviteter upfylda med Kalk och slipade, utwiste aldeles den afwuga sidan på et Kortblad. Men bröts desse Steuar perpendiculairt, sågo the ut som et hoplagt Nät med sina lamellis perpendicularibus och transversalibus decussantibus. Här säges ock andra Madreporæ simplices, som liknade Fingers länge Kaif-Horn, och hade wid tiockare änden allenast en stierna. Andra liknade små Bägare: Andra woro många gånger proliferæ e centro, såsom Polythricum eller Biörn-Moßan, där den ena Bägaren satt i den andra. Alla desse Corall-Stenar äro efter den lärda Botanistens Herr Bernh. Jussieus rön intet annat än Skahl utarbetade, af små Matkar, som giöra desse stiernor och Stenskorpor, warande desse Matkar eller Medulæ, Hydræ och Polypi af så många slag, som slagen äro af Madreporis. Desse Diuren, som således bygga wåra Coraller, äro ännu alla obeskrefna, dem jag måste lämna andra at undersöka, som bättre tid äga och wid Capelshamn wäder och dagar wälja få, då de böra fisas på Wikens diup. Ju längre man kom in åt Landet, ju mindre teckn såg man til Madreporerna, ty fast än hwar och en sådan Sten, hade i begynnelsen warit en Madrepora, war han dock nu likare en simple Kalksten: ty allehanda slags Grus och Sand, som ligga omkring desse Coraller, fastnar wid dem och incorporeras med dem til et och samma stycke, lik som skulle hwar Madrepora i sig äga en Stengiörande kraft, men

hurn

huru wida denna kraften sträcker sig, eller om den kan giöra hela Kalkbergen lårer tiden utförska. Utaf desse Madreporer brändes under tiden en god och hwit Kalk.

Lepidium *foliis pinnatis integerrimis* It. Oel. 52. wäxte här på Corall-Strandarne.

Cucubalus: *Lychnis maritima repens* C. B. wärte allmänt på desse Corall Åsar, och fast hon hade mycket små Blad och helt enkel Stielk med en enda Blomma, war hon dock ej annat än en Varietet af Behen album eller Tar. ll.

Turritis stod äfwen här ibland Corall-klappren med helt glatta och skinande Blad, men lårer dock ej wuxit någon annor än Turritis *foliis omnibus dentatis hispidis, caulinis amplexicaulibus.*

Draba *foliis caulinis numerosis incanis, siliculis obliquis* wäxte äfwen här i stor myckenhet, som nu utslagit sina folia radicalia helt tätt och tiockt, såsom et linet lempervivum; des Caules woro simplices, digitales; foliis versus radicem sessilibus, cordatis, acutis, utrinque denticulo notatis; Flores albi alyssi, sed filamentis denticulo destitutis. Siliculæ ovato-lanceolatæ, erectæ, obliquæ, pedunculis strictissimis; tota planta incana.

Draba *caule ramoso, foliis cordatis amplexicaulibus dentatis.* Radix annua. Caulis filiformis, sempedalis, non tomentosus; Folia nulla ad radicem in cespitem digesta, sed caulina 7 vel 8 valde remota, cordata sessilia, amplexicaulia, serrata. Rami breves, laterales, ex alis foliorum solitarii. Racemus terminatrix longus, laxus: pedunculis partialibus, horizontalibus, laxis. Capsulæ ovales, parum obliquæ, præcedentis dimidio breviores. Denne wäxte i Ångarna et långt från förenämde Stränder, och är tilförna aldrig i Swerige sedd.

Brunel-

Brunella wärte här ock med så sällsamma Blommor, at man i förstone mente sig fått et nytt slag, fast man änteligen märkte at hon endast war en förändring.

Fläringe Kyrka, Annexen til Rute, låg ¾ mihl ifrån Capelshamn, och hade det däremellan liggande district et lika utseende med bara klappur-Åsar. Sielfwa Kyrkan låg på et dylikt dock slåtare Fält, som war helt brant och bart åt Hafssidan, hwilken situation tillika med Böndernas Stenhus tyktes afbilda Frisland.

Ångarne här stodo fulla af den i förgår beskrefne Ramsen, och af Gräs-Löken eller Porro capitulo bulboso. It. Oel. 60. [illegible].

Resan ståldes ifrån Fläringe åt Hau, som war ¾ mihl, där wi mäst måste gå, i fruchtan at mista Armar och Ben, om Hästen skulle snafwa: ty Wägen låg endast öfwer Kalkflisor, som woro jämna med Jorden, at man reste i största lifsfara.

Globularia, som eljest aldrig år funnen i Sverige mer än den wi fant på Öland (It. Oel. 65.) war här det gemenaste Gräset, som, nu sedan hon utblommat, war mycket lik Jasione.

Mo til färgen rödbrun fantz wål på et ställe af denna Wägen, dock så grof, at han föga til någon nytta anwändas kunde. Bleke låg allestädes omkring desse Kalkhållar, åfwen som kring Stenflisorne i går.

Hau war en Bondegård, dit wi anlände kl. 8 om aftonen, och måste jag tilstå den artigaste Bond-Gård jag sedt i hela Riket, han hade ingen granne omkring sig på ½ mihl: ty på 2:ne sidor stänger Hafwet och et litet Träsk, och på de 2 andre stora och

sterile Kalkhållar. Twänne Åboar bodde tilsammans, hwardera hade sitt hwita och wackra Stenhus, utom Mangården af Träd bygd och med Tiära öfwerstruken. In uti Hasen såg alt snygt och rent ut; Kiöket fult med Koppartättlar til 10 a 15 på hwardera stället, större eller mindre. Mangården innesslutades af Humblegårdar och Trägårdar samt stora Löfrika Lönner, i hwilka woro upsatte åtskilliga små Träcylindrar, ofwantil iholiga, at Starar och andra små Foglar här måtte lägga sina Ägg och utur de Löfrika Trän fägna Inbyggarne med en stadig musique. Hwad som warit öpet af Gården, hade blifwit igienstängdt med sköna Wedkastar. Här sannades det bekanta Rimmet: en åtta Kos Bonde, som hafwer en Häst, bor långt up i Skogen och fri för mång Gäst, han mår aldrabäst.

Nattlägret togs här i Hau.

Jun. 28.

Resan ifrån Hau ståldes åt Rute Kyrka, men förr än den skedde märkte wi följande:

Allwar-Löken (It. Oel. 53.) giorde här de skarpaste Ängar helt röda med sina ymnoga Blommor.

Anthericum *foliis planis corollis deciduis* (Jun. 26.) stod åfwen och betäkte de skarpaste Ängar, under hwilka Kalkflisan låg.

Anthericum *foliis ensiformibus, perianthiis trilobis, filamentis glabris*, en wärt, som jag endast tilförna hittat i Lappland och beskrifwit i Flor. Lapp. n. 137. t. 10. f. 3. stod i samma Äng nedre emot Kiärret i stor myckenhet; denna Gottländska war större til Stielk och Blommor och hade desutom spitzigare Fröhus, dock war denna åfwen trigyna såsom den Lapp-

Lappska. Samma wäxt har något synnerligit däruti, at hon äger et trekluſdt Blomfoder, där likwäl hwarken någon af des art eller af des flock äger något Blomfoder; det redan för mig den lärde Botaniſten Fr. Gronovius anmärkt på denna Ört, som han fått ifrån Virginien i America.

Matke-Miöhl sägs i stor myckenhet på några Tallstäckar emellan Barken och Bohlen, som här tilredes, under det en stor myckenhet hwita Matkar födde sig och giorde sig sällsamma gångar. Desse Skräpukar woro snöhwita med et guhlbrunt Hufwud, och desse barn woro dubbelt större än deras föräldrar, och wäxa med tiden til halfparten mindre storlek. Pupporna små och helt hwita, äfwen öfwer Hufwudet; de så wäl som Skräpukarne woro otolige wid Solstrålarne, och kastade sig hit och thit sedan Barken war borttagen. Sielfwa Inſectet war teſtaceum & undique pubeſcens, cujus coleoptræ undique punctis ſtriatæ, poſterius quaſi præmorſæ difractæ aut retuſæ erant, conſtituentes pone quaſi coronam obliquam ex denticulis fuſcis; oculi oblongi obſcuri. Ehuruwäl detta inſect war samma med Dermeſtes *teſtaceus piloſus* &c. som wi sedt och nämdt tilförna (lt. Oel. 26.) war dock detta i storlek långt större än det förra.

Rubia *cynanchica* wärte alleſtädes wid Wägen åt Rute med sina trekluſde hwita Blommor, som mycket sällan säges fyrkluſde.

Rute Kyrka sägo wi efter 1 mihls reſa, hwaråſt wi botanicerade, medan Theologi, som ditſamlats, efter slutad Gudstienſt, hade en underſökning i Kyrkan, om något, som dem angick. Under wår inquiſition på Ängarna grepes följande Örter: Gentiana *corolla hypocrateriformi tubo villis clau-*

Jo, calycis foliis alternis majoribus Fl. Lapp. 94. Carex *spicis ovatis pendulis: masculina longiore erectiore, caule repente Hort. cliff: 439.* Brunella och Aſtragalus *Rivini.*

Campanula *caule angulato, floribus ſeſſilibus, capitulis terminatricibus* ſtod åfwen här i Ångarna; des Folia woro cordato-lanceolata, crenata, pubeſcentia, petiolata; ſumma vero ſeſſilia, ſemiamplexicaulia. Flores ſeſſiles, in capitulum congeſti, erecti, foliolis cordatis calycem fingentibus excepti; Calyces ſimpliciſſimi:

Serapias *quæ Helleborine latifolia montana* C. B. hade folia ovato-lanceolata och lutade med axet neder åt marken, ſå länge des Blommor ej ännu woro utſlagne.

Bunge Kyrka (Annexen til Ruth) lämnades på högra handen, ſedan wi reſt ¾ mihl ifrån Ruth.

Ångarna, ſom lågo på högra handen, ſedan wi ſedt Bunga, hade wid ſina Gårdesgårdar likſom planterade Häckar af Aſk, Run, Slån, Oxel och Hagtorn, at man med möda kunde där inkomma; ſå hade naturen förelyſt konſten til Häckar, ſom i detta Land mycket beqwämligare kunna anläggas än i någon annor Sweriges province.

Oxlet wärte i deſſe Ångar wille, i ſtörre mycken-het än på något annat ſtälle.

En **Fogel** hördes ſkria med en owanlig och häftig röſt, ſom hade han warit i Hökens Klor; men, då wi honom upſökt nedre ibland Träden, war den intet annat än en liten Boſink, ſom hade en ſtor hwit Fiäril i Munnen och ropade hem ſina Barn til målrid.

Reſan

Resan ståltes ifrån Bunga åt Fårön, då wi hade til Sundet $\frac{1}{8}$ mihl.

Fårö-Sundet, som affkiljer Fårön ifrån sielfwa Öland, är wid paß $\frac{1}{8}$ mihl bredt; men i lången, som går emellan östra och wästra Hafsidan, är inemot 1 mihl; inloppet på Nordwästra sidan war mycket ihopdragit och grundat, at man allenast kunde inlöpa med 12 fots diupa Fartyg; men östra inloppet i denna Wik war ganska diupt och hade i sin mynning 2:ne små Holmar; är altså här en wacker Hamn.

Fårön är en Ö af en hel Kyrko-Sochn, som ligger wid Norra kanten af Gothland, åtskild med förr omnämde Sund.

En Tärna skiöts så snart wi stego utur Färgan, hwilken satt med sin maka wid Stranden; man såg med medömkan den fria makens affection för den olyckeliga: ty den fria flög strax öfwer den andra och wille ingalunda öfwergifwa honom, då han af oß uptogs. Atrum erat caput superne, incanæ vero dorsum & alæ supra; dilutius adhuc incanum pectus; Alba demum abdomen, cauda & alæ subtus. Cauda forcipata: Rectricibus 1. 1; 2. 2. exteriori margine superne fuscis, & longioribus acutioribus, sed extima longissima. Remiges ab apice alæ quo remotiores, eo etiam sensim breviores. Rostrum subulatum, versus apicem compressum, rectum, coccineum; Nares oblongæ, lineares; Femora seminuda. Pedes coccinei, palmati. Affinitas summa cum Hæmatopo.

Trösor gingo Bondfolket här allmänt kläddе med, som woro lika Reggarns-Trösor, merendels helt nätt utsirade med hwita, blå och röda färgor, som

hade de warit wåfne, där de dock med Bond-Qwinnans Hand woro stickade.

Sandön ligger ifrån Fåröen ¼ mihl uti Hafwet och hörer under Fårös Pastorat.

Skiälar fiskas wid Sandö af halfwa Fårös Sochn, det ena åhret och af andra halfparten andra åhret. Skiäl-Späcket säljes här för 24 styfwer lisvd och en Skiäl har ofta 16 lisvd Späck. Skiäl-Kiöttet ätes dels färskt, dels insaltat, dels torkat i Ugnen. Skiäl-Fetman brukas så länge hon är färsk i stället för Smör til Pannekakors stekande. Skiälungarne woro en delice för desse inwånare. Här märktes ibland desse Skiälätare intet smittosamt skabb eller utslag.

Mar-Swin, som så ymnogt finnas i Öster-Siön, fångas hwarken här på Gothland eller Öland, fast än deras Späck, åfwen som Skiälarnas, kunde brukas. Det är undran wärdt, at ingen flit och konst lärdt fånga dem, utan at de endast skola få gå oskattade. På Näten stanna de under tiden oförmodeligen af sig sielfwa.

Eider finnes här nog på Holmarna, men handteras ej rätt här på Ön: ty Foglarna skiutas och thet än wärre är, Äggen upsökas til Pannekakor. Ja, man ser hela Wåhren desse Foglar utsira Stockholms södre Fiskaregängar. Den tid torde komma, då deras förträffeliga Dun lärer göra dem säkra för Skiötten.

Tiäran, som här brännes, är klar och liusbrun, nemligen dän rätta Gothlands-Tiäran, som är bränd af rena Rötter, sedan all Ytan förut är afskalad och intet mera är öfrigt, än det som gifwer en pellucid Spän af Käda, hwilka Rötter ofta några hundrade åhr legat i Jorden, de där med möda upfinnas och upgräfwas, hwarefter man ser allestädes teckn i de Mosulle Skogar; sådan är dän utwalda Gotlands-Tiäran, (den bruna

gemen

gemena Tiåran giöres ock här) hon försäljes til Tyskland, och debiteras sedermera öfwer en stor dehl af Tyskland, som inwånarna här för mig berättat, då Tyskarna sedermera en gång om åhret dår med smörja Fåren, at deras Ull må blifwa miukare och bättre.

Fåro-Kyrka sågom wi kl. 9 om aftonen efter ½ mihls resa ifrån Sundet, dår wi blefwo öfwer natten.

Jun. 29.

Fårö-Kyrka beságs om morgonen, i hwilken, på främre gafwelen wid Altaret, stod en wårkwårdig händelse med 15 aftecknade Karlar och en hop Rimm, som gofwo tilkiänna, at åhr 1603 hade desse 15 Karlar gådt ut på Isen om Wåhrtiden at fånga Skiålar, då Isen låßnat wid Landet och de alla på denna Isflanga måste begifwa sig åt Siös, och at de passerat Sandön, dår 3 af dem hoppat up på andra Isstycken, at de lyckeligen upkommit på Sandöen; de andre måste följa Isen och Wådret åt det wilda Hafwet, men genom den Högstas beskydd, alla efter 14 dagars Siöfart, lefwande ankommit til Stockholms skiår, fast de intet ägt annor Skieppskost än rått Skiåle-Kött. Följande Rim stå på Danska uti samma Tafla, dem jag nu allenast ändrat til dialecten;

Wi Fårös Mån med rått nu må säge
Om wår skefne för fattige och rike
Bese denna figur, läs wål och märk
Hur GUD år måchtig i motgång stark
Wi Eder det hår afmåla wilje
At J det andre igien förtälje
Då man skref Tusende Sexhundrade och Tre
På Sanct Matthiæ Dag i blide
Begärte wi på Isen at utgå
At fånga Skiål-Fisk war wår åtrå

Men lyckan gick oß annorleds ann
Wår wilja förändrade Wåhr och wann
Rätt Femton Man woro wi i följe
Som Jsen förde öfwer de Böljor
Jacob Nors den första jag säga wil
Chriſtopher och *Eſchil* och *Nors Michel*
Thomas Butley där til *Anders Oeſters*
Staphen Guſſemor och *Hans* följde med
Rasmund Simunds och *Hans Simūds* med woro
Rasmus Ringvid och *Peder Sudergård*
Bottel Sudergård, *Jurgen Mor*, *Hans Mor*
Woro på Jsen från den faſte Jord,
Wi fördes från Gulland från wår Fåreö
Strax därifrån och hån til Gullands Sandsö
Där hafwa Tre af de förenämde Män
Från oß til Sandö begifwit ſig hån
Som woro Peder och Bottel Södergård
Jurgen Mor med den Tredje war
The fördes tilbaka af Guds förſyn
Til Fåra-ö igien både karſke och ſund
Wi andre blefwo på Jsen alt fort
Måſte följa den hån, wiſte ei hwart
I Ånger, Hunger, Froſt och ſtor Lifsnöd
För Ögon ſtod altid den bittra Död
Wår ſpis war oſudet Skiäle-Kiöd
Det måtte wi äta förutan Bröd
I Fiorton Dagar uphölt det wårt Lif
Då kom GUD och halp oß på ſamma tid
At Jſen dref hån til Sweriges Land
Och förlöſte oß af Dödſens wånd
Wårfrudag i Faſta wi igienkom
Til wår Fåre-Ö, Huſtru, Barn, Hus och Hem.

Kunſtenar lågo et par ſtycken på Kyrkogården, then ena war omöjelig at låſa, men den andra war

däremot mer tydelig; ty en fin Lichen *cruſtaceus leproſus* hade juſt fäſtat ſig allenaſt i ſielfwa Bokſtäfwerna, hwarigenom de på lång håll kunde ſynas, men ſedan ſamma Lichen war afnötter, blefwo äfwen Bokſtäfwerna på denna tämligen otydelige.

Reſan anſtäldes bittida om morgonen ifrån Fårö Kyrka, jämte öſtra Stranden, åt Fårörens nordra Udde, dit man hade 1¼ mihl och därifrån åter tilbakars til Fårö Kyrka, men jämte wäſtra Stranden, ſom war äfwen lika långt.

Giötzlen ſom tages utur Hafwet war af fyra ſlag, nemligen Hauter, Tang, Kråkel och Ylle, ſom hwar och en har ſitt olika wärde.

Ylle (Conferva marina ramoſiſſima) är den feta-ſte Giötzlen, men där den lägges i för ſtor myckenhet på Åkren, ſkadar han.

Kråkel (Fucus dichotomus ramoſiſſimus teres uniformis faſtigiatus) är ſämbre än Hauter och Ylle, men något bättre än Tang.

Tang (Alga anguſtifolia Vitriarium I. B.) är den ſamma, ſom Ölenningen kallar Gråſia; denna hålles före wara den ſämſta.

Hauter (Fucus folio dichotomo integro, caule medium folium tranſcurrente, veſiculis verrucoſis terminatricibus) den Gothlenningen och Ölenningen kallar Slake; denna är beſynnerligen god, ſedan han legat i högar och wål förbrunnit. Wi ſågo häraf ſtore högarna tilſammanlagde at brinna, uti hwilka Fånaden rotade, utan twifwel at ſleka Saltet. Boſkapen ſades något litet äta detta om Wåhrtiden, medan det ännu är friſkt och nyß af Hafwet updragit. Wid Tiäre-Milarna ſåg man, at detta Hauter bruktes i ſtället för Jord at täppa och dämpa elden med.

Åkrarna sägo här ut som Räflar eller Strander af idel Kalk-klapper, at man näppligen säg någon Swartmylla utom den Hautern, som war blandad med klappern; icke des mindre wäxte Rågen här ganska härlig och war nästan enda olägenheten af denne myckna Sten, at Landtmannen måste taga dubbel Säd til utsäning, emedan en stor myckenhet af Kornet qwafdes af denna klappern.

Fåröen, så wida wi i dag reste, bestod af en steril mark, under hwilken Kalkflisan låg, men närmare Siökanten bestod Landet af sand och klappur. Fältet war mindre jämt än på Öland, dock utan stora Stenar, Berg eller diupa Dahlar. Skogen war af Tall och Enebuskar ojämt wuxen och tämmelig uthuggen, men wid norra kanten af Ön mer tilräckelig. Löfträd woro ganska få wid Angarna, dem stora Tallar giorde obehagelige. Hasfel war här tämlig mycken, dock ej at likna mot Öland. Gran fantz ganska sällan på denna Ö.

Insiöar räknades på Fåröen 18 stycken, som, fast de woro små, funnes dock alla Fiskrike och ingalunda här inunder inräknade pussar, som i Rötmånen uttorkas.

Säden, som här säs är sällan annat än Råg, ty Korn wäxer ej gierna på torra Åkrar; deras Rågåkrar gifwa hwitt bröd och merendels tilräckelig Spannemåhl åt Landtmannen, som des utom kan förskaffa sig Penningar genom Strömmings fiske, Torsk, Flundror, Skiälspäck och Tiära.

Betesmarken är allmän öfwer hela Ön, utom några små Hagar, men Åker och Äng äro med Giärdsel instängde.

Hus och Gårdar äro här wäl bygde. Taken bestå endast af dubbla Bräder, men Ladugården är meren-

merendels betäkt med Agh, så tiockt som et dubbelt Halmtak. Merendels ser man wid Gårdarna något litet Stenhus.

Stenhusen äro af Kalk-Sten bygde, nu med Kalkbruk murade, nu med Bleke, Ler och Sand, fast Bleket ej håftar så fast som Kalkbruket. Utanpå äro desse Husen med Kalk helt hwitmenade och med Tegeltak försedde, hwilket gifwer Landet ingen ringa prydnad; Man kan se, at detta Stenhus byggandet på Fåröen är ej gammalt.

Afwe Bondegård låg ¾ mihl ifrån Kyrkan åt Östra Stranden, han såg täck och ordentelig ut; Här swalkade wi oß i den brännande hettan under en stor Ek, som stod på Gården.

Eken war en af de ansenligaste; ty des Stamm war 7 alnar omkring, des Högd war 37 alnar, och des Grenars sträckning eller diametren genom Kronan war 44 alnar.

Ständ-Nåten til Skiälfänget hängde här på Giärdesgården; Garnet war twinnat af trefalt Segelgarn; hwar Maska war et quarter i Quadrat, helt tiärad och däraf swart; Tändelen war tiock som en Gåspenna, giord af swart Tagel, sydd eller håftad wid sielfwa Garnet med en Tageltrå, som war tiock som en Hönspenna; Tändelen uplyfte små Flöten af Trä, hwardera en Fot långa och et par Tumm tiocka; Nåtets högd war 3 alnar, af 15 Maskor i högden, längden 8 famnar, wid ena ändan hantz en tiock stor Sten, at Nåtet ej af Skiälen bortdragas kunde; så snart Skiälen fastnar på Nåtet slås han ihiäl af Skiäl-Fiskaren.

Fogelref at fånga Siö-Foglar med sägs wid Stranden: denna Ref war ganska lång; wid

hwar

hwar halfwa aln war en Trädpinna at stickas neder i Jorden, med hwilken Refwen fästades; på bägge sidor om hwar Trädpinne war en Snara af swart Tagel til 3 ½ quarters längd, hwilken Snara hade uti sin base en remsla af en Penna, at Snaran på detta stället måtte wara styfware och fastare. Denna Ref utställdes längs åt Stranden, at då Änder och andra små Sjö-Foglar gingo up, måtte fastna uti henne.

Chrysomela *viridi-ænea* med en och samma färg öfwer hela Kroppen, och til storlek af Mariæ Nöckelpiga, med 7 swarta punctar eller ock något mindre, fantz i Skogen.

Flygsand låg här och ther wid Stranden i stora högar updrefwen af Hafwet, men wid nordesta Udden war hela tracten udfyld med denna Sand, som här formerade höga och ojämna Sandberg. Wi tykte oß här gå på Hollenska Doinarna. Sanden i desse Doinar war hwit, klar och små. Ojämnheterna i desse Sandberg förorsakades af Sandhafren, som här wärte, och höllt Sanden qwar. Innom desse Sand-Doiner, såg man liksom Sand-Åsar eller Wallar af samma art, den ena innom den andra in åt Landet, men ju längre in åt Landet, ju lägre woro ock de. Stillastående

Watn

Watn åtskilde desse Sand-Wallar liksom Grafwar; här wäxte Drosera *foliis orbiculatis & oblongis*, Potamogeton *foliis natantibus*, Chara *vulgaris*, Juncus *culmo nudo stricto, capitulo laterali*, och Centaurium *minus offic:*

Sandhafre It. Oel. 139. eller Hollendarnas Hålm wäxte här i Sandbärgen öfwer alt. Underligit Gräs, som uti torraste Sanden så frodigt wäxer både i högd och diup, och ju längre han kommer upp i Sanden, ju flere Grenar utskickar han, nemligen från hwarje led en Gren; Bladen under Sanden förtwißna och förtorkas, däraf ser han ut under Sanden såsom en Qwast, utur hwilken Sanden intet slipper. Wi grofwo at upsöka Sandhafrens nedersta Rot, men kunde aldrig komma så långt neder i den lösa Sanden; lärde dock här wid, at Gräset ej allenast under Sanden wäxer rätt upp, utan äfwen ock på sidorna. Hwar som hälst i desse Bärg något Sandhafre ständ fattas, där kastar Stormwädret Sanden bort och giör en däld, och däraf kommer, at desse Sandbärgen äro ojämna. Nyttan af detta Gräs är åtskillig: ty der det wäxer måste flyg-Sanden, som utur Hafwet är upkastad, på Stranden qwarhållas, utan at gå längre in åt Landet och det fördärfwa; ju mer Sanden bläser til detta Gräset, ju frodigare wäxer thet, och ju högre blifwer Bärget, därföre såg man här emellan Landet och desse Sandbärg gamla och mindre Sand-Bärg, som nu begynte se ut, som Betesmark, sedan de högre Sandbärgen närmare til Hafwet förtagit dem all tilförsel på Sand; i desse war Sandhafren mycket af sig kommen, som honom fattades frist Sand, uti hwilken han frodgit wäxa kunde. Sedan blifwer ock Landet alt stadigt genom Sandhafren widlyftigare, emedan Hafwet dageligen wräker sin Sand til

Stran-

Stranden, hwilken då han ej kan kasta sig öfwer de höge Sandbårgen, måste ligga utanföre, då Gråset kryper in i honom, den samma fäster och giör Sand-Bårget altid bredare mot Hafsidan, och altså sielfwa Landet större. Utom alt detta förhindrar Sandhafren med sina Sandbårg, at Hafwet må om Wintren uppfalla och Landet bortkiära; man ser i Holland, huru Doinerna emellan Harlem och Hag, såsom en Mur afstånga Watnet ifrån det sidländte Nederland.

Formica-Leo fantz här och där i sielfwa Doinerna, men långt mera brukug än den Ölendska, (It. Oel. 149.) wid denna anmärkte wi åtskilligt, som nu sedermera är anteknadt af den store Insectologo Reaumur i des *Histoires des Insectes T. VI. Mem. X. Tab. 32, 33, 34.*

Salix *foliis integerrimis ovatis acutis: supra subvillosis subtus tomentosis*, är en liten Wide-Buske, som wärte öfwer alt på de inre och äldre Sandbårgen; des Stielkar woro föga högre än Blåbårsris, Bladen woro ovale, spitzige, intet krusade i kanten, men med kanten nedbögde, på begge sidor ludna, hwita, och som Silke skinande; deras Bladskaft woro så korta, at de knapt kunde märkas; Grenarne woro rödachtige, men de aldranyaste bleka och ludna.

obs.

Pyrola *floribus undique racemosis dispersis, staminibus pistillisque rectis*, är en Ört, som jag aldrig tilförena fått se förr än här, där hon wärte emellan de gamle Sandbårgen; hon war så lik den Pyrola man säljer på Apothequen, som twänne Ägg hwarandra; Bloden woro ovala, de nederste woro mindre och de öfwerste mera trubbiga (retusa); Blomklasen war lik den ordinaire Pyrola, men Blommorna lutade mer och woro mindre utsparrande; Stami-

obs.

na

na tillika med stiften woro raka och rätt nederhängande, men ingalunda ifrån hwarandra bögde, såsom på den allmänna Pyrola.

Röd-Färg fantz i Diken eller Grafwerna emellan Sandbärgen; han war lik en röd Ochra eller snarare Wäst-Giötharnas Bytte-ört och aldeles den samma, som fantz på Hafstångan wid Kläppinge Capell på Öland (It. Oel. 110.) kan ske och här förorsakat af Hauter, som för lång tid sedan borttruttnadt.

Carabus *nigricans pedibus tibiisque pallidis* ett insect, som på Hafstranden löpte i Sanden uti stor myckenhet; det war så hastigt, fast än det hade skahl på sina Wingar, at det wär färdigare til Flygten än någon Bi; det war helt och hållit swart, stort som en Husfluga; des Wingskahl woro kåflade med 8 fina lineer; Bröstskiölden war glatt och Hörnen halfparten kortare än Kroppen.

Norderska Udden af Fårön hade intet synnerligit utom en slät Sandstrand, i hwilken Hafwet likson ritat med en Penna åskillige Bärg och upbögda Fiäll.

Änder til million-tals, alla helt grå, lade sig här på Watnet och flögo omkring oß. De många Siö-Foglar, som här i Swerige utlägga sina Ägg och utkläcka sina Ungar, komma härifrån mästedels helskinnade, men blifwa fångade i Holland och andra södre Orter, at man af dem ser alla dar Torgen fulla: ty wår nation lärer intet ännu kommit til den fullkomlighet i detta Foglefångeri som hon kunde.

Tang (Alga) låg upkastad wid Stranden såsom smala jämnbreda Binnikeband, somliga woro Bekswarta och opaca, somliga Snöhwita och pellucida Blad.

Confer-

Conferva *ramosissima capillacea, pallida, internodiis oblongis* låg åfwen upkastad wid Stranden.

Serpyllum *vulgare minus* wäxte här på Sanden, men helt luden och härig.

Resan stäldes tilbakas jämte wästra sidan.

Tärnorna flögo här så ymnogt, at man slog en med en Piska i flygten, som föll halfdöd til marken; hon war aldeles lik den wi i går skiöte wid Sundet, men Näfwet war wid spitzen ofwan uppå swart.

Sandholmar lågo 2:ne stycken, den ena utom den andra, utanför nordesta Udden, på wästra sidan; Bönderna berättade, at man kunde rida öfwer Wadet ut til dem, då Watnet woro mindre; lärer altså dessa med tiden blifwa incorporerade med sielfwa Landet; nu wäxte på dem en härlig Säd och Gräs.

Ängarna, som blifwit där någon Åker war ödelagd, stodo helt guhla af Ranunculo *acri* och Loto *corniculata glabra.*

Käipe kallas af Bönderna Hlenningens Gräs-Lök (It. Oel. 60.) hwilket ord tyktes wara brutit af Καιπη eller Cepa.

Bleke sågs allestädes, man frågade Bönderen om de någonstäds bruka detta i stället för Giötzel så som Kalkstenen allmänt höllos före at giöda Jorden, men de wiste intet här af.

Butta kallades här et slags Flundror som hade Ögonen på wänstra sidan, hwilken sida war grå och utan fläckar; des Giälkar woro fulla af små Tänder och Giältäcket (membrana branchiostega) hade ut sig 7 strålar, och intet 6; Strålarna woro uti Ryggfenan 64, i Bröstfenan 11, i Magfenan 6, i Gumpfenan 48, i Stiertfenan 16. Det mindre slaget af

Flun-

Flundrot med brandguhla fläckar (pag. 186.) varierade med Ögonen nu på wänstra, nu på högra sidan.

Hus-Curer, som elljest äro nog få här på Landet, lärde man här några af Allmogen: **Hanslezgräs** kallades här Solanum Officinarum C. B. hwilken Ört de bruka stöta emellan et par Stenar, medan hon ännu är frisk, tillika med Spinnelhwäf och härikt Fläsk, det lägga de på fuhlslag (Paronychia) som här kallas Hanslet, hwilket de försäkrade wara mycket wist, om siukan ej woro gammal. En annor Cur hade de ock emot samma skada, som bestod uti Ägge-Guhla och Kiöks-Salt af hwarjo lika mycket, wähl blandat, pålagt.

Ballota kokas här af Landtmannen och gifwes Boskapen såsom en Panacea, då de äro siuka.

Färge-Gräsen, som här brukades woro: Lichen *fulvus sinibus dædaleis laciniatus*, som wäxer på gamla Giärdesgårdar och Enebuskar, hwilken kokad med Alun Färgar gult. **Sten-Moßa**, som allmänt brukas til Färg, war ock här bekant, den Böndren wiste wäxa på Gråstenar och ej på Kalkstenar. **Guhlbarck** (*Cortex Frangulæ*) kokas rå med Watn, utan Salt, då han gifwer en guhl Färg; men är han förut torkad, färgar han brunt; Wallmaret kokas med Barcken på slutet. **Gietbarck** (*Cortex Rhamni cathartici*) kokas med Watn och Decocten strykes på Wallmaret, torckas i Solhettan, hwaraf blifwer en mörckbrun Färg. **Näten** färgas här röda med Biörk-Bark, som är kokad i Lut af Haßel-Aska.

Linbår kallades Miölonriset, som här intagit hela Landet,

Tulke-Gräs kallades Aſclepian, ſom här wäxte öfwer hela Marken.

Språket war något ſwårare at förſtå här på Fårön än eljeſt öfwer Gothland: ty Bondfolket talade mycket bredt, och förbytte merendels Vocales i Diphtongos, e. gr.

Nej Naj Ja Jau

De hade ock många ord, ſom aldeles gingo ifrån wår nu brukeliga Swenſka ſåſom:

Häſt	Ruſſ. Pert.	Wrenſk Häſt Faſt.	
Bandet öfwer Myſſan		Lausholk.	
Spegel	Söndags-Au.		
Lifſlycke	Baudordi.	Spånar	Mammer.
Goſſe	Sork.	Piga	Pika.
Litet ſtycke		Lille biſken.	
Moſſa	Muus.		
Sadel	Fis-Flacko.		

Natten hwilade wi åter wid Fårö-Kyrka.

Jun. 30.

Reſan ſtäldes ifrån Fåröen ſamma Wäg tilbakas öfwer Fårö-Sund, der Bondfolken hade Gäſtbud.

Gäſtbudet beſtod uti Dantz af Bönder och Qwinfolk. Tackten war ſällſam i Dantzen, ex uno pede longo, altero duplici ſaltu brevi. Här tracterades med Lura, hwilken Drick war helt oklar, til färgen lik hwitt Wax, kokad med glödande Grå-Stenar. Detta Drickat hade en Öſel-bo fördt med ſig, ſom ſielf Spelte för Gäſterna på Säckepipa.

Säckepipan war däruti ſerdeles, at man ſåg på henne ingen ſömm: ty hon war giord af en hel

hel Skiål-Maga; hon inblåſtes uti fundo ventriculi verſus Pylorum; Modulator war inſatt i ſielfwa Pyloro, och Baſen, ſom neghängde, war inſatt uti Æſophago.

Rök-Kulor, i hwilka Flundror och Strömning rökas, woro bygde under Jorden helt täte, at röken på intet ſätt kunde utſlippa; de woro inuti helt Kohlſwarta, 3 alnar långa, 2 alnar breda, 2 alnar höga, och Taket allenaſt ſyntes öfwan Jorden. Fiſken, ſom war uphängd på Jällar, röktes med Tall- och Gran-Kottar, äfwen med rutin Ek eller förmultade Tall-Stubbar, och med alt, ſom ej gaf låga, hwilken rökning påſtod allenaſt 4 a 5 timmar, at Fiſken ej måtte blifwa förmycket torr.

Coraller, beſynnerligen Milleporæ och Celleporæ, hwilkas kant ſer ut ſom en Kådia, funnos nog många wid Stranden af Fårö-Sund.

Bunge Kyrka, reſtes åter förbi, ſom war annexen til Ruthe, låg högländt, at Landet ifrån denne ſluttade af alt in til Hafwet på öſtra ſidan, och war i anſeende til architecturen den präcktigaſte wid dt här på Gothland.

Stenar berättade oß Bönderna finnas et ſlyc-

ke ifrån Kyrkan i öster, som skulle wara helt obekante här på Landet, och utan twifwel hålla något Metall; Herr Adlerheim, som reste dit, kom tilbakas med några stycken af dem, då man såg, at det war en Spatum incarnatum lamellatum cum mica membranacea fissili alba.

Resan gick ifrån Bunge i Söder åt Östra Hafsidan genom Skogen, som mäst war uthuggen af Kalkbrännare, men här och där hade tilräckelig Gran.

Tiär-Milerna woro här bygde ofwan på Jorden, och föreställde en conum inversum, hwars Botn war af Sten och Wäggarna mångkantige af timbrade Stäckar.

Wärterna, som här sågos, woro Trifolium *lupulinum* til ymnoghet i Skogen, Behen *album* i Ängarna, Buphthalmum *luteum*, Verbascum, *quod Tapsus barbatus*, Jasione och Trifolium, *quod Lagopus* wärte här och där.

Scutellaria *foliis integerrimis: inferioribus hastatis, superioribus sagittatis*, fantz wåra nedre wid Hafstranden. Denna Ört ehuru hon är af Rivino tämmeligen wäl afbildad, hafwa Botanici dock trodt at hon intet annat woro än en förändring af den allmänna Scutellaria, der hon dock nu fantz wara helt åtskild. Roten kryper. Stielken är så lång som et Finger, utan Grenar, fyrkantig, med sex leder. Axet är så långt, som Stielken, löst, utsparrande, blått, åt en sida bögt, då Blommorna gå ut der Bladet i Axet fästes, på hwarthera sidan om Stielken en enda, at Blommorna således stå 2 och 2 wid hwarleed af Axet. Bladen äro lika Linariæ Elatine dictæ (hastata vel sagittata & auriculata simul) besynnerligen

obs!

gen de nederſte, ſom åga längre Bladſkaft, men de öfre Bladen på Stielken åro Pil-like och näſtan utan Bladſkaft fäſte wid Stielken; Bladen i Året åro aflånga (ovato-lanceolata); Alla Bladen åro aldeles hela i kanten. Blomfodret har på Ryggen en ſkiöld. Blomkronans nederſta Läpp är Wägfull, men intet inſkuren. Man fant några Ständ, ſom hade Grenar wid Roten.

Eider-Dun ſägom wi wid Gården Malms, ſådana, ſom de ligga i ſielfwa Boet: Dunen woro grå med hwita ſpräcklor, och ehuruwäl de hängde faſt tilſammans, at man kunde reſta dem, utan at Dunen förflögo, woro de dock mycket löſa och utſparrade ſig ſielfwe, ſedan man dem ihopkramat. Detta Dun pläckar Foglen af ſig i Näſtet, ther med at täcka Ägen, på dåt de ej måge kallna, under de timmar Foglen nödgas ſöka ſig föda wid Liggo-tiden. Boet ſins här omkring hälſt på Öen Furilen, och merendels under Buſkar. Dunet har uti ſig en myckenhet af Moſſa och Qwiſtar, från hwilka dåt är ſwårt at renſa; här brukades et ſpändt Snöre af Segelgarn, wid paſſamns längt, med hwilket Dunen ſprättades näſtan ſom Hattemakarne ſprätta ſin Ull, hwarigenom den rena Dunen blef hängandes wid Strängen. Här ſåldes en Mark Eider-Dun för 10 Caroliner in ſpecie; 4 Marker Dun giorde en liten Dunbådd, hwilken kunde ihopkramas til ſtorlek af et Hufwud, men ſå ſnart man honom ſläpte, pöſte han ut til en fullkommen Bådd, ſom för ſin lätthet och wärma ſkull äger ſitt ſtora wärde. Eider-Dunet förderfwas intet, faſt Foglen får utkläcka ſina Ungar, utan lämnas där i Bodet helt rent, ſedan Ungarna åro borta, borde därföre deſto mer Ägen och Foglen privilegeras. Eider-Foglen har fuller en kranaktig ſmak, men Inbyggar-

ne weta här den samma förtaga, dymedelst at Foglen förwälles eller kokas med Hö, förr än han stekes.

Ju-Gås kallades här en Siöfogel, som war til skapnaden lik en Gås, men något mindre, hon hade nästan dylikt Dun med Eider och nästan så godt, men det war til färgen hwitt; wi sägom allenast Honan, som war hwit; men Bröstet ofwen til rostfärgat; Magen war längs åt gråspräcklot; Hufwud och Hals woro ofwan på gråaktige; Skrefpennarne woro mot spitzen rostfärgade, hwaraf en bred, rostfärgad twärfläck syns på sidan af wingen. Hannen berättades hafwa helt annor färg, och dertil i pannan jämte näfwet en protuberantiam carnosam, hwartil man säg intet teckn på Honan, utan war hennes näf något Gåslik, men mer nedtryckt midt på.

Grylle war en Siöfogel, som äfwen här höll sig i Hafwet; han war mindre än en Höna, helt bekswart utom de röde lökte fötter, som bestå af 3 tår utan någon tumme; Skrefpennarna äro ock swarta, men deras täckfiädrar äro så ofwan som inunder hwita, hwilka giöra en stor hwit fläck på sidan af wingen; Stierten är kort. Näfwet är Syhl-likt, nästan likt ett Hönenäf, kullrigt och swart: den öfra näfkåken är längre än den undra, och inga tänder sitta i kanten på näfwet. Denna Fogel är ett species af Colymbo eller Lomm.

Mås skiöts en här, som war stor och helt hwit undantagandes Rygg och Wingar, som woro mörka, men Skrifpennarne aldeles swarta, utom deras hwita spitzar, fast på de förre skrifpennar knapt synlige; den första pennen har en stor hwit fläck in emot spitzen. Låren woro halfbara, Fötterna guhle och lökte. Näfwet war blekt med aflånga näseboror; nedra näfkiäket hade mot spitzen en utstående Knyl, som war högröd.

Kyl-

Kyllei blef wårt nattläger, sedan wi rest $2\frac{1}{2}$ mihl i starkastaste hetta och swett.

Julii 1.

Furilen, den wid Kyllei, besökte wi bittida om morgonen, men som hon war utbetat, fants här intet synnerligit, utom Scutellaria *foliis integerrimis*, Spergula *foliis oppositis*, *pedunculis simplicibus*, Prenanthes och Veronica *floribus spicatis*, *foliis oppositis*, *caule erecto*.

Chara *caulium articulis inermibus diaphanis superne latioribus* wäxte under watnet wid hafstranden, hwilkens blader här och der stodo tilsammans såsom borstar, wid hwilkas basin små röda frö sutto.

Grottor woro åtskilliga uti de afbrutne Bårgen, som lågo något stycke ifrån stranden på Furilen; desse Grottor blefwo merendels på det sättet, at Bårget stod ut ofwan basin til 5 eller 6 Alnar längre än jorden, som låg derjemte; hwilken jord eller underliggande stenart blifwit bortskuren af watnet, den tid hafwet hit up gick med sina strander. Nu woro desse artige skiul och hus som naturen inrättat för de betande hiordar af fånad och får, som här hwilade om nättren och skyltes för regnet om dagen.

Swårta. Honan sköts, som war något större än en Anka; näfwet war aldeles Gåslikt, mörkt i kanten, fullsatt med tänder, lika upråttstående Fiäll. Tungan hade på sidorna liksom ögnehår. Hela Foglen war mörk (fusca) med bleka spitzer på fiädrarna. Skrifpennarna de 10 förste woro bekswarta, 11 war swart med en hwit fläck på hwardera sidan; 12 -- 20 woro hwita, med spitzarna nästan swarta; 21 war lik den elofte. Fötterna woro röda med en swart hinna,

som giorde dem lökte. En hwit fläck war bak om hwarthera ögat och tinningarna woro något liusa.

Aranea *abdomine antice lateribus acuminato* eller en ganska stor Spinnel fans här i Tråden, hwars mage fram mot bröstet, på hwardera sidan, gick uti en obtuser angel, desutom war magen brokug af hwitt, gult, och swart, men benen woro allenast brokuga med hwitt och swart.

Klasen kallades en annor Ö, som ei låg långt ifrån Kyllei; samma Ö war tämmelig lång, ei synnerlig bred, hel och hällen lagd til äng. Här wäxte Scirpus *culmo triquetro, panicula conglobata;* Veronica *spicata minor C. B.;* Plantago *angustifolia minor Tabern. Thalictum;* Draba *alpina hirsuta Celsii;* Rhinanthus *qui crista galli fœmina J. B.;* Melilotus *officinarum*, som säljes på Apothequet, wäxte här i stor quantitet.

Weide eller Isatis (It. Oel. 144.) det nyttiga färgegräset, som härtils warit så sällsynt i Swerige, wäxte på Stranden åt Söder och Wäster af Klasen, där Hafwet kastadt klappor och sand tilsammans, nästan af en famns högd, 3 à 4 famnar ifrån sielfwa wattubrynen, och emellan denna wall och sion upfylt stranden med Tång eller Fuco. På denna wall wäxte Weidet hela Ön bort åt som en Hampråker, at man aldrig sedt det flodigare i någon Trägård. Det skulle wäl betala mödan, om samma färgegräs såddes öfwer hela denna Ö, der det så lätt wäxer.

Scabiosa *corollulis quinquefidis, foliis radicalibus ovatis crenatis, caulinis pinnatis setaceis*, en rar ört, som wäxer i Tyskland wild och hos oss undertiden pryder wåra Lusträgårdar, men aldrig tilförna i Swerige uptäkts, wäxte på Backen af Ön

Kla-

Klasen. Folia radicalis latiuscula, duplicato-pinnata; superiora linearia, simpliciter pinnata; intermedia itidem simpliciter pinnata, sed pinnis linearibus extrorsum ramosis. Calyx in 15 vel 19 angusta segmenta divisus cingebat florem nondum explicatum.

Foglarna, såsom Marspiter (Hæmatopi) Mafwer (Lari) och Tolkar begynte strida med oß och flyga omkring öronen med olideligit skrik, at man för dem fick intet örnliud, så snart wi landstego. Wi skiöto en Tolk, som wi honom intet kände utaf hans flygt, låte, ei heller färg. 12.

Tolk (Tringa *nigro albo ferruginoque variegata, pectore abdomineque albo*) är en Fogel, som jag aldrig sedt på annat ställe, ei eller funnit hos någon Auctor. Han war lik en Wipa, men ei större än en Kramsfogel; magen, bröstet, stierten, wingarna inunder woro hwita; Hufwudet war ofwanpå hwitt med små guhlbruna fläckar beströdt; Halsen inunder och bröstet frammantil woro öfwerdragna med swart, som utsände på hwardera sidan en swart rand åt öfra delen af halsen, och en annor swart rand åt ögonen til pannan och änteligen en annor til nedra käken; emellan desse ränner woro hwita fläckar, så at en hwit fläck war under hakan, en annor wid öronen, en annor i pannan. Stierten war kort och mörkaktig: alla, utom de twå medlersta, woro wid sina spitzar och åfwen wid basin hwita. Wingarna woro ofwanpå grå; skrifpennarna woro swartaktiga och lika stiertpennarna, nemligen de förre 10 wid basin hwita, men de inre 10 både wid basin och spitzen hwita. Ryggen täcktes med långa och lösa fiädrar, af hwilka de som lågo på sidan woro swarta med rostfläckar. Näfwet war kort, syl-likt, trubbugt, swart, ei längre än Tårna, med aflånga näseborer, som man såg igenom. Låren halfbara; benen blodröda; Fötterna klufde med 3 tår och en bak-tå.

Sten-

Stenjättar kalla wi med den lårda Biskop G. Wallin den prospect wi fingo se på sjön utan för Kyllei; emellan Stranridare-gården och kalckungnen Kyllei war jemte Hafswiken en slutande Backe, på hwilken stodo många ganska stora och tiocka kalckstenar til 4 à 6 famnars högd, stälde i rad lik som rudera efter Kyrkior och Slott, de som stodo nedan för Backen woro högre än de öfre, så at allas hufwud syntes lika höga. När man war ett stycke ifrå dem sågo de ut som Stoder, Bröstbilder, Hästar, och jag wet intet hwad för Spöken. Ofelbart är at alla desse tilförna warit et Kalckberg, men sedermera då hafwet ännu stod nästan så högt som de, och alt widare til des det lemnade deras rötter blifwit slipade, sönderskurna och formerade af hafwets swallande och brusande wågor til den skapnad de nu äga; det är ingen twifwel med mindre watnet, som så krusat desse stenar på sidorna, och som giordt dem nedantil smalare, kunnat bortskiära eller bortfräta den emellan liggande jorden. Afwen dylika Stenjättar hade wi inemot Slite af lika högd och storlek.

Resan ifrån Slite låg åt söder.

Kyllei

Häll-

Hållwiks-Kyrka (Annexen til Lerbro) lämnades på högra handen, och wi begåfwo oß på wänstra handen ifrån Landswägen åt S. Olofs Kyrka, som låg wid paß $\frac{3}{8}$ mihl ifrån Kyllei.

St. Olofsholmen war en rund och hel kulrig Holma, som nu på twenne sidor blifwit med landet hopbunden. På den sidan af Holmen, som låg ut åt hafwet, stod en del af en Kyrka, som warit wid paß 20 Alnar bred, och 40 Alnar lång, om hwilken Kyrka och St. Olof sielf berättades mycket, samt wistes uti en stor sten, som låg ofwan på jorden et hohl, stort som en hattekull, hwilket kallades St. Olofs twättefat.

Walnötesträd hade på ena sidan af Holmen warit planterade, men förgåtts uti de 2 näst förflutne hårde Wintrar; utom des war denna skarpa, magre, och för stormwäder så mycket utstålde Holme intet tienlig för detta Träd.

Plantago *foliis lanceolatis longitudine scapi, spica oblonga* wäxte här så lik Plantago *angustifolia major*, som hon någonsin kunde wara, så til Ax, som til afbetna roten, at man tyktes se naturen welat kläda henne med långa hår, och liksom bewara henne ifrån det kulna hafswädret, äfwen som Serpyllum *vulgare minus C. B.* hwilket här på samma ställe fick ludna hufwud såsom Meiram, den Tournefort derföre kallat Serpyllum *vulgare minus capitulis tomentosis.*

Wägen ifrån Olofs Capell til Slite war $1\frac{1}{2}$ mihl. **Skogarna** i dag woro tämmeligen fasta, doch ei synnerligen gamla med mehra Gran och mera Hypnum än tilförna; Här wäxte Brunella *flore magno* och mina Blomster. Här och där giorde

fatten

fälten affättningar lik som en fast mur af gråsten, i hwilken Ruta muraria officin wäxte.

Slite härbärgerade oß öfwer nattenom, är en af det härligaste Hamnar på Gothland.

Julii 2.

Carlsfverds af Kon. Carl X. anlagda Fästning på en liten Ö Enholmen kallad, syntes til Landet, men starkt östanwäder och tiden förnekade oß at komma dit; Lian begynte at föra wäld på wåra örter, och Fläck-Febren hade redan ansatt twenne i huset, der wi tagit härberge och 15 i nästa gård.

Siuströmar lågo där Bogewik en Sjö föll ut i hafwet, når wi rest nästan $\frac{1}{8}$ mihl ifrån Slite, Landet war emellan Sjön och hafwet $\frac{1}{2}$ byßeskott bredt. Emellan Sjön och Hafwet woro 4 grafwar upgrafne, hwardera af en famns diup och nästan ett par famnars bredd, fast watnet denna tiden näppeligen stod 1 $\frac{1}{2}$ aln öfwer deras klara botn. Watnet stiger undertiden af hafwet in i sjön, och undertiden faller söta watnet uhr Sjön i hafwet, åfwen som i Stockholm, alt efter som wädret är. Då Fiskarne i hafwet känna det söta watnet läckas de at stiga up uti Insjön genom desse canaler, uti hwilka Böndren interessera at fånga Fisken, hwilket sker här mycket simpelt och endast med håfwar: ty då de se Fisken med ögonen uti gropen möta de honom wid begge inloppen med håfwar. Öfwer alla desse 4 canaler ligger landswägen med åfwen så många Broar.

Boge-Kyrka, Annexen til Othem, sägs på högra handen ligga bort öfwer Sjön.

Tiälwards Holme och Tiälwards wik låg jämte

jämte wår wäg; denna Holma war ei stor, något uphögd, fästad wid fasta Landet, doch kunde man se at han fordom warit en Ö. Denna Tiälwards Holme skal hafwa sitt namn af en Thielward, som för Christi födelse här landstigit och Gothland sig bemäktigat, om eljest de minnes gode Historici tala sant. Här på Ängen wäxte Anthericum *perianthiis trilobis* (Jun. 28.) och Lotus *leguminibus solitariis membranaceo quadrangularibus* (*It. Oel.* 143.)

Skogen, som wi härifrån reste igenom, war tämmelig ansenlig; besynnerligen af Gran, förrän man kom til Gothum-åen, men på södra sidan om henne war han mäst af Tall med höga stammar, jorden utan buskar wäl uprögd, at här intet fattades til godt Timber utom tiden.

Gothum-åen war den största här i Landet, fast watnet nu i henne war så ringa, at man med stöfligr kunde gå öfwer henne.

Örterna här på orten woro besynnerligen kring Gothum-Elfwen desse, Hedera, som kröp på Jorden under Buskarna. Pyrola *scapo unifloro.* Pyrola *racemis unilateralibus.* Pyrola *staminibus adscendentibus pistillis declinatis* hade trekantig Stielk, åfwen som Pyrola *floribus undique racemosis* (Jun. 29.) men Blomkronan war blekare och mer utsparrande; Anthericum *calycibus trilobis.* Linnæa; Nymphæa *alba & lutea;* Alisma; Chara *caulibus aculeatis;* Potamogeton *pusillum fluitans. Bocc.* hwars caulis war ramosissimus; foliis alternis, linearisubulatis, angustissimis; ad ramificationes vero caulis notatiis: stipulis latis, amplexicaulibus, e quarum dorso folia solitaria.

Got-

Gothemh. Gothum sägom wi efter $1\frac{1}{4}$ mihls resa; Prästegården tyktes warit et Kloster af des tiocka Murar och Hwalf, på hwilket Hwalf i Salen war et Fönster likt en åttkantig Stierna, utantil föga öfwer et quarter, men innantil ganska hwitt, genom hwilket Solen korade in kl. 10. Kyrkan war wacker. Manfolken och Qwinfolken sjungde hwar sin vers af Psalmerna, under hwilket det andra kiönet höllt aldeles tyst. En stor Runsten låg i Choret med mycken Skrift.

Aſker och Almer stodo wid Giärdesgårdarne, alla hamlade af Saltpett-Siudare, som sade sig oumgängeligen behöfwa deras Aska at rena sin Lut ifrån fetma, hwar til de trodde Ek-Askan aldeles intet doga.

Gietterna gå här ute Winter och Sommar, och få intet mer af Landtmannen än det de stiäla sig til.

Jkornar sade Folket sig här sedt segla öfwer Siöar på Spån eller Barck, och äfwen at de fly bort hwart 7:de åhr, sedermera saknas de mycket, änteligen efter hand föröka sig til 7:de åhret igienkommer; hwilket senare är för mig en hel främmad berättelse, som borde undersökas. **Weßlor** funnes här ock på Landet.

Hus-*Curer*, som man lärde af Bondqwinnorna, war Peppar med Bränewin eller warmt Öhl och stark-Peppar (Cubeber) för åfterwärk. Tiära bruktes af dem, som woro med Siphilitide angrepne, hwarigenom wähl Såren utwärktes läkts in partibus genitalibus, men deras prætumidæ nymphæ, Hippomane, Tophi, Dolores artuum nocturni, Ulcera Laryngis, och obſtruction naſi wiste klart, huru litet Tiära uträttade uti en sådan siukdom.

Jo

Jd wäxte stor som Gran eller Ek, mäst wid kiärr, nog ymnogt i Gothums och Boge Sochner. Folket hade ett artigt maner, at betäcka sina Wäggar med Jd-qwistar, då man begynte neder ifrån Golfwet, at liksom med Spån betäcka wäggen, som genom det miuka Barret fick de aldrawackraste gröne Tapeter. Om Dioscorides och Plinius hade här blifwit inviterade til Giäst uti hus med tapeter af Taxo, aldrig hade de tordt wägat der sofwa någon natt eller äta någon bit, som trodde, at allenast sofwa eller äta under en Tax woro lifsfak; det Gothum här ler åt.

Schiäde (Lolium *spicis aristatis, radice annua*) wäxte här mycket och på många ställen ibland Kornet, men ei ibland Rogen. De som drucko af Öhl, brygdt af skiädblandadt Korn blefwo lik som fänuge och nästan blinda. Bönderna trodde på egen räkning, at om de med detta Öhl smorde sig om Armlederna och Fingrarna skulle de wara härifrån præserverade.

Leret, som war kommit från Gothland, och så mycket af några berömdes i Stockholm, fingo wi här igen wid Westers Gård, jämte Gothum åen, $\frac{1}{8}$ mihl ifrån Kyrkan; det war ei annat än Lera med Bleke blandat, som til Tobakspipor ingalunda tienade, ehuru hwit Leran blef i elden: ty de wordo häraf aldeles bräckelige.

Färgegräsen, som här i Sochnen brukades woro följande: Hög-gulht färgas med *Johannis* Blommor, då Garnet först kokas i Alun-watn uti en Kopkättel, doch ei med för mycken Alun, sedan torkas det, derpå kokas torra Johannis-Blomster helt länge i watn, änteligen läggas också det betade Ullgarnet i denna Decock. Härwid bör märkas, at desse Johannis-Blommor intet äro Flores hyperici, som så allmänt

= Anthemis tinctoria Lin. H. Suec. ed. 2. n. 709.

allmänt kallas i Swerige, utan de äro Flores Buphthalmi. **Gult** på grönt stötande färgas med Björkelöf kokte i watn, sedan Ullgarnen förut är betat i Alun. **Grönt** färgades här på det sättet, at Ullgarnet först färgades guhlt med Engelska (Serratula); och sedan med blå Indigo: ty guhlt och blått giöra grönt. **Siögrönt** blef då ättikia med salt stod länge uti en oförtent Kopparkättel, til des det wart ergadt, då Garnet nedlades, och ofta omrördes, at det ei blef fläckogt, men kokades intet.

Credit-**Handlen**, som Borgarne drefwo med Böndren, berättades oß af en Kiöpman, som här handlade, nemligen huru Borgaren crediterar Bonden åhrligen, och efter hand Gods, gifwer Bonden mat och dricka när han kommer til Stads, lånar honom Penningar til sin skatt, giör med honom sällan räkning och ofta crediterar honom mer än han kan återfå. Bondens skyldighet tilbakas är, at alt hwad han för rer til Staden lämnar han åt sin Borgare på räkning och affkrifning, sökandes ingen Liquidation: ty deräst Borgaren, efter några åhrs sådan handel, skulle slå til, blefwo Bonden ruinerad. Bonden accorderade intet om sina waror med Kiöpmannen, utan satte Kiöpmannen sielf wärde på warorna, och deräst Bonden wågade sig gå til någon annor Kiöpman, fingo han strax Liquidation.

Schäffern, som här wistades, tilbödo wi at lära känna de för Fåren så skadelige wäxter *Flammula*, *Equisetum*, *Anthericum*, *Mercurialis*, *Juncus*, *Myosotis* med det nyttiga Färgräset, hwilka Örter oumgängeligen böra kännas af alla Schäffrar, men han war förhindrad.

Wäxterna wid Gothums-Kyrka i Ängarna wo-

rc

to Herminium *monorchis dictum*, Ophioglossum, Tordylium *quod caucalis semine aspero floscul is rubentibus*, Chærophyllum *caule maculato*, Cichorium, Scutellaria, *foliis integerrimis*, Agrostemma, Sphondylium, Agrimonia, Dulcamara, Thalictrum *caule folioso sulcato*, *panicula multiplici erecta*, Thalictrum *caule folioso æquali*, *foliolis caulinis acutis panicula simplici*, *floribus nutantibus*; Hydrocotyle; Orchis *bulbis indivisis nectarii labio quinquefido punctis scabro* (*It. Oel.* 45.) och Orchis *nectarii labio quadrifido punctis scabro* (*It. Oel.* 45.) hwilka begge Orchides wåra öfwer hela Landet tillika med Astere *montano luteo*, *salicis glabra folio C. B.*

Serapias *quæ Helleborina latifolia montana C. B.* (*Jun.* 28.) stod nu i Blomma med rakt ar; Germen obverse subulatum; Petala 3 *exteriora* striata, rudiora, laceolata; 2 vero *interiora* conniventia, ovata, acuminata, subpurpurea s. incarnata. *Labium inferius* bifidum; *laciniis* lateralibus erectis, acutiusculis, rubro striatis; *intermedia* verò subcordata, integerrima alba: *macula* ad basin cordata, elevata, tricuspidi. *Nectarium* obsoletum, convexum, seu ventricosum, minime gibbum.

Natten öfwer måste wi hwila i Gothum, emedan hwarken wi eller Cronobetienter kunde skaffa Hästar, fast wi därom redan wid middagstiden anhöllo.

Julii 3.

Resan stäldes ifrån Gothum åt Östergran.

Skogar med Barr-Skog besynnerligen af Gran,

utan Löfträn, hade man hela wägen emellan Gothum och Östergran. På några ställen där Wädelden härjat för 20 a 30 åhr sedan, som man kunde sluta af de där få upwurne Tallar, såg man huru denna jordmåhnen af swediande har sig: ty Jorden och Kalkflisan öfwerhölgdes med ganska ringa Kalk-grus, med Bleke och med Bleke-blandad Mo, at Jorden stod ännu mäst bar, i hwilken föga annat wärte än Helianthemum, Sedum *floribus albis* och Sedum *acre*.

Ag-Myror, med widlyftiga Kiärr, lågo på bägge sidor om Wägen.

Euphorbia eller *Tithymalus Oelandicus* (It. Oel. 91.) wärte i en Äng, som låg på högra handen ¼ mihl från Gothum.

Scirpus *culmo striato, spica bivalvi terminatrice longitudine calicis, radicibus squamula interstinctis*, eller Scirpus *folio culmi unico* wärte äfwen här; han allena giör nästan alla de Tufwar, som ses i Myrorne.

Änga Kyrka, Annexe-till Kräklingbo, låg på wänstra handen, bredewid Landswägen.

Verbascum eljest *Tapsus barbatus* kallad, wärte ymnogt på denna tracten. Apothekarne böra weta taga af denna herbam, flores, aquam & oleum Verbasci, men radicem Verbasci af en annor Ört.

Kräklingebo Kyrka låg 1¾ mihl ifrån Slite, där wi hwilade oß och beſägo Kyrkan med Ängarna.

En Orm togs här, som war swart med hwita fläckar på sidorna af buken, hwilka fläckar woro på sidorne af de fiäll, som täkte magen; Hakan war hwit, kring öronen guhl; tinningarna hwita med swarta twär-lineer; Fiällen på ryggen hade en upphögd

högd linea; hela undra sidan glantzade mot Solen; tänderna woro små; war han altså utaf Snokslächtet

Thors-**borg**, det enda Berget som här på Landet sedts, låg mer än en $\frac{1}{2}$ mihl ifrån Kräklingebo; det war et stort, högt, brant, ofwanpå flakt, bart, och skarpugt Bärg. På norra och wästra sidan war det afhugget såsom en Mur, och hade man nedanföre Grotter, ofta til 26 alnars längd, der som Berget låg på sin fot, hwilken fot war bred, hög och slutande. När man stod på fältet af denna höga Thorsborg, ansåg man de högste Skogar såsom en mark, och kunde man här wäl räkna 30 Kyrkotorn. Fältet ofwanpå detta Berg war nästan horizontailt, wid pass 2000 alnar i längd, och lika många alnar i bredd; Berget war så brant på norra och östra sidan, at intet creatur utom menniskor och de med stor möda, allenast på några ställen, kunde komma dit up; på wästra sidan war detta Berg mässedels äfwen så brant som på norra, men på södra sidan gick det saktä af til et fält; på denna sidan war Berget kringlagdt med Mur och Kalksten, det brantheten ej förhindrade tilgången. Watn war ofwanpå detta fält, som aldrig uttorkade. Om här lägo en Fästning och man här och där wille spränga bort några lösa Klippor, förstår jag intet huru hon skulle intagas. Ofwanpå fältet, som hade föga Skog (ty Wädeld hade länge sedan förtagit honom) wärte Anthyllis, hwilken ofta varierade med hwit Blomma; Trichomanes; Sedum *floribus albis*; Sedum *acre*; Rubia *cynanchica*; Thymus *acinos dictus*; Serpyllum; Helianthemum; Asclepias; Behen *album*; Quinquefolium *minus repens alpinum aureum C. B.*; Quinquefolium *majus repens C. B.*; Erigerum *vulgare. Fl. Lap.*[308] Spergula *foliis oppositis pedunculis*

[308] = Potentilla verna Lin. Fl. Suec. ed. II. n. 455 & Lin. simplic. Amoen. Acad. T. IV. p. 318.; Lin. Fl. Oel. p. 172.
† = Potentilla reptans Lin. Fl. Suec. ed. II. n. 456.

simplicibus här och på alla kringliggande fält, men ån på något annat ort. Galium *luteum C. B.* Galium *foliis quaternis lanceolatis trinerviis, caule erecto;* Turritis *foliis omnibus dentatis hispidis, caulinis amplexicaulibus* men med helt glatte Blan; Pilosella *major repens hirsuta.* Ruta *muraria* i alla Bårgskrefwor i sådan myckenhet, at hon kan fournera alla Apothequer uti Swerige; Brunella *cærulea, magno flore C. B.* war både här och på kringliggande tracter allmän.

Scabiosa, *corollulis quinquefidis foliis radicalibus ovatis &c.* (Jul. 1.) stod här i Blomma, af hwilken man kunde dömma, at hon endast war en förändring ifrån Scabiosa pratensi hirsuta, ehuru olik hon war eljest til Blad och Stielk. *Origanum; Globularia* i så stor myckenhet, at om Swerige någonsin henne behöfwer, kan hon endast hämtas härifrån, war ej eller rar eller på de här omkring liggande orter sällsynt; Veronica *spicata minor C. B.* wäxte här med smala Blad. Alla desse, som här wäxte, kunna sås på de aldra skarpaste och torraste Bårg: ty ingen ort kan wara torrare än denna.

Anthericum *foliis planis, corollis deciduis* (Jun 26.) stod på Thorsborgen i full Blomma: *Corolla* alba, rotata; petalis lanceolatis; *Filamenta* sex, alba, erecta, alterna paulo breviora. *Antheris* verticalibus, luteis; *Germen* ovatum, triquetrum, poris melliferis singulo angulo germinis innatis, ut in Hyacintho; *Stylus* albus, erectus.

Geranium *pedunculis bifloris, calycibus pyramidatis angulatis rugosis, foliis quinquelobis rotundis,* en wacker Ört, den Thalius in Hercyn. t. 5.

och

och Columin in Ecphr. t. 137. artigt afritat, men tilförna aldrig warit plåckad i Swerige, wärte besynnerligen wid norra sidan på de nedfalne Klippor uti skuggan af Thorsborgen. Roten går bort hwart åhr: Stielken (och Bladen besynnerligen inunder) röd, slätt och glatt. Bladen äro Niur-lika, glatta, försedde med Bladskaft, femdelta, och hwar flik tredelt. Blomskaften hålla twå Blommor. Blomsödren äro något upblåste, glatte, fem-Bladige, dock trekantige, hwar och en kant på hwardera sidan med 3 upbögda twärstrimmor utmärkt. Kronbladen äro aldeles hela och kiötfärgade.

Campanula *alpina hirsuta folia cærulea C. B. Pin. Lapp.* 84. fantz på några ställen af Thorsborgen, hennes Niur-formige Rotblader afgiorde den satzen, at hon aldeles är en Varietet af Campanula *minore rotundifolia vulgari.* cfr. Linn. Fl. Suec. ed. II. n. 184, 185.

Coronilla *corollarum ungvibus calyce duplo longioribus*, den Tournefort kallat Emerus och som tilförna warit sedd wildt wärande wid Wien, Geneve och Montpellier, och den man både i Swerige och utom lands plägar hålla i Orangerierna, at Busken, som gifwer så många och täcka Blomster, icke må frysa bort, den samma stod här wild wärande, utsatt för kiölden på nord-ostra sidan af Thorsborgen på åtskilliga ställen. Jag hade aldrig trodt, at denna Busken wurit wild i Swerige, fast 20 Botanister sagt det, om jag icke sielf det sedt: *Frutex* hic bipedalis: ramis angulatis, viridibus. *Folia* alterna, pinnata cum impari, tribus quatuorve conjugationibus composita: *Foliolis* obverse ovatis, integerrimis, subtus pallidioribus. *Pedunculi* peliolis longiores, laterales, bifori, rariusque trifori. *Calyces* quinquedentati,

bilabiti. *Corollæ* luteæ, papilionaceæ: unguibus calyce triplo longioribus. *Stamina* diadelpha.

Serapias *flore rubro*, som här wärte, tyktes wara tämlig skild ifrån den wi beskrefwo wid Gothum: (Jul. 2.) ty alla fem petala woro både til storlek och färg helt lika, och Labium inferius formerar en glob något hopdragen ut åt Läppen, och äfwen där märkt med en uphögd hiertfläck, men hade inga flikar på sidorna, som uplyfte den öfra Läppen.

Papilio *hexapus*, *alis erectis rotundatis integerrimis albis: inferioribus ocellis quatuor superne, septem inferne*, eller Papilio *alpinus Petiv: Gaz. 37. T. 23. f. 8.* En stor och skön Fiäril, som intet är allmän i Sverige och mycket sällsynt utom lands, låg i stor myckenhet ofwanpå fältet af Thorsborgen, liksom matt, at han intet kunde flyga undan, jag wet intet om mulna wädret, blåsten eller kölden skadat honom. Des Stiert hade 4 hwassa hårda Klor, nästan som Katteklor, hwilka sparrade utifrån hwar andra, mitt emellan dem satt en liten spitzig styl.

Wilde Hästar fångades här wid Thorsborgen, hwar efter man såg nedhuggne Träd wara ihoplagde såsom hägnade Giärdesgårdar, så ofwanpå Thorsborgen, som jämte honom; Twänne sådane Giärdesgårdar gingo tilsamman såsom Armarne på en Not, at, när Hästarne blefwo drefna här i trångslet, måste de emottaga quarter.

Resan ståldes ifrån Thorsborgen åt Östergarn.

Agh-Taken hade man här tilfälle at få se, huru de anlades. Ifrån Ryggåsen til Takfoten på Ladan läggas smala Tallstänger, på hwilka Grenarne, som wända sig åt yttra sidan eller Himmelen, äro afhuggne et quarter ifrån Stammen; Desse Tallstänger ligga

ga et quarter från hwar andra, och understödias af Ladans horizontaile Bielkar eller Sparrar. Aghen hänges på desse afskurne Grenar helt tiokt, utan at på annat sätt fästas: ty Stängerna äro satte up och ned, at Grenarna hålla emot. Et sådant Agh-Tak kan wara öfwer 20 åhr, om ej Sparfwarna så mycket det fördärfwade, genom det de i sådana Tak söka Matkar. Sielfwa Aghen skiuter knapt up et enda Blad åhret efter han är afslagen, utan står länge med en förtorkad Stubbe, wäxer altså sent up, och ju längre han blifwer oafslagen, ju frodigare warder han, kan altså ej bärgas mer än hwart femte eller siunde åhr. Han bär ej eller Frucht, deräst han ej länge får stå oafslagen, hwaraf ock kom, at wi sökte fåfängt hans Ax på ganska många och stora Agh-Myror, förr än wi dem änteliaen kunde årnå.

Stenar berättas af somlige wara miukare neder i Jorden, men hårda i dagen, andre neka det samma. Nog wet man, at Kritstenarne i Flandren, af hwilka man där bygger hus, blifwa hårdare i dagen, än då de skiäras i Grufwan. Hwad Kalkstenen angår, lärde man här af Kalkbrytarnes enhälliga bewitnande, at Sölstenen eller den Kalkstenen, som ligger i dagen är altid längt hårdare än den som tages et par alnar neder i Berget, hwilket endast giör, at Kalkbrukarne ofta nödgas hämta Kalkstenen både lång och beswärlig wäg, emedan de ej kunna bryta eller bräcka Sölstenen, som fastsligger in til deras Kalkugn.

Natten hwilte wi uti Östergarn.

Julii 4.

Östergarns Kyrka låg wid östra kanten af Landet, nästan mittpå Gothland, och der denna Ö war bredast; ty härifrån til Wästergarn war Landet

mihl bredt, och ifrån södra til norra udden, war Gothland 15 mihl långt.

Berget, som låg jämte Kyrkan war nog högt och afhuggit på alla sidor, som hade det warit en Son af Thorsborg. Ofwanpå detta Berg war i nord-ost en härlig prospect, man såg härifrån wid Bårgsroten sielfwa Kyrkan, ther utöfwer de härlige Åkrar och Ängar, de gröna Lundar, de på lika sätt afhuggne mindre Berg, Hafswikar, och det blå Hafwet, alt ifrån St. Olofsholmen lyste hit, at man på denna Ön näppeligen kunde årna något behageligare rum för et Sommar-Hus anläggande.

Stora Myror sprungo här några stycken; deras Kropp war nästan så stor som et Bi, helt glatt och mäst swart, utom Buken framemot Bröstet, och sielfwa Bröstet så wäl innunder, som bort mot Buken woro de guhlbrune. Kiäkarna hade hwardera 5 Tänder eller skuror, med hwilka hon tämeligen fast bet. Hornen (Antennæ) bestodo hwarthera af 13 leder, af hwilka den nederste war mycket kort, den andra så lång som halfwa Hornet, de 11 därpåföljande leder woro korta och jämnstora. Fiället som stod på Ryggen emellan Magen och Bröstet war oval, helt och ingalunda utholkat. Håller man altså denna för et egit species, och intet för någon Hona utaf de Myror, som bygga Stackarna.

Sangwisorba *spicis ovatis*, som ther est endast warit sedd i wåra raraste Trägårdar, wärte emellan Kyrkan och Hafwet uti Ängarne, så här som wid Ahlskogs Kyrka, den wi aldrig förmodat finna i Swerige wild. Ayen woro på henne runda eller ovala, hög-röda både til Kronblad, Stamina och Pistiller; hwart och et Blad bestod af 3 til 5 par små-Blad, med et Blad som sluta-

de:

de: Små-Bladen hade en form af et hierta och woro diupt sågade.

Wärterna i Ängen woro hr ynnerligen Ophrys *foliis cordatis*; Lathyrus, *qui clymenum parisiense*; Convallaria *foliis cordatis*; Aira *quæ gramen lanatum Dalecampii*, et sällsynt Gräs i Sverige; Scutellaria *foliis integerrimis*; Chelidonium; Ranunculus *chelidonicum minus dictus*; Alliaria; Papaver *rhœas*; Plantago *foliis semicylindraceis integerrimis*; Hydrocotyle; Carex *spicis linearibus erectis, mascula breviore inferioreque: bracteis aphyllis, capsulis distantibus*; Stachys *sylvatica Riv.*, hwilka alla stodo i Blomma; Anthyllis *flori rubro* wärte på Flisorna.

Ficaria eller *Chelidonium minus*, som wärte på många ställen ymnogt, tyktes fördrifwa alt annat Gräs, äfwen som Ramsen. (Jun. 25.)

Åkrarna stodo helt purpurfärgade af Melampyro *arvensi Riv.*, som här kallades Pukhwete och Rhinanthus, som här wärte ymnogare än på något annat ställe, giorde botnen af Åkrarna helt guhl.

Coraller af många slag, funnes just i hopar wid Hafstranden såsom Milleporæ och Madreporæ *simplices*, men mindre quantitet af Madreporæ *aggregatis* än wid Capelshamn.

Petrificata lågo blandade med Corallerna wid Stranden i oändelig myckenhet, såsom Entrochi, Strombitæ, hwilka woro lika skrufwar, Cornua ammonis, men slätte inuti; Conchitæ *leves caput serpentis referentes. &c.*

Bondstugorne woro deruti synnerliga, at de hade et Fönster på Gafwelen och et på Wäggen, men

V= Sch. nigricans Lin. R. Suec. ed. 2. n. 36, ed. 1. n. 89.

så at Fönstret stod ej midt på Gafwelen, utan närmare in til den ena knuten eller hörnet, äfwen så det Fönstret på Wäggen, war äfwen uthuggit nära in til samma hörn af Huset; hwarigenom skiedde at Bordet, som i Stugan sattes in til begge Fönstren, blef mycket wäl uplyst, men däremot Sängen, som stod i det andra hörnet, utan Fönster, war mycket mörk och fri för drag. Wäggarna woro uptimrade af sägade Stäckar, at man ofta kunde hafwa af en Stäck 3:ne, desse woro ej uti hwar andra inhuggne wid hörnen, utan såsom en Lada inplankade uti rättupstående hörn-Stolpar.

Stalactiter funnes här och där i Bärgsfrefworna, dock ej synnerligen stora.

Gammelgarns Kyrka lemnades på högra handen under resan från Östergarn til Ahlskog.

Schœnus *culmo tereti nudo, capitulo ovato, involucri diphylli valvula altera subulata longa* eller Schœnus flosculis spicatis. Detta tilförne i Swerige osynta Gräs fants i Aghmorerne. *Spica* ferrugineo-nigricans *involucro S. gluma* universali bivalvi; valvulis emarginatis cum acumine intermedio; horum acumen valvulæ exterioris semicylindraceus, viridis spice nigro, subulatus, Spica triplo longior; valvulæ minoris mucro Spica nullo modo longior. Spicæ plures, fasciculatæ, lanceolatæ, nigro ferrugineæ in unicam spicam ovatam collectæ; ab involucro universali includebantur. Singula spiculæ constabant calyce biglumi & flosculis paucis triandris monogynis, stigmate trifido, non vero bifido.

En **Äng** med owanligit högt Gräs låg nedanför en Gård, hwartill, då wi undersökte orsaken, war ingen annor, än at Dyngstacken, som illa war anlagd wid Gården, afskiöldes af regn, som sedermera randt ned på denna Äng.

Gårdar-

Gärdarna, med hwita Skorstenar och höga Löfträn omkring, wiste oß, huru mycket Träd, planterade omkring Gårdarna, dem pryda kunna.

I Skogen wäxte hög Liung, Blåbär och annat såsom i Sverige.

En **Buske** af små Alns långa Qwistar stod jämte Wägen; han war gänska lik Cotoneaster folio rotundo non serrato C. B. och kanske den samma, men Bladen woro större och mer ludna innunder, Blommorna och Fruchten som fattades, giorde, at wi mätte släppa honom i twifwelsmåhl.

Ahlskogs Kyrka låg på et ställe, där skelfwa naturen giorde et Rämärke mellan norra och södra Gebitet. Hela norra dehlen af Gothland, som wi hittils igenomrest, bestod af Kalkflisa under Jorden, och där ofwanpå hård och torr Mark, samt Barrskog; men här, som et nytt Land begyntes, hwilket warade alt åt söder, war mäst Sand eller Ler och Mylla utan Bergshällar; wid Byar och Ängar fans mera Löfskog af Ek, Ask, Björk, Hassel, Hagtorn, Slån. Detta södra och mildare Landet innesluter Sochnarna: Ahlskog, Garde, Lye, Stange, Hemse, Fardum, Leiwede, Eistad, och de flere i söder liggande, men den norra delen räknar ibland sina Sochnar: Buttle, Eitelem, Linstad, Garrum och Trojel.

Blommorna woro här besynnerligen, Jacea *vulgaris major laciniata Tournef:* Orchis *muscam referens*, Jasione, Cornus *fœmina* och Gramen *spica brizæ majus.* Bromus spicatus H. Suec. ed. II n. 80

Elfdanzar säges åtskillige på de små Fält, som lågo emellan Buskarne i Ängarne, alla desse ringar woro grönblå, och bestodo af foliis Cynoluri äfwen som på Öland. (It. Oel. 66.)

Lye

Lye Kyrka, som är Annex til Ahlskog, hade wi ärnat besöka, at där läsa en Runsten, som Wormius fordom ofullkomligt afteknadt in Monum. Dan. 4:54. L. 5. c. 5. Men som Pastor Neugard i Östergarn hade samma Sten noga aftagen, och den med mig communicerade, lämnades Lye, såsom det låg ur wägen.

Runstenen i Lye lyder så:

ᛁᚾᛏᛅᚢᛒᚱᛁ·ᛏᛁᛏᚱᛏᚱᛁᚴᛋ·ᛋᛏᛅ·ᛏᛁᚾ·ᚠᛁᚱᛁ·ᚦᛁᚾᚾᛁ·
ᛋᛏᛁᛁᚾ·ᚢᛋ·ᛁᚱᚠᛁᚦᛁᚱ·ᛋᛁᚾ·ᛅᛏᚢ·ᛅᚠᛒᚱᛅᚦᚱ·
ᛋᛁᛁᛋ·ᛘᛁᚠᛁᚢᚦ·ᛋᛏᛁᚢᛋ·ᛒᛁᚦᛁᛋ·ᚠᚢᚱᚦᛁᚾᚢᛋ·
ᛋᛅᛏᛅᚢᛋ·ᚠᚱᛁᛋᚢᚢᛋ·ᛋᛁᛏᚢᛋ·ᛋ·ᚦᛁᚢᚱᛘᛁᚦᛁ·
ᛅᚢᛋ·ᚠᚢᛋ·ᛒᚢᚱᚦ·ᚠᛁᛁᚱᛏᛏ·ᛋᚢᚱᚦ·ᚱ·ᛋᛅᛁᚾᚢ·
ᚢᚱᛁ·ᛘᛁᚾᛁ·ᚦᛁᚾᚢ·ᚠ·ᛁᚾᛋᛁ·ᛁᚱᛋᛁᚦᛁ·ᚱᛁᛒᚱᛁᛋᚦᛁ·
ᚠᛋᚱ·ᛋᚢᚾᛅᛁ*ᚱᛁ·

Jacauper. i. Litlaronom. Han. lit. giara. dinna. Stain. yfer. Fadur. sin. Olof. Brouder. sina. Lignved. ok. Simon. Ok. da. var. lidit. af. Guds. bord. fiortonhundrat. or. ok. ainu. are. minna. den. V. tiri ar. ok. i. di. ari. primadi. ᚠ. ok. ᚱ. sume. ar. i. hradu.

Denna Sten är därmed synnerlig, at han har åhrtal, nemligen 1409. Är altså skrefwen uti Drottning Margretæ tid; man kan och se af Bokstäfwerna, som äro mycket ihopbundne, at ofta 2 eller 3 äro afteknade i en Character, at denna Sten är ibland de nyaste. Här märkes, at Litlaronom eller Lilla Råne är en Gård uti Lye Sochn.

Natten hwilade wi uti Garde.

Julii 5. Gar-

Julii 5.

Garde Kyrka gaf oß intet något synnerligit wid handen, utom det, at Jordmonen här efter blef långt mildare, mera och lösare swart-Mylla, grönare och löfrikare Mark.

Eitlems Kyrka, Annexen til Garde, låg på högra handen ½ mihl från Garde.

Nährs Kyrka låg än ½ mihl längre bort, der wi firade Söndagen.

Professor *N. Norby* och Pastor här wid Nähr, war en genomlärd man, af oändelig mycken lecture, sådan wi intet förmodat finna här liggande giömd bakom buskarne; han hade mycket rest och utstådt, hans lärde Discurser uppehöllo oß.

Bond-*Botaniquen* är intet altid til at förakta, och hafwa Bönderna, åtminstone här på Landet, sina egne namn mäst på alla Örter. Jag tog en beskedelig Bonde med mig ut på Ängen, som där kiände långt flere Örter än jag någonsin förmodat, och hans namn på dem hade merendels sina artige Originer. Här kallades:

Monorchis, Desmans-Blomma, af Rotens form och Blommans lucht.

Dianthus barbatus, Sarons Blomster.

Anemone nemorosa, Fageltloma, af fågel. e. Risham-ta Ängar ty då blommar hon.

Hepatica, Killinge-Blomma, blommar då Killingarne framkomma.

Primula lutea Giökblomma, blommar då Giöken gahl.

Min. purp. Marieblomma.

Rubus cæsius Psalmbär. **Opulus** Qwalkebär.

Ulmaria Brake. **Campanula** Fingerhatt.

Erica Gränne.

Brisa ∨ Bäfwegräs. **Fragaria** Jordbär.

Agroſtemma Slätt. **Bromus** ∨ Gåshafre.

Behen

Behen album Tarald. Ophioglossum Låketunga.
Myagrum Will-Lin. Melampyrum seget. Pukhwete.
Pteris Fråkna. Hypericum Hirkenpirk
Millefolium Pestilens-Blomma. ab hyperico.
Trifolium Honungs-Blomster.
Agrostis spica venti Tåtel.

S. nigra. obs. **Senap**, den samma, som wi brukar på Maten, wäxte i Åkrarna; Bonden försäkrade, at hans Frö, då de blefwo mogna, intet på denna orten wordo skarpe.

Gothlands-Rofwor (Brassica, *quæ Napus sylvestris*) fantz i Åkrarna, men besynnerligen nära in til Siökanten, och här på orten kallas Åker-Rofwor. Desse sköne Rofwor äro långt bättre at äta án andre, fast án de äro smalare, allenast de uptagas förr án de löpa i stielk.

Pingvicula kallades här **Fetnacke**, och brukte Böndren koka henne med Watn, at twätta Gossarnas Hufwud, hwaraf Lössen fördrefwes och Håret wäxte längre.

Pänninge-Gräset (Rhinanthus) begynte nu at skalra med Fruchten, då man gick ibland det, hwaraf Bonden, så här som annorstädes, hade för et märke, at man då borde slå Ängarna.

Madra (Rubia *cynanchica* lt. Oel. 115.) wäxte här på Landet nästan endast på torra och skarpa ställen, och hwaräst Ler-Jord war. Wi hafwom sedt denna wärt så långt wi härtils farit på Gothland, i den myckenhet, at ingen Ort warit allmännare, så at om hon på något ställe skal upgrafwas til Färgerternas förnödenhet, skulle hon här hämtas. Med Rötterna brukar man här allmänt färga Ullgarn rödt, som kokas med det aldrasuraste Dricka, såsom besynnerligen med Standebilla: ty ju surare Drickat är, ju högre

blir

blir färgen; när Rötterna kokat, läggas Strumpor eller Garnet uti decoctet, medan det ännu är warmt, och så snart hon uptages utur warma koket, afskiöljes Garnet hastigt med Lut. Här wid bör märkas, at Rötterna hämtas, som Bönderna tala, förr än Giöken gahl, det är til förstående, förr än Roten upskiuter Stielk: ty då äro Rötterna lösare och gifwa mer färg.

Gullands-Korn kallade Inwånarne sielfwe sin Sumring eller Hordium *disticum*, hwilket är det Kornet, som allmänt sås här på Landet. Sedan wi slåpt det norra Bergaktiga districtet af Gothland, där Råg förnemligast såddes, och kommit til det södra, som äger lösare Jord, såg man mehr Korn än Råg.

Park-spelande förnöide rese-Cammeraderna mot Aftonen, hwilket artiga Båll-spel Bönderna här allmänt roa sig med; De lärde wåra detta, som intet sedt det förr i Swerige, ehuru allmänt det är i Holland och Gothland; det fordrar tämlig hastighet och wighet.

Natten blefwo wi qware i Nähr.

Julii 6.

Resan i dag låg ifrån Nähr til Burs.

Marken såg mycket steril ut af en bar koklig och sprucken Lera, som Höst och Währ war sank; det lilla Bete, som här fants, sades wara mycket fett; det bestod nästan endast af Får-Gräset och af Serpyllo. De utbetade Ängar lyste hwita af Filipendula. Tall wäxte i Skogarna, men ingen Gran, och wid Ängarna war mehra Löfskog än tilförna.

Backarna, som woro helt torra, at ingen Ört syntes kunna wäxa på dem, hade dock sina egne wäxter, som man sällan såg på andra orter, såsom Herniaria, Serpyllum, Acinos, Lagopus, Gallium *luteum*, Quinquefolium *argenteum*.

Hernia-

Herniaria märktes hafwa något synnerligit i sina Blommor, i det hon hade utom de fem Stamina äfwen fem andra Filamenta, som alternerade med petalis, hwilka senare dock hade inga Knappar.

Wärterna i Burs Ängar woro besynnerligen den Moschus-luktande Monorchis, til öfwerflöd; Carex *spicis ovatis pendulis: masculina longiore erectiore, (caule) repente.* Carex *spicis pendulis: mascula erecta, fœmineis oblongis distichis, capsulis nudis acuminatis;* Fröen i denna sitta et slycke från hwarandra åtskilda, sedan Bracteæ eller Fjälden äro affalne; Carex *spicis pendulis: mascula erecta, fœmineis ovatis imbricatis, capsulis confertis obtusis;* Carex *spica simplici androgyna*, på hwilken öfwerstа delen af Axet, där Hanblomstren suttit, redan war förfalnad; Stielken war intet trekantig utan rundaktig, på ena sidan utholkad. Orchis *muscam refereus*; Orchis *hiante cucullo major.*

Olje-planteringar, som så mycket i Flandern, Braband, &c. idkas, til Inwånarnas stora förmohn, hafwa ännu hos oß intet upkommit, til hwilka man här hade den aldrgstörsta anledning utaf Wild-Lin, Åker-Senap och Åker-Rofwor, som alla här öfwerhopa Åkrarna, och af hwilkas Frön til alla delar så god Olja prässas kunde, som någonsin af Utländningarnas Kohlsad und Rapsad.

Åker-Rofwor (Napus sylvestris) wärte mycket ibland Kornet i Burs, fast långt ifrån Hafwet. Roten war tiock som på Kåhl- eller Morötter; Bladen woro glatta och omfamnade Stielken såsom på Kåhl; Blomfodret sparrade något litet ut; Skidorna woro stora och Fröen ansenliga, som skulle gifwa en myckenhet af Olja där de prässades. Ingen Ol-

skul

skulle kunna sås här lättare än denna, som näppeligen kan utrotas af Åkrarna, och altså ingen med större nytta planteras til Olja.

Åker-Senapen (Rapistrum flore luteo C.B.) war här så mycken, at wi sågo en hel åker stå guhl deraf, der kornet war så förtryckt, at det ej kommit til et quarters högd; wi hade skolat trodt, at Åker-Senapen här warit sådd och intet korn, om ei folket sagt oß annat. Wi sökte öfwertala Landtmannen at pråßa olja uhr dennas frö, som äfwen gifwer en skön olja, men en swårighet torde yppa sig härwid, nemligen, at skidorna intet alla mogna på en gång, utan at den ena kastar bort sina mogne Frön, medan den andra skidan lagar til dem. Åker-Senapens rot är smal, Bladen kroßige, ojämne och fördelte; Blomfodret är aldeles utsparrande och tilbakas böjt.

Wild-linet (Myagrum) wärte ibland linet och förqwafde det så, at Landtmannen det med största möda kunde utränsa, wäxer altså här mycket lätt; på åtskillige ställen i Tyskland etc. sås hela Åker-fälten dermed til olja, som af Fröen prässas.

Bure Kyrka sågs wid middagstiden.

Bellis officinar. wärte allestädes wid wägarna och ändertiden Anagallis *flore rubro.*

Päronträd helt wilda wärte i skogarna med stora taggar och ganska stråf Frucht.

Aira *quæ gramen pratense, spica lavendulæ*

hade en liten styhl, emellan begge blommorna, som doch ej slutades med någon knapp såsom melicæ.

Swenskt Höfrö har jag beskrifwit uti Wetenskaps Academiens Handlingar 1742. p. 191. dår jag wist den förmohn Medica *sylvestris floribus croceis* J. B. har fram för alla andra gräs, som kunna sås til Hö i Swerige, til hwilken observation jag fick första anledningen hår wid Burs Kyrka, der emellan åkrarna war et uphögt, skarpt och hwitt fält på en backa, hwaråst ingen ting wåra kunde utom Phleum och några stånd Valeriana *Locusta dicta*; på detta så torra fält stodo några stora och gröna buskar af denna Medicago, och lärde oß, at samma ört trifwas kunde i den aldramagraste jord. Örten wårte ock på renarna, der de woro smalast, och dår lien intet kunde förraska, förr än säden war bårgad; wi lärde håraf och fingo wår lårdom bestyrkt framdeles, hwad orsaken månde wara, at detta gräs ej wåxer allment, nemligen, ingen annor ån at roten håraf ej står öfwer 4 à 5 åhr, och at Fröen mognas ganska sent på hösten, och långt sedan slåtter-tiden år förbi; bör derföre den som samma ört wil så i sina ångar, låta dem stå oslagne hwart tredie åhr, til des säden först år bårgad och denna wårt fått sielf kasta sitt frö. Lucerne och Saintfoin år et gräs, hwars Höfrö åhrligen införes och år Syster med wårt Höfrö, den tål intet wåra Wintrar så wål som denna, och ehuru oförliknelig hon månde wara til Hö, har hon doch ej et enda hårs preference för wår; den utlendska fordrar fet Jord och warm Sommar, men denna tål alt och åfwen de aldramagraste Backar. Wi gå öfwer Åen efter stillastående och rutat watn, då wi förskrifwa utlendska Höfröen och förachta

achta wärt. Fröen af denna ört samlas, bewaras i et rum öfwer Wintren, som intet är för hett, kastas ut sedermera på Marken med skidor och alt, utan anseende til jordmåhnen (allenast jordmåhnen icke är sank,) Fröen nedertrifwas genom mässan med en hacka, räfsa eller järnharf; sedan det upwuxit får det slås 2 gånger om åhret, men hwart tredie åhr allenast en gång, sedan det burit Frucht; det tål wåra wintrar, det behöfwer intet kiöpas; det behöfwer intet giödas ej heller å nyo sås efter några åhr. Härigenom får man et gräs, som är den aldrabästa födan för Boskapen ofta 2 Alnar högt, der stielkar af en rot kunna upfylla en hel Menniske famn, fast ofta på de aldramagraste Sandbackar. Jag sielf håller denna enda Observationen så stor, at jag tror henne endast wara tilräckelig, at betala hela omkostnaden til min Gothlands resa. De mine Landsmän, som willa känna denna wärt, behöfwa endast til at fråga någon Studerande ifrån Upsala Academie, han bör kunna wisa det, som i Upsala wisas alla Studerande hwar Sommar, eljest är det hans skull och icke min.

Skange-Kyrka besökte wi, som låg nästan ½ Mil ifrån Burs, til hwilken hon war Annex.

Hus-curer här på orten woro: Ophioglossum, som Bönderne bruka lägga på **säre Ben**, då hon förtager inflamation och läker snart. Blommorna af Behen album brukte Bönderne at lägga torre på **Rosen**, på samma sätt som Medici bruka Fläder-blommor, med samma Blommor rökas olåtige Barn når de intet kunna sofwa.

Bänkar lika Canapeer med et ryggstöd, som

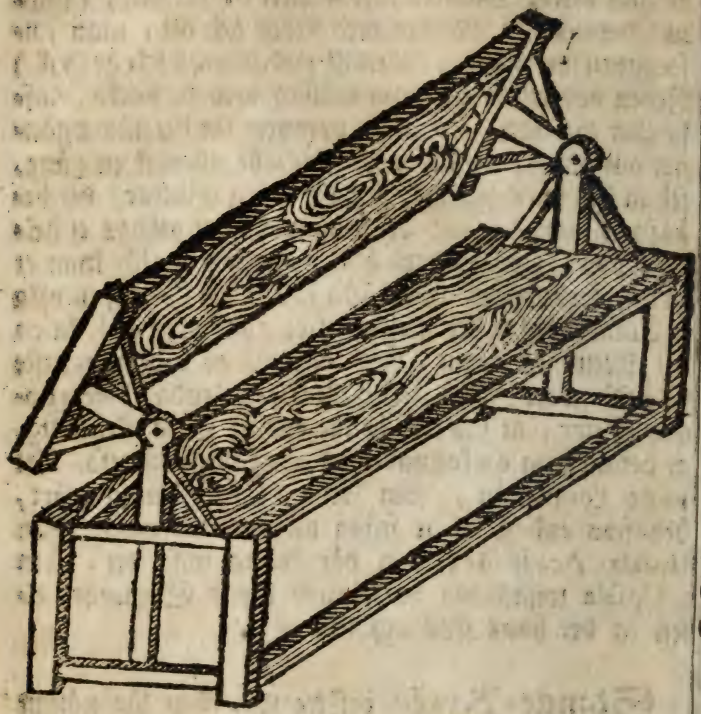

kunde omkastas på hwilken sida af bänken man behöfde, säg man allmänt i Bondstugorne, fram för bordet satte, helt artigt giorde.

Stande-billa kallade somliga et slags swag dricka, som Bönderne undertiden hår tillaga, i de de slå mäsk efter Öhl eller Swagöhl uti et stort Träkiä til at stå och giäsa, det blifwer en ganska sur dricka doch med giäsningen ränsar watnet; så fort som de drickes, slås watn i stället, at det således gifwe dricka hela tre månaderna; mången kunde tro, at den

n

na drick wore sämre än watn, men då man betänker, at giäsningen præcipiterar jord-particlarna, måste det här wara bättre, der som kalckwatn gifwes.

Flugor med sparrande wingar, som hade tre swarta strek twärt om hwar winge, sutto på nätzlorne.

Aftonen kom på under återresan til Burs, der wi blefwe öfwer natten. **Ållonborrarna** surrade och suorrade omkring ansichtet, som hade de welat flyga in i ögonen på oß; de woro af den mindre sorten, som hade tre hwita strek på wingskahlet.

Nattskatan (Hirundo *caprimulgus*) **fo**rrade, och Ortygometra kraxade i åkrarna.

Julii 7.

Resan låg i dag ifrån Burs til Råne och Grottlingebod.

Aghmyror sågos åtskilliga brede wid wägen; här fant man först Blomman på Agh, som bestod af en Calyx squamis plurimis imbricatus, biflorus: Floſculis dipetalis, diandris, monogynis, ſtylo ſemi trifido.

Ätteplatzer lågo åtskilliga wid wägen.

Råne-Kyrka hade wi efter ½ mihls resa.

Råneboarne hafwa warit namnkunnoge för sitt gamla språk och klädedrächt, som aldrig apat efter främmandes seder, men tiden hade nu också förändrat dem, så at wi med möda kunde få se deras hwite knäsida tröjor, det swarta budordet (lifstycket) som utom Tröjan hopsnördes, deras store byxor och deras skor, som endast woro paßade efter ena foten, utan at ombytas.

Skiäde (Lolium verum) wärte mycket i kornåkrarna; alla stämde här enhälligt in, at Öhl, af Skiäde-blandat korn, giör gästerna mer pra och gal-

na, men det besynnerligit war under sielfwa ruset aldeles blinda.

Jord-Bi flögo på några ställen af wägen, som hade det warit Biswärmar; det war et slags wilda Bi, som i sandjorden giordt sig hål och nästen, där de hade sina ungar, men ej mer än en unga til mans, som war då han ännu låg i sin hölsa til skapnad och storlek af et Ållon. Sielfwa Bien woro stora som Bolgettingar; ögon, mun och föter blekguhla; bröst och maga swarta; hwar och en mag-ring mitt på utmärkt med en blekguhl krokig twär-linia; af deße mag-ringar hade den första en blekguhl fläck på hwardera sidan, men den sidsta mag-ringen en blekguhl spetz; wingarna woro siäfwota (glaucæ) med många ådror. Bröstet ludet med en blekguhl fläck bak om hwardera wingen, och en afskuren blekguhl linea mot spitzen. Öfra läppen wid munnen war stor, inbögd, inunder uthålad, spitsig. Kiäkarna woro et par, blekguhla, på spitzen swarta, som omfamnade öfra läppen; hornen woro ofwanpå swarta men inunder guhla; i stierten satt en kort styf och hornlik tagg. Ibland deße Bien woro twenne Kön, det ena Könet war såsom det wi beskrifwit, men det andra hade i stierten en tagg såsom et Bi, som war lång, böjelig och stickande; detta war på bröst och maga märkt med hwita fläckar som det förra Biet med brandguhle, och hornen på detta woro mäst aldeles swarta.

Ettermyrorna hade nys utkläckt sina Hannar. Hannarna woro intet swartbruna, som Ettermyrorna utan woro mörka med bakdelen af bröstet eller bak on wingarna, föter och det uthålkade ryggfället bleka.

Trollflendor eller Libellulæ af aldraminsta slaget och koppar-färgade togos tilsammans hängande. Hannens ögon, sidorne på bröstet, första och sist magrin

magringen och hela buken inunder woro blekgrå; i stierten hade han fyra klor, med hwilken han grep Honan öfwer halsen. Honan war honom aldeles lik, men ögon, sidor af bröstet och mage woro in under köttfärgade; under stierten suto twenne klor vakare än på Hannen, med hwilka hon grep Hannen under bröstet. Både Han och Hon hade små mörkröda gryn häftade under bröstet.

Ängarne stodo fulla af Aira, *quæ gramen lanatum Dalechamp.*; **Rams** wäxte ymnogt under Haßelbuskarna och Asketrådden. Cichorium wäxte tilräckelig för alla Apothequer. Campanula *Trachelium vulgare dicta* war Allmen.

Porrum eller **käipe** stod här med sin raka stielk, och bar et hufwud af små Lökar, emellan hwilka utwäxte små purpur-färgade blommor, sittande på sina långa blomskaft med sex hwita Stamina, som woro spitziga som borster och twåklufwe med en där emellan sittande knapp, men hwar annor Stamen war ofördelt; stiften war kort och trubbig.

Skogarna woro tämmeligen faste af Tall.

Fulbom (*Sambucus*) sågs i Trägårdarna.

Getter bruktes här allment.

Jordmohnen war mäst hela wägen sandblandad, Ängarna woro på många ställen härligare än tilförne, fast andra deremot försumligen handhafde, gäfwo mindre gräs.

Eke-Kyrka, Annexen til Råne, låg på högra handen, jämte wägen, ½ mihl från Råne, hwarom-kring lägo ansenlige ängar och löfrike lundar.

Åkrarna stodo merendels med härlig råg, fast säden war något gles.

Grottlingebo-Kyrka låg 1 mihl ifrån Råne, och war hon en ibland de ypperste i landet. En Kun-

sten låg på gålfwet i Choret, som lått låstes; och en annor satt i muren åfwen i Choret såsom et säte.

Präst-gården i Grottlingebo hade, som många andra Prästegårdar här omkring, gamla Stenhus med tiocka murar af fast sten innan och utan, men där emellan upfylde med sand och grus, som ran ut, när någon sten togs ur wäggen.

Hus-curer emot swulne och œdemateuse ben war Kärrmoßa eller Sphagnum *paluſtre molle* tokat med öhl och omlagt.

Grottlingebo-udde reste wi ut åt, sökte förgäfwes komma på några små Holmar, som lågo där utan före: ty nordoſt blåste alt för starkt. Ifrån denna udde räknade wi åtskillige Kyrkor mäſt åt söder: ty där denna Sochn slutas, tager en slätt emot, som warar alt in til söderſta Hoburgen.

Fåren gingo här i bet både Winter och Sommar, utan at någonsin gå under tak, åro doch de störſte. Gumsarna hafwa merendels twå horn, doch gäfwes de här, som hade fyra och sällan sex, af hwilka sides-hornen woro nedbögde, men mellan hornen raka: ty man bör föreställa sig, at fibrerna i sielfwa hornen draga hwar på sin sida, altså blifwa de fördelta hornen krumma åt den sidan, som tiockare är, då den inre sidan gifwer efter.

Enebuskar stodo här många och låga, deras frukt sades sällan mogna mer än hwart siette och siunde åhr, och at Kartarne de åhren bären ej mognade, gäfwo likwäl så starkt bränwin, som mogna Enebär.

Stenbrott sägos åtskilliga på denna udde; de mäſta hade på sig twå quarters haffand med Conchis albis ſtriatis blandad. De beſtodo af en skifrig **Kalk-sten** til twå alnars högd, hwilken såg ut, som en Ooli-

thus

thus eller Runsten, hwars runde gryn hade den ena skorpan utom den andra. Härpå följde en mörkgrå, tät, fin, och torr **Lera**, lik en Lithomarga, som både skifrades som en skiffer och gick sönder i tärningar såsom spat; emellan skifwerna woro lamellerna beströdde med en impalpable mica; undertiden fans denne Lera helt hård, och lik den finaste Wättiosten. Här efter kom en linsgrå **Sandsten**, som bröts til Slipstenar, som war, då han sönderslogs, twärt igenom fuchtig, fast han intet stod under watnet; denne blef sedan han war torkad långt fastare och hårdare; man såg klart, at han war genererad af hafssand: ty gryn, färg och petrificerade Snäckor bestyrkte detta. När som denna sandsten skal brytas, afföres Jorden och Kalcksten alt in til Leran eller första bottnen, sedan spränges sandstenen horizontailt med kilar, då han klyfwer sig alt in til de perpendiculaire springorne. Första bottnen war ofta 3 alnar diupt, då andra bottnen tager wid med en Lera lik den förra, hwarpå den andra floden af sandsten följer och så widgre. Med sådan tunn flisa eller sandsten täcker Folket här på orten sina tak, nästan som med spån eller takskiffer, då ytterste hörnet altid wändes neder åt; denna sten håller mycket tätt och giör länge tienst. Denna Sandgrufwa uphöges intet öfwer Jorden, utan är slätt och jämn med sielfwa Jordmohnen; tager sin begynnelse wid Grottlingebod, och sträcker sig alt ut til söderste udden.

Garnshamn, en fördelachtig och skön Hamn, gick in på norra sidan om Stenbrottet.

Tufwar och deras orsak hafwa wi mycket efterfrågat af Böndren, men fådt af dem intet tilräckeligit swar; här tyckte wi oss se en tydelig anledning: där Jordmåhnen war lägre och där watnet står om Wintren, war fult med Tufwer; men åter där Landet

war ännu lägre och hölt watn om Wärtiden in til medium Maji, war ingen Tufwa.

Agantyrshög, (som somlige mena, eller ock någon annors, skal göra mig lika;) en hög war här där udden begyntes mitt för Garnshamn, han war ihopkastad af Kullersstenar så stora, som en Karl lyfta kunde, mycket hög och brant; warandes i omkretzen wid paß 113 steg eller alnar; en Stenring war lagd rundt omkring denna hög, wid paß 1½ famn från sielfwa högen. En annor hög något mindre låg 4 à 5 byßeskott ifrån den första åt norr uti skogen. Den tredje, som war ännu mindre, låg et byßeskott mera i norr. Atskillige små andra Ätteplatzar säges i neigden.

Malva *caule erecto, foliis subpalmatis obsolete serratis* wärte i Ängarna, den wi aldrig sedt i Swerige utom Skåne. = *M. sylvestris* Lin. *R. Suec. ed II.*

Artemisia *foliis compositis multifidis tomentosis, ramis floriferis nutantibus* (*It. Oel.* 112.) stod jämte Hafskanten helt hwit med oförliknelig skön luckt. = *A. maritima* Lin. *R. Suec. ed. II. n.* 734.

Centaurium *minus* wärte här rätt mycket.

Zannichellia fants allestädes uti Stenbrotts groperna, hon war lik et Potamogaton gramineo folio, sed flores nudi, stamine unico; filamento longo a gemine remoto, Anthera erecta; Pistillo ovato: germinibus 4 conniventibus, stigmatibus extrorsum dilatatis; Pericarpia reflexa, curva, lævia; *Z. palustris R. Suec. ed II. n.* 82

Hirudo *depressa alba lateribus acutis* (*Jun.* 26.) fants uti en liten spigg eller Gasteroftio *tribus in dorso aculeis*, då man krammade på denna Fisken gaf han ifrån sig en stor hwit matk, at man undrade huru han kunde rymmas uti en så liten maga, man hade wäl skolat trodt, at denna war fiskens miölke, om han

han ei rört sig sielf. Han war flat, bredare fram åt, rundare emot stierten, och utan både horn och fötter; munnen war uthåkad; många twåra och fina twärlinier omgiordade hans kropp, som stodo längre ifrå hwar andra wid hans bortra del.

Narren blefwo wi uti Grotlingebo.

Julii 8.

Resan låg i dag ifrån Grottlingebo genom Lide, Oia, Hambre til Wamlingebo.

Spinnelwäf hwit och bred låg på åtskillige ängar, ifrån hwilken på ena sidan war lik såsom en brunn eller cylindrisk kiällare neder wid jorden af Spinnelen wäfwen, at han där sielf måtte residera ej ses af Foglarna, och ei förmächta af wärmen; så snart man rörde wid hans nät, war han obeswärad at komma up och at se efter rof. Spinnelen war Aranea *abdomine fusco ovato, linea ex albida pinnata, cauda bifurca*; Hans bröst war blekgrått med tre bleka långa tänder. Magen war mörk och glänsande med en liten hwitaktig rand, som både lik som taggar på sidorne; inunder denna ovale mage woro 3 bleka längs åt sidorna fäst. Stierten hade twenne längre tänder ofwan til, och twenne kortare inunder.

Wigan kallade Bönderne en stor Tract, om hwilkens råmerke de än i dag tala, som denne tilförne intet skolat warit under någon wiß Församling. Wi togom af wägen på högra handen, $\frac{1}{2}$ mihl ifrån Grottlingebo, deräst wi sågom en liten biske från wägen, en rund Kulla, lik en Ätteplatz, in i hwilken war et hwalf såsom inuti en kiällare, uttantil af huggen sandsten upbygt, det samma hwalf war 3 famnar bredt, 3 famnar långt, och åtminstone 2 famnar högt: ty Gälfwet låg fult med jord; utgången war på södra sidan;

dan; uthuggne fyrkantige hål woro i wäggarna lik som skåp. Jord til en famns högd låg öfwer detta hwalf, fullt med sten och grus, och lik som betäckt med kalcksten. Detta låg utur wägen på en äng i skogen och kallades äfwen Wigan. Om detta warit et Castell för Soldater at fördrifwa Fiender, eller et Arrest rum för Skälmar, eller en undanflykt at giömma sig i krigstider, eller en spannemåls-kuhla at förwara säd uti, wet icke jag.

Gullbacken kallades en upgrafwen Kulle, som låg på högra handen, ¼ mihl ifrån Grottlingebo.

Prospecten, som strax härefter wisade sig ifrån landswägen war något synnerlig. På högra handen stack wästerhafwet in åt landet sin långa Burswik, som näppligen ⅛ mihl ifrån spitzen war med en sandbänck twärföre afstängd, at man deröfwer resa kunde, då watnet war litet, dock borde man achta sig, såsom inra sidan är ganska brandt och dyfull. På wänstra handen sågs östra hafwet, och i sydwäst ytterska udden af Hoburgen.

Fide-Kyrka, Annexen til Grottlingebo, låg på wänstra handen ¾ mihl ifrån Grottlingebo.

Marken, som alt hit til har warit flat och något convex, utan höga stenar och utan skog, med små enebuskar, blef nu mer slätt och grön med små tufwar, då alla enebuskarna förswunno, men ängarna woro löfrike.

Öja-Kyrka ¼ mihl ifrån Fide, hade en Runsten in uti sig, som til en del läsas kunde, men Kyrkogården hade fem Runstenar, af hwilka wi allenast kunde läsa en.

Ängarna woro hela denna dagen likare Lundar och Trägårdar än någon mark. Träden woro något

Ek,

El, mer Ask, ån mer Biörk och mäst Hassel. Där Hasselen wäxte lagom tätt och lagom rumt, såg man det härligaste Gräs, at man klart häraf kunde sluta, det Haßlen ingalunda förbränner Gräset. Men hwaräst Fälten emellan Hasselbuskarne woro mycket stora, där war det Gräset smått, som intet ägde Hasselskuggan.

Blomsterna, som nu förnämligast fägnade Ångarna woro Parnassia, Filipendula, Anthyllis, Tormentilla, Brunella, Convolvulus, Cichorium, Myagrum, Marrubium, Agrimonia, Tithymalus *heliofcopius*, Ranunculus *echinatus*, Hypericum *caule ancipiti*, Linum *catharticum*, Lotus *corniculata*, Alsine *gramineo folio minor*, Gramen *bufonium*, Aira *ſpica lavendulæ*, Monorchis, Helleborine *purpurea*, Sphondylium i myckenhet uti ödelagde Åkrar.

Scabioſa: *Morſus diaboli* eller Wädd, den förſta Höſtblomman, kyrade fram med sina blå hufwuden, påminnandes Landtmannen, at rätta ſlättertiden woro för handen.

Gräshopporna ſtrekо i Ångarna, af dem togs en, som kallas Wärtbit, eller Gryllus *cauda enſifera recta, corpore ſubviridi*; den är en af de störſte i Sverige, hwars Hona drar i ſtierten lik som et långt ſwärd. Hannen är helt grön, har i ſtierten lik som fyra tänder, och emellan Låren twå par korta delar. Wingarna, ſom ligga på hwarandra, äro mycket ſynnerliga däruti, at på dem äro in emot Bröſtet twå runda hål, in mot ſå ſtora ſom en Musärt, hwilka äro igenlåkte med en tunn klar igenom ſkienlig hinna; när han ſkal ſpela och klirpa för ſin kiäreſta, ſtryker han wingarna emot hwarandra, då den ſpända Hinnan gier klangen, ſå at röſten intet kommer af munnen, utan

utan af wingarna ; Honan dår emot har intet sådana Instrumenter i sina wingar, måste altså tiga, men hon drager en Sabel i stierten, som är twe-klufd. Munnen så på Hannen som på Honan består af twenne par Kiåkar, af hwilka det öfra paret har många hwassa tänder, men det undra paret är spitzigt och har inga tänder. Tungan hånger wid nedra Läppan mycket tiock, och öfra Läppen är rundachtig. Då Bönderne hafwa Wårtor på händerna, bruka de taga en sådan Gråshoppa och sätta Wårtan åt hennes mun, då Gråshoppan biter sönder Wårtan och däruti spyr en swart tårande wåska, som giör at Wårtan förgår.

Hambre-Kyrka, Annexen til Öja, låg en half mihl längre bort åt Östa hafsidan. På Kyrkogården låste wi fem Runstenar. Wi wete intet huru det kommer, at Namnen, om hwilket Runstenarna åro skrefne, på de måsta stenar åro fördårfwade.

En Likkista låg på Hamre Kyrkogård med Swensk Text uthuggen, helt tydelig och klar, som berättade, at Måster Berren Classon Kopparsmed, som dog åhr 1691 war 305 Åhr gammal, men Stenhuggaren lårer säkert råknad Åhr, som Koppermynt.

Stenhus-Murar efter stora Hus och walfde Rum, ofta 3 Wåningar höga, med smala Gånger och Trappor i sielfwa Muren, sågom wi wid Bondgårdarna så på Landet, som wid Kyrkorna hela dagen. Om desse warit bygda såsom Casteller och Fästningar för Siöröfwerier, eller såsom Hus för Munkarna i forna tider, eller såsom Residencer för Socknе-Herrar i Danska tiden, weta icke wi, de måsta Murarna hade redan fördårfwats, som ännu länger kunna gierdt tiensk, om Bonden beståndt dem tåk.

Sångfiåderna i hwilka wi legat på måst hela

östra

östra sidan, fast i starkaste Sommarhettan, woro skönna, pösande och dyrbara Eider-duns-bäddar.

Nattlägret togs i Wamlingebo, ½ mihl ifrån Hamre, sedan wi rest hela dagen uti solskien och storm af stark Nordost.

Julii 9.

Wamlingebo war det söderste Pastoratet på Gothland. Åtta stycken **Runstenar** lågo på Kyrkogården i Wamlingebo, fast somlige af dem woro allenast fragmenta, och 3 af dem allenast kunde läsas.

Resan stälde wi i dag ifrån Wamlingebod åt Östra Hafskanten, den wi följde al: in til Hoburgen, hwarifrån wi reste tilbakas genom Sundre til Wamlingebo, och war hela denna dagsresan af Sand och Grus, såsom en Strand. **Landet** blef helt bart och skallot hela ¾ mihlen.

Östra stranden hade stormen brutit sönder, och uti sielfwa Grönswärden giordt hål och gropar, såsom Mo-grafwar wid Landswägarna, hwilka sidor woro helt branta och Sanden in åt Landet upkastad. Centaurium *minus* wäxte ymnogt wid denna strand. Där wi stego til fös åt Heligholmen woro wid stranden lik som Sten-kamrar af Hafwet utskurne i Kalckstenen, doch utan Tak.

Heligholmen war en liten Ö af 504 stegs längd i Öster och Wäster, men 375 steg i Norr och Söder, ofwan på tämlig jämn, skallot och skarpen, liggandes 3 à 4 musquette-skott ifrån Landet. Wid Södra stranden af denna Holme woro 2 à 3 famnars höga Bergs-klippor, helt sällsamt utgrafne i åtskilliga Concamerationer, med Sahl och Kamrar, at här ingen ting fattades til Hus mer än Tak; doch kunde här ingen annor bo, åtminstone då Sunnanwädrets wå-

ge

ger rasade ån Näckar och Nympher. Cochlearia wärte i Bergs-skrefworna. Swartornas Ägg lågo på Marken. Fisk-måserna skreko i luften och Tolken (Jul. 1.) flög omkring oß. En Sandråfwel gick ifrån denna Ö til Landet, doch diupare ån at han rådas kunde.

Östra stranden följde wi ifrån Heligholmen alt åt Söderstа Udden, dår wi sågom **Skiålar** sofwa i sjelfkienet på sina Stenar, och en myckenhet af **Änder** begifwa sig til sjös. Några **Taller**, som i förstone sågos mot Östra kanten, woro låga, och för storm förmåtte ei wåga i högden, alla lutade med sina Kronor in åt Landet. **Enebuskarne** woro föga öfwer et quarter höga, ofta en famn brede, helt tätte och lik som klipte.

Landet war helt sakta kullrigt, in åt måst bart, dår *Asclepias* wårte i sådan myckenhet med sina hwite Blommor, som hade hon här warit sådd öfwer hela Landet; intet Diur åt henne; om denna skulle anwändas til någon nytta, kunde man aldrig få henne låttare och mer ån här.

Fårgråset och några andra Örter wårte här helt låga: ty här war nästan ingen swartmylla. Wi förundrade, at **Fåren**, som här gingo i bet på så utmagert Land, woro likwål fetare här ån på annat ställe af Gothland.

Landets åhrliga tiltagande låg oß här så för ögonen, at wi aldrig sedt tydeligare exempel, och det besynnerligen wid Östra stranden, förr ån Landet begynte ihopdraga sig, och förr ån man kom fram til Bondegården. Landet, som här sågs sakta kullrigt, war åt Östra sidan lik som en ryggad Åker, hwars ryggar gingo parallelt med stranden. Hwardera ryggen war 1 à 3 famnar bred, och den sidan som låg åt Hafwet,

på

på hwardera rygg, war altid bredare. Wid sielfwa stranden sågom wi huru desse ryggar formerades, nemligen, en hwart åhr, genom det Grus hafwet upkastar til Stranden. Desse Ryggar woro närmare in til Hafwet helt tydeliga, men ju längre man kom up åt Landet, ju mer släta och swårare at åtskilja. Wi gingo ifrån Stranden up åt Landet, at noga räkna så många Ryggar wi tydeligen kunde se och skilja, at wi ej måtte förtaga oß på något åhr, då wi räknade 77 helt säkre Landtryggar, af hwilka den sidsta låg åtminstone 500 Alnar ifrån Hafwet, efter den räkning wi kunde giöra genom steg; hade wi haft instrumenter, at wi kunnat afwäga den 77 ryggen mot Hafwet, och sedt huru mycket högre den war än sielfwa Hafwet, så hade wi ock kunnat sluta, huru mycket Hafwet här sunket undan på 77 åhr: ty et sådant åhrligt tiltagande i Land, har jag aldrig sedt, så wida jag farit och rest. Det faller mig doch sällsamt, at den 77 Ryggen ifrån Hafwet ligger så högt, at man öfwer Landet kan se åt wästra sidan: uträknar således, at denna Udde blifwer längt yngre än man äfest gierna skulle sig föreställa; ej eller kan man föreställa sig annat än at Hafwet, som emellan desse Ryggar lagt, så klara råmärken skolat gifwit genom desse Åsar til säkra åhr, hälst man ingenstäds ser desse Ryggar brutna, eller flere af dem tilsammans hopgyttrade. Det woro önskeligit, at någon Landtmätare, som kommo sig at uppehålla på denna ort, wille detta noga aftaga. Skånne

Gårdar med Åker och Äng lågo wid östra stranden ut emot Hoburgen. I Ängarne wärte Malva *caule erecto, foliis subpalmatis obsolete serratis* och Trifolium *spicis ovalibus imbricatis, vexillis deflexis persistentibus, caule procumbente,* obs.

T. procumbens Lin. Fl. Suec. ed. II. n. 673.

R en

en Ört, som tilförna i Swerige aldrig warit anmärkt; Och en annor Ört stod i Åkrarna, den jag endast tilförna sedt i Småland, hwilken kallas Raphanus *siliquis teretibus articulatis unilocularibus*. Et Träd stod här helt tätt, fast och allena, som påckade emot stormens makt, och war en Äpel.

Trasterna (Turdipilulares) flögo emellan buskarne och skreko som skrikor; en af dem sköts, han war stor som en Kohl-Trast; Hufwudet war Järngrått ofwan på, och äfwen Järn-grå ofwan för stierten; Fiädrarne, som täkte ryggen och wingarna, woro mörkt Rost-färgade; Pennarna i stiert och wingar woro mörka; Bröstet och Halsen inunder war nästan rost-färgad, beströdd med swarta fläckar, af hwilka de närmaste til hakan woro mindre, men mer aflånge, de nederste deremot bredare; Fötter och Lår woro hwita med få mörka Fläckar, öfra Näfkiäket war något uphögt, knapt längre än det nederSta, mörkt, mitt på blekare och på hwardera sidan om spitzen utholkat: Undra Kiäken war mäst guhl; Näsebororne woro ovale; Tungan war af bruSk, pihl-formig, hel i spitzen, och bak til hade lik som tänder.

Klifwan kallades, där Landet emot öSter war afbrutit med branta Klippor, utur hwilkas springor wäxte hwita Törnrosor.

Hoburg ett Berg, som liknar Thorsburgen, låg ytterSt på Landet in wid wäStra kanten af söderSta Udden, som gick något längre utom Berget i SüdoSt. Denna Hoburg är et af det märkwärdigaSte, som naturen formerat på hela Gothland, och ligger här til en wändelig högd, säSom et det skönaSte

ste Castell, på alla sidor perpendiculairt, där Berget icke neder wid Roten, på flere ställen, woro smalare; man kunde intet komma up på detta Berg mer än allenast på en enda sida, med en trång upgång. Fältet war ofwan på Hoburgen 397 steg i Norr och Söder, men 145 i Öster och Wäster, helt bart och slätt eller något litet inåt sluttande, at om man här wille uthugga en Reservoir skulle alt regnet, som på detta Fält föllo, sielf samla sig dit. Berget war af en fast och grof Kalcksten; om man här wille påkosta några Tunnor Krut at bortsprånga några Klippor wid upgången, woro omöjeligit komma här up, där man ej blefwo med Rep hit upwindad, då det åtminstone skulle wara i Krigstider et tämmeligit säkert tilflycht för Inbyggarne, hälst på et så skoglöst Land. Här woro lätt at hugga ut Kamrar och Rum uti Berget, som består af Kalcksten, under hwilka Folket lik som i Kiällare bo kunna, uppå detta Fält. Man förundrade sig, at et så märkwärdigt ting och på hwilket naturen anlagt et så stort Mästerstycke, som aldrig giör någon ting utan orsak, och det naturen stält på et så synnerligit ställe och på ytterst Udden af denna Ö, skulle så aldeles stå onyttigt; ja så, at ej en gång en Fyrbåck här woro inrättad, fast så många skepp warit olyckade wid dessa strander, förwillade af storm, mörcker och strömmen, som altid miswisa Siöfarande; Besynnerligen woro en sådan Fyrbåck lätt at inrätta på et Land, som har Tiära och Siälspäck til öfwerflöd. I Murarna sutto på wissa ställen fullt af petrificationer. Åt wästra sidan woro sidorna af Hoburgen helt concava, och på många ställen såg man Grotter. På norra sidan om denna stora Hoburgen, jämte wästra stranden, låg lik som en li-

ten Hoburg med Grotter åt wästra sidan. Ännu längre i norr låg et annat dylikt litet Berg, som på wästra sidan hade uti sig den förstå Grottan; rummet såg ut, som en hwalfd Kammare, som ledermera gick långt inåt norr, helt mörck; wi wågade oß intet gå långt in för Ras skull. Denna Grotta kallades Hobergs-Gubbens sång-cammar. Fablen om Hobergs-Gubben är alla barn bekant.

Phalæna *Jeticornis spirilingvis nasuta nigra, lineis argenteis transversis quatuor*, eller små Fiärilar, woro i så stor myckenhet ofwan på Fältet af Hoburgen, at de kastade sig såsom dam för fötterna eller såsom cicadæ, når man går wid Kiärren då Höet nyß är bärgadt. De woro ibland de aldraminsta Fiärilar, aflånge och swarte, med fyra silfwer-färgade twär-linier, af hwilka den första bögde sig fram åt, den andra war aldeles twär, men den tredie och fierde silfwer-linien bögde sig bort åt på sidorna; Wingarne woro på inra kanten ludne; Hufwud och Horn woro hwita.

Marmor-Klippor så stora at 20 par Oxar dem ej ur stället röra kunde, lågo upkastade wid Hofftranden, jämte Hoburgens rot, på wästra sidan; de bestodo af hwita och rödaktiga Gryn aldeles sådane, som finnas på Carlsöarna och sådana jag icke sedt här på Ön; det är wist, at Carlsöarna syntes härifrån långt borta på samma sida af Hoburgen, men huru watnet kunnat wältradt så stora Klippor så lång wäg, begriper icke jag.

Cancer *maerourus, thorace articulato, cæruleus*, fants wid Hafsstranden under watnet, war lik de aldraminste Räkorna, som äro rödaktiga; Hon hade fyra Horn, hwart Horn hade nederst 3 tiocka

Leder,

Leder, och sedan oändelig många små, som ej räknas kunde; i Pannan war ingen spitz. Först woro 2 par fötter med chelis, hwilkas öfwersta spitzar hade et böjeligt finger, men intet at hålla emot; sedan woro 2 par ben, hwars knå stodo tilbakas, men fötter gingo fram; därpå följde 3 par ben, hwilkas knå stodo fram åt och fötter bak åt; sedermera woro 3 par ben, hwilkas knå pekade fram åt och tyktes desse wara de samme, wid hwilka andra Kräftwetor fästa sina Ägg, och ändteligen under sielfwa Stierten twå par ben, hwardera slutade med 2 Täer; sidst war sielfwa stierten, som bestod äfwen af twå dylika ben, doch kortare, äfwen så twåklufde men flatare, af hwilka Klon den Grenen war kortare, som wiste åt ryggen; ofwan på stierten woro 2 små Fiäll; Ögonen woro hwita, punctérade och til skapnad af en Halfmåne. Kroppen bestod af 14. Leder och war Bröstskiölden föga större än de andre delar.

Neritæ små af åtskillig Färg lågo öfwerflödigt wid wästra stranden, de hade et Läck för munnen och satte ut twå Borstar, lik som twå fötter på hwardera sidan.

Cochlea *testa pellucida, anfractibus quatuor, rictu ovato amplo, superficie rugis elevatis*, låg också wid stranden i Hafswatnet; Diuret war swart, hade allenast twenne Horn, lika flate spitzige Öron.

Confervæ lågo ganska många Sorter hår i Hafwet, af hwilka *N:o 1.* war mycket grenig, fin och fördelt såsom en Ull, hwar och en Gren war doch särskild och wattnfärgad med helt täta röda Leder, hwaraf hela örten war purpur-färgad. *N:o 2.* war en grön conferva lik Ull med många Leder, som knapt syntes; wid nederste Grenarna af desse sutto små slipprige Gryn rundt omkring. *N:o 3.* war mycket lång och rankig med o-

fördelta Grenar, som woro bleka och hade inga sides-grenar, hon såg ut som fina Trådar och liknade Laf-wen (ulnea) på Träden. *N:o 4.* war mycket Grenug och Purpur-färgad, Grenarna stodo lik som i Borstor, och lik som ofwantil klipte; denna war mindre röd än den första, hon war Grynig och åtta gångor tiockare, hennes många Ledar syntes mindre, emedan både Le-der och hela Wärten woro bruna, fastän ej så hög-bruna som den första. *N:o 5.* war mycket Grenug och mycket ludin, Grenarna woro guhlaktige och tämmeligen tiocka, men så af Hår betäkte, at man dem ej wäl se kunde.

Ulva *tubulosa ramosa compressa*, låg mycket upkastad wid Hafsstranden, hon war ojämn med åt-skilliga bukter och ojämna iholigheter, af enkla Gre-nar; hon war ock blek, men intet grön, och sällan tiockare än en Tråd.

Siälf-Frätsten, en Sten låg ¼ mihl i norr ifrån Hoburgen, så stor, at ingen Menniſklig makt dit kunnat fördt honom; han låg ock nästan mitt på Landet, eller mitt emellan östra och wästra Hafssidan. Denna Stenarten war helt främmande på detta Land, därföre ock Bönderne förde oß at se honom, förme-nandes at han skulle hålla något Metall. Högden af samma Sten war 3 Alnar, och bredden 7, men emel-lan östra och wästra sidan knapt en famn; han låg al-deles ofwan på Jorden, och bestod af en röd Spat såsom en Ålandssten, emellan hwilkas Tärnin-gar lyste et swart skimmer, som här och där, hwaräst Solen wärckat, glänte sade af Guld. Solen, som stadigt baddade på denna Stenens södra sida, giorde honom helt mör, at han frätte sig sielf, och at af des nedfallna Grus låg lik som en Atteplatz omkring ho-nom, besynnerligen på södra sidan; war altså denne

Sten

Sten en siälf-Frätsten och ingen Malmsten. Efter alla Saxa eller Gråstenar genereras under Jorden; efter denna Sten låg aldeles ofwan på Jorden, där intet Land war högre och alt annat war Kalck; och efter denna Sten-art war främmande här på Landet, är swårt at begripa, huru denna kommit hit, och om Watnet warit mäktigt, at rulla honom ifrån Swerige eller Ryßland, den tiden detta Land låg under watnet.

Brännande Middags-hettan swalkades med tunna Moln, genom hwilkas öpningar Solenes bleka strålar framlyste, det Folket sade, at Solen dricker watn, och at i Morgon skulle det regna.

Sundre-Kyrka, Annexen til Wamlingebo, war den Söderstа på Gothland, och låg ½ mihl norr om Hoburgen; Ängarna omkring henne hade en liten Löfskog. Här låste wi 4 Runstenar, af hwilka 1 låg innom Chor-tröskelen med Löfwärck artigt utristad. 2 låg utom Chor-tröskelen. 3 låg på södra sidan af Kyrkan, och 4 låg nordost från Kyrkan.

Castell, kallades en hög Cylindrisk Mur, som stod jämte Kyrkogården, hwilkens tiocklek til sielfwa Muren war 4 Alnar; högden af hela Muren war 7 famnar; Diametren inuti war 4 famnar. Nederstа Wåningen, som war täkt med et wackert Hwalf, war wid paß 7 famnar hög, ingen öpning til Dörr syntes på detta Castell, men på norra sidan war såsom et stort Fönster högt uppe på Muren. Här woro få och små andra Gluggar otienlige för Stycken. I nederstа Wåningen war mitt uppå wäggen en Glugg, som öpnade sig inåt, i hwilken begyntes en Trappa, som gick emellan Duplicaturen af Muren alt up til det öfwerstа af Castellet. Detta Castell war ännu tämmeligen conserverадt, fastän det nu giorde endast tienst af Fähus. Äfwen dylike Castell hafwom wi sedt wid

Kyrkorna Hambre, Höja, Fide, fast de warit mer fördärfwade än detta. Folket påstå här, at desse Castell äro äldre än Kyrkorna, men det faller mig sällsamt, som desse stå altid jämte Kyrkorne.

Stenhus sägos wid Bondgårdarna med Hwalf och tiocka Murar; man tyckes kunna sluta, at desse Stenhus hafwa endast warit Bondegårdar, eller at alla Bondegårdar här på Orten tilförne warit bygde med Stenhus; wore önskeligit at Bönderne denna tiden på en så skoglös ort, men så sten- och kalck-rik, wille göra detsamma.

Wid aftonen reste wi igenom en liten Tallskog, som låg söder om Wamlingebod, dit wi åter begåfwom oß til denna natten.

Igelkottar finnas här på orten, och wi fingo et par. Hela öfra delen af kroppen war med Taggar helt tätt betäkt: desse Taggar woro liusgrå eller hwita, omgifna med åtskilliga små mörcke Ringar, af hwilka den ytterst a war störst och mörkast. Den andra delen af Kroppen tillika med Hufwudet, utom Kullen eller Näsen, war betäkt med liusgrå Hår, såsom et Swin. Öronen woro rundaktiga. Ögonen små och swarta. Nosen spitzig; Näseborerna hade på yttra sidan en liten krusad Flätt. Händerna woro såsom på Biörnar, med fem klubbige Tår. Fötterna hade äfwen fem Tår, af hwilka den andra jämte Tummen war längst. Honan har 8 spenar, men Hannen et præputium propendens; bägge luchtade nästan som Molchus, och deras Excrementer inficierade, hwad som de föllo på, med samma lucht. Han och Hona gingo merendels tilsammans at föda sig om nättren, och sägos de merendels om aftnarna. De bygga sina Bo merendels uti Enebuskar, ½ Aln från Jorden, hwilka Nästen äro hopsatte af Mossa (Hypno) runda och ihålige, näsian som

et

et Ikorne Bo, däruti de sägas merendels hafwa fyra Ungar. At Igelkottarna åta kött, däraf hade wi märkeligit prof: ty en af wåra Igelkottar åt up den nyss beskrefna Trasten med hull och hår, och lämnade intet qwar, mer än de tiockasta Fiädrarna; Excrementerna därefter blefwo hos Igelkotten af de osmälta Fiädrar lika Papp. När han släptes jämte stranden, wisade han sig ej wara rädd för watnet: ty han gaf sig strax åt siön, och begynte simma.

Jul. 10.

Resan ifrån Wamlingebod ståldes nu mera, sedan wi sedt söderst Udden af Landet, tilbakas åt norr, doch jämte Ölands wästra strand; altså låg wägen i dag i nordwäst til Hafsstranden.

Bursviken, en stor och lång Wik, strök in åt Landet, som här utskieppar all den Sandsten, af hwilken Slottet i Stockholm och andra Palacer äro bygde.

Stenbrotten eller gamla Kulaf, med de många andre widlyftige Stengrufwor, besågom wi, som ingalunda woro diupa; wi räknade Strata, som woro måst likafalla Grufworna, och på följande sätt:

1. *Aur* 8 quarter, som bestod öfwerst af litet swart Mylla, men sedermera af Hafsgrus, med Klappursten och små Kalckstenar.

2. **Kalckhäll** 8 quarter blek, något skiftig med impalpabelt Gry, af hwilken fordom god Kalck brants.

3. **Grushäll** 4 quarter, som består af en Sandsten, hwilken är skild ifrån den rätta Sandsten, därmed at han är torrare och mer oblique springer, kan altså intet brukas.

4. **Ler** 3 quarter, detta Ler är tort, går sönder under Tänderna som en Marga, det är ock något skifrigt, och wid skifworna beströdt med et fint skimmer,

åfwen som Grusſten i ſina brott; Man ſkulle trodt, at Grusſten warit genererad af denna Lera, om han ej ſkilde åt Grushållen, och denſamma på åtſkilliga ſtållen afſkuro. Om denna Lera ſkrapas och lägges på kläder, ſom hafwa feta Fläckar, drager hon dem ut.

5. **Grushåll** 1 quarter, lik N:o 3, på hwilkens yta eller ſida undertiden fants en cruſta pyriticoſa, ſom dock ej gick in i ſtenen.

6. **Lera** 1 quarter, lik N:o 4.

7. **Grushåll** 4 quarter, lik N:o 3. 5.

8. **Lera** 2 quarter, lik N:o 4. 6.

9. God **Sandſten** 4 quarter, ſom ſökes, brukas och hugges.

10. **Lera** et par twärfinger, lik N:o 4. 6. 8.

11. God **Sandſten** några Alnar, lik N:o 9.

Arbetarna gå ej längre på diupet, för watn ſkull, faſt den goda Sandſtenen fins både öfwerflödigare och bättre på diupet; Wore här Upfordringswärck, Wattuqwarnar eller dylikt, woro Watnet ſnart borttagit, ſom ej är mycket til quantiteten.

Klappern ibland öfwerſta Auren (N:o 1) äro af et ſlags Sten, ſom Lithologi kalla Oolithum, ty han beſtår lik ſom af hwita Hagel, ſom hafwa den ena ſkorpan utom den andra, åfwen ſåſom en Kräfteſten eller Säckerkula. De ſom utropat, at en ſådan Oolithus intet woro annat än petrificerad Rum, kunde här hafwa tilfälle at ſe mera Stenrum, än någonſin rätt Rom warit i werlden.

Filterſten funno wi fuller intet här på Orten, doch twiflar jag intet, med mindre han kunde här upletas: ty Filterſten är intet annat än en poreuſe Sandſten, ſom ſläpper Watnet igenom ſig, gör et oren ruttnadt Salt och oſmakligit Watn helt klart. All den goda Sandſtenen är wåt twärt igenom, ſå läng

hal

han ligger neder i Grufwan; altså suger Watnet til sig, och släpper detsamma igenom sig, fast senare än Filtersten, så at där han finnas skulle allenast ännu mer poreuse, är han en Filtersten. Det är märkwärdigt, at denna Sandsten i Grufwan, fastän han ligger fiere Alnar ofwan watnet, är dock altid igenom wåt. Häraf följer, at Stendammet intet här så skadar Arbetarnas Lungor, som då han hackas eller hugges, på annor Ort förd, då han blifwit torr.

Sandstenen i Grufwan delar sig uti perpendiculaire springor, som gå lineam rectam in infinitum; de springor, som gå längs åt Berget, jämte sidan där de brytas, kallas **längsned**; men de springor, som gå inåt Berget, kallas **twärsned**; desse springor göra doch ingen öpning, äro altså ej eller upfylte med någon materia. När brytningen skal skie, taga e. gr. et par Interessenter sig före, at slå sig igenom Berget til första längsnedden, delande sig sedermera en åt Norr, och en åt Öster, Wäster eller Söder, följande detta snedt, som utom Sandstenen också afskär alla öfre Strata, de där måste afföras, at Sandsten sällan blifwer bar, finna de då breda och stora Flisor, äro de lyckeliga och vice versa. Efter desse komma andra, som hwardera slagit sig igenom til någon snedt, hwilka alla kasta de öfwerliggande Strata in åt Landet, dit åt Sandstenen ligger; måste altså på slutet den sidsta få ganska mycket at göra, som skal afföra in åt Landet alla de förras wärp. Stenen winnes med Hammar och Kihl, och de Stenar, som äro beställte efter någon wiß storlek kallas **Mättstenar**, och äro dyrare i Tull än de andre Stenar, som tagas såsom de falla, och kallas **Bläckstörar**.

Priset på Stenen uträknas efter quadrat Fot, e. gr. 2 Fot gör 1 Aln, hwart quarter består af 5 Tum, hwar

hwar Fot betalas med 4 Styfwer 3 $\frac{21}{27}$ Penningar, altså för hwar hundrade Fot 13 Dal. S:mt, då man förstår at mer än en Sten giöra tilsammans desse hundrade Fot. Är en Sten öfwer 30 til 50 Fot, betalas han med 5 Styfwer Foten, ifrån 50 til 60 med 6 Styfwer, til 70 med 7 öre, til 80 med 8 öre, til 90 med 9 öre, emellan 90 til 100 Fot 10 öre, och så widare.

Kronan håller här wid Stenbrätten en Conducteur, som ifrån medio Martii til medium Octobris åhrligen här wistas för Stenhugningen til Slottet.

Lik-kistor eller Foder för Lik-kistor uthuggna af sielfwa Sandstenen, tillika med Läcken, säges här förfärdigade, merendels beställte för Herrskaper ifrån Dannemarck, af hwilka en sådan Kista ofta kommer at kosta 100 Dal. S:mt. Et sådant Arbete är lätt för Arbetaren ruineradt, emedan om regn faller på Sandstenen, som super Watnet til sig, och om Frost därpå kommer, springer Stenen, hwilket ock ofta sker med Stenen, då han har sin naturliga wätska med sig utur Grufwan, däråst kiölden starkt tilsätter.

Experiment giordt om Sandstenens wattu-supande, blef mig berättadt af Länsmannen Jöns Winter. En Sandsten blef uthuggen til en cubique Fot, hwilken sedan han i Ugnen och Solen wäl blifwit torkad, wog 9 Lisp:d. Samma Sten lades sedermera i watn, uptagen där utur, wog 19 Marker mer, hade altså insupit en 10:del af sin tyngd. Häraf är stor åtskilnad, om Fartyget blifwer lastadt med torr Sten eller wät.

Qwarnstenar huggas intet här af Sandsten, fast han fås både i stor quantitet och nog hård, besynnerligen den nederste: ty ju diupare han ligger, ju fastare och tätare är han; men däremot taga de honom af en Gråsten med spat och qwartz, som allmänt fås i

Swerie-

Swerige. Wåra Qwarnstenar i Swerige köpa wi ofta långt ifrån, på det wi må få en ren Sandsten, hwilken, emedan han lätt förnötes, måste pickas hwar andre eller tredie dag, och det afnötta Sandpulfweret blandas med Miölet, som i wår Mage giör samma effect, som wore wärkeligen Sand blandad med Miölet, detsamma blifwer liggandes i wår Mage, giör Obstructioner uti Mesenterio, och förorsakar ofta samma effect, som poudre de succession, det är, oförmärkt tager Lifwet af oß. Däremot denna Qwarnstenen, som tages af gemen Gråsten, ej behöfwer hackas mer än en gång om åhret, emedan han så litet afnötes.

Näset, som war en Udde wid inloppet af Burswiken på Norra sidan, hade wi lust besöka, låto därföre et par utländska Skieppare sätta oß öfwer Burswiken. Här wäxte Arenaria maritima Rupp.; Potamogeton foliis natantibus; Onopordon. Wid stranden låg o hwarjehanda petrificata, besynnerligen af Conchis triatis och Entrochis. Här woro stora Åkerfält, Sården ganska tunn, och Åkrarna hwarken nog giödde eller dikade.

Orel war här det endaste Träd.

Salicornia *herbacea* wäxte jämte hela stranden, där watnet stådt öfwer wintren; men Fåren hade så upätit denna salta Ört, at man med möda kunde se denne, om man ej nog såg efter; wi fägnade oß at finna denna Ört i Swerige, af hwilken den rätta Spanska Souda tilredes och brännes, som är för Glasbruken så oumgängelig. Där man denna skulle åstunda i myckenhet, behöfwes här intet annat; än allenast instånga stranden för Boskapen.

At bränna Souda af Tang eller Fuco, wet jag wäl wara försökt; men hon kommer ej på långt når denna, som af Salicornia eller den rätta Kali förfärdigas.

Sid-

Siålar, öfwer 20 koade up utur watnet, den ena efter den andra, wid öfwerfarten. Detta Näs är det förnämsta Siålfånge på Gothland, besynnerligen wid en Sandråfwel, som giör en Halfmåne, med et inlopp af et lågt watn, öfwer hwilket Siålarne plåga gå in i Lugnet, då Inwånarne smyga sig dit, sätta utan för öpningen flere Nät parallelt, det ena utom det andra, kiöra Siålarna sedan utom hålan innom den krokuga råfwelen, då de få dem på näten. Folket kallade altid framföttren på Siålen händer. Siålen tål minst öfwer näsan, där det minsta slag honom dödar.

Harar sägom wi här artigt dödas, endast därmed, at man tog Haren i bakföttren, uplyftade honom, och allenast med twärhanden gaf honom et slag öfwer nacken, däraf han strax dog.

Gryllus *capite thorace elytrisque superne viridibus*, eller små Gråshoppor, woro här wid Näset i sådan myckenhet för föttren, som säd då man får, deras Hufwud och Bröst woro ofwanpå hög-gröna; Wingarna liusgröna, men de yttre hade en hwit kant wid yttra sidan; Mage, Lår, Bröst, Ansichte woro liusbleka; på somlige satt en swart rand wid konten af Bröstet, som gick på hwardera sidan ifrån Ögat bort åt Wingarna; innan för den hwita randen på Wingarna satt undertiden en mörk strek, doch woro alla desse af en Sort.

Cimex *ovatus exalbidus capite acuminato* fantz här ibland Gråset. Hon war hel och hållen blek, med några långstrek öfwer Hufwudet, Bröst och Bröstspitz, hwilka woro något liusare än den andra kroppen.

Chrysomela *atra*, *punctis excavatis contiguis*, et Insect, som wi endast tilförna sedt på Helig-holmen, wai

war här i stor myckenhet, det kröp på Jorden mycket trögt, och des Wingskahl hade på sidorna en utstående kant.

Swärtor sägos af begge Kiönen, dem man här lärde wäl åtskilja. Hannen war helt swart, och täck-Fiädrarna på Wingen giorde en hwit fläck; Honan hade nästan samma färg, men mindre bekswart. Hanen hade bak om öronen en hwit fläck; och Honan bort mot Örönen en liusgrå fläck. Hannen hade en guhl Näf, som wid basin stod ut med en swart knyl, men Honans Näf war swart utan knyl.

Pracka kallades här en Mergus, den wi fuller tilförna beskrifwit (It. Oel. 49.) Men här hade wi lägenhet, at wäl skilja Kiönen. **Hannen** hade et swart Hufwud med rostfläckar beströdt. Sidorna på Magen woro hwita med swarta wågor; Bröstet grå-aktigt (Griseum) med swarta punctar. Ryggen swart, Skrefpennarna swarta, deras täck-Fiädrar woro hwita, men de näste eller nederste woro wid basin swarte, hwaraf en hwit fläck syns på Wingen, med en swart twär-linea. Magen hwit; Stierten mörk; Tuffen i Nacken nedhängande. Näfwet swart med tilbakasbögde spitzige Tänder. **Honan** war något mörk, bak på Nacken nästan rostfärgad, Magen hwit och hade hon äfwen en nedhängande Tufs.

Aftonen kom på oß, en stickande storm begyntes i sydwäst, resa omkring Wiken woro 2 mihl; ty lofwerade wi öfwer tilbakes. Wägorna blötte wåra Kläder, wi kommo dock öfwer och fingom nattläger hos Länsmannen Jöns Winter i Botweda.

Jul. 11.

Denna dagen måste wi mäst anwända på wår egen reparation, som förnötte Kläderna ibland Buskar, Bergsklefwor och et stadigt ridande.

Fåren gå intet här på orten såsom på andra ställen

ställen, i hela fläckar, utan ser man dem högst 4 å 5 följas åt: ty om de skulle samlas, skulle de aldrig bliswa halfmätte på en så mager Jord; desse Fåren, som hela åhret wangla ute, utan at hwila under Tak om nätterna, samlas tilhopa ett par gånger om åhret, då hela Sochnerna samla sig at lik som med skall drifwa dem tilsammans; såsom wid Bartholomæi tid, då de unge klippas, och wid Matthiæ tid, då de gamle klippas och utgalras til slakt eller salu; hwar och en kiänner då sina Får igen af märket i Örat.

Häckar har man skiäl at undra hwarföre de här ej anläggas, där Haßel wäxer öfwer alla Ängar och Hagtorn med Törne mycket lätt, och der Giärdslet är så dyrt.

Giärdslet köpes och föres ifrån 3 mihls aflägsne orter. 12 Trolor eller Giärdslestånger giöra en Wärpa, som kostar 3 styfwer. 12 Giärdsle-Störar giöra en Börd som kostar 1 styfwer. 24 Bördor gå på et Laß, altså kostar et Laß Stör 24 styfwer. *J. Winter.*

Ängarna stodo här fulla af Absinthium *maritimum;* Scutellaria *foliis integerrimis;* Anagallis *flore rubro.* I Åkrarna wäxte Cotula *fœtida;* Delphinium och Ranunculus *echinatus.*

Anthyllis varierade artigt här på Orten med åtskilliga Färgor: *flore luteo*, *flore albo*, *flore ferrugineo*, *flore coccineo.* Med henne wäxte Ononis, som här kallades Puktorne.

Jacea *nigra pratensis latifolia* C. B. tyktes en Ört wara, som här wäxte, men wist at såaa kunde man icke: ty Blommorna woro ännu ej utslagna, och stielkarne båda spädare och miukare. Blomfedret, som redan syntes, giorde oß twehugse om denna Ört, eme-

dan

dan Fiällen däruti woro slåta aflånga och refna; utom det at Bladen woro ludna och silfwer-färgade.

Wilda Morötter, wäxte här stora och höga som Dill. Roten war hwit och luktade, som annor Morot. Stielken war smalare och räflader. Umbella alba; Involucrum universale pennatifidum, partiale integerrimum; Semina hispida. Denna Wäxt bör nogare efterses, sedan Frön, hwar til man nu allenast såg tekn, blifwa mogna. *cf. Fries. Bot. Not. 1837. p. 49.*

Aster *pratensis autumnalis conyzæ folio. Flor. Svec.* 694. som man aldrig tilförne i Swerige sedt wild wäxande, stod här i Diken mellan Åkrarna. Roten war krypande. Stielken quarters lång, rak, rödachtig, beströdd med hwita Hår. Bladen lancerte-lika, amplexi-caulia, hårige, miuka, sågade med rödachtige Taggar. Blomfodret mångbladigt, ludit, med mindre Blad innan til. Blomkronan guhl, med helt smala strålar i omkretsen. Håftet bart. Fröen flygande med Fiun.

Slånon-Buskarna stodo alla bara, betäkte med Silke, lik som med Spinnelwäf, i hwilka hängde några tusende bleka Pupper med swart bröst, och swarte på Mag-spitzen.

Cerambyx *cinereus, elytris punctis nigris fasciaq; nigra, antennis corpore sesquilongioribus.* Et litet Järn-grått Insect med swarta spiutter, som woro emot basin af Wingskalet wer tått strödde; det hade et swart Bälte nästan mitt öfwer Wingskalet.

Phalæna *pectinicornis elingvis, alis deflexis atris: superioribus rivulis flavis, inferioribus rubris: maculis nigris;* en wacker, men ej allmän Fiäril, med smala Horn, swarta Wingar, i hwilka woro blek-guhla gångar, men de undre Wingarna rö-

da, med swarta fläckar. Magen war på Ryggen swart, på sidorna purpur-färgad, med en rad swarta punkter; en purpur-färgad Ring gick omkring halsen.

Resan gick ifrån Burswiken kl. 7 om aftonen. Wägen låg lod-rätt fram. Landet begynte betäckas med Löfskog af Biörk, Hassel och Ek. På wänstra handen hade wi ej längt ifrån oß den stora Burswiken. På högra handen sågos Kyrkorna Öja, sedan Jide, så Grottlingebo.

Näs-Kyrka, Annexen til Habbdum, passerades efter ¾ mihls resa, den wi lemnade på wänstra handen. Mitt för henne låg Landswägen öfwer et stort Fält, som endast war betäkt med bleke-blandad Lera. Jorden war här helt bar, sprucken, knagglug, rylig, lik en förmycket giäst Deg. Härpå wärte föga annat än endast Färgräset, som stod doch så gleft, at det war merendels 1 quarter mellan hwart ständ och *Lappula*, som war här mer än jag sedt på någon annan Ort, fast intet ständ war längre än fingret. Utom desse woro några få Enebuskar och litet Serpyllum, Sedum *flore albo* och Carlina *sylvestris vulgaris Cluſ.* Här omkring tog Tall och Enskog wid, som sedan täkte Marken, at wi med Burswiken förlorade södra slätten.

Habbdums-Kyrka, låg 1½ mihl ifrån Burswiken. Dit kommo wi kl. 9 om aftonen. Här läste wi på Kyrkogården et par Runstenar, fast det war halfmörkt, den ena Stenen war med mycket diupt skurna Bokstäfwer. Här hade wi ärnadt hwila öfwer natten, men en Maligne och hitzig Feber hade redan smittat några i Bondgården: ty reste wi längre.

Rifworna, med hwilka Slätterfolket räffade sitt hö, woro här på orten sällsamt giorde, därmed at

Pinnar

Pinnarna gingo slutt ad angulum acutum, under Rifarmarna.

Sempervivum wäxte här på Taken, hällandes Torfwen qwar, at hon ej kunde falla undan.

Allwe-Kyrka lemnades på högra handen.

Mörkret kom på oß, at wi intet sågom mera än at Kattorna fångade Ållonborrar och dem åto. Kl. 12 om natten kommom wi til Fardum.

Jul. 12.

Fardums-Kyrka uppehölt oß til eftermiddagen: ty här firade wi Söndagen, och hördom Kongl. Maj:ts Förbud på den skadelige Credit-handel (pag. 224) uplässas, som swårligа lärer slå at hämmas, deräst icke någon annor liten Stad anläggas skulle på östra sidan, såsom wid Slite eller där omkring.

Humblen är af twå slags natur, antingen Han eller Hona. Honan är den rätta Humblen, af hwilken man tager Knopparna til brygg. Hannen kallas här Fuk-humble, i Swerige Gall-humble eller Frö-humble, denne får inga Knoppar, utan endast många små Blommor. Här war en ansenlig Humblegård, men som han war bewäxt mäst med Fuk-humble, och altså gaf ingen Frucht, hade Ägaren rådfördt sig med gamle och förståndige Bönder, som berättat, at då Humble-rötterna blifwa gamla och få en tiock Bark, gifwa de allenast Fuk-blomster, och at här woro intet annat til at giöra, än at uptaga Humblegården, den samma anlägga å nyo med samma Rötter, som fördelte och omsatte skulle gifwa nya friska rötter, och de där frambringa skulle god Frucht. Detta blef wärkställdt, Rötterna blefwo omlagde, och de stielkar som däraf upwäxte, gåfwa ändå Fuk-humbla, och man wäntade förgäfwes på den rätta Humblen. Aldrig blifwer den rätta Humblen förbytt til sin Rot, at hon

gier Fuk-humble, såsom ej eller Fuk-humble roten någonsin gifwer god Humble, ehuru hon fördelas, utan kommer Fuk-humblen in i Humblegården, når som Humble-knopparna så sig, då af deras Frö, lik som af Ägg efter en Höna, somlige blifwa Hannar, somlige Honor; men där Hannen upwäxer blifwer han frodigare, och lätt förqwäfwer de kringstående Honor, at man således ser den bästa Humblegård blifwa full af Fuk-humbla. Honorna kunna wäl bära Frucht utom Fuk-humblen, så wida, som Humble-knopparna intet äro Humble frucht, utan Humblens Calyces eller Blomfoder; men aldrig kan Humblen så sig, deräst ei Miölet af Fuk-humble blomstren blåses på Humble-knopparne. Det är wist at Humblen wäl kan gifwa Humbleknoppar utan Hannen, men det är ock wist, at om desse Knoppar blifwa miölade af Han-blomstren, de då frambringa både frodigare och starkare Knoppor, men deremot kan aldrig Ägaren wara säker, med mindre Humblegården blifwer besådder med Fuk-humble.

Biskäckar, säg man intet här på Landet, där de likwäl i sådan myckenhet warit på Öland. Här war ingen Liungmark: ty följde at om Bi hitskaffades, blefwo Honungen längt hwitare. Nog berättades oß, at Salig Biskop Esberg fordom hitfördt Bi, men at de ändteligen förgåts, hwilket man ej borde taga til ei Præjudicat, emedan han bodde i Wisby, där Bien äro utsatte för dagelig blåst, och Swärmarna hafwa största tilfälle, at fly uti de många gamle Kyrkor och Torn.

Lin, som wi intet sågom på Gothland, frågades af Folket, hwarföre et så högnödigt ting ei cultiveras des; men swarades, at de ofta sådt hela Spannet (2 Löpar) Linfrö uti en oförliknelig wäl gödd och til redd Jord, men däraf ej bekommit et Pund Lin, fast än det wuxit mer än til Alns högd; höllo altså för

war

wara bättre så på Åkren säd och den sälja, och för penningarna köpa Lin, då de därföre kunde få 3 à 4 dubbelt mera. Man kunde häraf skönja, at Landtmannen war mycket owan wid detta Sådet.

Husen, som Bönderne bygdt här på Orten, woro allmänt uthuggne med inskiftningar, då Stäckarne som inskiftas äro sönderskurne uti 3 à 4 Plankor, at hwardera Plankan blifwer 3 à 4 twärfinger bred, häraf synas Wäggarna helt släte och ofta höflade. På den kanten af Plankan, som wetter up åt, strykes Tiära förr än Mossan ditlägges, hwaraf Fogningarna i wäggen blifwa mycket täta; men desutom brukar Landtmannen, hwarken goda Träsbotnar eller Fyllningar kring Husen: ty den är ej rädd om wärmen, som ej behöfwer Spiäll.

Källarne här på Gothland, utom Wisby, äro merendels om Sommaren oduglige och göra Drickat surt, hwilket förmenes komma af Kalcksstenen, med hwilken de äro upmurade, den där til sig drager wätska och fuktas mot wät wäder.

Sumpar, som woro gamle, kunde Fisken wäl trifwas uti, men uti de nygiorda såg man Fisken dö; det sades fuller, at om de nya Sumpar rökas med Halm, skal Fisken äfwen trifwas i dem, hwilket lätt stodo at försöka.

Blinda Gyldenädror liknade en hop med Matkar, som sutto helt faste uti utgången (in ano) af Hästarna, dem Reaumur afritadt Tom. V. Tab. 35. Fol. 1, 2, 3, 4, 5. Bönderne berättade, at desse Matkar läggas först i Näsan, tå Hästarne stå i Solhettan, hwaraf de fnysa och frusta, at Nosen må springa sönder, och at de sedermera avangera hela Tarmraden igenom, och efter et åhr komma til intestinum rectum vel anum. Huru säker denna berättelsen är, lemnar jag til andras

rön. Nog wet jag, at Nos-matken på Renarne, Får etc. är en annor, och den där Reaumur Tom. V. Tab. 35. Fig. 21, 22, 23, 24, afritadt, fastän bägge äro nära Slækt, och af samma Genus med Stynget, och Kurbma eller e genere Oestri. Mån desse intet så wäl kulle öpna blinda Gyllenädrar på Folk som en Igel?

Liwoistad blef wårt Natt-quarter.

Jul. 13.

Tystheten här på Landet är mycket stor: ty Aviserna komma helt sällan, och, utom 2:ne Häradshöfdingar och en Capitain, såg man på hela Gothland inga Ståndspersoner, allenast man tar undan dem, som bo i Wisby och på Fästningen: ty Adelen har intet här anlagt några Gods, och Bönderne tiena med mycken tacksamhet sina Siäleförjare, warande dem behielpelige uti alt deras Gårdsbruk, med plöjande, giödande, skiårande, inbärgande, säjande, slående, skiuststande, byggande etc.

Eksta-Kyrka hade på Kyrkogården 2:ne Runstenar, af hwilka den ena låg utan för Kyrkodören, af 2 famnars längd, och 1 famns bredd; men den andre låg emot Öster.

Stranden kommo wi til efter ½ mihls resa, där wi gingo om bord, beledsagade af Häradshöfdingen Laurin, som war Ägare til Carlsöen; efter ½ mihls seglande i motwind ankommo wi til stora Carlsöen.

*Carls*öarne, den stora och lilla, ligga ej ¼ mihl ifrån hwarandra, och näppligen ½ mihl från Landet, bägge äro de mycket höga, på alla sidor brant afskurne, på Hälleberg funderade och på Hafwet belägne, lik som Thorsburg och Hoburg på Gothland, hwilke Berg eller Burgar ofelbart, den tiden hela Gothland stod under Hafwet, liknadt desse två Carlsöar.

Sto

Stora *Carlsöen*, hade på wästra sidan nåara Fiskarebodar, hwarjemte lågo sex Stenrör, inuti ihoolige, som fordom warit Coupeer eller små Skantzar. Ofwan för desse Fiskarebodar war et stort Fält med en upreſt Sten, lik en Runſten, på hwilkens östra ſida läſtes:

JOHANNES DIETERICUS GRONHAGEN
L. B. Gotlandiæ Gubernator
Concomitantibus
Conjuge & quatuor Liberis
PATRICKIO KRABBE
Provinciæ Camerario
&
ERICO FIELSTRÖM
Diſtrictus meridionalis Prætori
Ob felix ſuſceptum iter ad utrasq;
Caroli inſulas
Diebus XII & XIII Junii A. C.
M. DCC. XXXII.
In declarandam gratitudinem ſuam erga
Deus
Et in memoriam relinquendam
Poſteris
Hoc monumentum
Propriis impenſis poni curavit.

På ſamma Stens wästra ſida woro följande ord:

Til et tekn at han har
Uppâ ſtora Carlsöen warit
Landſens Höfding ock ſâ Far
Sen til lilla Carlsö farit

Hafwer han på egen hand
Thenna Sten hår låtit sätta
Som år tagen på sit land
Och kan andra underrätta.

Carlsö d. 13. Junii, 1732. J. C N.

En Stenhög, nog stor, sågs emot södra Udden af Ön, under det wi flitigt, fast förgäfwes, hår på Ön sökte efter en Runsten, den ej heller någon Landsens Åbo kunde oß wisa. Denna Stenhög war midt uti iholig; då wi uti honom upstrelpte några stenar, funno wi under dem en stor hop Matkar eller juli, som åro mycket sällsynte.

Scolopendræ teres pedibus utrinque CXX, war et par twårfinger lång, tiock som en Dufwopenna, glatt, grå, åt ryggen med twå bleke gulblachtige jämne lång-råndor; Kroppen bestod af ungefår 60 Leder, och hwar Led war längs åt mot kanten råfflad och blekare. Fötterna woro många, fina som hår, och lusgrå; Hornen bestodo af fem Leder; så snart man rörde Matken, drog han sig ihop, som en flat rullfiåder, liggandes på sidan med hufwudet i centro.

Igelkotten, som wi förde med oß, åt med sårdeles appetit de många Gråshoppor, som hoppade på Fältet, och Allonborrarna, som flögo mot aftonen, tillika med de många små Snäckor, som sutto på Gråset.

Kiäller, funnos hår några stycken, ej långt ifrån Fiskareboderna; watnet berömdes, och det smakade rent, men jag fruchtade at dricka det, för Tagelmattar, som lågo i botnen.

Tagelmatken, Gordius eller Seta aquatica, år til skapnad och storlek likt et Håstragel, til färgen blek, med stiert och hufwud swart. När man skar sönder denna Matk uti tusende stycken, rörde sig hwart stycke, och

och berättade oß Smålandska Bonden, at om desse stycken kastas i watnet, blefwo af hwardera åter et fullkomligt Diur, hwilket skulle synas allom otroligt, om man ej wiste, at stycken utaf Binneke-matken wäxa til fullkomne Diur, sedan många famnar äro sletne ifrå dem. Desutom måste wäl Tagelmatken, såsom alla andra Diur, hafwa sina ägg och sitt frö, hwilket, då det kommer in uti Menniskans kropp, wäxer til et fullkomligt Diur, äfwen såsom Binneke-matkar, Met-matkar och små Matkar wäxa up utur Menniskans kropp, endast därigenom, at Fröen komma dit genom watnet. Aldrig giör någon Fluga, genom dät hon lägger sina frö i miölk eller annor mat, matkar i magen, mycket mindre någon stugo-fluga, hwilken föder lefwande ungar. Om Tagelmatkens Frö komma med watnet i magen och där utkläckas, kan han lätt bora sig igenom Tarmar, Lefwer, Lungor och Hierta, förorsaka främmande och obekante sinkdomar, äfwen såsom Vena medinensis eller Dracunculus persarum. Mån därföre icke wartudrickare böra wara betänksamme, besynnerligen här på Orten, där kalckwatn gifwes, och detta Kräket så wäl trifs? Mån de många Mag-passioner här på Landet kunna kasta någon skuld på Gordium? Mån Lapparnas wändeliga ref, sedan de länge druckit utur Kallkällorna, få ledas ifrån detta Diur?

Madreporæ, eller Stiern-coraller, upfylde alla stränder, och funnos i dem undertiden små Kiesgryn; man såg dem ock sitta warftals uti sielfwa Berget af Ön, där som dät war perpendiculairt. Jag går förbi, at uprâkna Corallerne, hälst alla Gothländska Coraller, som af mig på denna resan fundne blifwit, äro uti en Disputation, under mitt Præsidio, nyligen i Upsala utgifne, af Auscultant. Henr. Fougt.

Kyrkorna med deras Stenar och Marmorpelare, hwil-

ka blifwit sedde så i Wisby, som snart öfwer hela Landet, sägas wara komne ifrån denna Carlsöen, hwars Berg består af en grå och rödspräcklig Marmor.

Natten hwilade wi på stora Carlsöen uti en Fiskare Koja; ty intet Folk bodde hwarken på stora eller lilla Carlsöen.

Jul. 14.

Stora Carlsöen war ofwan uppå, utom den södra Udden, ganska hög med et horizontailt, skarpt och sterilt Fält, likt Alfwarden på Öland. Här ofwan uppå låg en Stenhög af en famns högd, hwarpå wärte en Ask af 2 Famnars högd, och lika bredd i Kronan, hwilket war det enda Trädet uppå Carlsöens höga Fält, och lyste långt bort för Siöfarande, som här efter dömde sin Koja.

Saponaria calycibus pentaphyllis, corymbis fastigiatis, foliis linearibus, caule adscendente, *Flor. Svecic. 346.* en Ört, som jag hwarken tilförna sedt i Swerige, eller i någon Botanisk Trägård, wärte öfwer alt uppå dätta skarpa Fält. Örten är wäl obs.! observerad af Botanicis, men ei tilräckeligen beskrefwen, hwaraf sked, at hon blifwit confunderad med andra. Den förste, som henne sedt och beskrifwit, war *Thalius* in Hercynia p. 115. hwilken kallar henne *Symphytum petræum* s. *Gypsophyton minus.* Den andre war *Mentzelius* in Pugillo, som beskrifwit henne kort, och gifwit på henne en tämmelig god Figur, Tab. 2. under namn af *Polygonum majus erectum anguſtifolium, flore candido;* men bladen hafwer han giordt alt för stora. Ändteligen är hon ock funnen af *Scheuchzero* i Sweitzerske Fiällarna, men confunderad med en annor, henne något lik. At denna rara wärt framdeles

= Gypsophila fastigiata Lin. Fl. Suec. ed. II. n. 379. må

må wara tydelig för Botanisterne, wil jag här gifwa hennes beskrifning. Roten står åhr från åhr, tiock som en Gåspenna, och går tämmeligen djupt neder. Rotbladen ganska många göra en Torf, såsom allmänt sker på Näglikor; de äro Linlika (linearia), nedtrykta, och något tiocka. Stielken är et par quarter hög, ligger först slutt neder mot Jorden, men då han skal blomma, rättar sig up; han är fördelt med 6 à 8 rödaktige Leder, rund, och slät, blifwer ock på slutet hel och hållen röd. Stielkbladen äro lika Rotbladen, men något mindre, sláta, ofwan flate, inunder kantige. Blomklasen slutar stielken och är lik en borsta, (Corymbus fasciculatus, fastigiatus, dichotomus) bestående af Blommor, hwilkas Blomfoder är Kläcko-likt, och til hälften fördelt uti fem röda flikar. Kronbladen äro fem, breda, aflånga, trubbuga, flatt utstående. Ståndarne äro 10, hwita, så långa som Kronbladen, af hwilka de fem strångarne, efter en dag, synas tilbaka böjde, och de andre fem böjas. Den andra dagen tilbakas. Knopparne äro också hwita. Spirans ämbne är klot-rundt. Stiftgrne twenne, tråd-lika, utsparrande, långa som ståndarne. Den figur som Plukenet i sin Phytographia tab. 37. fig. 1. gifwer, liknar ganska mycket denna wärt.

Wärterna, som eljest säges allmänna på detta höga Fält, woro Anthyllis, Asperula rubia cynanchica dicta, Galium luteum C. B., Galium album quadrifolium erectum Celsi, Linaria, Asclepias, Scabiosa capitulo globoso minor C. B. Serpyllum, Helianthemum, Geranium pedunculis simplicibus unifloris, Erigeron vulgare Fl. Lapp., Solidago, quæ virga aurea och Origanum besynnerligen wid Bratnheterna af Fältet, i så stor myckenhet, at Färgerierna näppligen på något annat

annat ställe kunna hafwa bättre tilgång på sin Konung. *Adonis* radice perenni war också här allmän.

Fåren gingo hela dagarna uppå detta torra Fält, och på denna skarpna Flisa, utur hwilken Färgräset wäxte mycket gleft, och där eljest war så magert, at man snart skolat trodt, det sielfwe Fiällmössen här kunnat dödt af hunger. Det war märkwärdigt at se, huru naturen omgås med Fåren; här på de torre Flisor gå de hela dagarna, utan at en gång trampa neder, mycket mindre at äta, det höga Gräset, som wäxte emellan Berget och sielfwa Hafwet, där Gräset war så högt, at det stod up til knäs på den som gick där uti; likwäl blefwo Fåren här smälk-feta. Wår förnämsta konst och rätta lärdom är at utforska och märka naturens lagar. Böndren bruka här omkring på Gothland klippa Fåren endast om hösten, wid Bartholomæi och Matthiæ tid; men om Wåren wid den tiden Fåren willa fälla sin Ull, bruka de at lödjas, det är draga ut med händren den lösa Ullen.

Tiufholet, kallades et rum på wästra sidan i sielfwa Brantheten af denna höga Plan. Man går neder wid kanten af höga Fältet, wid paß et par famnar genom en smal gång på en stega; härpå får man en liten Plan, som går åt perpendiculaira sidan af Berget, hwilken ändteligen blifwer så smal, at alleraft en enda Karl kan stiga fram, hafwandes på den ena sidan Bergswäggen, och på den andra et oändeligit djup utan för Berget; strax därefter får man en stor Grotta, som några hundrade Man kan bärga, den där hwarken kan nedan eller ofwan ifrån beskiutas, at om man hade en enda Menniska i sänder, som stodo wakt wid trånga ingången, woro den mäktig förswara de i kulan liggande för en hel Armée, och det alleraft med en käpp, med hwilken hwar och en kunde utstötas,

stötas, som sökte gå fram, emedan ingen ting är hwaremot han sig hålla kunde.

Artemisia foliis pinnatis, ramis adscendentibus hirsutis, floribus globosis pendulis, receptaculo papposo. Fl. Svecic. 669. fants wäxa på norra kanten af stora Carlsöens fält, strax nedanföre det rum, där asken står. Örten stod nu uttorkad i Bergsflisan, och liknade Abrotanum campestre, Fl. Svec. 668. som äfwen wäxte derjämte, men när man nogare efterså, war hon aldeles den raraste wi sedt på hela resan, eller ock aldeles en ny wärt. Roten satt löst i Jorden, och ej djupt, nästan som på Abrodd. Stielkarna woro kortare, de lågo på Jorden tils den tiden de skulle blomma, då de upprätta sig; hela Örten war tämmelig härig. Bladen woro korta, Fjäder-lika (pinnata) med kortare strimmor mot Basin, men de andre strimmorne woro Linie-lika och parallela. Blommorna, som gå ut innom basin af bladet, besynnerligen mot öfra spitzen af stielken, äro hängande på långa blomskaft, och nästan altid en i sänder, de där äro större på detta slag af sin art än på någon annan Artemisia. Et besynnerligit känne-tekn är på denna, nemligen, at blommorna äro stora och klot-like som piller, hwarmed hon lätt skiljes ifrån de andre. Jag förde henne med mig til Academiæ trägården i Uplala, där hon städt alla Wintrar och förökts genom roten, men emedan hon sent blommar, har hon på några åhr intet mognadt sina Frön.

obs.

Resan ståldes ifrån stora Carlsöen åt lilla Carlsöen på båt. Så snart wi kommo ut på sion, begynte Fiskmåserne och andra Sio-Foglar flyga omkring oß i stor myckenhet med skrik och låt, äfwen som i går wid wår ankomst. Här sågs i luften Mafwar, Swärtor, Torder och Grautlar, af hwilka

ka wi skiöto några, til at nogare få undersöka dem.

Torderna flögo hastigt och snörrade omkring Båten flere gånger, utan at fruchta för oß, och fast än man skiöt efter Fogelen, rymde han doch icke, utan blef mer pickhogad at flyga omkring öfwer hufwudet på oß. Denna Fogel är mycket sällsynt i Swerige, och kallas *Alca*, rostri sulcis quatuor, linea utrinque alba a rostro ad oculos, *Anim. Svec.* 120; Han är stor som en Korp, tung och köttfull, helt swart utom bröstet och magan, och utom de nedre täckfiädrarna på wingan, och täckfiädrarne på stierten, som alla äro hwita. De yttre skrifpennarna i wingen äro 11 och swarta, ju närmare mot spitzen af wingen, ju längre; de indre skrifpennarna äro 15, jämnlånga och swarta med hwita spitzar. Stiertpennarna äro 12 swarta och korte, af hwilka de medlerste äro något längre; Fötterna äro swarte och lykte med 3 Täer, af hwilka den medlersta är längst, den innersta kortast, utan någon Tumme på foten. Näfwet är mycket sällsamt til skapnaden: ty det är swart, hopkrammat, trubbigt, och midt på uphögt, warandes öfwersta Käken krokug såsom på en Hök, och med fyra breda twära foror utgropad, men den nedra Käken har allenast 2 twära foror; utom des är den andra foren på bägge Käkarna helt hwit, som giör et sällsamt utseende. Swalget eller Gapet är mycket stort, och 3 gånger längre än sielfwa näfwet. Kanten på Käkarne äro mycket skarpe, och up uti Gommen synas några små tänder; Tungan är köttfull. Ifrån roten af näfwet fram i pannan går på hwardera sidan en hwit linea up til ögat. Låren stå bak om ballancen på kroppen, såsom på en Lom, hwaraf sker, at han simmer friskt, och fi-

skar

ſkar ſtarkt, men kan intet gå ſåſom andra Foglar horizontailt, utan måſte gå kapprak ſom en Menniſka, då han ſer rätt puslufftig ut med ſin ſwarta Kappa och hwita Buk, ſamt grimluta panna och krokuga näſa, liksom ginge han med glaskögon. Han bygger här i Bergſkrefworna där aldrahögaſt och brantaſt är, och hwaräſt näſtan för Menniſkor är omögeligit at komma; hon wärper allenaſt et ägg, och dåt utkläcker, men tages dåt ifrån henne, wärpes ſtrax et annat. Då man går nedan för Berget, och ropar högt och hårdt: Går ut, eller dylikt, komma deſſe Foglar utflygandes i ſtor myckenhet. Skiuter eller ſårar man någon af dem, at han doch kan flyga in i Boet, kaſta eller köra de andre ut honom. Skiuter man miſte efter någon af dem, flyr han intet, utan giör ſnarare circulair flygt öfwer enom, at man kan ladda å nyo och ſkiuta andra ſkottet efter honom, och på dåt ſättet wäl låſſa på en och denſamma 3 à 4 ſkott. De flyga mycket kringt och haſtigt ſom en Duſwa. De äro borta om Wintren, men inſtälla ſig wid den förſte Maji, och lemna ſitt Sommar-quarter wid Larsmäſſo tiden. Bönderne berättade där, at hwar Fogel är tilſtädes Förmiddagen om Larsmäſſodagen, men icke en Eftermiddagen, utan då äro alla Foglarne bortfarne, utan at igenkomma för än näſta åhr.

Grautle, war en Fogel den wi allenaſt ſågom flygande, och war nog lik den förra, men mindre. Bönderne berättade om honom, at han ock gick kapprak, hade röda fötter, och at han är röd under ſtierten; Han war ſwart under bröſtet, och ej hwit, ſom den förra; han ſades hafwa 2 ägg, och bygga i Bergſkrefworna här på Oen, men ej mer än 2 fam-

famnar högt öfwer watnet, an *Columbus* pedibus tridactylis palmatis, *Anim. Svec. 124?*

En annor såg man och flyga, som war Torden nog lik, men ryggen war mer gråblå, och näfwet både smalare, tåttare och längre. Bönderne berättade äfwen om denna, at han gick kapprak, och at han hade et ägg. an *Alca* Anim. Svec. 118?

En Sparf, som war mäst swart, sågs på norra sidan af Ön, där hon war aldrabrantast, men kunde omögeligen skiutas; tör hända, at dåt war stormwäders Fogeln, *Procellaria*, Anim. Svec. 249. act. Stockh. 1745. p. 93.

Mafwar eller Lari majores sköttes åtskillige, de woro aldeles lika med den wi förr beskrifwit, (p. 214.) men rygg och wingarna ofwan uppå woro mörkgrå. De inre skrifpennarna från 10 til 30 woro jämnlånga, och swarta med hwita spitzar, men de yttre woro ju närmare spitzen af wingen ju längre, och i sin spitz mindre hwita, utom den yttersta eller förra, som intet war hwit på sielfwa spitsen, men hade en hwit fläck innom spitzen. Nedra Käken hade innunder ut emot spitzen en Safransguhl knyl. Denna Fogel är *Larus* albus, dorso cinereo fusco. *Anim. Svec. 126.*

Grå Mafwar flögo ihop med de förra, mer mindre til antalet; de woro äfwen så stora, och äfwen så skapta, men Färgen war aldeles olika, liknande en Snäppa, eller blandad af linsgrått rostbrunt och swart; hals och bröst woro linsgrå, äfwen så wingarna innunder; skrifpennarna woro grå med hwita spitsar, men den yttersta hade ingen hwit fläck innom spitsen. Stiertpennarna woro hwita, och med sot-färgade Fläckar beströdde, be-

synn.er

innerligen de medlerſte; mot ſpitzen woro de ſwar-
a, men i ſielfwa ſpitzen hwita. Benen woro lius-
rå och ej guhla, inga röda mungipor, ingen röd
ing kring ögneläcken ſåſom på den förra, och näf-
vet war helt ſwart. När de blefwo ſkutne, ſpydde
e up hela giöpnen med ſmå Fiſk. En ſådan Fogel
ar jag ſedermera upfödt med kiött, ifrån den ena
Höſten til nåſta Wåhr, och lärdt, at han intet an-
iat är, än en unge utaf den föregående Mafwen:
y han blifwer hwit, men grå på ryggen nåſta Wåhr,
ch aldeles liknar ſina Föräldrar.

Lilla Carlsöen låg nåſtan ¼ mihl ifrån den
ora, närmare åt Gothland; hon liknar den förra,
ed ſina brante Kanter af bar ſten, och med ſitt
ara Fält ofwan uppå, på hwilket Fält man ſåg
ågra Träd, ſåſom Hagtorn, Oxel och Aſk: På
ödra ſidan war hon mycket grön. Här wärte
ochlearia, Melampyrum arvenſe Riv. Aſtra-
alus leguminibus lunulatis biventricoſis, cau-
ibus procumbentibus. Thalictrum minus C. B.
aucalis *Fl. Svec.* 225. Athamanta *Fl. Svec.* 229.
Lithoſpermum officinarium. *Il. Svec.* 151, Iſatis,
Oxel och Hagtorn.

Lactuca[*] foliis pinnato-ſinuatis denticula-
tis acutis ſubtus lævibus, caule glabro *Fl. Svec.*
645, fants på ſödra ſidan åt öſter af lilla Carlsöen; *obs.!*
denna ört har jag aldrig tilförna haft tilfälle at ſe,
och är Rajus den endaſte, ſom henne ſå tydeligen
beſkrifwit, at man kan wara ſäker, det han
haft en dylik ört, och kallat henne uti Hiſt.
Plant. 221. Lactuca foliis quernis. Roten är kiött-
full och trubbig. Stielken är Alns lång, rak,
rund, ſlätt, utan Grenar; Blomklaſe ſlutar ſtielken
helt

[*] L. quercina Lin. Fl. Suec. ed. II. n. 691. Finnes mycket mer på Lilla Carlsön enl. C. Hn:s Handbok i Skandinaviens Flora 10de uppl. p. 290.

helt rak, smal och lång. Bladen likna mjölktistel, med spitzigare tänder, och lik som förfrätta. Blomfodret är nästan Cylindrisk, fjälligt, slätt och bestrött med rost-färgade Punctar; desse fjällen äro raka, på ryggen försedde med et utstående fjäll.

Resan stäldes härifrån åt Klinta hamn.

Klintehamn hade de måsta Fartyg man sedt i någon Gothländsk hamn, som där intogo Kalck, Bielkar och Bråder.

Bielkarne huggas af Bönderne den ena dagen, andra dagen kiöras de hem och kantas, tredie dagen föras de til Hamnen, och få Bönderne merendels 10 à 14 styfwer stycket för arbete, Hästar och skog, sedan de försummat sitt Gårdsbruk, som af detta lider: ty Ängarna stå genomwuxne af buskar, och försummade utom endast at bärjas; ändoch klaga Bönderne öfwer litet Hö.

Sanda-Kyrka hade wi på wägen härifrån, hon war bygd af huggen Marmorsten med härlige Pelare inuti. På Kyrkogården låg en Runsten med följande Skrift:

Bolaider i Boligaby lit dinna Stain gera iftir Olof Fadur sin &c. Bidin firi Olaafs Sail i Boligaby, Gud gifi saili din &c.

Rudera, efter gammalt fyrkantigt Hus eller Torn stod qwar med sina Murar, ej långt ifrån Kyrkan, hwilkets nedre Wåning bestod af 2 Hwalf, men öfra af et Hwalf med en skiön Pelare midt uti: alla Gluggarna i nederste Wåningen woro smala; öfwerst på Hwalfwet wäxte Epilobium floribus dif formibus, pistillo declinato. Inwånarne trodde, at desse Stenhus warit anlagde den tiden Siöröfwer åtwa

öfwades i Österssön, at Inbyggarne kunde i hastighet bärja sig och sin egendom.

Natten hwilade wi uti Söderting.

Jul. 15.

Mesterby-Kyrka, Annexen til Sanda, restes förbi, på hwilkens Kyrkogård läste en Runsten; här låg wål och en annor, men aldeles olåslig.

Benwed, eller Cornus fœmina *Fl. Svec.* 181. wäxte uti alla Buskar, mer än man sedt på något annat ställe, och ofta 3 famnar hög, som nyligen utslagit sina hwita Blomklasar.

Trädes-Åkrarna stodo här guhla af Buphthalmo; Åkerrenarne pryddes med det blå Cichorium, och de sidlente Ängar blänkte af Astere montano luteo saliceis glabro folio *Fl. Svec.* 695.

En Gran, af 4 famnars högd, sägs wid wägen, förr än man kom fram til Roma ägor; hon war af naturen aldeles så wuxen, som hade hon warit klipt af en Trägårdsmästare, til form af en Kägla, at dagen på intet ställe lyste emellan qwistarna.

Eftermiddagen kommo wi til Roma Kloster, strax begynte Tordön, Blixt och Regn, som befuchtade den torra Jorden, hwilken intet regn hade fådt alt ifrån den tid wi kommo på Gothland. Wi blefwo här qwar til eftermiddagen följande dagen.

Jul. 16.

Roma-Kloster, dår nu Herr Landshöfdingen Hökerstedt residerar, år en oförliknelig wål belägen Platz, utomdes wål bygd med skiöna Stenhus och wackra Trägårdar. I söder ser man stora ängar, och i Norr wida Åkerfält, bägge instängde af en

Winter-grön tät skog, hwilken på alla sidor infattar denna härlighet. I norr ser man ifrån Residencet Roma-Kyrka bort öfwer Åkerfälten, til hwilken en lodrätt Landswäg löper.

Ladugården war här en af de präktigaste, och hade man tilfälle at se, huru tiden kan spela sin Metamorphosin starkare än någonsin Ovidius: man såg et härligt Kloster af Marmor uphygdt, uphuggit och slipat, wara förwänt uti et Fähus, som altså är det präktigaste Fähus man ser i Swerige.

Wärterna woro här besynnerligen Lycopus, Lythrum, Utricularia och den sällsynta Marchantia calyce communi quinquefido hemisphærico wärte alla wid Kärren. Sparganium stod i watnet, och Odontites i åkrarna.

Järnrot, kallades här Ononis, som wärte i åkrarna, förtretlig för Åkermannen, emedan hon, mycket seg, håller tilbakas plogen. *cf. Centaurea Scabiosa. Lin. Fl. Suec. ed. II. sp. 773.*

Kaipe, eller *Porrum* capitulo bulboso erecto, foliis planis subcrenatis vaginis ancipitibus *It. Oel.* 60. *Fl. Svec.* 266. wäxte här så ymnogt i Ängarna, at man ej bör undra, dåt så wäl mjölken som sielfwe smöret här smakar om wårtiden af Lök.

Scordium en Ört, som mycket föreskrifwes uti Apothequen, och som åhrligen kiöpes utifrån, fanns här wäxa wild uti Myrängen, på norra sidan af Myran emellan Gråset, just där Staren begynte wäxa frodigt i sielfwa Myran.

Carduus nutans. Joh. Bauh. 3. p. 56. en owanligare ört i Swerige, än i Frankrike, wärte wid Landswägen jämte Klostret i myckenhet: hon war li-

wå

wår allmänna Tistel, men stielken mer krusig, med starka Taggar; hufwuden woro intet ludne, men deras fiäll woro både bredare och mer utsparrande.

Watnet utur *Walliers* **Källa** wid Klostret, hades til oß at profwas; det ändrades intet af Mercurio sublimato, af Spiritu salis armoniaci, af Succo Heliotropii, af Coccionella, ej heller af Resina Gallarum, men af Saccharo Saturni blef det miölk-färgadt, måste altså det wara rent, utom at det håller något Kalkwatn, som allmänt år här på Landet.

Roma-Kyrka låg på wägen åt Wisby.

Linder äro ganska rara här på Landet, ännu fällsyntare år Alhträdet, och Bok fins här intet.

Landtmannen skyndade sin Höbergning, som redan afslagit de måste Ängar. De Kornåkrar grönskade nu fläckewis efter regnet, som ej aldeles woro förtorkade. På bägge sidor om wägen såg man wackra ängar och skiöna Ekelundar.

Natten fingo wi hwila uti Wisby Stad, tådan wi reste den 25 junii, sedan wi således kringfarit hela Landet.

Jul. 17.

Sedan wi wäl hwilat oß efter wår resa, besöktes stranderna kring Wisby, på hwilka letades Coraller och Petrificata, dem jag lemnar at specificera, afwisandes Läsaren til en Disputation de Coralliis Balthicis, Upf. 1745; de samme Coraller funnos här som tilförna, allenast woro här Porpiter i myckenhet.

Carduus nutans. Fl. Svec. 654. wäxte på Gatorna i Staden, des Hufwud eller Blomfoder woro ingalunda hopdragne eller bukuge, utan stodo deras öpning flatt ut. Bladen lupo neder åt stielken på halfwa wägen åt de undre Bladen, men ingalunda neder til

dem, altså på samma sätt, som uti den allmänna Tistelen.

Gamle Husen i Staden stodo med helt bekswarte stenar i Muren, det wi i förstone trodde förorsakats af eld, rök, sot eller damb, men ändteligen, då wi med Microscop besågo dem, funno wi, at denna swärta war ej temporis, utan Floræ filia, och en Byssus pulverulenta atra, som endast bestod af fina Puncter.

Marga, Margel eller Stenmarg wistes oß af en Engelsk Skeppare, som påstod, at den war af den rätta Engelska Margen. Denna war af 2 slag, och war den ena tagen wid Gothum Åen, och den andra på Nars Holmen; den förra Leran hafwom wi sedt p. 223., och bägge woro de intet annat än hwit lera med bleke blandad, af hwilka den senare mera giäste med watn, än den förra, just på samma sätt, som den rätta Marga, doch tyckes bleke aldrig kunna blifwa et giödande Margel, emedan där bleke fins, är den aldrafterilaste orten i werlden.

Jul. 18.

I dag sökte wi äfwen Coraller och Petrificater, samt besågom Tragårdarna i Wisby, där Mulbärs- och Wallnöts-Träden förgåts i de sidsta kalla Wintrar.

Wintrarne sades ej komma med kiöld den tiden kiölden sätter an i Sverige, utan continuerar en kulen och wåt Höst in mot Wårtiden, då Wintren besynnerligen sätter an.

Colica hypochondriaca, är den allmännaste och Endemiska siukan här på Landet, hwars tekn äro flatulentia, tormina, alvi constipatio, ructus, pressio versus Jugulum, cervicem, humeros

cum

cum rigiditate semper, non vero semper cum anxietate.

Hus-Curer, emot föregående Passion berättades åtskilliga, af hwilka en war besynnerligen, en Man som länga tiden warit af denna siukdom anfatt, och som fåfängt brukat andra medel, blef rådd at bruka Decoctum foliorum Hepaticæ in cerevisia secundaria at dricka morgon och afton, och därjämte at taga morgon och afton Oleum Terebinth. begynnandes med en droppa, och upstigandes til 7 droppar pro dosi, likaledes aftagandes i siu dagar, tils på slutet en droppa komme pro dosi. Med detta medell, ehuru simpelt och sällsamt det synes, war Patienten aldeles curerad.

Jul. 19.

I dag firades Gudstienſten af oß i Wisby Kyrka. Qwinfolken hade här det maneret at gå med swarta Kläder och Muffar, den dagen de communicerade, fast mitt i Rötmånen.

Jul. 20.

Wible, är en gård, som Inspectoren Lundmarck äger med en Kalkung, belägen en liten ½ mihl i söder från Wisby, dit jag reste på et par dagar, medan man måste wänta på Fartyg, med hwilket man kunde gå öfwer til Swerige.

Kalkstenen, som bröts wid Wible, war mycket skiön och lius-grå, full med klara Eitlar eller Kiörtlar, desse Eitlar woro til skapnaden som små Niurar, hwita som Quartz, och sades gifwa mer Kalk än den andra stenen. Då denna brutna Kalkstenen lades in i ugnen, formerades häraf nederst lik som 8 Pelare, at Elden desto bättre kunde swäfwa omkring. Man såg här huru weden lindrigt inlades första dagen, at icke hettan måtte blifwa för stark, och andra dagen såg man

Kalkstenen blifwa lik som wåt, eller förwändas i glas, hwilket, där det skulle continuera, giorde, at all Kalkstenen kunna rinna til Glas, och alltså fördärfwas, hwarföre Arbetarena, så snart de märkte Kalk-stenen wilja flyta, lade in mera Wed, och således giorde starkare hetta, hwarmed de förhindrade Vitrificationen; Twänne underliga egenskaper i naturen, at Kalkstenen kan förhindras flyta til Glas genom starkare Eld, där doch största wårkan af elden på alla kroppar är at giöra dem til Glas; sedan, at Kalkstenar också kunna gå til Glas äfwen såsom Glasstenar, men Glasstenar därmed aldrig gå til Kalk; häraf ser man, hwarföre Lim- eller Kalk-sten giör at Malmen flyter lättare i ugnen, och hwarföre en sådan Fluß ej får mycket rostas. Den tredie märkwärdiga egenskapen såg jag fuller til en dehl, dock ej så tydeligen som jag önskade, men måste den doch andraga til widare försök. Jag såg på wägen, där Kalkstenarna woro förda om morgonen ifrån ugnen til watnet at släckas, huru såsom på sielfwa wägen här och där lågo hela giöpnarna af slakt och hwit Kalk, då jag frågade, huru den hwita Kalken dit kommit, som doch icke fördes samma wåg tilbakas, blef mig swarat af Folket, at små stenar woro falne af Lasset på wägen under kiörandet, och at de släkts sedermera af Solen: ty intet regn kom i dag, utan Solen badade stadigt hett. Arbetarne påstodo högt, at Solskienet rätt så wäl släkte en bränder Kalksten, som watnet, ehuru mycket jag dem contradicerade. Kalken, som här brändes, war ibland den bästa på hela Landet: ty han war ganska hwit, under fingrarna lös som et Poudre, utan minsta Sand, och i sielfwa Bruket tog emot större quantitet Sand, än någon annor; Bruk häraf lyftade ock större tyngd, eller tyngre sten, än något annat wi sedt här på Orten.

Dräpp-

Dråppsten säg man wåra nedre wid Hafsstranden uti et fall wid en Säg, där Kalkwatnet stadigt ran neder för en Moßa eller conferva, den samma incrusterade ock denna stenskorpa öfwerdrogs sedermera med fina gryn, som wäxte wid stelfwa Berget, och woro doch ännu ej hårdare, än at de med knifwen kunde brytas från Bergen, emellan desse Knylor wore små hålor, uti hwilka sutto Cancri pulices fluviatiles dicti (It. Oel. 42.)

Byssus, til skapnad af Sammet, tämmelig seg och blek-gul, wäxte tätt och fast wid Landsidan, där Landet war wid Hafsstranden afbrutit såsom en Mur, neder åt hwilken watnet ifrån Landet stadigt nedföll. Denna Mässa war wid basin aldeles incrusterad af en Kalkskorpa.

Melica petalis exterioribus ciliatis. *Fl. Suec.* 56. är et Gräs, som aldrig tilförna i Swerige warit kunnigt, och fants här wåra uti Stenrößiorne och Enebuskarne på den skarpnaste Marken emellan Wible och Säget.

Carduus acaulis, calyce glabro *Fl. Suec.* 651. är 6.
en Tistel, som wi fuller sedt wåra öfwer hela Landet, men som han ingenstäds wist sina Blommor, har man hållit honom för någon liten Carlina eller bekant Carduus, men här fick man se honom med utslagen blomma, då man märkte en Ört, som ej eller i Swerige tilförna warit bekant. *Folia* oblonga, alternatim pinnatifida. *Caulis* duos pollices altus, & sæpius fere nullus, terminatus capitulo seu *calyce* vix ventricoso, oblongo, levi, imbricato: squamis apice mucronatis, neque rigidis neque pungentibus: interioribus apice purpurascentibus. *Corolla* universalis purpu-

rea: floſculis quinquefidis: laciniis duabus profundius diviſis.

Alisma fructu globoſo undique echinato, *Fl. Svec. 301.* fants emellan Kalkungen och Wiblegård wäxa uti en Graf eller rännil nedre uti en Äng, hwilken Ört wi aldrig ſedt mer än i Frankrike. Hon wäxte med den allmänna Alisma eller Ståkran, men på större diup; des Umbella war ſimplex, men blommorna både ſtörre och hwitare. Strax förmiddagen ſågom wi hela Bäcken på et ſtälle ſå hwit af hennes Blommor, men Kl. 7 eftermiddagen, då wi åter ſökte henne på ſamma ſtälle, war hon aldeles förſwunnen, at ej en enda Blomma ſågs, och hade wi gådt miſte om henne, däräſt wi ej kunnat henne upſöka medelſt Bladen. Hon luktade långt fränare, än ſom den allmänna Ståkran, hwaraf wi togo oß anledning at tro, det dennas ſkadeliga kraft på Häſtar, ſkulle wara ſtarkare än den allmänna Ståkrans, och därföre anmodades Inſpectoren Lundmark, at anſtälla förſök med bägge Ståkrarne på Häſtar, och därmed inkomma til Wetenſkaps Academien.

Oniſcus cauda obtuſa integerrima, et ſlags Gråſuggor, funnos nedre i ſkogen, de woro helt ſwarta, utom kanten på ſidorna, ſom war hwit, och utom en hwit fläck under Baklåren på hwardera ſidan. Stierten war trubbig, ingalunda klöfd; då man rörde wid detta lilla Diur, lade det ſig tilſammans, ſåſom en Armadillo. at ingen Menniſka ſkolat trodt, at det warit et Inſect, utan ſnarare en Laxer-Pill.

Bäckarne hade liſſom et par ſpenar midt under halſen, äfwen ſom Swinen undertiden hafwa under hakan, dem Folket ſade wara et tekn til godt ſlag.

Järn-

Järnrötter, kallades här 3 slags Örter af Åkermännerna, nemligen Ononis, Centaurea calycibus ciliatis subrotundis foliis pinnatifidis och Anchusa, hwilka alla wäxte i Åkren, doch woro rötterna af den första swåraft.

Kråkfötter kallades här Aster montanus luteus salicis glabro folio C. B. som wäxte öfweralt här i Ängarna, och war intet ålskad af Landtmannen.

Wårterna, utom desse, woro Helleborine flore purpureo på de torra Ängar, och Helleborine flore albo samt Orchis muscam referens. Sedum rupestre repens foliis compressis *Fl. Svec.* 388, wäxte på Bergen. Centaurium minus, Astragalus Riv. och Ludd-Tåtelen *Fl. Svec.* 67. här och där.

Jul. 21.

Brunnen på Wiblegård hade så salt watn, at det föga til någon ting tiena kunde, hwilket föll oss så mycket mera sällsamt, som botn af sielfwa Brunnen låg ganska många famnar högre än Hafwet. Watnet blef med Saccharo saturni helt hwitt, och därjämte opact, där likwäl watnet uti Wisby Stad blef af samma Bly-salt wäl hwitt, men pellucidt; när man slog solutionem lunæ til Wible-watn, blef dåt hwitt, coagulerades här och der, och de coagulerade hwite slemsor præcipiterades til botnen.

Siälfisket, på Sandön, berättades oss af Assessor Pihl, hwilket sker både med fyrkantiga Nät, såsom wi det beskrifwit (pag. 184.), och med Harpun. **Harpun** eller **pilken** är et Instrument, hwars skaft är af Träd, tiokt som et yxe-skaft, och wid

paß $1\frac{1}{2}$ Aln långt. Sielfwa Pilk-järnet som sitter på Pilk-skaftet, är tiokt som et Finger, $1\frac{1}{2}$ quarter långt, har 2:ne hakar eller Hållningar, hwardera spitzig och tunn på ändan, den ena sittandes öfwer den andra, $1\frac{1}{2}$ Tum långa; wid Basin är dätta Pilk-järnet ihåligt at skrufwas wid Pilk-skaftet. Et rep af 9 Famnar bindes om Pilk-järnet, lindas sedermera om Pilk-skaftet. När Siälen sofwer på stranden, smyga Bönderne sig in til honom, doch får intet wädret föra lukten ifrå dem på honom, ty då begifwer han sig strax til siös; när de komma på 20 steg wid paß ifrån honom, rusa de hastigt til och slå Harpun uti honom, hållandes repet i wänstra handen, och låta Siälen skala med lös Lina til siös; de ropa sina Camerader til hielp, och sedan Siälen något lupit sig trött, draga de in repet, tils Siälen kommer in emot Landet, då et par Karlar gå ut at slå honom ihiäl. Se Figuren d. 27. junii. pag. 186.

Grodan, som blef funnen wid Burswiken uti sielfwa hårda Sandstenen, med en fullkommen berättelse deröfwer, communicerade äfwen Assessor Pihl, hwilken kan ses uti Wettenskaps Acad. Handlingar åhr 1741. p. 248.

Jul. 22.

Resan sökte wi dageligen at anträda ifrån Gothland, men måste gå lik som arresterade, emedan intet Fartyg war färdigt at gå hådan, och at förtro sig **Postjachten**, som war liten, swag, gammal och oduglig, och än mer des Skieppare, war största äfwentyr. Wi måste doch accordera med honom, men jag wet intet hwad förwillade honom, at han swek oß, och gick sina färde oß owettande.

Om

Om de, som hafwa hand öfwer denna Postgång, giorde annor anstalt, skiedde Inwånarna en stor förmån. *L. Armeria Lin. Fl. Suec. ed. II. n. 381.*

Dianthus floribus aggregatis, squamis calycinis lanceolatis longitudine tubi. *Fl. Lapp.* 345. fants i en Åker wid Wisby, den wi ock fådt stickad ifrån Ballenbo. Kron-bladen woro små, Lancett-like, och på sidorne fulla med små tänder. Denna har tilförna icke i Swerige warit bekant. *obs.*

Cakile, maritima anguſtiore folio Tournef. tillika med Salsola, wärte på stranden, dem jag bägge tilförna funnit wid Skåne stränder. *obs.!*

Jul. 23.

Krukomakaren hade här nyligen inrättat en Wärckstad, emedan ingen här på Landet warit tilförna. Han lät hämta sitt Ler ifrån Roma Kloster, hwilket tyktes wara mycket godt.

Tegelbruket, som här war anlagt, för ej lång tid tilbakars, hade swårighet efter godt Ler: ty det Kalk-blandade Leret gaf Tegel, som sprungo ofta til tredie delen af hela bränningen, så snart fuktighet kom uppå dem: ty tå de brände Kalk-particlar supa wätskan, blifwa de heta, och utwidga sig, at Teglet måste springa.

Conferva Plinii wärte så lång wid Högklint, der Landet war som brantast mot Hafssidan, och där Watnet stadigt ran neder, at man aldrig sedt des like, nemligen mer än til 5 Alnars längd.

Pyrites ferri cubicus, helt jämn och wacker, fants i Leran bak om Högklint.

Säden, då hon blir urken, sades hielpas genom det man i henne nergrafwer färska Hasselkiäppar.

Hassel-

Hassel-buskar säg man utrödias utur Ångarna på et artigt sätt, dymedelst, at man afhögge dem et par Alnar ofwan Jorden; men om de samme afhuggas neder wid roten, wika de icke bort. obs.!

Nätlor affloges och samlades i stor myckenhet, at torkas til Wintren, då de gifwas Fåren såsom en både smakelig och hälsosam föda.

Wisbys förnämsta handel består uti Bielkar, Bräder, Kalk, skiön hwit Tiära, Ull, och det smakeliga Gothlands Fåre-kiöttet. Åtskilliga af Handelsmännerna hålla sig hela Sommaren på Landet, wid Hamnarna, at lättare kunna uphandla af Bönderna.

Jul. 24.

Biskop G. Wallins skiöna Bibliotheque, som war mycket täkt anlagt, midt uti des Trägård, besågs nu af oß med des många Antiquiteter och Curieusiteter.

Ändteligen finao wi Fartyg: ty togo wi afsked af Herrarne i Wisby, som liksom täflat at betyga oß all hurtighet.

Natten kom på, Siö-folket woro ännu intet färdiga, wi blefwo antipodes in urbe hela natten.

Jul. 25.

Kl. half 6 om morgonen stego wi om Bord, med Lifsfara kommo wi utur Hamnen för en brännande Siö, Wännerne och Wisby förswunno, Carlsöarne stego fram, Nordan wädret begynte pipa, Wägorna blefwo rasande, Fartyget kastades emellan de brusande Bölior, Gothland förswan, Cameraderne blefwo siö-siuke, Taklen begynte springa, förtwiflan intog wåra hiertan, och wi befalte wår sak i Guds händer. ...

RESAN från GOTTLAND.

SMOLAND.

Almare-Stad uthehölt oß intet länge wid återkomsten ifrån Öland, utan reste jag härifrån samma dag mot aftonen. (jul. 27.)

Stenhusen, som woro murade af Ölands sten i stället för Tegel, såsom Laboratorium, Residencet, Borgholms Slott, hade den olägenhet med sig, ehuru de woro afkliströde, kalkade och hwit-merade, at de wid wäderskiften, åfwen som sielfwa ölands stenen, fuchtades, fördärfwade tapeterna, ja wähl fastän Murarna hade städt heka 100 åhren. Häraf ser man orsaken, hwarföre Bönderna på Öland bygga undertiden sin Ladugård med Stenhus, men Man-gården med Trähus. At undfly denna olägenheten af en fuktig Mur, hade några öfwerdragit inra Wägg-sidan af Sten-muren med Tegel.

Recept emot Durchlopp och Blodsot sågs et som oförlikneligen berömdes, såsom det där sällan eller aldrig skulle slå felt, och war följande: Man tager 3 hela Ägg; 1 Muschot; 1 Quintin Muschot-Blomma; 1 Quintin Safran; 4 skedblad Hwetemiöl. Alla pulveriserade, blandas med äggen, hwartil läggas pulveriserad Rödkrita, så mycket at det blifwer fast som en deg, häraf giöras små Kakor, som bakas på en het Tegelsten i Ugnen, sedan pulveriseras och af Pulveret intages ½ Lod pro dosi i dricka, eller hälst i rödt win.

Wäderlek at spå, hade somlige här tykt sig drifwit långt, och trodde sig ungefär säkert förut kunna dömma wäderleken efter följande Tafla:

Dagen

Dagen emell. Kl., regerar, hwar af orsakes:

Morgonen	6--12	*Elden*	*warmt med Sunnan*
Dagen	12--6	*Luften*	*Blåst -- Wästan*
Aftonen	6--12	*Watnet*	*Wått -- Östan*
Natten	12--6	*Jorden*	*Kalt -- Nordan*

Nemligen då Månens Quartal förändrar sig om **Morgonen**, dåt är emellan Kl. 6 och 12 Förmiddagen, eller då **Elden** regerar, blifwer det följande Quartalet af Månens tid merendels warmt, med mycket Sunnan wäder; men skier Månens Quartala förändring om **Dagen** emellan Kl. 6 och 12, då **Luften** regerar, får man blåst, med mycket Wästan wäder; skier förändring wid Måne-Quartalen om **Aftonen**: emellan 6 och 12, då **Watnet** härskar, kommer regn och Östanwäder och ändteligen, om det samma händer om **Natten** emellan 12 och 6, eller under **Jordens** influence, blifwer kalt med nordan.

Wau eller Wouw en härlig Färg-ört kallad *Reseda foliis simplicibus lanceolatis integerrimis* Fl. Svec. 439. fants wid wår bortresa, strax utom staden, på Wallarna wäxa wild, den jag endast tilförne sedt i Skåne kring Lund; efter denna Örten här wäxer wild, kunde hon på intet ställe lättare sås för Färgerierna til guhl Färg, och behöfde aldeles intet kiöpas uth ifrån.

Manna-blodet, It. Oel. 35. Fl. Svec. 251. stod nu i full Blomma, och upfylte hela Tracten med sin lukt.

Campanula foliis ovato-lanceolatis, caule simpliciſſimo, floribus ſecundis ſparſis Fl. *Svec.* 181 wäxte wid Masbo Kyrka wildt. *C. latifolia*

Jul. 28.

Sedan jag i dag kommit til Kråkenäs wid Werstö, hwila-

hwilade jag, som af resan medelst dageligit slåp redan öfwer 2 månader war uttröttad, och altså frågade ingen ting effter på et par dagar.

Augusti 1.

I dag reste jag åt Orraryd.

Ätteplatzar och upråttade stenar säges oändelig många emellan Echyr och Torsåhs.

Inglinge - Hög låg wid **Ingelstad**, några byßeskott i söder ifran Giästgifwaregården, han war wid paß 4 famnar hög, och 150 steg i omkretzen. Upå honom stod en upråttad flisa af 3 alnars högd och nästan af lika bredd. En stor klotrund sten, men något nedtrykt (depresso globosus), af 5 alnars peripherie, utzirad med ritningar, men ej skrefwen; denne låg jemte basin af Stenflisarn på des södra sida. Jämte denne Ätte-backe låg en halfparten mindre kulle på södre sidan, hwilken senare war upgrafwen. Begge bestodo af hopkastade stenar, och sedermera täkte med mull och gräs. På södre sidan af den större wäxte nästan intet annat än Fårgräset. F. Svec. 95.

Arnica, Fl. Svec. 684. wärte här i alla ängar, kallades **Fibla** och *Dortmanna* Rudbeckii, Fl. Svec. 714. war allmen i watnet.

Råg-åkrarne stodo med en hög och wacker råg, men Bönderne beklagade at aren woro trappige, för det at regnet förhindrade Rågen tyka. Altså förstodo de practice sexum plantarum, det ingen Theorie dem lärdt. De kallade aren trappige derföre, at ganska många korn saknades, och de närwarande stodo altså långt ifrån hwarandra, såsom trapporna uti en stega, hwilket kommit deraf at den ti-

den rågen blommade, hade miölet genom det stadiga regnet blifwit förhindrat, at falla på stifterne eller honorna i axen, hwaraf skiedt at intet korn blifwit, der således händt.

Orraryd härbergerade oß öfwer natten.

Aug. 2.

Trägården war i Orraryd i stället för sand belagd i gångarne med sågspån, hwaraf man såg Buxbomen mycket wäl trifwas.

Ormstungen war en qwinna, för hwilken jag strax ordinerade Bomolja uti stor quantitet at intagas och det offta, men fick efter ett par dagar höra, at detta af Engelsmännerne så högt utropade medicament hade aldeles ingen effect, fastän qwinnan war biten af en grå orm (Vipera) allrahast 6 timmar, förr än hon begynte at intaga oljan. Böra altså Medici och Apotekarne wara angelägne at förskaffa til wåra Apothequer radicem Sennegae ifrån Virginien.

Äspingar, ett slags röda ormar, som skola wara små och tiocka, men derjämte mycket hastige och giftwa dödeliga bett, berättades här i landet wara allment sedde. Den som härefter råkar dem, giör wäl om han beskrifwer ett obeskrifwit diur; då han noga bör räkna fiällen emellan hakan och stierten på nedre sidan.

Ormslåen är en artig orm dermed, at hon springer af, så snart man slår på henne. Hennes buk är swart, sidorna purpurfärgade, ryggen graaktig med en mörk linea, som på begge sidor skiljer ryggen ifrån sidorna. Folket trodde, at denna orm endast

biter

biter wid middagstiden, men tånderna tyckas göra honom oskyldig.

Aug. 3.

Aphides serratulæ foliis dentatis spinosis sutto i myckenhet på åkertistelen; Deße djuren woro mörke, men den och horn hwita med swarta spitzar, åfwen bakhorren widmagen helt swarta; på deße Aphides gick en liten *Ichneumon* Aphidum, som ej war större än minsta mygg eller knett, han war hel och hållen swart utom benen och magen, som mot basin woro bleka. Han bögde sin maga under bröstet åt munnen såsom en plog och dermed stack deße små Aphides antingen in ano eller ock i bakhornen, der at lägga sina ägg och det med sådan alfwarsamhet, at han ingalunda lämnade sitt wärk, fast wi qwisten afbröto och honom på åtskilligt sätt wände.

Swart jord lik den swarta färg jag nämt tilförene (pag. 29.) blef til mig skickad ifrån Lenhofda, och war den intet annat än en swart dy med Järnockra, som blifwit tagen wid Borgsiön i Flisby, hwaråst man brukar med denna färga swart, sedan garnet blifwit wäl betat uti decoct af den inra Alhbarken.

Jacea nigra pratensis latifolia C. B. Fl. suec. 709. war försökt af Färgaren i Wexiö, at brukas til guhl färg i stället för ängskiära; Hon färgade wäl något gult, men doch ej så fulkomligt som Serratula.

Aug. 4.

Araby, en gård, Häradshöfding Unge tillhörig,

som ligger ½ mihl från Wexiö, besågs i dag med de många Ättehögar, Ättestenar och Hälgasiö, som lågo där brede wid.

Helgö, som låg här utanföre, trodde somlige warit de gamles Helicon, på hwilken Odens tempel stådt, som dock icke warit stort, om ehjest de murar och kiällare, hwilkas rudera ännu synas, skola warit af det samma.

Musöar kallades 2ne små Öar, som lågo på sidan och förmentes warit Insulæ musarum veterum.

Lefwa kiälla låg twärt öfwer siön ifrån Araby åt Wäster, jämte andra fierdingstålpen ifrån Wexiö på den wägen, som går åt Öhr och på högra handen, hwilken fordom warit wäl upmurad och en offerkiälla. Här förmentes at menniskorna sig fordom twettat, förr än de kommo til Odens Tempel, och at *Silviæ* Stad på denna ort skola legat.

En liten hög ö, helt planerad, låg äfwen ej långt ifrån Araby, hwilken jag lämnar med det förra åt Antiquariis.

Aug. 5.

Widskeppelser gifwas på alla orter uti werlden men intet på alla lika må ge, ej heller de samme; och merendels äro deße mera allmenne uti de Provincier, som äro mera aflägsne ifrån hufwudstäderna, deräst främlingar ej mycket komma at wistas. Jag wil här räkna up en hop widskieppelser som jag hördt öfwer Småland, Calmare Län och wid Skånska gräntsen, lämnandes alt det jag hört på wägen i andra provincier, fast än de Smålenske widskieppelser äro ofta allmenne i längst aflåsne orter såsom öfwerst i Dahlarne och längst bort i Wästerbotn. e. gr.

Bru-

Bruden skall laga, at hon må se Brudgummen wid des ankomst til bröllopet, förr ån han får se henne, at hon må få råda öfwer honom.

Bruden tager med sig mat i fickan, at utdela til de fattige, då hon för hwar allmosa mister en olycka, (gifwer altså af hiertat) som derigenom kommer på den usla (hwarföre tiggarne offta intet wilja taga emot hennes gåfwor) som förut är olyckelig nog.

När bruden reser til kyrkan håller Brudgummen i hennes grönskafft, at ingen må rida dem emellan, på det han må få behålla henne sielf.

Bruden får ej binda tillsammans sine skoband för wigslen, at hon må så lätt föda, som draga af sig skonn.

Bruden har penningar i skorne under wigslen, på det henne aldrig må tryta penningar.

Bruden wid sielfwa wigslen sätter gierna sin fot nogot litet bättre fram ån Brudgummen, på det hon må tala öfwer mannen sin.

Bruden rörer under den tiden sin bara kropp med några fingrar, så snart hon kommit i brudstolen efter wigslen, at hon må få så många barn, som fingrarne med hwilka hon rördt sig.

Bruden hemkommen ifrån kyrkan går strax med Brudgummen i Fähus och Stall, at Boskap och Hästar måge wäl trifwas för dem.

Bruden smakar strax på all maten, som är tillagad, at hon ej må blifwa lösten.

Bruden och Brudgummen spisa på en tallrick tilsammans, at de måga blifwa ense.

Bruden, så snart hon kommit från kyrkan, träder

der hastigt hufwudet uti en uptorkad secundina equæ, at hon må få lätte och lyckelige barnsängar.

Bruden i sängen achtar at hon intet sömnar förr än Brudgummen, at hon icke må dö förr än han.

Sprakar och smäller elden rätt hårdt, betyder det, at man skal få höra någon wara död.

Nys någon hårdt, tror man döden går öfwer grafwen.

Grafwa barn eller hundar utan för husen, betyder at någon snart skal dö.

Faller någon graf in på kyrkiogården, betyder at något lik utaf samma slägt snart skal komma efter.

Skria Ufwar eller Ugglor wid husen, betyder Lik eller brand.

Dör häst eller skälleko, betyder at Far eller Mor skal dö.

Kutar liket i kistan til höger, betyder at någon mans person af slägten snart skal komma efter; men til wänster af qwinnokiönet.

På få ställen sättes lius i hand på den som dör. (reliquiæ papismi).

I likkistan lägges ofta det kiäraste Gubben ägt, såsom tobakspipa, tobakspung, penningar, eldtyg &c. at liket ei må spöka.

Juhlnatt skola 2 lius brinna hela natten på bordet, slocknar etthera, betyder, at Far eller Mor skal dö.

Juhlhalm skal altid om Juhlen ligga på gålfwet och kors af samma halm läggas wid hwarjo dörr, så wäl som under bordet, at alt må wälsignas. Åfwen kors af Juhlhalmen kastas ut på Åkrarna, och Juhlhalm bindes omkring fruktbärande träd, at alt må wäl-

wälsignas med frucht. Finnes korn eller säd under bordet Juhlemorgon, är det tekn til ett fruchtsamt år, (men intet til wärdslösa tröskare).

Midsommars-Dagen må ingen taga något grönt af jorden, icke en gång lukta på någon blomma, at man ej må få Elkmatken, som då swärmar.

Man må aldrig taga något bär, som wuxit wid kyrkowägen, der något lik framburitz, at man ej må få likmatsken (men man må äta bär, der som kräfwetor framburitz och ändoch ej få kräftan, som är samma siukdom med likmatken?)

Torsdags afton törs ingen spinna, at det ei må spinna efter hela natten.

Skiärtorsdag skal man korsa alla dörar, at Trollpackorne ej må giöra någon skada. Man skal då skiuta, så falla alla de gummor neder, som fara til Blåkulla och höra smällen.

Med oändelig mycket annat dylikt raller. Till förekommande af sådant lapperi är intet bättre medel än at Futuri Theologi wähl studera Physiquen och Historiam naturalem, ty ingen ting giör mera till at hämma widskeppelser än om Theologi däraf giöra föracht. Emedlertid är märckwärdigt med deße och flere widskeppelser huru de blifwit behållne af nation ifrå urminnes tider och Hedenhös. En dehl får man igen hos Poëter strax efter eller förr Christi tid; en dehl äro lemningar ifrån Hedendomen i Swerige; en dehl ifrån påwiska tiden, en dehl äro med konst uptäkte at förekomma något annat. Jag håller före det skulle wara et artigt argument, om någon af widskeppelse wille giöra en ansenlig sambling, och wisa hwar ifrån hwar och en först kommit.

Aug.

Aug. 6.

I dag reste wi til Åby, på wägen förföll intet synnerligit, allenast såg man här och där i skogarna stora stenrößior med menniskio händer i hopkastade, til ett ofelbart teckn, at der nu de störste Tal- och Granskogar wäxa har fordom warit åker och cultiverad jord; detta ser man allment uti skogarna öfwer Småland, hwaraf man tycker sig kunna sluta, at detta land warit fordom mer bebodt och folkrikare. men hwad pest så utödt inbyggarne wet jag icke, antingen det warit stora döden, swarta döden eller diger döden; det wet man af historien, at åhr 1315 dog tredingen af Nationen, 1345 dog halfparten af menniskorna och 1350 ännu långt flere.

Aug. 7.

Denna dagen woro wi i Wexiö.

Kloka qwinnan Ingeborg i Miärhult och Wirestad Sochn, blef sökt öfwer hela landet såsom ett orakel, och hade större namn om sig uti medicinen än mången Doctor, som läst och practicerat i all sin dag; wi giorde all wår flit at utforska hwaruti hennes klokhet bestod, och kommo, genom mångas berättelser, tämmeligen uti erfarenhet, så af hennes theorie som practique. Hon trodde, at Lucifers anhang blefwit nedstörtadt ifrån himmelen på jorden, der några fådt sitt Woställe i watnet och kallas **Näcker**, under hus med namn af **Tomtegubbar**, i rör och under trän såsom **Elfwar**, i skogar såsom **Skogsnufwor** eller **Rå**. Hon trodde, at hwar menniska hade sin **hamn**, som henne följde såsom skuggen följer kroppen, och at denna hamn gick perpendiculairt neder åt jorden, såsom menniskian går per-

perpendiculairt ofwan jorden, wändandes hamnen stadigt sina fötter emot sin menniskas fötter, hwartil hon ofehlbart fådt anledning af diur, skogar och berg, som brede wid en stilla stående och klar sjö eller elf spegla sig i watnet, då man ser träden och andra ting lik som wåra i watnet neder åt såsom de på landet stå up åt. Hon trodde at menniskan och hennes hamn woro så förenade, **at når den öfwerjordiska menniskan led, så led och den underjordiska**, och twärt om, når den underjordiska menniskan blef skadad, så tog den öfwerjordiska lika dehl deraf (nam quod est superius est sicut inferius) hon trodde at, når menniskorna gingo, om deras Antipodes råkade at passera någon Wätts, Elfs, Nås eller något dylikt spökes hemwist i jorden, skulle den underjordiska menniskan blifwa skadad, och följachteligen den öfwerjordiska menniskan lida. Men hwad hennes Semiotica eller kunskap at kiänna sjukdommar och deras orsaker widkommer, så gick den wida både öfwer min och alla Medicorum förfarenhet; ty når någon war sjuk, behöfdes icke patienten at ses af henne, ej eller behöfde hon at fråga efter des constitution, temperament, puls, symptomer eller förda Diet, utan war henne nog at hon fick se en strumpa, ett strumpeband, ett lintyg eller något kläde, som den sjuka menniskian burit, hwaraf hon kunde sluta om passionens orsak och des Cur. Hennes Pathologie eller omdöme war merendels, af patienten låtit sitt watn på något rum, eller at han såfwit på något ställe, eller at han tagit af något träd, som warit helgat af någon Ande, eller at patienten fådt sjukdomen af lufften, af watnet, af elden eller jorden, hwilket sammerligen är en härlig theorie, för

den som wil lefwa wäl här i werlden, och förma på sin hälsa. Men curen war helt särskild ifrån Medicinska Faculteten: ty såsom orsaken war ei materiel så borde ei eller Medicamenterna wara materiella, e. gr. patienten skulle gå ut 3 mornar tigande och fastande eller 3 torsdagsqwällar, mäst norr ut, eller til någon ström som går norr åt, eller til något träd eller rör, bedia om utsäkt eller offra någon miölk eller dylikt. När dätta går ut på wißa dagar och altså på 3 weckor, skulle jag tro, at det på latin kallas curera per expectationem. Hon hade ofta haft ledsamhet för denna sin trägna practiqve, och blifwit hårt tiltalt så af präster som Cronobetienter och Dommare, de der trodt at hon hade uti sin practique något som stötte på trollkonst, det hon doch ingalunda wille widgå, utan swarade med samma ord som Christus de Phariseer, när de tillade honom, at han utdrifwer dieflar med Belzebub: ty hon sade wisa mig någon, at jag har en menniska tilfogat ondt, så will jag alt widgå, men jag har giort många menniskior godt, huru skulle jag kunna göra godt igenom den ondas finger? ty då söndrade hans rike sig emot sig sielf. Ehjest lefde hon gudfruchtigt, bewistade flitigt kyrkan, war wänlig och höfwisk emot hwar man; Hon hade dageligit tillop af Allmogen ifrån hela landet, som henne tillitte, såsom ett orakel. til des hon för en kort tid sedan dog.

Aug. 8.

Resan låg i dag ifrån Wexiö til Stenbrohult, som gränsar närmast in till Skåne.

Sofaby låg 2 mihl ifrån Wexiö, hwareft ett an-

ansenligt järnbruk med masung, Styckgiuteri, Hamar och qwarnar woro anlagde.

Järnbruket tog sin malm utur botnen på den derwid liggande Siön Åsnen, warandes denna siömalmen til skapnad af stora järnhagel, som inuti woro mera löse nästan som en Geodes; Denna malmen wants om wintren på isen, om sommaren på flotta, genom en järnraka, som skrapade honom utur botnen uti ett säll, hwarefter han brukades utan at rostas förut. Flußen eller grönstenen war en mörk spatachtig och med någon skimmer beblandad gråsten, hwilken rostades och hölt litet järn etc. På hwar upsättning gingo 20 fat malm (10 skeppor) 2 fat grönsten, 20 tunnor kåhl och på hwart dygn 10 upsättningar. Järnet blef kalbräkt, förnämligast tienligt til Stycken, Grytor, Kackelungnar, Bilar etc. Järn-kackelungnarne köptes uti otrolig myckenhet af Skåningarna.

Tagelmyran låg på ömse sider om wägen, 3 mihl ifrån Wexiö; här wärte Betula nana Fl. suec. 777. eller Rypris och Freddaghiörk; allmogen brukte des qwistar til wiskor, at med dem skura miölkkiärilen, då miölken om sommaren blifwer seg.

Skogarna woro hela wägen af Tall, Gran En, Lung, Blåbär, Miölon, Krakris, hwilka alla stå winter och sommar gröna. **Ängarna** woro mycket behaglige af skiöna löfträd, hälst landtmannen aldrig tolte i dem Tall, Gran eller En.

Aug 9.

Stenbrohultz Kyrka låg in wid stranden af

af den stora siön Möcklen, som här går in med en stor wik och formerar en den angenämaste situation. De höga Ahlar förhindra watnet, at åhrligen bortskiära landet, där de wäxte i sielfwa wattubrynen.

Trägården, som min Far, Kyrkoherden Her Nils Linnæus, här anlagt, hade flere slags örter, än någon trägård i Småland haft, och denne trägård har med modermiölken inflammerat min hog med en outsläckelig kärlek til örter.

Corispermum foliis alternis Hort. clif. eller *Corispermum hyssopifolium*. juss. act. paris. 1712. p. 244. t. 10. som äfwen wäxte här i Trägården stod nu i blomma och wiste oß något synnerligit, nemligen at de nederste blomor hade 4 stamina, de näst 3, sedan 2 och alla de följande allenast 1 stamen.

Örter wäxte wildt wid Stenbrohult en hop, som eljest äro ganska sällsynta i Sverige, jag hade mitt nöje at besöka dem på samma ställen som jag med dem sielf upwäxt; de raraste woro följande: Dortmanna Rudb. Fl. svec. 714. Plantago scapo unifloro Fl. svec. 128. Calamistrum Fl. 996 Spongia Fl. 1132. Sparganium natans Fl. svec 771, som alla wäxte i siön Möcklen ej långt från landet. Gramen Osifragum Fl. svec. 268 stod i Fähus-hohlan; Hydrocotyle wid södre hage; Radiola Fl. svec 256 wid Stigit; Scheuchzeria på Maen; Elatine wid stränderna; Jungermannia hypophyllum Fl. 930. wid qwarnbäcken med stamina nog tydelig denna tiden, aldrig tilförne af nogon märkte. Af wen-Bok eller Carpinus wäxte mycket i södre Wang; Arnica på Snickelien; *Aphanes* wid Humblegårdarne; Riccia under Bökerna och Lycopodium

pa

palustre repens clava singulari Fl. 864 wid stran-
den af Gåsöen med Pneumonanthe Fl. 202.

Aug. 10.

Folket här på orten, så wäl som i de måste Sochner af Småland, hwilka gränsa til Skåne eller Blekning, såsom Wireståd, Torsåhs, Uhrshult etc. woro af begge kiönen merendels större än på andra ställen, hwilket torde wara af de gamla Giöthers oblandade ätt, emedan man härnedre ser sällan främlingar, och Bonden gifter sällan sin dotter til någon annor än den, som är föd i Sochnen.

Klädedräkt hade Landtmannen här sin egen. Manfolken woro klädda i långa och swarta Walmarströjor, med en brun klädes kant i hwarje sömm. Skiortan hade en bred kraga, som låg utan på tröjan, sydd lika som med spitzar i kanten och armhningar äfwen stickade. Skorna woro utringade, försedde med tiocka näfwer-bomar, smala klackar, skodde innunder med järn-sinkor. Qwinfälken hade täkt sitt hufwud med en hwit klut, som war ihopknuten i nacken och glänzade deraf, at han war gniden med en glasten. Men pigorna gingo tippade med glitter band, samt borda wid högtider och utan at täcka hufwudet; Lifwet betäktes med Kiortelen, som bestod af ett lifstycke, ihopsydt wid skiörtet fram för bröstet med silfwer-mailler bebrydd; uplöt eller nattkappa med wida armar täkte deras öfra lif, och lintyget under kiortelen. En röd lista omgiordade dem något nedan för lifstycket, hwilken war knytt och nedhängande på högra sidan; Skorna woro lika manfolkens, mer utringade på sidorna. De hålla

sina

sina förfäders uhrgamla seder och klädedräkt så helig, som någonsin någon Fröken de aldranyaste moder ifrån Paris. Här fingo wi lära huru bondfolcken fördrifwa utslag i hufwudet på sina barn, med det de twättade dem i kalt watn och huru barnen derefter få fallande soten, om hwilket wi skrifwit uti Wett. Acad. Handl. 1742. sista quartalet. pag. 279.

Aug. 11.

Några utaf mitt sällskap J. Moraeus, H. J. Gahn, G. Dubois, som wid Callmare reste ifrån mig, igenom Bleking åt Skåne, kommo här tilbakars; de hade med sig en rar ört

Dianthum, caule unifloro, foliis linearibus Fl. svec. 343. den tilförne ingen i Swerige uptäkt; Bladen woro linie lika, korta, helt tätt tilsamman stående såsom uti en borste; Stielken war föga öfwer en tum hög, och hade en enda, hwit, wälluktande och inskuren blomma; denna ört hade de funnit wäxande i sanden emellan Söwitzborg och Christianstad, just der Bleking och Skåne stöter tilsammans wid Hedenryss Giästgifware gård. Äfwen hade de funnit **Wildkorn.** Fl. svec. 107. wäxa ymnogt på wallarna i Landscrona.

Hus-curer brukes här på orten följande: uti **Blodsot** brukades at intaga Öhrsten; uti **Håll och Styng** krut med märkelig nytta; uti Menstruis suppressi, sätta qwinfolken hufwudet under täcket, som lägges öfwer bricka, då det nys brygt blifwit, och nu håller på at giäsa. Denna underliga curen sades ock förökas under tiden af manfolk, at de sedermera den dagen ei måge blifwa öfwerhopade af rus, men

det

det måste wara en stark menniska, som detta försöket kal undergå.

Frangula Fl. svec. 194. som här kallades Törste bruktes til krut, des skalade stielk sönderhugdes lika kläppar, torkades, lades flodwis S. S. S. och brändes på slutet, slöktes med en wäl klut, och kåhlen bruktes til krutet, som deraf skulle blifwa långt bättre än af andra kohl.

Råshultz Södre gård hade jag sist lust at se, förr än jag quitterade denna ort, emedan jag hos nom sedt här i werlden aldraförst

Sake-Sone-Backe, som är bekant för sin guldsand, gingo wi sedermera till, der wi tydeligen lågo, at en sådan guldsand är Schimmer af en mycket lös sielfrätt-sten, som glänzade såsom gull; här war föga mer öfrigt af denna guldsand, emedan alla resande häraf tagit sin portion, men samma slag fås igen uti tilräckelig myckenhet, ½ mil längre i norr uti Dijhulte hage, öster om landswägen.

Aug. 12.

Resan war nu föresatt, men hela dagen rägnade som himmelen hade warit öpen, at wi intet kommo bort. Åkermannen ängslades, som på 14 dagar warit förnekad at afskiära sin mogna säd, och at bärga sitt ringa hö, endast för regn skuld.

Ängarna, som här nedre offta äro magre och moslupne, sades bäst kunna hielpas, om de 2 a 3 åhr instängdes, utan at betas eller bärgas.

Gårdar och Byar lågo här neder i Smoland något härligare och skönare, än man gierna ser dem på

an-

andra ställen, fast de ej äro så store och widlyfftige. Emellan de torre bergen, emellan de tiocke Tall- och Gran-skogar finner man här flere siöar än allmänt på andra orter; wid dem äro gårdarne bygde mitt uti ängarne, och mitt emellan åkrarne. Åkerne sås årligen med wårsåd, utan at några trådes åkrar här giöra ett bedröfweligt öde, och i ängarne tolas inga andra trå än löftrå, måste altså Tall, Gran och En altid uthuggas; där emot giöra löftråden ängen behagelig, besynnerligen där som skiöna boktråden med Ekar wäxla om. De ligga altså såsom i Lundar, utan att wara utsatte för serdeles storm wäder, hwilket altid oroar dem, som på slättbygden bo. Af det ängarne aldrig utläggas till boskapen äro de mera blomster fulle; Gårdarne ligga mitt ibland åkrarne, och ej på sides wid skogen. Wånings stugan har fönstret på södra sidan af sielfwa taket, som giör henne lius.

Harar och Hierpar woro här i Småland, större än i Norrland, ja ock större än i sielfwa Roslagen.

Aug. 13.

Resan ställes tilbakars åt Wexiö.

Diö Giästgifwaregård hade en Masung, i hwilken siömalm smältes til järn, tagen utur Möckeln och andra siöar.

Gåthåsa Gästgifwaregård låg 2 mijl ifrån Stenbrohult, här ifrån åt Alfwastad sidan och de kringliggande tracter utsträckte sig Bråwalla Hed såsom en upbögd flat Ås, namnkunnig af Wärends qwinfolk, som på denna tracten i Hedenhös slagit de Danske, hwaraf så många ruiner ännu wisa sig, såsom Stenhögar, upräftade Stenar, gårdar och gårdars namn.

Por

Poa panicula diffusa spiculis sex floris linearibus Fl. Svec. ed. I. n. 73. ett mycket stort och ansenligt gräs, om icke det största ibland alla Swenska, wärte wildt wid Hofaby Bruk i trägården, emellan ståckran och sprängörten nedanföre Nepetam och Marrubium. Detta gräs har aldrig warit tilförna sedt i Swerige; Om detta kunde sås på tienlig jordmohn skulle aldrig något annat bättre löna mödan.

Bröstwärk brukte somlige at curera dermed, at de lade patienten uti en ung och i ugnmynnigen upbrände under samma tid ett skatebo, då patienten curerdes genom röken.

Aug. 14.

I Wexiö blefwo wi qwar denna dagen.

Assessor Rothman berättade om watnet i HelgaSiö, der den stöter in emot surbrunnen eller Fållorna, att detta watnet är ganska härligt till at bleka lärfter med, at han twiflade det så härligt watn til det ände måhlet wore bekant i Swerige, och at han derpå haft i flera åhr öfwertygande prof.

Hiertanefrögd kallades här en Menta, som allment fins trägårdarna, den somliga borgare brukte at sätta med watn, uti ett kiäril, i fönstret, där hon förökte sig mycket med rötterna och upskiöt många och långa stielkar; at hela fönstret stod betäkt med en härlig grönska, som både gaf en angenäm lukt och en skiön skugga.

Producterne uti Cronobergs Lähn äro tiära, Beck, Potaska, Bräder, Bielkar, något järn,

något säd, litet smör, äfwen något litet koppar och guld.

Osten, besynnerligen den som tilwärckas hos Prästerna af hela Sochnens miölk, äger företrädet för all annor Swensk ost, och äfwen för Hollendska osten.

Aug. 15.

I dag reste wi til **Cronoberg**, som ligger ½ mihl från Wexiö, hwareft Landshöfdingen residerar.

Cronobergs **Slott**, eller rättare sagt des rudera, låg på en liten ö uti HelgaSiö, ej långt från Landshöfdinga residencet. Slottet war fyrkantigt, des gamle murar stodo ännu qware med en stor rundel wid hwarjo hörn. Gården på detta Slättet war 37 steg bred och 50 steg lång. Wåningsrummen här omkring woro 20 steg breda med åtskillige Kiällare, Hwalf och Concamerationer. Murarna woro 1½ famn breda, 5 á 6 famnar höga. De bestodo utan på af Gråsten, men inuti af Tegell. I norra porten under hwalfwet hängde en stor hop *Natrum nudum calcarium* lik som rimfrost, men på sidorna sågs allestädes en stalactites calcis lik istappar med ena hinnan utöfwer den andra. Detta Slott beboddes nu endast af Kajor och Kråkor.

Landshöfdingen Hr. General Lieutenanten Koskull berättade oß åtskilligt uti Oeconomicis, som är wärdt at nämna: Huru han förmådt Bönderna, at nu på 3 åhrs tid uptaga 4700 tunneland ny åker uti sitt Lähn, igenom det at alla ej full-

fullsutne Bönder, måste uptaga ett skeppeland ny åker hwart åhr.

Kornet, sade han, sås i Östergiöthland wid Medium Martii, men här i Småland wid Medium Maji, icke desto mindre mognar kornet och bärgas på en och samma tid

Rätta utsånings tiden förmente han böra dömmas af lukten på myllan i åkren; ty så lenge myllan om wärtiden ännu är förmycket wåt, stincker och luktar hon mera rå; men så snart solen tilredt åkren, och uttorkat den öfwerflödiga wåtskan stinker hon intet mehr, och at då woro rätta sånings-tiden.

Mo, som rödnar efter regn, sade han oß wara den aldra sterilaste jord at cultivera, och at man näpligen wiste något sätt att giöra densamma fruckt-bar, hwilket synes wara så mycket likare, som all sådan mo är järnhaltig: ty den guhla och röda färgen uti jorderiket kommer merendels altid af järn.

Liungryar, berättade han oß, wara tienlige til Färbete, men at Liungen genom Fårens stadiga tramp-ande och deras giötzel förderfwades, hwilket wähl kan se troligit ut, deråst Fåren woro uti så stor myckenhet, som der til fordrades. I Skåne haf-wom wi sedt, at Liungryarne ofta hwart 3die åhr af-brännas, på det ny späd liung åhrligen må upwäxa, den boskapen och fåren upäta kunna.

En **Kiälla** låg wid residencet på Cronoberg af ett förtreffeligit wattn til mat, ärter, Thée, twätt och färgerier.

Stenrör stora och många lågo allestädes här i skogen, hwars jordmohn doch war mycket ma-

ger och swartmyllan knapt en half finger tiock. Det är ingen twifwel med mindre på deße tracter, då här fordom warit åker, har warit långt mera mylla, och at densamma myllan gådt til föda för träd och örter, som här wuxit, hwilken ofehlbart åter här skolat genereras af Trän och Wäxters, förmultnande, om intet någon annor orsak kommit emellan; mån derföre icke fållor och swediande warit de som swartmyllan upåtit och äfwen wäxterna, hwaraf swartmyllan skolat reduceras?

Aug. 16.

Söndagen! blefwo wi uti Wexiö.

Squarrosus Lin. Fl. Suec. ed. I. n. 282. ed. II. n. 302.

Juncus culmo nudo, foliis setaceis, capitulis glomeratis aphyllis. Fl. swec. 282 och *Erica, tetralix dicta*, Fl. swec. 310. wäxte begge wid Campen, som eljeſt äro nog sällsynte.

Aug. 17.

Reſan ståldes ifrån Wexiö åt Stockholm.

Silva **Kiälla** låg wid landswägen, jämte andra fierdingsstolpen ifrån Wexiö, på högra handen, hade fordom warit en wål upmurad offerkiälla.

Gona skog restes igienom, hwilken war en bok-skog, som gick tilhopa med Husaby skog.

En **Gran** af underlig skapnad stod jämte wägen, in emot ¼ mihl ofwan för Matkulla giästgifwaregård, och på högra handen; grenarna woro

långt

ångt tiockare ån allment på Gran och hade inga små grenar på sidorna, utan hängde såsom spö och gjorde en hel främmande skapnad; bladen eller barren stodo ei eller kamlikt såsom på en Gran, utan mäst på alla sidor strödda. Ett sådant träd har jag aldrig sedt mer, ån endast 1734. Jul. 12. strax ofwanföre Elfdahlen wid Rothbron i Österdalarna, ett enda träd. Mon detta är ett species Hybrida eller blanding af en Tall som befrådat en Gran?

Flugorna utpracticerades artigt uti Starrhult dermed, at löfrika Björke-qwarstar hängdes upunder taket, då flugorna uti dem sökte sitt nattläger, och i dem utbures hwar morgon.

Enebärs dricka brukas wål allment i Swerige, men här nedre mäst och giöres utan konst: på stötta Enebär slår man kalt watn, hwilket lakas af, då dricket strax är färdigt, utan at giäsas eller kokas. Detta drickat är godt och angenämt så lenge det ännu är färskt, doch håller sig sällan öfwer 8 dagar; bör derföre ei fortare bryggas, ån det afgår. Detta drickat skiöljer af bloden såsom et Decoctum lignorum, och tienar både såsom en hälsosam dryck och såsom en Medicin.

Böök wäxte jämte **Boo** Giästgifware gård, och war den sista man såg i Småland, ei eller såg man någon närmare åt Norr, mer ån endast några wid Omberget i Östergiötland.

Leontodon, Fl. suec. 629. stod nu allment i blomma, som är en rätt höst-blomma, emedan hon aldrig wisar sig förr ån efter midsommarstiden.

Natten bleffwo wij qware uti Wrekstad.

Augusti 18.

Såden skars nu af landmannen. Nekarne sattes i 4 rader på stubben, som spårrade utåt, men axen lutade åt Solen, och i hwarje rad 6 band. När såden så stådt i **kramp** wid pas en wecka, lägges den likasom uti en stack med axen inåt och thet öfwersta bandet stupande, hwareft såden blifwer på åkren liggandes til deß hon inkiöres.

Tripes eller Hr. de Geers *Physapi elytris glauscis* suto 1000de tals denna tiden på b omstren, slångandes esom oftast stiertarna upåt och lika som hoppade med föttren. *Linn. Fl. Suec. ed. II. n. 746*

Senecio foliis pinnatifidis denticulatis, florum radiis revolutis linearibus. Fl. Swec. 689. eller, Jacobæa, senecionis folio incano, perennis. *Hall. jen.* 177. t. 3. wäxte på en gammal fälla, ¼ mihl åfwan från Wrekstad, och har aldrig tilförene blifwit sedd i Swerige. Hon war til skapnaden aldeles lik den almenna **Stenörten** eller Senecio Fl. Swec. 690. så til högd, grenar, blad, blommor som storlek; men dennes blommor hade en tillbakas rullad krage af klufde strålar. Denna wäxte här i stor mockenhet, dock fans här ingen, som icke hade på undra sidan af bladen en lepra, som bestod af gula qwistlor, hwilka söndersprucko och gåfwo et brandgult miöl, bland hwilket undertiden fans en brandgul mask af en fluga.

obs!

Ormslå (koppar-Orm) sågs wid wägen lik den förra (Augusti 2.) men hade en swart punct wid hießan. Bondpigorna plåga stryka denna ormen med bara handen på ryggen 3 gångor, förmenandes at boskapen sedermera skola må wähl och blifwa slåtare, då de warda strukne med pigornas på detta

sättet

ättet lyckgiorde hand. De gamle rei ruſticæ au tores wiſte fuller ſamma konſt, faſt de ei præparerade handen förut med ormar.

Aſilus corpore flavo hirſuto, pedibus nigris, alis glaucis. Denna ſtora fluga fans wid wägen; hade en framåt böjd ſnabel med antennis clavatis. I Stierten ſat et underligt ting, til ſkapnaden af et par getklöfwar, inom hwilka ſuto 2ne par taggar, af hwilka det ena paret war krokigt; och inom deße taggar en annor ſtörre ſpitz eller tagg, ſom war tillbakas böjd och täckt baktil med et ludit fiäl.

Sandwäg, nog beſwärlig hade wij emellan, Svenerum och Barnarp.

Runſteen lik en half kägla, ſtod på wänſtra handen jämte landswägen; ½ mil åfwan för Swenerums giäſtgifware gård; Man kunde på honom intet mera läſa meningen

ᛁᛋᚱᚢᚾᛏᚢᛏᛁ ᛒᛏ ᛋᛏ:ᛋᛏᛏᛁᛏ:ᛏᚠᛏᚾᚱ
ᛇᛏᚼ:ᛏᛁᛋᚴᛁᚾ:ᛏᚢᛁᚱᛁᛏᚢᛏ:ᛒᛏ ᛋᚢᚾ ᛇ

Denna ſten war huggen uti gråſten af Spat och Skimmer, hwareſt war artigt at ſe, huru Spaten upwuxit uti ſielfwa Bokſtäfwerna och giort dem mycket knagluae och oläslige, til et klart widermåle at ſtenar wäxa, faſt än per appoſitionem externam.

Stenbåller 2ne ſtycken ſtodo upreſte jämte landswägen, och inwid hwarandra, emellan Svenerum och Sciamo ſtrax för än man kom fram til Getamo.

Natten hwilade wij uti Barnarp.

Aug. 19.

Resan ståldes bittida om morgonen ifrån Barnarp til Taberget gienom en ganska sandig och mofull wåg.

Taberget är en järn-grufwa åfwan jorden, och må wäl kallas et Smålands mirakel, ty dylikt är hår i Swerige intet at se. Berget är mycket högt och efter ögnamåttet, emellan 300, 400 alner högt, på alla sidor så brant, at man med möda kan komma up eller neder på Södra och Norra sidan; men ogiörligen på Östra. Denna öfwerjordiska järn-grufwan har ingen märckelig matrix, utan är hela berget en ren Malm; hår fordras föga annat at winna malm, ån endast at rifwa honom lös och låta honom sedan falla neder af sig sielf; the som spränga ut Malmen få allenast för hwart skott 2 styfwer. Inwid sielfwa rotan af detta bärget löper en ansenlig Flod, wid hwilken flere Masugnar åro anlagde, som altså hade största tilfälle at lätt få Malm. Under wägen då wij krålade up på berget, funno wij några Stenskierfwor, som liknade at wara matrix til denna Malm och tycktes bestå af en fijn Sandsteen; men öfwerst emot spetzen af berget såg man i Moen, dår järnwatnet insupits, huru densamma hoplupit til en Jernmalm, som knapt kunde skiljas ifrån Tabergs almenna jernmalm. Öfwerst uppå Taberget hade man den skiönaste prospect, dår detta bårg uplyfte sitt hufwud såsom Furen ibland Enbuskarna. Hår är swårt at föreställa sig denna Malmens förra aflelse, om man ej skal tro at hår fordom warit Mo, i hwilken Vitriol watnet insupits, och hwaraf Moen blifwit jernmalm, men at sedermera hafwet den tiden

då

då det hår brusade med sina stränder, skurit bort den lösa Moen och lämnat allenast den fasta qwar. Wid nedergången af berget såg man på deß Norra sida Chrysosplenium, Ophrys folus cordatis och Clavaria, en Swamp, som war nästan liffärgad, något hoptrykt, iholig och lik den nederste delen af en penna.

Kohl-Mijler sägos allestädes omkring **Taberget** i skogarna, som hår således anlades: Man nergrof i Jorden en stäck af 4 a 5 alnars längd, så at allenast 1 aln kom at stå neder i jorden, men den andra delen rak upåt. Omkring thenna **hiertstäcken**, såsom omkring sitt centrum, upråttades then största Mijl-weden til 3. a 4 alrs. bred, på alla sidor om stäcken; här åfwan på stäldes den mindre kolweden och på denna den som ännu mindre war, så länge weden räckte, då man emedlertid lämnade et litet hål ifrån öfwerste spetzen af hiertstocken til högsta spetzen af Mijlan. Hela Mijlan betäcktes med granris, jord och torf, som tillpackades helt wäl; härpå nedsläptes elden igenom förenämde hål alt neder til hiertstäcken, hwarpå samma hål wäl tiltäptes och man giorde med en jernstör andrum för elden rundt omkring Mijlan, 1. aln ifrån marken, lagandes altid så at röken kunde gå ut gienom theße hålen och ej på något annat ställe; När Mijlan brunnit wid paß 14 dagar, och röken förminskat sig, refs Mijlan neder och kålen släktes, at the ej måtte i fria luften åter antändas och brinna till aska. Utur en sådan Mijla fås här ofta 60 a 80 **Ryßar kohl**, hwar Ryß räknad til 60 korgar.

Resan stäldes ifrån **Taberget** tilbakas gienom **Barnarp** åt **Jönköping**.

Jönköpings Stad, war temmeligen wäl bygd, fast än med trähus; de måste Husen woro merendels $2\frac{1}{2}$ Wånig höga, af hwilka den andre och följande wåningen gingo längre ut med sina wäggar än then nederste. Gatorna woro breda. Staden war artig belägen: På Norra sidan låg Sion *Wättern*: På Södra sidan Lill-Sion och Kåk Sion. I wåster thet förstörda Slåttet, hwars wallar ännu lyste; I Öster såg man wackra Ekelundar.

Gjöta Häfrätts Huus låg mitt för torget, i hwilket wij besågom en stor samling af Hexerie-Instrumenter, såsom Swart-konst Böker, dem wij läste och funo dem fulla af flärd och fåfänge, af gamla och falska recepter, af Afguderij, af widskeppelige böner och böner til dieflar, de måste på rijm lika Bose werser. Här sågos och andra konststycken af knytningar med trådar, silke, tagel rötter. Wij blåste på det helgade hornet, utan at dieflar framkommo, och miölckade miölck-kiäppen, utan at få miölck. Här sågs Troll-tyre, som hwarcken trollkäringar eller dieflar giordt, utan den 3die magen på et idißlande kreatur. Här sågos fötter af Örnar, utspärrande med sina ramar, hwilka trollkarlar brukat at rifwa then på magen med, som haft ref; jag skulle tycka, at the ej mera därföre borde brännas, än Chineser, som sticka hål på sielfwa buken, eller de medici, som uti starck colique, bruka at bränna magen med moxa. Härpå fingo wij the rätta troll-instrumenter: knifwar, hamrar, påkar och järn-kulor, genom hwilka menniskior blifwit dödade af sina owänner. Wij sågom ock här former til falsk mynning, hwilka bestodo af en lös swampachtig Hypersarcosi, tagen utur springor på biorck, bok

eller

eller ekstammar, deße woro hårdt preßade emellan 2ne lameller, at then rätta penningen uti dem lemnat sin form. Hwem hade skolat tro at et sådant vegetabile kunnat hålla formen och tola smält Ten eller Bly.

Aug. 20.

Resan stäldes ifrån Lönkiöping åt Grenna.

Strandråg (Secale spiculis geminatis Fl. Svec. 106.) wåxte utan för Östra Tullen i sanden, där han kröp med sina rötter som qwickrot, hwilke rötter torde tiena i dyr tid såsom qwickrot til bröd.

Winterrågen hade man här på nåera ställen nyligen sådt. Man brukte här försökja sädesrågen, med det man lade några korn emellan et par torfwor eller ludna klutar, dem man upsatte för Solen och ofta befuchtade hwarpå man efter 8 dagar räknade, om flere korn grodt af den nya eller gamla rågen och häraf dömde man, hwilkenthera wore tienligare til utsäde.

Husqwarns krutbruk låg in emot ½ mil ifrån staden, ej långt ifrån wägen, på högra handen. Detta war artigt bygt och handwärckarenas hus, så wäl som byßesmedarnas wärckstäder, woro stälda efter gator. Wij besågom alt detta som hastigast. Ifwan för krutqwarnarne kom strömmen nedfallandes utför de högste och brantaste bergen med en ansenlig forß, fast han här ej bruktes i sin största styrcka.

Natten hwilade wij i Grenna, som låg 4 mil ifrån Lönkiöping.

Aug. 21.

Morgonen bittida seglade wij ifrån Grenna til Wisingsö.

Wet-

Wetterns watn war ganska klart, at botn sågs på ansenligt diup helt rent och utan någon wäxt, hwaraf kommer at han här är nog fattig på fisk.

Wisingsö ligger en god ½ mil ifrån östra landet eller Grenna. På wästra sidan syns Wäster-Giötland öfwer sjön, som ligger föga längre ifrån Ön än Småland på östra sidan. Wisingsö är aflång, mitt uppå henne war en hög Tallskog, på wästra sidan mycken Ek, i söder Gran och i öster Biörckskog. Landet war flackt, mittuppå högast, slätt, bestående af sand, mylla eller lera, fruchtsamt på säd, hwilket här är nästan bondens enda tröst. Här sågs åtskillige Dof-Hiortar, ty landet är konungens diurgård. Tilförene har hela denna Ön warit Brahiska Familiens Grefskap. *Brahiska* Slättet, som nu war förstördt, låg wid östra stranden nästan mitt på Ön. På wäggen inåt Borggården woro flere halfwa hwalf, utur hwardera utkorade en Bröstbild af någon Brahe, som förut warit ägare til detta gods, (buster uti nicher.) Detta Slät låg twert emot Grenna, bakom hwilket Braherna låtit bygga 2ne stenhus, öfwerst uppå bergsklipporna; det ena i nordost, det andra i sydost ifrån Slättet, *Wästena* och *Brahe*-Hus kallade, på hwilka stycken kunde swara, då man skiöt ifrån Brahe Slätt. Kyrkian låg jemte Slättet och war på alt sätt af Brahiska Familien wäl utzirad. Här sågos och åtskilligas Bröstbilder af Brahiska Familien; i grafwen stodo åtskilliga likkistor af Tenn; här hwilade Grefwinnan Sparre, på hwilkens kista stod en 4kantig låda med deß fr. Herres afhugna hufwud under konung Carl IX regering. Åfwanpå grafwen stod Grefwe Pehr Brahe med sin Fru i naturlig storlek. I Sacristian såg man S. Brittas contrefait. So-

Scholen låg längre i norr åfwan skogen. Han war nätt och hade tilförene warit en kyrkia, hwars Sacristia war nu Bibliothequet, åfwenledes ditskänckt af Braherne; här åfwanpå war ett Torn, som slutades med en 4kantig plan såsom et Observatorium, på hwilken man hade den härligaste utsikt.

Gymnasium låg strax härwid och ej långt härifrån låg prestegården.

En låg sten stod något litet i söder ifrån scholen, på hwilken stod uthuggit

PETRUS
BRAHE COMES
mitt på Landet
Anno 1673.

En ganska stor sten, wid paß XI famnar i omkrets, låg et litet stycke ifrån prestegården åt slotts sidan, på hwilken war följande uthuggit, fast stenen war en hård gråsten eller Saxum.

PETRUS BRAHE Senator, primus comes in Wisingsborg, R. S. Drotzet: conjugem habuit D. Beatam Stenbock Sororem Reginæ Catharinæ Gustavi I Regis, feliciter rexit comitatum 29 annos, natus 1520 obiit 1591 venerandus senex.

— Cui succeßit Filius D. *ERICUS BRAHE* C. i W. R. S. Senator, conjugem hab: Ducißsam Elisabetham Brunsvicensem, rex: II annos.

— Frater D. Comes *MAGNUS BRAHE* R. S. Drotzetus II. Uxor. hab: comitiß: Brigitta D. e. Ras-

Ratborg et D. Helena Bielke. præfuit comitat: 30 annos. hab: Fratres D. Ioh. & Ioachimum. D. Gustavus campimareschal &c. D. *Abraham Brahe* R. S. Senator ux: D. Elsa Gyllenstierna.

— hab: Filium D. *PETRUM BRAHE* juniorem R.S Dretzet, et magni ducatus Finland. general: Gubernator. Qui anno 1655 comitat. successit.

— et huc usque juvante Deo feliciter per annos XX comitat. administravit. Conjux D. Christina Catharina Stenbock, pia mater et benefactrix obiit anno 1650.

Iohan Werner Pictor 1655.

Mitt uti Tallskogen jämte wägen emot wästra sid sidan, men på södra sidan ifrån den höga åtte platzen, och på ste stenen, woro följande ord uthugne.

Magnus Brahe comes

natus 1564. *Rexit annos* 31. *mortuus* 1633.

Trägårdar woro här på Ön wid alla Byar och på Prästegården stod Walnöte-träd, som uthärdadt de twenne sidste och häftigaste wintrar.

Åkrarne besåddes med hwete, mycken råg och ärter.

Wäxter woro här wilde Tragopogon, Onopordum och Euphrasia odontites dicta.

Bidens† corona seminum retrorsum aculeata, foliis lanceolatis amplexicaulibus. floribus nutantibus. *Fl. Suec.* 664. wäxte wid det fabuleusa Gilbers hål, cujus *Folia* omnia lanceolata, profunde serrata, simplicia, opposita, semiamplexicaulia, hinc fere perfoliata alis reflexis. *Capitula* nutan-

† B. cernua L. Fl. Suec. ed. II. n. 727.

nutantia serie squamarum calycis exteriore patenti-reflexa; *flos* radio carens; *Semina* quadridentata, retrorsum hispida retroflexis aculeis. Denna sorten tycks wara tienligare til gul färg, hwareſt hon fins i myckenhet, än den andra allmänna Brunſkiären.

Fårgrås har jag noga tillförene upſpanat på reſan, men här wiſte bönderna at omtala et ſkadeligt gräs för fåren, ſom wärte i myrer och annorſtäds, hälſt i wåta år, af hwilcket fären dödde; ſomlige af bönderne ſade, at det hade gula blommor och ſomlige beſkrefwo det med blå blommor, ty giorde wij oß all flit at få ſe det. Änteligen wiſtes det oß, då wij funno, at ſomlige blommor på et och ſamma ſtånd woro gula och ſomlige blå. Det war *Myoſotis foliorum apicibus cailoſis Fl. Suec.* 149. ß *foliis glabris* eller förgät mig ej. Hwilken ört wäxer allment på torra Backar med ſmå blommor och ludna blad ſamt kort och ſmal ſtielck, utan at man wet det hon här är ſkadelig för fären; men där ſom hon wäxer i wåta ängar och kiällſpräng, blifwer hon långt större, får ſtora blommor och glatte blader ſådan ſom hon här wiſats oß; torde ock wäl hända, at hon på wåta ſtällen blifwer ſkarp, ſåſom de måſte wattu-örter, och altſå där ſkadeligare för fären.

Liung fans intet här på Ön.

Kråkorne wiſtas här hela winteren, och betyga därmed nogſamt denna Öens milda climat.

Hiortarne utſtängdes här artigt ifrån åkrarne, i thet man hängde en linne tråd öfwerſt på giärds gårds ſtörarna, längs åt, wid paß 1. quarter högre än gårdſlet, hwilket giorde at Hiortarne ej hoppade öfwer af fruchtan för intriguer eller förſåt.

Giäß

Giäss hade folcket här på Ön till myckenhet.

Stenar funnos här på Oen af idel hopgyttrad kiselachtig klapur, som coagulerats tilsammans af järnwatn och nu woro en ren Jernmalm, i hwilken Jernet sågs lika som en stålrand wid sidorna.

Ätteplatzer lågo öfwer hela landet strödde, där som den war högast.

Apis nigra pedibus maxillisqve flavis eller ett slags små JordBij sågos i myckenhet flyga på theße Ätteplatzar i Sohlhettan och i them hafwa små boon, de wora ei en fierdedel så stora som en Fluga, helt swarta med blekgula fötter och kiäkar, samt med swarta ögon och Horn.

Natten hwilade wij på Wisings ö.

Aug. 22.

Resan ståldes bittida om morgonen tilbakas åt Grenna.

Grenna stad är helt liten och ligger hel smal utsträkt emellan höga berg i Öster och Wettern i Wäster.

En Runsten låg nästan $\frac{1}{2}$ mil ifrån Grenna bredewid wägen, på wänstra handen, wid Upgrenna By, hwilcken war helt klar och tydelig at läsa

ᚾᚢᛁᚴ:ᚱᛁᚾᛒᛁ:ᛋᛏᛁᛏᛏ:ᚦᚨᚾᚾ:ᚨᚠᛏᛁᚱ:ᚼᚢᛏᚱ
ᛏᚢᚱ:ᚨᚠᛏᛁᚢ·ᚠᚢᛏᚨ·ᚾᚢᚴ:ᛋᛒᚾᚾ:ᚾᚴᚾᛏᚠᚴ
ᚢᛏᚾ:ᛒᚱᚢᚦᛁᚱ·ᚾᚢᛁᛏᚾ:

Carduus acaulis, calyce glabro. *Fl. Svec.* 656. den wij tilförene på et par ställen allenast sedt it. Oel. 157. och

och it. Gott. jul. 19.) sägs allestädes på marcken emellan Omberg och Oesio.

Omberget ½ ofwan om Oesiö war en Kungens diurgård; här reste wij af wägen at bese hiessan eller thet högsta af berget, hwarifrån wij hade åht Oster och söder then härligaste prospect af stora åkerfält och Byar. På södra sidan af Omberget, war nog Böök. På wästra sidan stod, öfwer alt myken gran och någon Taxus eller Ide-gran samt krusbär med gula glatta bär. Norr ifrån kullen, ett temmel. stycke, besägom wij *Apostla* trädet, som war en stor Böök af XI stora Stammar som upgingo ifrån roten twifwels utan upwurna af åfwen så många nötter fast stammarna woro redan til något hopwurne; af theße ellofwa war en mirati förtorckad; man såg intet teckn efter then XIIte; wet jag altså ei om sagen är san, at en bonde borthuggit den XIIte stammen, föregifwandes, at Christus ei hade mer än XI Apostlar, sedan Judas sig uphängt.

Stalactiter såg man i alla tånnilar, som lupo utför Omberget: de woro intet annat, än Stenskorpor, som öfwerdragit alla de torra qwistar, som nedfallit i watnet; et nog rart exempel här i Sweriget. Nedan för landswägen såg man här och der Bleke, til et klart tekn at a't watnet är kalkachtigt; är altså låt at se ordsaken til theße många Stalactiter.

Sleke af Salt, med ler och sand blandat, hade diur-wachtaren här och där satt uti 4kantige lådor eller hålckar, at Kron- och Dof portarna, som här woro, måtte gå hit och slekia saltet, åfwen som goda hushållare plåga sätta sådant för sin Boskap, at the måga bättre trifwas. Dalkarlen giör sit sleke af Salt och

Barckmiöl, med hwilcket han låckar Boskapen til sig och hwart han wil i Skogen.

Hösten repræsenterades artigt för oß emellan Nyby och wadstena på the skiöne Östgiötlands fälten, ther en del åkermän skuro det skiöna hwetet; en del uphämtade de mogna Ärter, och en del meyade af then bleka säden. Banden ståldes på åkren i längd, 10 par emot hwarandra. Säden inkiördes med twebetz laß. Gåßen uphämtade axen, som spilts på åkren. Trampgräset stod rödt och moget så i åkren, som på wägarna.

Natten hwilade wij uti Wadstena efter $5\frac{1}{2}$ mils resa.

Aug. 23.

Wadstena Stad war ei stor, men behagelig för deß Slått, kyrckia och krigsmans huus.

Krigsmanshuset är wähl bygt, anseenlig stort, har tillförene warit et kloster, men är nu för förlamma-de Krigsmåns herberge.

Kläster-Kyrckian hade många antiquiteter, dem wi gå förbi, emedan Sal. Archie-Biskopen *E. Benzelius* dem beskrifwit; här sägs S. Brittæ Bild, copia af den wi sågom på Wisingsö; på kyrckiogålf-wet låg en Grafsten efter en Medicus med följande inscription.

Hoc, ego qui recubo, duro sub fragmine saxi
multis dum vixi dulcis amicus eram,
ægris auxilium medicando ferre solebam
dum fuit humanis usibus apta manus,
Celsia nunc tracto, terrestria pharmaca linquens,
et Medico summo lætor adesse Deo.

I Choret låg **Hertig** *Magnus* uthuggen i fullkom-nen storlek. I Sacristian wistes S. *Brittæ* och deß dot-

ötters S. *Cathrinæ* Hufwudskallar; den förres sutur-
r woro alla hopwuxne til et klart teckn at hon warit
mmal; men därjemte war denna skalle polerad til
åfwen så tydeligit eftermåle at hufwudet ei rutnat i
rden, utan torde wara quid pro quo, som Apothe-
arne kalla; men S. Catharinæ suturer woro alla
se utom sutura coronalis, som war hopwuxen.

Leontodon calyce toto erecto hispide foliis
ispidis detatis integerrimis. Fl. Svec. 628. sägs
Kloster-trägården wildt wärande. Densamma säg man
ck på åtskilliga ställen utom staden på ängarna. Den-
a ört har aldrig tillförene blifwit funnen i Swerige.

S. Birittæ löök, om hwilckens dräpeliga effect
mot mullwader, så ofta blifwit talt i Stockholm och
wettenskaps Academien, war förnemsta orsaken
warföre jag stäldt hemresan genom wadstena, at där få
e hwad det wore för en härl. löök. Denna löök war
där almänt bekant och kallades Munk-löök, wäxte ym-
nogt i kläster-trägården och förmentes wara hitförd
från Italien af S. *Britta*. Men jag blef flat, då jag
förmente mig skola få se en mycket sälsam wärt, och i
det stället måtte uptaga Gottländska Ramsen, den jag
beskrifwit it. Gottl. 169 eller *Allium* foliis lanceola-
tis, scapo nudo semicy lindraceo, bulbo setis ob-
vallato. Fl. *Svec.* 263. Sic minuit præsentia famam.

A. ursinum

Slåttet som lig in wid Staden sades wara
bygt så wäl som halfwa kläster-kyrckian, af en Sten som
warit tagen ifrån Omberget, men de många Ölands
Spikar, som sätto i stenarne, giorde troligt at stenen wa-
rit hämtad ifrån Öland, fast än man wäl wet at säda-
na spikar åfwen finnas i andra Swenska kalckberg,
dock sällan i sådan myckenhet. Häruti Slottet säg man
uti Hertig Magni kammrare Dianam med underskrift.

Silvarum cultrix castissima virgo Diana est
och Ariadne med underskrift
Mortalis Baccho placuit Ariadne marito.

Sparganium wäxte i grafwen, som gick om kring Slättet, större än man sedt honom på andra ställen i Swerige. Han war en mans hög, bladen woro 2 twärfinger breda, lika en Stokat med hwas kant på ryggen.

Widskeppelser får man mer anwända til löje än nytta. Ibland hwilcka en alt för tokig här berättades såsom ofehlbar, neml. at om man sätter en knif, hwarmed Swin åro slachtade och som sedermera aldrig är b ukad, på sidan af Åkren, så at åkermannen kan gå mitt emot knifwen at så ut säden, och när han kommit med såningen til knifwen flyttes samma knif til den andra sidan af åkren, hwaråt han skal så widare, så skal häraf aldrig något Swin wåga sig på åkren, utan så snart det kommer till åkerrenen, springa tilbakas som sutte knifwen wärckeligen uti det samma. Den kan tro detta, som därefter hafwer mage och Physique.

Resan ställdes efter middagen ifrån Wadstena.

A fiske war anlagt, med en ålkista uti Motala Ström, där han gick förbi Motala gästgifwaregård, kommandes ifrån Wettern. Denna ålkista war lik en ränna med små springer på bottnen och högre mot ändan, slutad med galler, där ålen drefs upp utan at komma tillbakas.

Lax-Fiske war äfwen anlagt i Motala Ström jemte Motala gästgifwaregård; Här war en 4 kantig Damm och i Dammen et 4 kantigt hus i hwilcket 2ne rum woro; hwardera rummet kunde nedsläppas på sidorna, at Laxen som gick in med strömmen kunde uptagas med häf, så snart han märcktes af Wächtarena, som stadigt kogade.

Sand-

Sandwäg mycket diup hade wi ifrån Motala til Nykyrcka.

Medewi skiöna och namkunniga Surbrun lag ei långt härifrån, ty reste wij dit, dels at smaka på watnet, dels at råka Kammarherren Herr Carl de Geer, och at se hwad insecter han funnit denna Sommar, som uti denna weltenskapen wida tagit lofwen af alla så inländske som utländske curieuse.

Medewi Brunn låg på en angenäm ort, här woro hela gator af huus upbygge för giäster, som där drucko brunn; här woro wackra alléer och ett makalöss wattn. Denna är den äldsta Surbrunn i Swerige och otwifwelacktigt ännu den bästa, ehuru han något ändrat sine utlopp. Här wore mycket at tala om detta watn där man wille fly til en Spiritus, ett Sulphur, eller något annat underjordiskt och Chymiskt principium; men wij lämna de gambles diupa Philosophie och hålla oss därwid at watnen bliswa imprægnerade af en jernmull, som ligger i jorden nästan som en myrmalm, sådan som man ock torde finna på södra sidan wid Medewi, däreft man därefter skulle grafwa.

Natten blefwo wi qware i Medewi.

Aug. 24.

Resan continuerades åt Stockholm.

NERIKE.

Hammar Kyrcka uphölt oss något litet, där wi talade med den Curieuse Pastor *Tiselius*, som är namkunnig af de 2ne Tractater han skrifwit om Wetteren. Här fingo wi se en Lom.

Lommen (animal. Svec. 121.) war alt innuder hwit, åfwan på swart; Ryggen hade afwan på hwita twärstrek och hwita puncter på wingarna. Si-

dorna af halsen och bröstet gingo lika som i wågar a hwita och swarta långstrek. Hufwud och hals wor ofwan på grå; ifrån näfwen neder til bröstet gick e purpurfärgad bred och lång fläk och en hwit ring wa om ha sen.

Örter åtskillige och ei allestädes almänn funnos i Hammar: såsom Elatine, Limosella, Hydrocharis, Utricularia nectario conico. Cicuta eller Sprengörten och Bidens af bägge sorterna.

ASKERSUND en liten Stad, som ligger wid nor ra wiken af Wettern, reses igenom. Hade wi altså följdt Wettern ifrån deß södra ända Jönkiopn jemte deß östra sida Grenna och Wadstena, til deß han slutades här i Askersund.

Insect eller råttare Skråbuke af ett insec fants jemte Sandwägen på bägge sidor inwid wägen et litet stycke ifrån Askersund. Här woro åtskillig hål helt cylindriska och så stora som hade man stucki en gåspenna neder i Moen. De woro wål ½ aln diu pa och perpendiculaire; i botnen låg en mask af et förfärl. skapnad: Magen war aflång och blek; mitt på ryggen steg han upp såsom på en Camel men twekluf Hufwudet war ganska stort, starckt och lika som a hornachtig materia mycket hårdt med 2ne stora swar ta grymma tänder; Matken låg här nedre i botnen liksom et leyon för andra insecter, hwilcka då de sökt hålen, fullo ned i denna kula och där blefwo upätne a denna mask. Man wet ännu intet hwad metamor phosis han undergår eller hwad för en Fogel af honon warder.

Natten blefwo wij i *Skyllberga* gästgifware gård

Aug. 25.

ÖREBRO reste man igenom; En stor och wacke

Stad

Stad; här beſåg man ſlåttet och i ſlåts-trägården ſåg man en ſtor Populus nigra, Landshöfdingen Baron Nils Reuterholm berättade oß ganſka många och merckwärdiga saker så uti Oeconomicis som Phyſicis, af hwad som uti deß län fants. 2ne mina Reſe-Cammerader J. Moræus och H. J. Gahn togo här sitt afsked och reste genom Dylta Swafwelbruk och nya koppar-berget åt Fahlun.

WESTMANLAND.

Reſan ſkyndades genom natt och dag. Wij foro öfwer.

Aeglan och genom *Arboga* om natten.

Aug. 26.

Strömsholms kiella war merkwärdig. Hon ligger på ſielfwa Siöbotnen på 5 alnars diup; när man ror öfwer henne kan man näſtan hißna, ty deß blå botn tyktes wara oändel. diup alla wäxter uti henne ſyntes helt blå, faſt de äro gröna, ſåſom Conferuæ, Hottonia &c. omkring henne wäxte Sagittaria, Dortmanna och Subularia i myckenhet. Sielfwa wattnet i kiellan är oförlikneligt klart, rent och kalt, at manneppelig på annat ſtälle klarare watn kan finna, hwilcket med en ſtor ådra upqwäller och driſwer det andra watnet på ſidan. Ehuru härligit och klart detta wattn är, är det dock hårddruckit, at jag intet ſkulle råda någon bruka detta til dagelig dryck.

Runſtenar ſtodo 2ne ſtycken jemte wägen wid paß, mil, förr än man kom til Weſterås.

Rudera efter et gammalt kläſter ſågs på högra handen wid wägen.

Miſtel ſåg man i Weſterås, ſom war

hämtad ei långt derifrån, på Rikzrådets Herr Grefwe J. Cronstedts wackra gård Fullerœen.

Natten hwilade wij i Säfwa bro.

UPLAND.

Aug. 27.

Resan gick fort genom Enköping til Upsala.

UPSALA gamle Stad och forna Konunga Residence uppehöll mig et helt dygn. Det öfwerliknelig wäl belägna Slättet stod ännu uti sina rudera. Den stora Kyrckian med de många Konungars lägerställen besågos; Här war *Archie*-Biskops sätet, Landshöfdinge-sätet och then äldsta och förnämsta *Academie* i Sverige: Här war ett härligt *Bibliotheque* wid academien; det artiga Rid-Stallet hade nyligt blifwit renoveradt och satt i stånd. Academien hade ock nyligen låtit upbygga et prächtigt, *Observatorium* genom den lärda A. Celsii Astronomiæ Professorens pådrifwande. *Nosocomium Academicum* och *Hortus Botanicus* woro ännu icke uphulpna utur sit öde. Hans Kongl. Mayt. hade straxt för min Resa allernådigast, här, tillagt mig rum ibland Professorerne uti Facultate Medica.

Aug. 28.

Resan ställdes om morgonen ifrån Upsala och wij anlände emot aftonen til *Stockholm*.

IN-

INNEHALD.

PROVINCIER.

Gottland 161.
Nerike 341.
Oestergiötland 14. 337.
Småland 17. 303.
Södermanland 2.
Westmanland 343.
Upland 344.
Oeland 39

GÅRDAR.

Afwe 203.
Biörnhofda by. 44. 61.
Borgholm Slott 57. 53.
Eriksö by. 64.
Gaxa postgård 119.
Halltorp. Ladugård 50.
Hau Bondgård 193.
Horn Ladugård 128. 153. 156.
Kyllei 215.
Ottenby Ladugård 82.
Roma residence 291.
Rella 47.
Råshult natale 319.
Stenbrohult 315. 316.
Wible 295.

PLATSER.

Alwar, tract. 50. 68. 76. 93. 127.
Ædelfors bruk. 21. 23.
Borrum Lekplats 70.
Burswik Stenbrott 265.
Capellshamn 187.
Fårö sund 197.
Hoburg 258.
Hohl wägen 17.
Kufwan klippa 258.
Kålmården skog 7. 9.
Kierrekusa kiella 91.
Korpe klint 168.
Landborg. tract. 50. 54. 82. 94. 99. 109.
Matkroken refwel 113.
Milby ång. 94.
Neptuns åkrar, refwel 146
Ottenby Lund 85 86.
Schefferie ång 90
Siöstorps sand 138.
Siu strömmars fiske. 220.
Torsburg 227.
Wigan tract. 251.

OEAR.

Blåkulla 128.
Boda holme 135.
Carlsöe stora 279.
Carlsöe-lilla 289.
Carls suerd 220.
Enholmen 220.
Furilen 215.
Få.ö 202.
Grimskär 33.

Heligholmen 215.
Klaſen 216.
Kill-holmen 111.
Olofsholmen 219.
Sandö 128.
Wiſingſö 332.
STÆDER.
Aſkerſund. 243.
Calmar 32.
Ekeſiö 19.
Grenna 336.
Jönkiöping 330.
Lindkiöping 16.
Norkiöping 9.
Nykiöping 4.
Stockholm 1.
Sodertelle 2.
Troſa 3.
Upſala. 344.
Wadſtena. 338.
Wexiö 25. 308.
Weſteràs. 343.
Wisby 163. 293.
Oerebro. 342.
Kyrkior på ôland 94. 158.
Agby 111.
Albôke 157.
Algudsrum 61. 160.
Boda 136.
Bredſâtra 109.
Föra 117.
Gardby 101.
Gierſtôſa 108.
Glömminge 47. 59.
Hulterſtad 95.
Högby 122.
Kaſtloſa 74.
Kioping 55.
Kläppinge 110.
Langlöt 105.
Lôt 111.
Möckelby ſödra 78.
Norra 102.
Mörbylånga 67.
Peſnæs 113. 157.
Kunſten 163.
Råplinge 159.
Sandby 99.
Segerſtad 94.
Smedby 76.
Stenâſa 99.
Torſlunda 62.
Wickelby 81.
Sâhl 82.
KYRKIOR på Gotland.
Alſkog 235.
Alwe 275.
Boge 220.
Bunge 196. 211.
Burs 241.
Eitlem 236.
Eke 247.
Ekſtad 278.
Fardom 275.
Fide 252.
Flåringe 193.
Färœ 199.
Gammelgarn 234.
Garde 236.

Gothum 222.
Grotlingbo 247.
Habdum 274.
Hall 184.
Hambre 254.
Hanguar 182.
Hållwik 219.
Kiåklingbo 226.
Lummelund 169.
Lye 236.
Martebo 174.
Mälterby 291.
När 236.
Näs 274.
Roma 293.
Rute 195.
Råne 245.
Sanda 290.
Stange 243.
Stenkyrka 177.
Sundre 263.
Wamblingbo 255. 265.
isby. 163. 293.
Ænga 226.
Oſtergarn 281.
Oja 252.

ANTIQVITETER.

Borgar.
Algustumsborg 160
Jsmantorpsborg 105
Tribergaborg 99.
Trebyborg 93.
Iketorpsborg 92.
Wipetorpsborg 159.
Barby-Schantz 70.
Morby-Schantz 69

HOGAR.
Agantyrshög 250.
Myſingehög 68.
Borgholmshög 54.
Jnglingehög 395
Smolands 312. 323

Runſtenar.
Kioping 55.
Smedby 77.
Arflöſa 77.
Mockelby 78.
Sandby 100.
Gardby 103.
Runſten 103.
Biärby 104.
Lerkeka 104.
Gierdſlöſa 108.
Hogby 124.
Sodereng 19.
Hwitlanda 24.
Lye 236.
Hangwar 182.
Färö 200.
Gothum 222.
Grotlingbo 248.
Wamblingbo 255.
Hambre 255.
Öja 255.
Sanda 290.
Sundre. 268.
Carlſö 280.

Swe

Swenerum 327.
Upgrenna 336.
Atteplatsar. 67. 71. 76. 81. 95. 336. 102. 135. 159. 245. 6. 305.
Gronhagensten 279.
Brahesten 333.
Odensfliſa 159
Uprättade ſtenar 21. 81. 327.
Stenkors 110. 165.
Grafſten 254.
Caſtel Sundre 263.
Hambre 259.
Oja 264.
Fide 264.
Sanda 290.
Slott. Cronoberg 312.
Stenhus 214.
Bråwälle hed 320.
Olofstempel 219.
Tiælwars 226.
Hwitlanda ſtad 21. 24.
Bœneſtad 5.
Sigfreds kiælla 25.
Hobergs gubben 260.
Tiufholet 284.
Isre-ſan 199.
Swæ kiella 308. 324.
Hålgö 308.
Muſœarne 308.
Widſkeppelſer 28. 32. 330. 308. 340.
Laudati.
Hökerſtedt Landshöfd. 291.
Koskul Landshöfd. 322.
Wallin epiſcopus 302.
Norby Profeſſ. 237.
Rothman Aſſeſſ. 26
OECONOMICA.
Folk 317.
inhyſes 63.
Språk 210.
Mat 137.
Dryck 210. 244.
Lek 239.
Giäſtbud 210.
Dantz 210.
Såkpipa 210.
Maner 103. 122. 114.
Kläder 75. 93. 97 122. 124. 197. 245. 317.
Sængkläder 255.
Hus 74. 97 142. 152. 277. 201. 233.
Stenhus 176 203. 247. 4. 33. 264. 292.
Tak 75. 97. 174. 202. 230. 219.
Bänkar 166 244.
Bakugn 183.
Kachelugn 133. 166.
Kiellare 277.
Trågard 114. 118.

Arker

Acker 66. 109. 140. 156. 202 30 323. 305.
Sandjord 115. 247. 175. 183.
Giodsel 201. 31.
Swedia 19. 32.
Sâd skiœtsel 183. 326.
urken sâd 301.
Æng 290.
kallbotn 91. 132. 146.
Bete 202. 247.
Skogar 219. 221. 225. 239 247. 252.
Plank 121.
Gierdsgård 43. 67. 272. 124. 135. 176.
Hâckar 196.
Led 172.
Bast 62.
Rep 44.
Grimma 135.
Hals-Ok 174.
Sladd 7.
Rifwa 274.
Blankard 49.
Sump 277.
Wâlkasse 61.
Quarn 95. 169.
Wederquarn 68.
Tiära 139. 133. 176. 198. 212.
Kohlmila 329.
Salpetter Siuderie 49. 222.
Golfstensbrott 51. 59. 116. 139. 159. 248. 108.
Skurquarnar 52.
Skurler 119.
Alunsbrott 72.
Kalkbrenneri 79. 134. 139 147. 188.
Tegelbruk 301.
Krukmakare 301.
Sandstenbrott 265. 267.
Lyk-Kistor 268.
Quarnstenar 268.
Wedbrand 66. 114.
Commercie 133. 267. 321. 202. 224.

Wäxter pâ resan sedde.

MONANDRIA.

Salicornia 1. *herbacea* 269.

DIANDRIA.

Veronica 7. *Spicata* 72. 128. 215. 216. 228
8. *Officin* 39. 127. 130.
9. *Scutellata* 62.
11. *Beccabunga* 61
18. *Hederæfolia* 57.
12. *Teucri-folia*
20. 130. 39
14. *Serpylli folia* 32. 39.
20. *Dillenii* 56.
Pinguicula 21. *vulgaris* 38. 47. 61. 239.

Utri-

Utricularia 24. *major.* 292 342.
Lycopus 27. *vulgar.* 292.
Anthoxanth 29. *unicum.* 20. 39. 130.

TRIANDRIA.

Valeriana 30. *paluſtris.* 39. 130. (175.)
31. *dioica* 46.
32. *Locuſta* 58. 72. 242.
Iris 33. *paluſtris* 56. 91. 127.
Schœnus 35. *Agb.* (157.) 170. 176. 226. 345. (231.)
36. *capit. major.* 234. = *Sch. nigr.*
(37. *capit. minor.*) 234. = *Sch. ferrug.*
Scirpus 39. *maritimus.* 112. 216.
42. *ceſpitoſus.* 226.
Eriophorum 45. *caul. teret.* 130.
Alopecurus 52. *erectus.* 90 115. 127. 156.
53. *repens.* 115.
Milium 55. *odoratum.* (60.) 65. 127.
Melica 56. *ciliata* 127. 297.
57. *nutans* 115. 130.
Agroſtis 58. *venti* 239.
Aira 63. *arvenſis.* 130. 137. 233. 247.
64. *criſpa.* 130.
67. *hirſuta.* 122. 137.
71. *violacea.* 130. 241. 253.
Briza 80. *vulgaris.* 47. 237.
Cynoſuros 81. *pectinatus.* 60. 115.
82. *cæruleus* 66 235.
Bromus 84. *major.* 237.
89. *brizæ.* 180. 235.
Feſtuca 90. *nutans.* 146. *obs.*
95. *ovina.* 15. (20.) 72. 92. 131. 239 256. 274. 284. 305.
Avena 96. *pratenſis.* 60.
97. *fugitiva.* 133.
Arundo 102. *arenaria* 139. 205.
Loſium 103. *fatuum.* 223 245.
Secale 106. *maritim.* 130. 331.
Hordeum 107. *marinum.* 318.

TETRANDRIA.

Globularia 109. *montan.* 65. 72. 123. 228.
Scabioſa 110. *vulgaris* 127. 182.
111. *tenuifolia.* 216. 228. 283.
112. *ſucciſa.* 56. 253. (97. 101.)

Aſpe-

perula 114. *odorata.* 60. 239. 131.
115. *Madra.* 47. 72. 115. 168. 283. 187. 195 227. 238.
Galium 115. *luteum* 20. 39. 72. 96. 131. 158. 228. 239. 283.
118. *album.* 39. 228. 283. 29.
119. *cruciata.* 127. 131. = *G. palustre*
Aparine 120. *scandens.* 131.
121. *parisiense.* 39. 131. = *G. uliginosum*
Plantago 124. *lanceolata.* 20. 37. 131. *Pl. latifolia* 96.
125. *lanata.* 216 219.
127. *anguina* 109 143. 233
128. *monanthos.* 316.
Sanguisorba 130. *rubra.* 232.
Cornus 131. *Ossea* 56. 72. 106. 291. 126. 235.
132. *herbacea.* 216.
Evonymus 133. *vulgaris.* 126. 47.
Alchemilla 135. *officinar.* 39. 62. 20.
Aphanes 137. *unica.* 316.
Potamogeton 139. *natans* 205 269.
146. *boccon.* = *marinum* Lesser *nis* 221

PENTANDRIA.

Myosotis 149. *arvensis* 139 *aquatica* 235 335.
150. *Lappula* 274
Lithospermum 151. *officinar.* 20. 156 289.
Anchusa 153. *Buglossum* 39. 299.
Cynoglossum 154. *vulgare* 39 61.
Pulmonaria 156. *immaculata* 81. 20065.
Echium 158. *vulgare* 164.
Asperugo 159. *unica.* 127.
Androsace 160. *nostras.* 56 57. 72.
Primula 161. *lutea* 39. 20. 237. 14.
162. *minor.* 39. 61 65. 146. 237. 38.
Menyanthes 163. *Trifolia* 18.
Hottonia 164. *unica.* 14. 32. 36. 243.
Anagallis 169. *rubra.* 174. 241 272.

Con-

Convolvulus 173. *arvensis.* 56. 253.
Campanula 176. *vulgaris* 39. 237
γ. *linifolia.* 229.
180. *maxima,* 304. *lat. f.*
181. *Trachelium.* 47. 247.
182. *glomerata* 196.
183. *altissima.* 195.
Verbascum 186. *Tapsus.* 212. 226.
187. *nigrum.* 39. 156.
Solanum 188. *officinar.* 202
189. *Dulcamara,* 115. 225.
Hedera 190. *arborea* 70. 71 129. 130. 221
Lonicera 192. *Xilosteum,* 47. 130.
Rhamnus 193. *catharticus,* 72. 106. 148.
194. *Frangula.* 56. 121. 319.
Ribes 195. *spinosum.* 55. 168.
198. *alpinus.* 7. 131. 121
Glaux 199. *unica.* 96.
Asclepias 200. *Vincetoxicum.* 125. 106. 256. 127. 130. 168. 210. 227. 233.
Gentiana 202. *Pneumonanthe* 316. 7
203. *Gentianella,* 195.
205. *Centaurium.* 157. 285. 287. 255.
Salsola 206. *vulgaris.* 151.
Herniana 207. *glabra.* 53. 72. 239. 240.
Ulmus 219. *vulgaris.* 61.
229.
Eryngium 220. *maritimum* 151.
Hydrocotyle 221. *vulgare.* 225 316. 233. 36.
Sanicula 222. *officinar.* 62. 57. 106. 115.
Daucus 223. *arvensis.* 273.
Caucali 225. *magna.* 289.
Tordylium 224. *arvense.* 225.
Conium 226. *agreste* 164.
Selinum 227 *palustre* 39. 134.

Atha-

hamanta 229. *campestris* 101. 115. 289.
Laserpitium 230. *latifolium* 47. 56. 81. 20
Heracleum 231. *Sphondylium* 225 253.
Angelica 233. *sativa.* 130. 232. *sylvestr.* 47.
Sium 235. *aquaticum* 56.
Ethusa 240. *cynapium.* 165
Scandix 241. *cerefolium.* 242 165 168.
243. *echinata.* 55. 241. 164 36. 87. 110.
Chærophyllum 243. *sylvestr.* 20. 39. 137. 244. *geniculis.* 55. 60. 175. 225.
Carum 245. *officin.* 47. 184
Ægopodium 247. *Podagraria.* 47.
Opulus 249. *vulgaris* 46. 130. 237.
Sambucus 250. *arborea* 47. 101. 251. *Ebulus.* 35. 304. 121
Parnassia 252. *unica.* 253.
Statice 253 *capitata.* 56. 62.
Linum 255. *carthartic.* 47. 115. 253.
256. *Radiola* 316.
HEXANDRIA.
Allium 263. *Rams.* 169. 193 247. 339
Cepa 264. *Alwarlok.* 53. 64. 130. 194.
265. *vulgaris* 56. 193.
Porrum 266. *Kaipe.* 60. 193 208. 247. 292.
Anthericum 267 *ramosum* 178. 194. 228.
268. *Ossifragum* 316.
269. *calycifloarum.* 197. 221.
Convallaria 273. *Lil. convall.* 130. 26.
274. *Polygonatum.* 47. 106. 131 274 311.
276. *Unifolium* 131. 233.

Pimpinella 246 saxifraga 37.

Juncus 278. *strictus.* 131. 205.
288. *cap pfyllii* 39.
131. 14. 20.
287. *Sylvaticus.* 39
283. *Busonius.* 253.
282. *turfosus.* 324.
Rumex 292. *Lapathum* 131.
β *Britannica.* 85
131.
295. *Acetosa* 61. 131
296. *Acetosella.* 39.
90. 131.
Scheuchzeria 297. *unica.*
316.
Triglochin 298. *vulgare* 85
Alisma 300 *vulgaris.* 221. 321
301. *natans.*
HEPTANDRIA.
Trientalis 302. *unica.* 32.
38. 91. 137
OCTANDRIA.
Epilobium 304. *irregulare*
85. 131. 240
306 *dentatum.*
39. 156.
307. *lineare.* β
156.
Erica 309. *campestris* (44.)
58. 83. 131. (335.)
137. 237 30. 148. 315
310. *Tetralix.* 324.
Daphne 311. *cauliflora*
Vaccinium 313. *Myrtillus*
131. 137.
235 315
314. *rubr.* 131.
Chrysosplenium 317. 137. 168.
Polygonum 322. *vulgare.*
85. 96.
Paris 325. *quadrifolia.* 26.
Adoxa 326. *unica.* 1. 57.
Elatina 327. *minima.* 316.
ENNEANDRIA.
Butomus 328. *Unicus.*
DECANDRIA.
Pyrola 330. *irregularis* 221
331. *Halleri* 205. 221
332. *secundiflora* 221
333. *umbellata.* 152.
334. *uniflora* 135. 221
Andromeda 335. *vulgaris.*
30.
Arbutus 339. *Uva ursi.* 164.
182. 187. 202
21. 32. (10) 315
Ledum 341. *Rosmarin. silv.*
6. (60.) 137.
Dianthus 343. *uniflorus.*
316. 8.
345. *semibarbatus.* 237.
Saponaria 346. *caroliana.*
282. *Gypsophila*
18.
Saxifraga 350. *tuberosa.* 39
131 282.
Saxi-

Saxifraga 353. *tridactylites.* 3. 72. 14. 115.
Cucubalus 360. *Behen album.* 56. 101. 212. 227. 238.
β *maritimus.* 192.
361. *dioicus* 156
Silene 364. *Viscaria* 20. 106 131.
366. *Muscipula* 72. 106. 131. 156.
Alsine 369. *vulgaris.* 130.
371. *grandiflora* 40. 61.
372. *graminea.* 258.
Arenaria 373. *serpillifolia.* 39.
375. *maritima.* 151.
376 β 269. 83 obs.
Spergula 377. *arvensis.* 140
378. *nodosa.* 215 227.
Ceraftium 379. *viscosum.* obs. 20. 39. 131.
382. *pentandrum.* 17.
Agrostema 383. *unica.* 225. 237.
Oxalis 385. *Lujula.* 1. 16.
Sedum 386. *Anacampseros.* 130.
387. *album.* 72. 127. 131. 187. 227. 274.
388. *rupestre.* 178. 299
389. *acre.* 71. 131. 148. 187. 227.

DODECANDRIA.

Lythrum 393. 292.
Agrimonia 394. *vulgaris.* 39. 225. 253.
Sempervivum 395. *tectorum.* 101. 275.

ICOSANDRIA.

Padus 396. *avium* 26. (134.)
Prunus 397 *Spinosa.* 26. 39. 44. 97. 131. (134.) (152 obs.) 168. 196. 255. 273. 124. 146.
Cratægus 398. *Oxel.* 47. 124 146. 157 196. 269. 280. 9
399. *oxyacantha* 58. 81. 94. 272. 235. 289. 105. 131. (134.) 168. 196.
Sorbus 400. *aucuparia* 130 196.
Pyrus 401. *Sylvestris.* 241.
402. *malus.* 61. 146. 258.

Arenaria 375 = *A. peploides Lin Fl. Suec. ed. II. n. 396.*
376 β = *A. rubra β Lin Fl. Suec. ed. II. n. 399. β.*

Mespilus 403. *Cotoneaster.* 70. 131. 168. 235.
Filipendula 404. *vulgaris* 127 239 253.
405. *Ulmaria* 56. 60 94 1. (107.) 120. (136.) 237.
Rosa 406. *sylvestris* 4039. 131. (134.) 168. 2. 258. (272.)
Rubus 410. *cæsius* 4039. 131. 237. 26.
Fragaria 414. *vulgaris.* 3940. (84.) 237. 131.
Potentilla 415. *Anserina.* 4039. 120.
416. *Fruticosa.* degen. 63. 71. 84. 84. 91. 92. 94. 5.
417. *alba.* 72. 239.
418. *repens.* 152. 227.
419. *Adscendens* 20. 72. 15. 227.
Tormentilla 421. *vulgaris* 4039. 253. 20.
Geum 423. *luteum.* 131. 38.
424. *palustre.* 40 va. 39. 84 38. 175.

POLYANDRIA.

Nymphæa 426. *lutea* 221
427. *alba.* 221
Papaver 428. *& Rhœas.* 47. obs. 124. 127. 233
Chelidonium 430. *majus.* 233.
Actea 431. *nigra.* 62. 164 15
Tilia 432. *vulgaris.* 220
Cistus 433. *Helianthem.* 72. 168. 187. 226 227. 283.
434. *cælandicus.* degen. 66. degen. 71. 72. 92.
435. *Fumana.* 177. de.
Euphorbia 436. *helioscopia* 253.
438. *cælandica.* degen. 91. 94. 112.
Reseda 439. *Luteola.* (10) 30
Delphinium 440. *segetum* 56 272
Hepatica 445. *unica.* 1. 81. 131. 237.
Pulsatilla 446 *vulgaris* 37.
447. *retroflexa.* 47. 58. 152.
Anemone 449. *major.* 114.
450. *nemorosa.* 14. 20. 39. 237. 61. 131. 1.

Tha-

Thalictrum 453. *paluſtre.* 56. 225.
454. *arvenſe.* 186. 225. 289.
Adonis 456. *octopetala.* 77.
Ranunculus 458. *lanceolatus.* 139.
460. *Ficaria.* 39. 131. 233.
462. *nemorosus.* 39. 37.
463. *Riſus ſardous* 146.
466. *acris.* 39. 40. 61. 168. 208.
468. *reptans.* 131.
469. *bulboſus.* 39. 40. 72. 17.
470. *echinatus.* 104. 115. 174. 253. 272.
471. *illyricus.* 70. 71. 98.
472. *aquatilis.* 14. 39. 16. 36.
Caltha 473. *unica.* 39. 14.

DIDYNAMIA.

Ajuga 475. *erecta.* 20. 39.
Teucrium 476. *Scordium.* 282.
Thymus 477. *Serpyllum.* 227. 283. 239. 274. β *hirſutum.* 208. 219. 239.
478. *Acinos.* 47. 227. 239.
Clinopodium 479. *vulgare* 47.
Origanum 480. *vulgare.* 106. 228.
Glechoma 483. *hederacea terreſtr.* 1. 39.
Ballota 484. *vulgaris.* 60. 174. (209.)
Marrubium 485. *vulgare.* 174. 253.
Nepeta 486. *Cataria.* 321.
Stachys 489 *ſylvatica.* 62. 156. 233.
Leonurus 496. *Cardiaca.* 47.
Brunella 498. *vulgaris.* 156. 193. 196. 213. β. 219. 228.
Scutellaria 501. *ſerrata.* 156.

507. *integrifolia.* 212. 215. 225. 233. 272.
Antirrhinum 501. *Linaria* 283.
Rhinanthus 503. *crista galli.* 39. 216. & 239. 243
Pedicularis 504. *vulgaris.* 146.
Melampyrum 510. *cristatum.* 56. 131
511. *lacerum.* 98. 139. 152. 239. 233. 289
512. *vespertinum.* 159.
513. *vulgare.* 47. 61. 131.
Euphrasia 516. *vulgaris* 47.
517. *Odontites.* 292. 334.
Scrophularia 520. *nodosa.* 61. 156.
Linnæa 522. *unifl.* 131. 137. 148. 221. 219.

TETRADYNAMIA.

Draba 523. *vulgaris.* 139.
525. *Gottlandica.* 192
526. *Upsaliensis.* 154.
Thlaspi 530. *arvense.* 47. 127. 156.
531. *incanum.* 74.
532. *Bursa pastoris.*
Lepidium 535. *minimum.* 52. 72. 175. 192.
Iberis 536. *minima.* 139.
Cochlearia 538. *minor.* 118. 256. 289.
539. *coronopus.* 58.
Myagrum 541. *Segetum,* & 239. 240. 241. 253.
Isatis 543. *Glastum.* 216. 289.
Turritis 544. *glastifolia.* 26 106.
Brassica 545. *birsuta.* 102. 228. 37. 39.
547. *Napus.* 239. 240.
Sinapis 548. *Rapistrum* 47. 77. 110. 127. 168. 183. 240. 241. 133. 174.
549. *Sativa.* 238.
Erysimum 558. *Alliaria.* 47. 65. 81. 233.
Cardamine 559. *vulgaris.* 37. 39.

Den-

Denraria 565. *heptaphyllos*. 65. 127. 131.
Arabis 567. *minor*. 37.
Raphanus 568. *segetum*. 258.
569. *Kakile*. 151.
MONADELPHIA.
Geranium 571. *uniflorum*. 47. 106. 187. 283. 131.
572. *aconiti folio*. 47. 61.
574. *lucidum*. 72. 228.
578. *robertianum*. 39.
Malva 584. *major*. 250. 257.
582. *Alcea*. 158.
DIADELPHIA.
Polygala 586. *vulgaris*. 39.
Coronilla 590. *Emerus*. 229.
Astragalus 591 *procumbens*. 56. 81. 127. 196. 282.
593. *oelandicus*.
Anthyllis 594 *var. colori*. 39 72. 37. 253. 227. 278. 283. 54. 71. 92. 233.
Orobus 595. *vernus*. 61.
596. *tuberosus*. 20. 26. 39.
Lathyrus 598. *major*. 131.
599. *vicioides*. 20. 127. 131.
600. *clymenum*. 56. 233.
Vicia 601. *sativa*. 39.
602 *sepium*. 130.
605. *Cracca*. 130.
— 603 *sylvatica*. 127.
Cicer 607. *Cicercula*. 130.
Lotus 609. *corniculatus*. 39. 130. 208. 253.
610. *marina* 143. 167. 221.
Trifolium 611. *montanum*. 47.
612. *album*. 20
615. *rubrum*. 20
616. *Lagopus*. 212. 233.
617. *Lupulinum* 137. 168. 218.
618. *subterraneum*. 257.
619. *Melilotus*. 216. (60.)
Medicago 620. *fœnum fœcicum*. 47. 244. 242.
Ononis 622. *inermis*. 39.
623. *spinosa* 292. 272.
POLYADELPHIA.
Hypericum 624. *Ascyrum* 39.

Hypericum 625. *Perforata.* 106. 131. & 239. 253.
SYNGENESIA.
Leontodon 627. *Taraxac.* 1, 62, 72.
628. *Asperum* 309
629 *autumnale* 325
Hyoseris 631 *minima* 165.
Hieracium 633. *Pilosella.* 20. 72. 228.
637. *murorum.* 20.
Crepis 640 *tectorum* 60.
Prenanthes 645 *muralis.* 57. 215.
Lactuca 646. *quercifolia* 289.
Scorzonera 647 *humilis* 47. 61. 115. 36.
Tragopogon 648 *pratense* 334.
Lapsana 649 *vulgaris* 60. 156.
Cichorium 650 *agreste.* 61. 77. 101. 127. 164. 225. 247. 253. 291
Arctium 651 *Lappa* 47.
Carlina 652 *ramosa* 72. 274.
Onopordum. 653. *acanthium* 101. 269. 334
Carduus 654 *lanceolatus* 136.
655 *nutans* 157. 292. 293.
656 *acaulis* 157. 29
659 *palustris* 61.
Serratula 660 *nemorensis.* 47. 184. 38
662 *arvensis.* 78. 127.
Bidens 663 *tripartita* 98.
664 *integrifolia* 334
Tanacetum 666 *vulgare* 56 131.
Artemisia 668 *procumbens.* 53. 72 128.
669. *rarissima* 285.
670 *absinthium* 2 72. 98. 101.
671 *Seriphium* 112. 250. 272.
Gnaphalium 672 *dioicum* 39. 20. 26.
674 *stoechas* 160
Doronicum 684. *Arnica.* 305. 316
Solidago 685. *Virgaurea.* 139. 283.

Se-

Senecio 688. Erigeron. 120
689. halleri. 326.
688. 690. Iacobæa. 127
Erigeron 691 conizoides. 227. 283.
Aster 694 dysentericus. 157 deser. 273.
695. Enula. 60.
696. salicifolius. 47. 86. 225. 291 299
697. Tripolium.
Buphtalmum 698. campestre. 212. (223) 291
Chrysanthemum 700 leucanthemum 239.
Anthemis 703. cotula. 85. 272.
Achillea 705. Millefolium. 39. 130 239. 320.
Bellis 707. minor, 187. 241.
Centaurea 708. laciniata. 47. 106. 235. 299.
709. vulgaris. 272. (327)
710. cyanus 175
Jasione 708. Rapunculus. 713. 140. 168. 212 235.
Lobelia 714. Dortmanna. 305. 316. 343
Viola 715. martia (55. 57.)
716. canina. 32. 96. 28. 20.
717. palustris. 85.
718. trachelifolia. 81. deser.
719. monoica. 81.
721. tricolor. 17.

GYNANDRIA.

Orchis 723. satyrium. 47. 115. 131.
724. morio. 46. 69. 91. deser.
β mas. 171.
725. militaris. 45. 86. 69. 106. 115. 137. 167. 325. 240.
726. ustulata. 85. 106 45. 115. 137. 167. 285. 86. deser.
727. longicalcar. 46. 56 115. 130. deser.
728. sambucina. 48. 106.
729. basilica. 48. deser. 106.
Serapias 734. Helleborine. 154. 158. 196. 225. 299 deser. 230. 229. 253. 144 deser.
Cypripedium 737. muscifer. 44 121. 137 299 238. 8. 240.
Ophrys 738. ovata. 61. deser. 82. 121.

Ophrys 739. *cordatam.* 233. 329
Herminium 740. *Monorchis.* 225 246 237. 253
MONOECIA.
Zannichellia 745. *Aponogeton.* 257.
Carex 747. *androgyna.* 48. 240.
749. *arenaria.* 16. 132. 148.
758. *spica varia.* 233
762. *paludosa.* 196. — 240. *limosa.*
763. *capillacea.* 240.
764. *pallida* 240.
767. *cespitosa.* 173. 178.
769. *nigrolutea.* 131.
Sparganium 770. *vulgare.* 137. 292 345
771. *natans.* 316.
773 *urens*
Urtica 774. *dioica.* (126) 308.
Alnus 775. *glutinosa* 183. 292.
β *incana* 18.
Betula 776. *arbor* 39. 85. 105. 131. 235. 253. 26. 128. 152 (209)
+777. *frutex.* 315.
Quercus 784. *vulgaris.* 47. 64. 69 (68) 85. 105.
119 132. 152. 174 203 128 253. 134. 235 293 14. 31. 36. 44
Fagus 785. *vulgaris.* 26. 325
Carpinus 786. *ostrya.* 316.
Corylus 787. *vulgaris.* 57. 6 119 105. 235. 253 134 (209) 272. 202. 247.
Pinus 788. *vulgaris.* 47. 131 137. 274. 247. 168. 202. 239. 215. 264. 256. 138 140
Abies 789. *vulgaris.* 13 132. 137. 148 202. 215 13. 225. 291 324
Bryonia 790. *nigra.* 60.
DIOECIA.
Salix 792. *tetrandra.* 13. 803. *myrtifolia.* 132. 806. *sericea.* 206. *obs.* 812. *maxima.* 12.
Myrica 817. *Gale.* 91.
Populus 819. *tremula.* 85. 132. 342.
Hydrocharis 822.
Mercurialis 823. *perennis.* 46. 56. 65. 106. 146. 40
Juniperus 824. *frutex.* 39. 105. 132. 137. (148.) 168. 202. 248. 256. 274. 18. 22. 38. 44 315
Taxus

+ *Sagittaria* 780. — 343.
+ *Populus* 821 *nigra.* 343.
+ *Viscum* 816. — 343.

Taxus 825. *unica.* 67. 174. 223. 32. 237
POLYGAMIA.
Atriplex 828. *maritima* 66.
Fraxinus 830. *apetala,* 49. 132. 183. 196. 222. 235 32. 253. 247
CRYPTOGAMIA.
Equiſetum 833. *arvenſe.* 116. 18. 20.
Ophioglossum 839. *unifolium.* 62. 175. 225. 238. (243)
Pteris 843. *ramoſa.* 138. 137. 238.
Polypodium 846. *mas.* 40. 860. *filicula.* 39. 40
Aſplenium 854. *Trichomanes.* 106. 227
855. *Ruta muraria.* 178. 228. 220
Lycopodium 862. *clava foliosa.* 316.
Polytrichum 868. *vulgare* 40. 83. 132.
869. *ſtriatum.* 15.
Bryum 903. *hygrometrum.* 132. 2.
Mnium 913. *geniculatum.* 132.
Jungermania 930. *hyppophylla.* 316.
Marchantia 932 *quinquefida* 292.
Riccia 934. *lævis.* 341.
935. *glacialis* 154.
Lichen 937. *calcareus,* 61. 54. 83. 183. 132.
946. *vinctorius.* 209
949. *ater.* 54. 129. 132.
952. *piloſus.* 129.
954. *pruni.* 40.
967. *juniperi.* 209.
980. *rhangiferinus,* 132. 137.
Marſilea 996. *calamaria,* 316.
Fucus 1002 *Quercus marin.* 201. 110. 33.
1008. *dichotomus,* 120. 201.
Chara 994. *aculeata,* 221.
995. *glabra* 215.
Ulva 1013. *ſimplex.* 33.
1014. *ramoſa* 262
Tremella 1021. *faxea.* 181.
Conferva . . *variæ* 96. 166. 201. 208. 301. 261.

Agaricus 1033 *plicatilis* 38
Phallus 1095 *penisformis* 26
Clavaria - - *fingularis* 329
Byſſus - - *varius* 7 294
297
Alga - - 107. 201. 207.

Öländſka och Gotländska namn på örter.

Agh. - - - - 34 Schoenus
Alfwar lök - - 264 Cepa
Brake - - - - 405 Vlmaria
Brittæ-lök - - - 263 Allium
Båsmans-myſſa 710 Centaurea
Bæfwegræs - - 80 Briza
Fageblomſter 450 Anemone
Fingerhatt - - 176 Campanula
Fulbom - - - 250 Sambucus
Graune - - - 309 Erica
Gulbark - - 194 Frangula
Gul-tuppa - - 725 Orchis
Gåshafre - - 84 Bromus
Giökblomma 161 Primula
Hansletsgrås 183 Solanum
Hauter 1002 Fucus
Honungsbloma 740 Herminium
Horskonung 200 Aſclepias
Hundlök 265 Cepa
Johannis blomma 698 Buphthalmum
Kalligrås - - - 405 Vlmaria
Kattballar - - 424 Geum
Keipe - - - - 266 Porrum
Killingblomma 445 Hepatica
Kråkfot - - 422 Comarum
Kråkel - - - 1008 Fucus
Krutbrâunare 726 Orchis
Kåringtand 133 Evonymus
Låketunga 339 Ophioglossum
Linbår - - - - 239 Arbutus
Madra - - - - 115 Aſperula
Mannablod 251 Ebulus
Mariæblomma 162 Primula
Myskegrås 55 Milium
Pſalmbår 410 Rubus
Pukhwete 511 Melampyrum
Puktorne 622 Ononis
Qualkebår 249 Opulus
Rams 263 Allium
Röbær 414 Fragaria
Sarons blomſter 145 Dianthus
Siåla - - - - 660 Serratula
Skiäde - - - 103 Lolium
Slätt - - - - 383 Agroſtemma
Sälting - - - 298 Triglochin
Tarald - - 360 Cucubalus
Tok - - - 416 Potentilla
Tulkegrås - 200 Aſclepias
Willin - - 541 Myagrum
wigeltorn 193 Rhamnus
Ylle 1028 Conferva
Ackerkål 548 Sinapis
Ackerrofwa 547 Napus

Wäxter 116 förſt i ſverige anmärkte

ÖLANDSKE.

456 Adonis 73. 77.
67 Aira 122.
371 Alſine 40.

449 Anemone 112
594 Anthyllis 54. 71. 272.
375 Arenaria 151
671 Artemisia 112. 250. 272.
102 Arundo 139. 205
593 Astragalus 50. 87.
264 Cepa 53 64. 194.
434 Cistus 66. 71.
538 Cochlearia 112. 256. 289.
398 Cratægus 47. 124. 196.
737 Cypripedium 44. 121.
220 Eryngium 151
438 Euphorbium 91. 226
109 Globularia 65. 193. 228.
674 Gnaphalium 160.
708 Jasione 140. 168. 212. 235.
536 Jberis 139.
543 Jsatis 144. 216.
535 Lepidium 52. 192.
151 Lithospermum 70. 156. 289
610 Lotus 143. 167. 221.
582 Malva 158.
725 Orchis 45.
726 - - alia 45.
74 Poa 178
416 Potentilla 63. 95.
266 Porrum 60.
447 Pulsatilla 47. 98.
471 Ranunculus 98. 71.
206 Salsola 151.
242 Scandix 87.
734 Serapias 144.
619 Trifolium 216.
31 Valeriana 46.

GOTTLANDSKE.

301 Alga 207.
301 Alisma 298.
263 Allium 169.
855 Asplenium 178. 228.
169 Anagallis 174. 241. 272.
267 Anthericum 178. 194. 228.
269 - - aliud 194. 221.
669 Artemisia med. figur 285.
694 Aster 273.
591 Astragalus 289. 196. 127. 81. 56.
707 Bellis 167. 241.
484 Ballota 174.
547 Brassica 239 246.
Byssus 294.
655 Carduus 157. 292. 293.
656 - - alius 157. 297. 336.
435 Cistus 177.
244 Chærophyllum 165. 55. 60.
590 Coronilla 219.
345 Dianthus 301.
525 Draba 192.
691 Erigeron 227. 283.
574 Geranium 228 72.
1008 Fucus 120.
646 Lactuca 289.
568 Malva 257. 250.
56 Melica 297.
511 Melampyrum 98.
724 Orchis 171.
331 Pyrola 206.
470 Ranunculus 104. 174. 272
569 Raphanus 151. 301.
1 Salicornia 269.
130 Sanguisorba 231.
346 Saponaria 282.
111 Scabiosa 216. 228.
502 Scutellaria 212. 272.
35 Schœnus 170. 157. 245.
36 - - - - alius 234.
37 - - - - alius 234.
241 Scandix 175. 168.
388 Sedum 179. 299.

476 Teucrium 292. = *S. Scord.*
254 Thalictum 180. *Th. minus.*
617 Trifolium 257. = *Tr. procumbens*
1013 Ulva 262.

Obs. Det förre numret betekn[ar] örten i Flora svecica, men de numrer som stå efter åt, betekna paginam i detta werk.

SMOLANDSKE.

268 Anthericum 316. *ossifrag.*
137 Aphanes 316. *arvensis*
180 Campanula 304. *latifolia*
187 Carpinus 316.
(699 Chrysanthemum 316.) *Segetum*
684 Doronicum 316. 305. = *Arnica*
310 Erica 324. *tetralix.*
(665 Eupatorium 316.)
785 Fagus 26. 325. *I. sq.*
202 Gentiana 316. *pneumon.*
221 Hydrocotyle 316. 316.
282 Juncus 324. *squarrosus.*
256 Linum 316. *Radiola*
714 Lobelia 316.
862 Lycopodium 316. *inundatum*
906 Marsilea 316. = *Isoëtes*
(54 Panicum 316. *viride.*)
128 Plantago 316. *uniff.* = *Littorea*
73 Poa 321. *aquat.* = *Glyc. spectab.*
568 Raphanus 258. *Raphanistr.*
934 Ricia 316. *minima*
251 Sambucus 75. 304. *Ebulus*
647 Scorzonera 36.
689 Senecio 326. *sylvaticus*
1132 Spongia 316.

SKÅNSKE.

343 Dianthus 318. *arenarius*
107 Hordeum 318. *murinum*
250 Sambucus 47. 101. *nigra*

ÖSTERGÖTHISKE.

628 Leontodon. 339. *hispidum.*

WESTMANLÆNDISKE.

816. Viscum. 343.

Wäxters bruk.

Salsola. Souda den rätta funnen 269
Schœnus. Agh befrefwen 245
170
sätt att bergas 176
171
priset 171
borde i alla myror 171
boskaps föda knapt 187 171
tak täcket 171. 230
i fängar 187
Alopecurus Engkafle på sura sterila orter 127 156
Cynosurus Ellexing gifr elfdrutar 66
Festuca Färgräset fårens bästa 256 284
Arundo Sandhafre wärer wild i Sverige 179. 205.
då upar flygsand 139. 205.
Lolium Schiäde gior yr och blind 223. 245
Hordeum korn ei på torr åcker 202
gotlands år gumring 239
Triticum Hwete bäst i gärdslösa 109
Secale på torr jord 202. 114
132

Ave-

Avena Hafre sällan på öland 133
Dipacus Kardor till klädes kardande 110
Asperula myska fördrifwer mahl 60
Galium J. M. sångbalm giör slagsmåhl 158
Evonymas Karingeland till Häckar 126
Asclepias Horsfonung bet et omhästen 125
Linum Lyn lås knapt på Öland 111, 113
kiöpa heldre 133
häs ei gierna på gotland 175
Cepa Ulwarlök hwarföre 276
smöret smakar 91
Allium Rams beskrefwen 169
fördrifwer ogräs för humble 170
giör smöret och miölk stark 170
tienar för victoria-lis longa 670
Alisma Stäkra skadar hästar 6
Erica Liung knapt på öland 44 58, 83
fördrifwes genom instånging 94
giör honung godh 124
god for bien 30
god för får 323
Ledum Swatram fördrifwer löss 60
Arbutus mioln mycket på norra gotland 182, 209
Semperivum Huslök god på torstak 275
Prunus Slån, små. låg på östra öland 97
Cratægus Oxel wild till qwarnhiul 146
Hagtorn stor på öland 81. 58, 94 105.
Härt till quarnhiul 181
står i starkestie storm 81
Pyrus wild appel ömnog till cider 146
på förstt kiött 146
Potentilla Tok till låga häckar 64
till wiskor 64
till qwastar 84
ätes af oxar 91, 82
Comarum Kråkfötter på kallajord 299
Ulmaria kallgräs på kall jord 91
Ranunculus helidonium minus, fördrifwer ogräs 233
Menta i fenstren 321
Rhinanthus Penningräs slotterliden 238
Thlaspi Penningräs orenar åkrar 47, 156
Myagrum wilt-lin till oliestagerie 241
Sinapis Senap ei skarp 238
Ackersenap orenar åkren 110, 241, 77
går fram i binken 110
fällos ifrån 110
smakar skarpt 110
froen släppas för skiörden 133

Åker jenap ibland korn knapt 77, 183
råg 241
gifwer olia 241
mognar ei lika 241
Brasica Kåhl has knapt på öland 133
Gotlandsrofwor stiöna til mat 238
orena gotlands korn 240
tiena till oliefagerie 241
Vicia Bönor has ei på öland 133
Medicago Höfrö bäfta till ängar 242
Ononis jernrot fås i åckren 292, 299
Serratula Åckertiftel orenar kornåckren 78, 127
utrotas ur tråde 127
Carex Lappskogräs planteras i kärr 178, 173
Sandfiar dämpar flygfand 139, 149
Urtica Näfla foder för får 302
Alnus Arre löf för får 18
Juglans Wallnötträ planteras på gottland 219
Corylus Haffel låg till Häckar 57
mycket samt bärande 105
nötters pris på öland 63
Mus nötter bäft 63
utrotas med hög ftubb 302
Quercus Ek ålder at räkna 68
planteras 119, 134
Allon till fwin 134
löfvas med 165
ftor 68, 203
rak att wäxa 31
fkadas af kiöld 69
af wildhäftar 119
af matfkar 152
af hamblande 14 134
ållons pris på öland 63
Pinus Tall fafwa 27
Abies Gran kåda till Linus 30
Salix Pihl planteras i moras 3, 12
Cannabis Hampa knapt på öland 111, 133
Humulus Humble wexer på öland 59
inga humbelfkångar 66
Fåhhumble ej god 275
utrotar den goda 276
Tax. Jd. wäxer wild 16, 32, 223
år ei fkadelig 233
Juniperus En. låg på gotland 248 256
mognas fällan 248
enbärs dricka 325
Fucus Tang giödfel 95, 175, 201
lugn för fpåda fåden 95
fwag giödfel 96
till dammar 95
Tak på wagt kojan 69
ftoppa wäggar med 166

Förröker landet 120
Boskapen sticka 201
Dampar wid Tiär til 201
Alga Gresia giödsel 201
wägger stoppas 107
tacker tak 102
Musci mässa, knapt på öland 83
Conferva giödsel 201
Phallus Mukla ömnogt i Småland 9
Wäxter på utförat berg, såsom på backar 239
Alwaren 53, 72, 92, 127
Torsburgen 227
Carlsöen 283

Färg-örter som i Suerige brukas.

Swart Miölonris 10
jord 29
Blått Weide. Isatis 144, 216
Grönt Engebald scabiosa 97, 100
Kasa Atundo 115
Koppar 224
Gul, swan Reseda 10, 304
Siala Serratula 101, 10, 224
34, 307
Saflor Carthamus 34
Johan. blom. Buphthalmum 223
Wigelstorn Rhamnus Cathartieus 58, 175, 209
Gulbark Frangula 175, 209
30
Afwebok Carpinus 29
Appel Pyrus 101
Biork Betula 208, 224, 29
Enmossa 101, 209, 29
Tok ossa 30, 29
Violmossa 30

Brunt. Brunstiär Bidens 58, 175.
209
Stenmossa 30, 101. 209
Bottlet 29
Sot 101
Rödt. Madra Asperula 168, 238
Konung Origanum 58. 98,
101, 283
Swartmossa 54
Hauter Fucus 110, 207

Skadeliga Wäxter. för

Får Ranunc. flammula 224
Juncus 224
Equisetum 224
Mercurialis 224, 246
Myosotis 214, 334
Anthericum 224

Hästar Stäkra 6

Nyttiga för

Fä. Ballote 209
Får. Färgrås 284, 256, 224

Morbi
Hermaphrodita 100
Hieranosos 107
Hypochondriasis 164, 294
Siphilitis 222
Angina 74
Calligo 223
Remedia
Inflamationi Ophioglossum 243
Vulneri Ophioglossum 175
Phtiriasi Ledum 6
Pinguicula 238
Pleuritidi Saxifraga 61
Card. mariæ 175
Pulvis pyrius 315, 8

Hysterica Valeriana - - 175
Paronychiæ Solanum - - 209
Hypsipelati Cucubalus - - - 243
Oedemati Sphagnum - - 248
Vermibus Pinus - - - 27
Dysenteria compositum - - 303
Lapis suillus - ℔318
Querquetæ Cubebe - - 175
Hypochondriasi Hepatica 295
Menstruis suppr. vapor cerevisiæ 318
Partus dolori Cubebe - 222
Siphilitidi Pix - - - 222
Tussi Nidus picæ - - - 321

Officinales Rhæas - - 47,124
Sambucus - 47,101
Helenium - - - 60
Bryonia - - - - 60
Cichorium 61,77,101 247
Cochlearia - - 112
Eryngium - - 51
Lithospermum 156
Centaurium 157,250, 211, 209
Stæchas cit. - 160
Chærophyllum 165, 168
Bellis min. 167,241
Ruta mur. 178,220, 228
Ebulus - - 75,104
Scordium - - - 292
Victorialis - - 170
Sanicula - - - - 57
Verbascum - - 226
Absinthium - - 2
Rosa - - - - - - 4
Viola matt. - 58

DIUR.
Biörn Ursus - 49
Wessla Mustela - 66
Siäl Phoca - 256,270
Utter Lutra - 156
Igelfott Erinaceus - 264,280
Mullwärd Talpa - 66
Katta Felis - 275
Hare Lepus - 320,144,270
Ikorn Sciurus - 222
Wild Swin Sus - - 49,114
Häst - Equus - 78
Hiort - Cervus - 49,114,335

Foglar.
Hök Falco - 15
Ugla Strix - 69
Roka Corvus - 55,66,11
Kråka Corvus - 335
Skata Corvus pica - 16
Trana Ardea grus - 49
Häger Ardea - 49
Stork Ardea Ciconia - 110
Juoås - - 214
Eider - - -
And. - 65,167,270,256
Swärta - 215,270
Knipa - - 49
Skråcka - - 49
Tord - - 286
Alle - - 66
Grylle - 214,286
Mås - 167,214,288
Tårna - 197,208
Skiärflecka - 89
Strandskiura - 88
Angsnarpa - 245
Tolk - - 217
Alwargrim - 72
Wipa - 90
- - Hiaticula - 84
Hiärpe - 320
Dufwa - 142

Trast

Trast - 258
Klera - 20
Neckstergahl - 59,67,134
Swala - 41,27,245
Stormwårsfogeln - 288

AMPHIBIER.

Groda - 154
uti sten - 300
Padda - 142
Ormar - 6,23,154,226,326,306

FISKAR.

Torsk - 87
Sinrygg - 110
Ruda - 111
Spigg Gasterosteus 6,166,182
Tobis - 87
Flundra - 186,208
Cordius - 282
Hirudo - 182,20
Limax - 61
Concha - 42 43
Cochlea 8,65,127,155,8,261,99
Nerita 261
Medusa - 160

KRÆK.

Scarabæi - 69,41,245,152
Dermestes - 26,195
Casida - 153
Coccionella - 148
Chrysomela - 38,204,270
Curculio - 26,152
Carabus - 95,207
Cantharis - 38,126
Cicindela - 38,121
Cerambyx - 96,207
Mordella - 15
Necydalis - 74
Staphylinus - 173
Tenebrio - 62
Gryllus - 157,158,253,270
Cimex - 49,121,13,155,270
Aphis - 118,307
Coccus 181
Papilio 18,3,7,230,62,152,182
Phalæna - 118,120,260,273
Eruca - 62,118,126,151,152,273
Libellula - 246
Phryganea - 182
Formica-leo - 148,206
Ephemera - 21
Apis - 146,336
Formica - 232, 246
Mutca - 118,245
Asilus - 155,327
Oestrus - 277
Tipula - 40,86,160
Pediculus - 89,90
Acarus - 84,96,62,126
Aranea - 125,216,251,34
Cancer - 42,96,260
Oniscus - 298

STENAR.

Skimmer Mica - 212
Kalk hwitnar nått - 179
utan stenmossa - 209
har ingen mossa
härdnar i dagen - 231
går lått till glas - 295
släckes af solen - 296
åtskillig - 141,148,187
Grønblått glas gifwer - 14
Alwarsten - 50
Eli wer golfsten
brytes förskilt - 51
grofkalt - 59
Spr kar i elden - 59
Kalksten och brännlåg 140
Marmor på Carlsöen 260,262
Sandsten till tak - 249
ej till swarnsten 240
Filtersens anledning
264
Sal Selenilicum - 75
Calcareum - 1

Orsten 59
till gips
Spat crystaller 148
Crystall-åplen 136,156
Alunskiffer 59,64,78
Stenkohl 74
Swartbållar 78
Pyrites ferri cubicus 301
Jern 315,328
Koppar 21,64
Guld 23
Mo 193
Flygsand 138,148,204
Sand 215,119,120
Jord 24
Swartmylla 119
Kiärrmylla 307
Lehr 223,294
Bleke 58,179,160,193
Ockra 58
Marg 294
Lithomarga 249
Stalactites 234.297
Sielfrätsten 262
Saxa Gråsten 236
Wäxer 327
Petrificationer 40,147,187,189
Dartar 40,141,136
Helmintholithus echinni 40
Aur. 60,266
Coraller 190,166,211,281,233
293

PHYSIKALISKA.

Ström: Jhre 181
Gothum 221
Norkiöping 11
under jordisk 169
Blekande watn 321
Kalk watn 164
Kiäller Resmo 68
Rosenkinds 86
Carlsöen 280
Cronoberg 323
Surbrun på Kyrkiogården 106
Brun Salt i Wible 299
Sibar på Färöen 202
wid stern 128
wettern 332
Marlebo 173
Berg i Torsburg 227
Hoburg 258
Ostergarn 232
Taberg 328
Grotter 215
Stenjetter 218
Filtersten 268
Eldsprutande berg 80
Landets tilltagande 125,169
190,256
Tufwor 249
Strata Burswik 215
Gotlingbo 248
Alunbrott 78
Wäderlek progn 303,263,85
Wintrar 294,85
Sommar morgen 21
Skuggans effect 148
Åska 183
Regnboge 4
Elsdantz 66,235
En cypress 22
Bryum hygrometron 22
Byting 189

Tryck-fehl.

Pag. 10. lin. 21. Blått läs Golt
49. = 24. Brancarder - Blancarder
53. = 14. Gråset = Gruset
73. = 14. &c. = och
79. = 8. sot = sohl
80. = 30. den = en
86. = 9. Halterstad - Hulterstad
89. = 19. slutades = lychte
91. = 9. Myrica - Myrica och Cepa
96. = 30. Scarabæus - Carabus
100. = 13. F. - E.
112. = 11. prinnata - pinnata
112 = Darnica - Danica
118. = 23. knubbor = kubbar
128. = 22. Neptuno - Neptunus
156. = 34. Jun. - Jul.
157. = 0. Jun. - Jul.
207. = 6. Bytte-At = Bytte-let.
207. = 25. kommo = komma
217. = 7. (Kari) = (Lari
218. = 32. Blite = Kylley
225. = 20. Jrifidum - erifidum
228. = 11. corollatis - corollulis
228. = 28. pori - poris
229. = 13. Unifolia - linifolia
231. = 28. som sast = fast han
233. = 28. skråfwer = skrufwer

Pag.

Tryck-fehl.

Pag 234.	23.	opice	apice
234.	25.	ſaſicculata	faſciculatæ
234.	28.	glami pacuis	glumi paucis
235.	6.	ſmå	två
236.	16.	olof	Olof ok
237.	24	fagelbloma	fageblomma
237.	24.	fuga	fåga
237.	33.	Rodbår	Rödbår
247.	9.	Råms	Rams
257.	25.	till	tillkänna
264.	24.	fläck	flik
265.	18.	kulör	kulan
265.	21.	lika	lika i
273.	32.	fingar	wingar
283.	20.	böjas. Den	böjas den
283.	21.	knippar	kuappar

Bockbindaren sätter
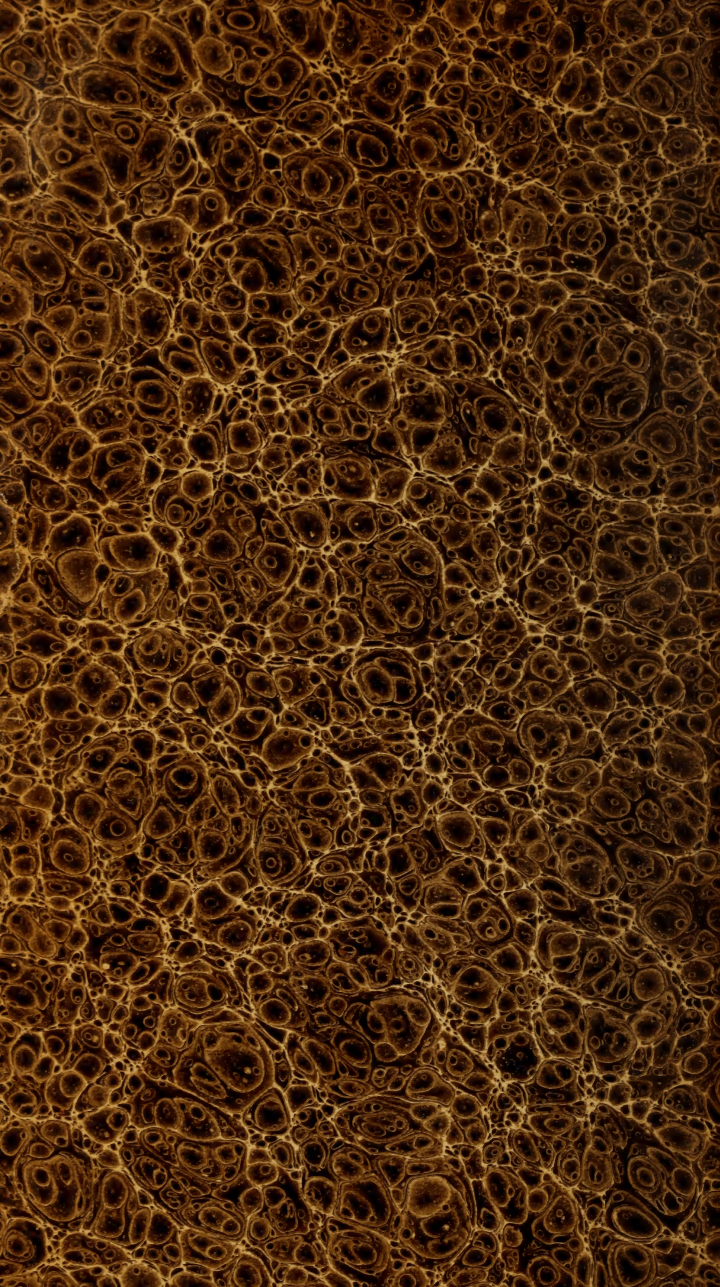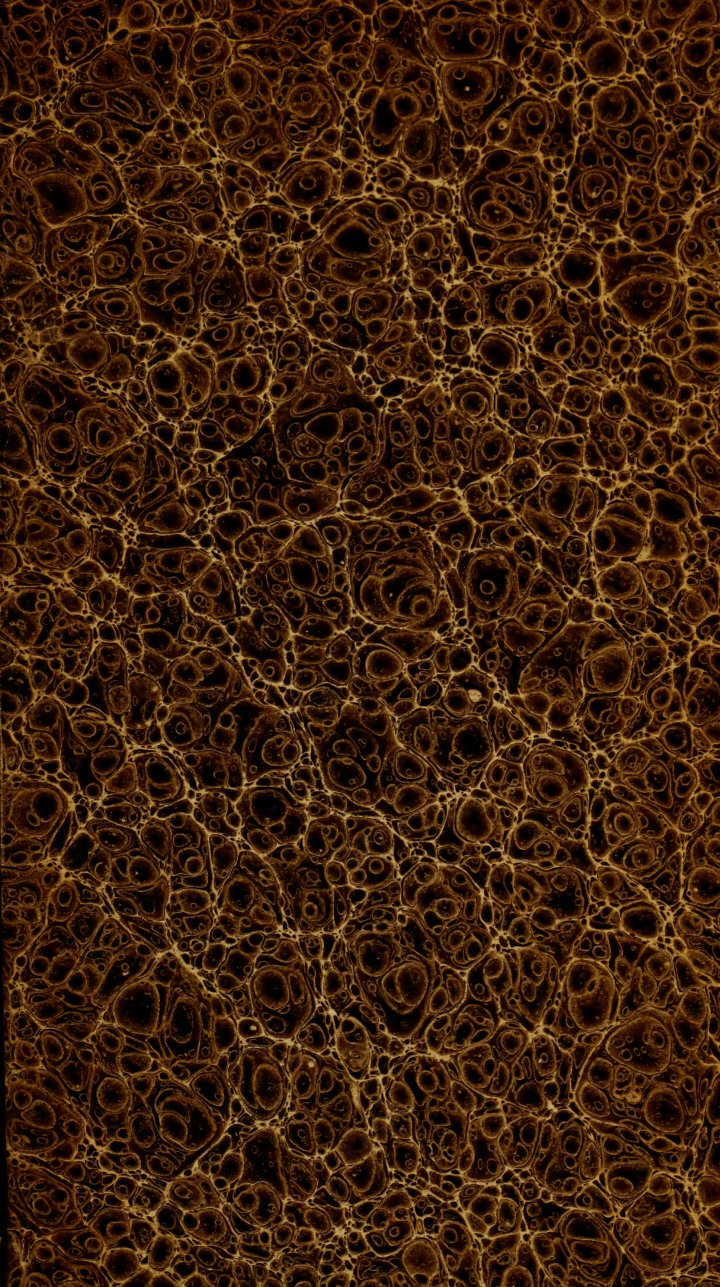
Pag. 39. Chartan öfwer Öland.
Pag. 163. Chartan öfwer Gottland.
Pag. 285. Figuren på Örten.